

MARGUERITE  
YOURCENAR

# Akan Su Gibi

İ L E T İ Ş İ M



**MARGUERITE YOURCENAR** 1903'te Brüksel'de doğdu. Asıl adı Marguerite de Cra-  
yencour'dur. Fransa'da, İtalya'da, İsviçre'de ve Yunanistan'da yaşadktan sonra  
1937'de ABD'ye gitti. 1987'de Northeast Harbor, Maine'de öldü. 1968'de *L'oeuvre  
au Noir* (*Zenon*) adlı yapıtıyla Femine Vasacesro Odülü'nü aldı. 1980'de Fransız  
Akademisi'ne seçilerek bu kurumun ilk kadın üyesi oldu. Fransa'nın Légion  
d'honneur, Ordre de Mérite, Belçika'nın Ordre de Léopold nişanlarıyla onurlandı-  
rıldı. Roman, öykü, şiir, oyun ve deneme yazmıştır. Başlıca yapıtları: *Le Coup de  
Grace* (1939; *Bir Ölüm Bağışlamak*, 1988), *Mémoires d'Hadrien* (1951; *Hadri-  
anus'un Anıları*, 1984), *L'oeuvre au Noir* (1968; *Zenon*, 1985), *Nouvelles Orientales*  
(1938; *Doğu Öyküleri*, 1985).

*Comme L'Eau Qui Coule*

© 1981-82 Éditions Gallimard

İletişim Yayınları 421 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 85

ISBN 975-470-626-3

© 1997 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 1997, İstanbul

EDITÖR Türker Armaner

KAPAK Ümit Kıvanç

KAPAK RESMİ Giuseppe Pellizza da Volpedo,  
"The Rising Sun", detay

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Sait Kızılırmak

KAPAK BASKISI Sena Ofset

İÇ BASKI ve CILT Şefik Matbaası

**İletişim Yayınları**

Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58

MARGUERITE YOURCENAR  
**Akan Su Gibi**

*Comme L'Eau Qui Coule*

ÇEVİREN Muhittin Karkın



i l e t i ŝ i m

# İÇİNDEKİLER

<b>Anna, kızkardeşim...</b> .....	<b>7</b>
<b>Karanlık bir adam</b> .....	<b>73</b>
<b>Güzel bir sabah</b> .....	<b>197</b>
<b>SONSÖZLER</b> .....	<b>227</b>
<b>Anna, kızkardeşim...</b> .....	<b>229</b>
<b>Karanlık bir adam</b> .....	<b>243</b>
<b>Güzel bir sabah</b> .....	<b>250</b>

**Anna, kızkardeşim...**

**1** 575'te Napoli'de, babasının valilik yaptığı San Telmo Kalesi'nin kalın duvarları ardında doğmuştu. Yıllar önce yarımadaya yerleşen Don Alvaro, kral naibinin lütuflarını kazanmış, ama aynı zamanda, İspanyol memurlara rüşvet vermekten bitap düşmüş halkın ve taşra soylularının nefretini çekmişti üzerine. Ama ne dürüstlüğünden, ne de kanının mükemelliğinden kuşku duyan kimse yoktu. Bir akrabası olan kardinal Maurizio Garaffa sayesinde, Inés de Montefeltro'nun torunuyla, gücünü tüketmiş bir soyun son çiçeği Valentina'yla evlenmişti. Valentina güzel, soluk çehreli, ince belli bir kadındı: kusursuzluğu, soneler yazan iki Sicilyalı'yı yıldırıyordu. Bu denli bir güzelliğin şerefini lekeleyebileceğinden korkan ve yaratılış itibariyle kadınlara güvensiz biri olan Don Alvaro, ona hemen hemen bir manastır hayatı yaşatıyor ve Valentina'nın yılları, kocasının Calabria'da sahip olduğu melankolik topraklardaki, paskalya perhizini tuttuğu Ischia manastırı ile, zindanlarında sapkın ve rejim karşıtı şüphelilerin çürümekte olduğu kalenin dışına yaptığı seyrek kısa ziyaretlerle geçiyordu.

Genç kadın talihini gönüllü olarak kabul etmişti. Çocukluğu Urbino'da, en süzme kibar topluluklarda, antik elyazmaları, yüksek düzeyli sohbetler ve aşk şarkıları arasında geçmişti. Pietro Bembo'nun ölüm döşeginde yazdığı son mısralar, onun kısa bir süre sonraki dünyaya gelişini kutlamaya yönelikti. Annesi, kırkı çıktıktan sonra onu Roma'ya, Santa Anna manastırına götürmüştü. Solgun yüzlü, dudakları hüznle kıvrımlanmış bir kadın bebeği kucagına almış ve takdis etmişti. Vittoria Colonna'ydı bu; Pavia'nın hakimi, Miguel Angel'in gizemli dostu Ferrante de Avalos'un dul eşi. Bu soğuk meleğin yanında büyüyen Valentina, daha küçüklüğünden itibaren kendine özgü bir ciddiyet ve mutluluk fikrini bile aklına getirmeyenlerin o sakin ruh halini kazanmıştı.

Hırs ve dinsel kuruntuların esiri olan kocası, onunla fazlaca ilgilenmediği gibi, ikinci çocukları olan oğullarının doğumundan sonra ona bir daha hiç yaklaşmamıştı. Aristoklasi arasında çapkınlık yaptığı da yoktu, Napoli kraliyet erkanı üzerinde bıtakmak istediği beyefendi görüntüsü bu davranışı ona yasaklıyordu. Bir maskenin ardında yaşayan Don Alvaro, asıl kimliğini bulduğu umutsuzluk ve bıkkınlık saatlerinde liman semtinde isli bir lambanın altında veya bir mangalın yanında taburêye oturmuş genelev patronlarıyla pazarlık yapılarak elde edilen Magripli fahişeleri tercih ediyordu. Dona Valentina buna kesinlikle gücenmiyordu. Hiçbir zaman sevgilisi olmamış olan bu yaklaşılmaz eş, âşık şair delikanlıları ilgisizce dinliyor, ne vilayeteki diğer kadın arkadaşlarının çevirdiği entrikalara katılıyor, ne de maiyetindeki kadınlardan kendine bir sırdaş veya gözde seçiyordu. Terbiye gereği, eş dost eğlencelerinde, yaşına ve mevkisine uygun muhteşem elbiseler giyiyor, aynanın karşısına etekliğinin bir kıvrımını veya yakalığını düzeltmenin dışında geçmiyordu. Her gece Don Alvaro masasının üze-



rinde, bizzat Valentina'nın düzgün elyazısıyla gözden geçirilmiş ev harcamalarının bir listesini buluyordu. İtalya'da son yıllarda kurulmuş olan Engizisyon'un vicdanlardaki en küçük bir tereddütü dahi soruşturduğu bir dönemde yaşıyorlardı; Valentina, imanla ilgili sohbetlerden dikkatle kaçınıyor ve kilisede yapılan dualara düzenli olarak katılıyordu. Kimse onun kalenin zindanlarındaki mahpuslara gizlice giysi ve güçlendirici içecekler taşıdığını bilmiyordu. Daha sonraları, kızı Anna, onun dua ettiğini hatırlamayacak, ama pek çok kez Ischia manastırındaki hücrelerinde, dizleri üzerinde bir *Phaidon* veya *Şölen*, güzel elleri açık pencerenin sıperliğine bırakılmış, şahane koya karşı saatlerce öylece kendinden geçmiş halde durduğunu anımsayacaktı.

Çocukları ona bir Madonna'yımış gibi saygı gösteriyorlardı. Oğlunu en kısa sürede İspanya'ya göndermek isteyen Don Alvaro çocuktan çoğu kez naipliğin bekleme odalarında bulunmasını istemişti. Miguel bu nedenle, içi bir kutu gibi yıldızlarla süslenmiş, duvarları üzerine Valentina'nın *Ut crystallum* deyişini işlediği halılarla kaplı bir odada, Anna'nın yanında saatlerce oturmak zorunda kalmıştı. Anneleri küçüklüklerinden beri onlara Cicero'yu ve Seneca'yı okumayı öğretmişti: onun müşfik bir sesle bir düşünceyi veya deyişi açıklamasını dinlerken çocukların başı kitabın sayfaları arasına karışırdı. Miguel, o yaşta kızıkardeşine çok benziyordu; kızın ince ve nazik ellerine karşılık oğlanın dizgin ve kılıç tutmaktan kabalaşmış elleri olmasa, birbirlerinden ayırt edilebilmeleri oldukça güç olurdu. Birbirini seven bu iki çocuk çoğunlukla konuşmadan birlikte oluyor, birlikte olmanın keyfine varmak için sözcüklere gereksinim duymuyorlardı; Dona Valentina da pek konuşkan biri değildi, ama içgüdüleriyle çocuklarının birbirlerine âşık olduklarını anlamıştı. Küçük bir sandığın içinde sakladığı, bazıları çıplak resimlerle bezenmiş bir Yunan kabartmaları

koleksiyonu vardı. Kimi zaman, saydam akiklerini güneşin son ışıklarına tutmak için pencere boşluğuna açılan iki basamağı çıkar ve batmakta olan güneşin altın sarısına gömüldüğünde Valentina tıpkı mücevherleri gibi bu kez billurumsu bir hal alırdı.

Anna, özellikle ergenliğe yaklaşmakta olan kız çocuklarında görülen o saygıyla bakışlarını yere çevirirdi. Valentina, belli belirsiz gülümsemesiyle,

– Güzel olan her şey, Tanrı'nın ışığıdır, derdi.

Onlarla Toscana dilinde konuşur, onlar ise İspanyolca yanıt verirdi.

1595'in Ağustos ayında Don Alvaro oğluna, paskalya şenliklerinden önce Madrid'e gitmesi gerektiğini, orada akrabaları olan Medina dükünün, kendisini hizmetine alma onurunu bahşedeceğini bildirdi. Anna gizli gizli ağladı, ama gururu nedeniyle kardeşinin ve annesinin karşısında kendini tuttu. Don Alvaro'nun beklediğinin tersine Dona Valentina Miguel'in bu seyahatine herhangi bir itirazda bulunmadı.

Cerna markisine İtalyan ailesinden geniş araziler miras kalmıştı, ama topraklar bataklıklarla kaplıydı ve fazla bir gelir getirmiyordu. Marki, görevlilerinin tavsiyelerine uyarak, Acropoli'deki arazisinde en iyi Alicante üzümünü yetiştirmeye çalışmıştı. Sonuç pek sıradan olmuştu; buna karşılık Don Alvaron cesaretini yitirmemişti: her yıl bağ bozumunda, işin başında bizzat kendisi bulunuyor, Valentina ve çocuklar ona eşlik ediyordu. O yıl işleri başından aşkın olduğundan karısından arazileri yalnız başına denetlemesini istemişti.

Yolculuk üç gün sürmüştü. Dona Valentina'nın gösterişli

arabası, ardında hizmetkarların dolduğu arabalarla birlikte, eğri büğrü taş döşeli yoldan Sarno vadisine doğru yol almıştı. Dona Anna, annesinin karşısına oturmuş; Don Miguel ise, atlara düşkünlüğüne rağmen, kızkardeşinin yanında yolculuk etmişti.

Sicilyalı Anjoulular'ın zamanında inşa edilmiş olan malikane, bir kale görünümündeydi. Yüzyılın başlarında arka tarafına kireçle sıvanmış bir çıkma eklemişlerdi; sütunlu girişin iç avlunun bir bölümünü kaplayan, düz çatı bölümünde bahçe sebze ve meyvelerinin kurutulduğu ve taştan yapılmış bir üzüm presinin bulunduğu bir tür çiftlik eviydi bu. Çiftlik kahyası, sürekli hamile olan karısı ve bir yığın çocuğuyla birlikte buraya yerleşmişti. Hava koşulları, hâlâ tamir gerektiren işlerin bulunması, çiftlik mallarıyla ağzına kadar dolu devasa salonu kullanılmaz kıliyordu. Kendi öz-suyunda mayalaşmaya başlamış dağ gibi üzüm yığınları, Mağrip üslubunda döşenmiş zemin taşlarına yapışkan bir sıvı salıyor, tüm sinekleri kendine çekiyordu; tavandan soğan demetleri sarkıyordu; çuvallardan dökülen unlar, tozlarla birlikte her yanı kaplamış durumdaydı; camız sütünden yapılmış peynirlerin kokusu ise insanın gırtlığını sıkıyor gibiydi.

Dona Valentina ve çocukları birinci kata yerleştiler. İki kardeşin odası karşılıklıydı; Miguel, mazgal deliği kadar dar pencerelerden zaman zaman Anna'nın küçük bir mumun önünde gidip gelen gölgesini hayal meyal seçebiliyordu. Anna, saçlarını açmak için tokalarını tek tek çıkarıyor ve daha sonra ayakkabısını çıkarması için ayağını hizmetçiye uzatıyordu. Don Miguel, utanarak perdeleri çekti.

Her biri bir yaz kadar uzun ve birbirinin aynısı olan günler gelip geçiyordu. Hemen her zaman yapışkan bir nemle yüklü olan gökyüzü, dağın aşağı kesimlerinden denize doğru dalgalanarak uzanıyordu. Valentina ve kızı yıkık dökük

eczanede çalışıyorlar, hummaya yakalananlara dağıttıkları şurupları hazırlıyorlardı. Çeşitli aksilikler bağbozumunun tamamlanmasını geciktiriyordu; humma nedeniyle ateşi yükselen bazı işçiler ranzalarından kalkamayacak duruma gelmişti; hastalıktan bitap düşmüş bazıları ise bağın içinde sarhoşlar gibi yalpalayarak gezinip duruyordu. Dona Valentina ve çocukları hiç sözünü etmeseler bile, Miguel'in yakındaki yolculuğunun hüznünü yaşıyorlardı.

Akşamları, hızla bastırılan alacakaranlığın loşluğunda, alt katta yeralan küçük bir salonda birlikte yemek yiyorlardı. Yorgun Valentina erkenden yatmaya gidiyordu; Anna ve Miguel, yalnız kaldıklarında, ses çıkarmadan birbirlerine bakıyorlar ve kısa bir süre sonra da Valentina'nın kızını çağıran berrak sesi duyuluyordu. Bunun üzerine her ikisi birden merdivenleri çıkıyorlardı. Don Miguel, yatağına uzandığında, yolculuk gününe kaç hafta kaldığını hesaplıyor ve Anna'yı ve annesini bırakacak olmasından üzüntü duymakla birlikte, seyahatinin onu en sonunda bu iki kadından uzaklaştıracağını düşünüp bir ferahlık duyuyordu.

Calabria'da bazı karışıklıklar çıkmıştı. Dona Valentina oğluna, köyden ve malikanenin çevresinden fazla uzaklaşmamasını emrediyordu. Aşağı tabaka arasında İspanyol kahyalara ve memurlara karşı bir hoşnutsuzluk söz konusuydu ve daha da önemlisi dağların yamaçlarında kurulmuş olan yoksul manastırlarda bazı keşişler rahatsızlıklarını açıkça ifade ediyorlardı. Nola veya Napoli'de birkaç yıl öğrenim görmüş olan en eğitilmiş keşişler, ülkenin Yunan topraklarına dahil olduğu, mermerlerle, tanrılarla ve çıplak güzel kadınlarla dolup taşıdığı zamanları hatırlatıyorlardı. En cüretkarları ise Tanrı'yı reddediyor veya ona küfrediyorlar ve söylendiğine göre, koylara demir atmış Türk korsanlarla işbirliği yapıyorlardı. İsa heykelciklerinin ayaklar altında ezilmesi veya cinsel gücü artırmak için erkeklik organlarına

takdis edilmiş ekmek dilimlerinin asılması gibi, tuhaf saygısızlıklardan bahsediliyordu. Bir keşiş çetesi, bir köydeki gençlerin bir bölümünü kaçııp manastıra hapsedmiş ve onlara İsa'nın Magdalena'ya ve Aziz Juan'a şehvetle âşık olduğu öğretisini vaaz ediyordu. Valentina, kahyanın evinde veya mutfaklarda dolanan söylentileri tek kelimeyle susturuyordu. Miguel, istemese de bunların üstüne kısa bir süre düşünüyor, daha sonra bu düşünceleri pis bir sinek kovarcasından zihninden uzaklaştırıyor, hırsın her şeyi yapmaya cesaret edecek kadar uzaklara taşıdığı bu insanların görüntüsü karşısında tedirginlik duyuyordu. Anna ise bütün bu olan bitenler karşısında fena halde sıkılıyor, ama kimi zaman evdeki küçük dua yerinde, İsa'nın ayaklarına kapanmış haldeki Magdalena görüntüsü karşısında, insanın sevdiği kişiyi kucaklamasının çok hoş bir şey olacağını ve belki de Azize'nin İsa'nın kendisini kaldırması arzusuyla yanıp tutuştuğunu düşünüyordu.

Bazı günler Miguel, Dona Valentina'nın yasaklamalarına aldırmaksızın, şafak vakti yataktan kalkıyor, atını eğerleyip kendini maceraya atıyor, çok uzaklara, aşağı ovalara kadar iniyordu. Toprak, siyah ve çıplak, göz alabildiğine uzanıyordu; yerde hareketsiz yatan sığırlar koyu renkli kütleler oluşturuyor ve uzaktan, dağlardan yuvarlanmış kayalara benziyordu; geniş fundalıktan yükselen volkanik kütleler küçük tepelikler oluşturuyordu; sürekli sert bir rüzgâr esiyordu. Don Miguel, atının toynaklarından ıslak çamurların sıçradığını gördüğünde, bir bataklığın eşliğinde olduğunu anlayıp derhal duruyordu.

Bir keresinde, güneşin batışından az önce, deniz kıyısına dikilmiş bir dizi sütunun yanına kadar gitti. Yerde, üstü çizgili birkaç sütun gövdesi, büyük ağaç gövdeleri gibi yatıyordu; ayakta kalan diğerleri ise, gölgeleri yerde, kızıl gökyüzüne doğru uzanıyordu; puslu ve solgun deniz onlara

doğru hamle halindeydi. Miguel atını sütünlardan birinin gövdesine bağladı ve adını bilmediği bu kalıntılara girmek üzere yürümeye başladı. Uzunca süre at koşturmanın verdiği sersemliği hâlâ üzerinden atamamışken, kimi zaman rüyalarında yaşadığı o hafiflik ve gevşeklik duygusunu hissetti. Bununla birlikte, başı ağrıyordu. Dona Valentina'nın sözünü ettiği o bilgelerin ve şairlerin yaşadığı kentlerden birinde bulunduğunu seziyordu; o insanlar, ayaklarının altında boydan boya yarılan Cehennem korkusu olmaksızın yaşamışlardı; Don Alvaro'yu sürekli olarak kaygılandıran bu korku, kimi zaman San Telmo kalesi mahpusları gibi işkence çekmesine neden olmuştu. Ama öte yandan, bu eski halkların da kendi yasaları vardı. Adem ile Havva'nın çocuklarına ve torunlarına ilk dönemlerde kimi kez meşru gibi görünen birleşmeler, o dönemde de ağır biçimde cezalandırılıyordu; Kutsal Kitap'tan kaçabilmek için ülkeden ülkeye dolaşan Caunus adında biri vardı... Pekiyi ama neden henüz kimseye kapılmamış şu Caunus'u aklına getirmişti ki şimdi? Yıkılmış taşların oluşturduğu labirent içinde kaybolmuştu. Büyük ihtimalle eskiden bir tapınak olan bölümün merdivenlerinde, yere oturmuş bir kız çocuğu gördü. Ona doğru yöneldi.

Belki de küçük bir çocuktan başka bir şey değildi, ama rüzgâr ve güneş yüzünde izler açmıştı. Don Miguel kızın insanda bir tür endişe yaratan sarı gözlerini farketti. Cildi ve yüzü toz grisi rengindeydi, giydiği elbise ise bacaklarını dizlerine kadar açığa çıkarmıştı. Ayakkabılarını çıkarmış ve ayaklarını taşlara dayamıştı.

“Hemşire”, dedi, yalnız karşılaşmış olmaktan duyduğu endişeyle. “Buranın adı nedir?”

– Benim bildiğim bir adı yok, dedi çocuk. Dünyada, bilmemenin daha iyi olacağı pek çok ad var. Burası lanetli bir yerdir.

– Sen burayı seviyorsun sanırım.

– Ben ait olduğum yerdeyim.

Dudaklarını uzatıp kısa bir ısıklık çaldı ve ayağının ucuyla taşların arasındaki bir yarığı işaret etti. Yarıktan ince bir üçgen kafa çıkmıştı. Don Miguel çizmesiyle engereği ezdi.

“Tanrı aşkına!” diye bağırdı. “Sen yoksa bir cadı mısın?”

– Babam yılan terbiyecisiydi, dedi çocuk. Sizlere hizmet ediyordu. Ve çok kazanıyordu. Her yerde yılanı rastlayabilirsiniz, efendim, tabii yüreğimizde taşıdıklarımızın yanı sıra...

Ancak bundan sonra Miguel sessizliğin hışırtı, fısıltı ve hareketlilikle yüklü olduğunu fark etti. Otların arasında her çeşit zehirli hayvan sürünüp duruyordu. Ortalık karınca kaynıyordu, örümcekler ise iki sütun gövdesi arasında ağ örmeye başlamışlardı. Ve yerden, çocuğunkilere benzeyen sayısız sarı göz ışıldıyordu.

Don Miguel bir adım gerilemek istedi, ama cesaret edemedi.

– Gidin efendim, dedi çocuk, ve yılanların sadece burada olmadığını hiçbir zaman unutmayın...

Don Miguel Acropoli'deki malikaneye döndüğünde vakit epeyce geç olmuştu. Kahyaya kalıntı kentin adını sormak istiyordu, ama adam kalıntıların varlığından bile habersizdi. Buna karşılık Miguel, akşamleyin, Anna'nın meyve toplarken samanların arasında bir yılan gördüğünü öğrendi. Anna çığlık çığlığa bağırmış, onun haykırımlarını duyan hizmetçi koşup gelmiş ve yılanı bir taşla ezmişti.

O gece Miguel uykusunda bir kabus gördü. Gözleri açık yatağında uzanıyordu. Duvardan dev bir akrep çıktı, ardından bir tane daha, bir tane daha; hayvanlar yatağa tırmanmaya başlamışlar, bu arada yastığının kenar süsleri de birer yılan yuvası haline dönüşmüştü. Kız çocuğunun esmer

ayakları, sanki kuru ottan bir yatağa sessizce basıyormuşçasına üzerinde geziniyordu. Daha sonra ayaklar dans etmeye başladı; Miguel ayakların yüreği üzerinde hareket ettiğini hissediyordu; her adımda ayakların rengi biraz daha açılıyordu, şimdi de yastığına basıyorlardı. Miguel kucaklamak için eğildiğinde bunların Anna'nın, siyah rugan ayakkabıları içindeki çıplak ayakları olduğunu farkettti.

Sabah duasından biraz önce pencereyi açtı ve dirseklerine dayanarak derin derin nefes aldı. Körfez tarafından esen serin rüzgâr terini donduruyordu. Anna'nın pencereleri açtı; Don Miguel ısrarla başka yana, duvar boyunca otlamakta olan keçi sürüsüne doğru bakmaya çalışıyordu; kendini çılgınca zorlayarak keçileri tek tek saymaya başladı; bir süre sonra sayıyı şaşırdı ve tekrar başa döndü. Dona Anna dua masasının başında diz çökmüştü. Miguel, doğrulurken, geceliği ile terlikleri arasından, çıplak bir ayağın parlak beyazlığını görür gibi oldu. Anna onu gülümseyerek selamladı.

Yıkanmak için banyoya geçti. Suyun soğukluğu, her şeyden sıyrılıp uyanmasını sağladı ve onu ferahlattı.

Başka rüyalar da görüyordu. Sabahları uyandığında, bunları gerçekten yeterince ayırt edemiyordu. Sürekli daha rahat uyuyabilme ümidiyle yaşamaktan bıkmıştı.

Sık sık tek başına kalıntılara gitmeye başlamıştı. Ama sütunları görece kadar yaklaştığında geri dönüyordu. Gene de kimi zaman, kendini tutamayıp veya kendisinden utanarak yıkıntıların arasına giriyordu. Otların arasında kertenkeleler dolaşıyordu. Don Miguel bir daha hiç engerek görmemişti, kız da ortadan kaybolmuştu.

Kız hakkında bilgi topladı. Köylülerin hepsi onu tanıyor. Lucera'nın yerlisi olan babası Sarazen soyundan geliyordu; güzelliğini babasından alan kız, köy köy dolaşmaya başlamıştı; çiftliklerde iyi karşılanıyor, buralarda hayvanları yıkıyordu. Günah korkusu ve kimi zaman da, böyle bir



korkudan habersiz olmalarına rağmen, magrip kaniyla kut-sanmış bir soyun içgüdüleriyle, insanlar küçük Sarazen kıza bir zarar vermekten kaçınıyorlardı.

Her cumartesi, münzevi bir komşu, dindar ve saygıdeğer bir insan olarak günah çıkarıyordu. Ama rüyalarından söz etmiyordu. Vicdanı rahatsız olmasına rağmen, herhangi bir hatadan ötürü kendini sorumlu tutmamasına hayret ediyordu. Asabiyetini İspanya'ya yapacağı yolculuğa veriyordu. Bununla birlikte, bu yolculuk için pek bir hazırlık yaptığı da yoktu.

Çok sıcak bir gün, uzunca bir gezinti yaptıktan sonra, atından indi ve kaynaktan su içmek için dizlerinin üzerine çöktü. Su, birkaç adım yüksekteki kaynaktan ip gibi akıyordu; suyun döküldüğü yerde bir tutam ot bitmişti. Miguel rahatça içebilmek için hayvanların yaptığı gibi yere uzandı. Birden otların hışırdadığını farkettiler; sıçrayarak ayağa kalktığında yanında Sarazen kız çocuğunu gördü.

– Ah! Yılan sandım!

– Güvenmeyin, efendim, dedi büyüünün sahibi. Sızarak akan su, kıvrımlanır, soğur ve parlar ve zehiri yüreğinizi dondurur.

– Susadım, diye cevap verdi Don Miguel.

Kaynakta birikmiş olan hafiften kıpırtılı suya, onun çehresinin, sarı gözlerinin aksini görecektik kadar yakındı hâlâ. Çocuğun sesi ıslık gibi çıkıyordu.

– Efendim, diye konuştuğunu duydu çocuğun, kızkardeşiniz biraz ilerde bir bardak temiz suyla sizi bekliyor. Birlikte içiniz.

Don Miguel, mütereddit, atına binmek üzere geri döndü. Çocuk yok olmuştu, gördüğü görüntüler ve duyduğu sesler bir hayalden başka bir şey değildi. Hummaya yakalanmış olacaktı.

Akşam yemeği sessiz geçti. Don Miguel, gözleri peçetesi-

ne sabitlenmiş halde, Valentina'nın kendisine yönelmiş bakışlarını üzerinde hissediyordu. Her zamanki gibi Valentina'nın önünde sadece meyve, sebze ve çeşitli otlar vardı, ama o gece bunları ağzına götüreceği hali yok gibiydi. Anna, ne konuşuyor, ne yiyordu.

Odasına kapanmaktan korkan Don Miguel, biraz nefes almak için avluya çıkmayı teklif etti.

Güneşin batmasıyla birlikte rüzgâr da hafiflemişti. Bahçede, yerden bir sıcaklık yükseliyordu; bataklıkların parlak göletleri bir bir sönüyordu; hiçbir köyden ışık sızılmıyordu; dağların ve ovanın yoğun siyahı üzerinde, gökyüzünün temiz karanlığı bir kemer gibi uzanıyordu. Gökyüzü, elmasların ve kristallerin ışıldadığı gökyüzü, kutba doğru ağır ağır dönüyordu. Üçü birden, başları geriye atılı halde, onu seyrediyordu. Don Miguel, kendi Oğlak burcunun yükselen yıldızının hangisi olabileceğini soruyordu kendi kendine. Anna, kuşkusuz, Tanrı'yı düşünüyordu. Valentina ise, Pythagoras'ın müzik kürelerini hayal etmeye çalışıyor olmalıydı.

Bir süre sonra Valentina,

– Bu gece, yeryüzü uyumuyor... dedi.

Sesi, gümüş bir çaninki kadar berraktı. Don Miguel, enişelerini annesine açıp açmamanın doğru olup olmadığını düşündü. Söylenebilecek kelimeleri düşündüğünde ise, itiraf edecek bir şeyinin olmadığını farketti.

Ayrıca, Anna da oradaydı.

–Dönelim, dedi Dona Valentina fısıldayarak.

Dönerken Anna ve Miguel arkadan birlikte yürüdüler; Anna kardeşine yaklaştı, Miguel ise ondan uzaklaştı; kendi rahatsızlığını onun anlamasından korkar gibiydi.

Dona Valentina birkaç kez durup kızının koluna dayanmak zorunda kalmıştı. Mantosunun altında titriyordu.

Merdivenleri ağır ağır çıktı. Birinci katın sahanlığına ulaştığında, dışarda, bir bankın üzerinde, Venedik işi eşar-

bını unutmuş olduğunu hatırladı. Don Miguel eşarbu almak için tekrar aşağı indi, döndüğünde Dona Valentina ve kardeşi odalarına çekilmişlerdi; hizmetçilerden birine eşarbu onlara iletmesini emretti ve âdet olduğu üzere, o gece annesinin ve kızkardeşinin elini öpmeden odasına girdi.

Don Miguel, yeleşini bile çıkarmaya gerek duymadan oturup kollarını masaya dayadı ve bütün geceyi düşüncelerine çekidüzen vermeye çalışmakla geçirdi. Düşünceleri, kelebeklerin ışığın etrafında dönmeleri gibi, tek bir noktanın etrafında dolanıp duruyordu; onları bir türlü toparlayıp yerli yerine koyamıyordu; en önemli halkayı bir türlü eline geçiremiyordu. Gece geç vakit, uyuklamaya başlamıştı. Ancak uyuklamakta olduğunu anlayacak kertede uyanıktı. Belki de o çocuk kendisine büyü yapmıştı. Ondan hoşlanmamıştı. Mesela, Anna ondan çok daha beyazdı.

Kapı vurulduğunda şafak sökmeye başlamıştı. Günün doğmuş olduğunu o anda farketti.

Kapıdaki Anna'ydı, o da tamamen giyinikti. Miguel kardeşinin belki de çok erken kalkmış olduğunu düşündü. Korkmuş çehresi kendisinininkine öylesine benziyordu ki, kendi yüzünü aynada görmüş gibi oldu.

Anna:

– Annemiz hummaya yakalandı... Çok hasta, dedi.

Onun ardından yürüyüp Dona Valentina'nın odasına girdi. Odanın panjurları kapalıydı. Miguel, büyük yatağın baş tarafında yatmakta olan annesini zar zor fark etti; ağır ağır hareket ediyordu, uyuyor değil de, uyumuş gibiydi. Ateşler içinde yanan bedeni, sanki tuzlu batakıkların rüzgârı onu ürpertiormuşçasına titriyordu. Gece boyunca Dona Valentina'nın başında bekleyen kadın onları bir köşeye çekti.

– Hanımefendi epeyden beri hasta, dedi. Dün o kadar güçsüzleşti ki, öleceğini sandık. Bugün daha iyice, ama fazlasıyla hareketsiz, bu da iyiye işaret değil.

Günlerden pazar olduğundan, Miguel ve kızkardeşi malikânenin küçük şapelinde düzenlenen ayine katıldılar. Ayini onlar için Acropoli'nin, kaba, sık sık çakır keyif olan rahibi yönetiyordu. Önceki akşam avluda dolaşmayı teklif etmiş olmaktan pişmanlık duyan Don Miguel, gecenin ölümcül solukluğunu düşünüp şimdi Anna'nın yüzünde hummanın külrengi solukluğunu arıyordu. Ayine birkaç uşak da yardımcı oluyordu. Anna ise tutkuyla dua ediyordu.

Komünyon ayinine katıldılar. Miguel, Anna'nın ekmeği almak için uzanan dudaklarının, öpüşürken de bu biçimi alabileceğini düşündü; ama bunun, kutsal bir şeye hürmetsizlik olacağını düşünüp, bu fikri derhal zihninden attı.

Dönerlerken, Anna:

– Gidip bir hekim bulmak gerekirdi, dedi.

Birkaç dakika sonra, Miguel atını Salerno'ya doğru dört nala sürüyordu.

Serin hava ve hız, uykusuz gecenin izlerini siliyordu. Atını rüzgâra karşı sürüyordu. Bu, gerilemekte olan bir düşmana aman vermeksizin saldırmanın yarattığı bir sarhoşluk gibiydi. Fırtına, korkularını savurup uzaklaştırıyordu ondan, uzun bir paltonun kıvrımlarını açması gibi. Önceki günün hezeyanları ve sayıklamaları sona ermiş, gençliğin ve gücün şiddeti karşısında yenilgiye uğramıştı. Dona Valentina'nın ateşi geçici bir krizden başka bir şey olmayabilirdi. Akşamleyin döndüğünde, annesinin sakın güzel yüzünü görecekti.

Salerno'ya geldiğinde atını tırısı aldı. Endişeleri tekrardan canlanmaya başlamıştı. Humma belki de, bir insanın bir başkasına aktararak kurtulabileceği bir büyü gibi bir şeydi ve kendisi, bilmeden, üzerindeki büyüü annesine aktarmış olabilirdi.

Hekimin evini bulması epeyce güç oldu. Sonunda, rıhtımın yakınlarında küçük bir çıkmaz sokaktaki berbat görünümlü bir evi gösterdiler ona; menteşeleri gevşemiş pencere kepenklerinden biri çarpıp duruyordu. Tokmağı vurduğunda kapıda önlüksüz, yüz hatları sürekli oynayan bir kadın belirdi; delikanlıya ne istediğini sordu; Don Miguel ne istediğini ayrıntılı olarak ve kadının duyabilmesi için bağıra bağıra anlatmak zorunda kaldı; başka kadınlar da peydahlanmış ve yüksek sesle bu yabancı hasta için sızlanmaya başlamışlardı. Don Miguel sonunda Fransesco Cicinno'nun ayinde olduğunu öğrendi.

Kibar delikanlı için sokağa bir tabure çıkardılar. Ayin bitmiş olmalıydı; hekim pelerinine sarılmış Fransesco Cicinno küçük adımlarla yürüyor, takılmamak için yoldaki en düzgün taşlara basmaya çalışıyordu. Sıradan eşyalarının hep yeni ve hiç kullanılmamış gibi kalmasını sağlamaya çalışan titiz bir ihtiyarcıktı. Don Miguel onun adını söylediğinde büyük bir saygıyla eğildi. Epeyce bir tereddüt ettikten sonra atın arkasına oturmayı kabul etti. Ama daha önce bir şeyler yemelerine izin vermesini istedi; hizmetçi gidip içerden zeytinyağına batırılmış bir dilim ekmeğe getirdi kapıya; parmaklarını temizlemek için epeyce vakit harcadı.

Öğleyin tuz bataklığına ulaştılar. Eylül sonları epeyce sıcak geçiyordu. Tam tepeden gelen güneş Don Miguel'i kavuruyordu; Fransesco Cicinno da epeyce rahatsız benziyordu.

Biraz daha ilerde, yolun kenarındaki çam koruluğunun yakınlarında, Don Miguel'in atı, karşısına çıkan bir yılan dan ürkererek huysuzlandı. Don Miguel, çevrede kimsecikler olmamasına rağmen bir kahkaha duyduğunu sanmıştı.

- Atınız çok ürkek, efendim, dedi hekim, sesini çıkarmayan Don Miguel'e. Ardından atın da duyabilmesini sağla-

mak için bağırarak ekledi:

– Yılan zehiri küçümsenmemesi gereken bir ilaçtır.

Kadınlar hekimi sabırsızlıkla bekliyorlardı. Ama Fransisco Cicinno o denli mütevazıydı ki, kimse onun varlığının farkına varmamıştı. Kuraklık ve sulaklık üzerine epeyce bir laf ettikten sonra Dona Valentina'dan bir miktar kan almayı önerdi.

İğnenin battığı yerden çok az kan çıktı. Dona Valentina daha da halsizleşmiş, onu canlandırmak iyiden iyiye güçleşmişti. Anna, Fransisco Cicinno'ya bir başka şey deneyip deneyemeyeceğini sordu, yaşlı hekim ümitsiz bir halde,

– Tükenmiş artık diye mırıldandı.

Ölmekte olan insanların artan duyma hassasiyetiyle Dona Valentina, güzel çehresini Anna'ya doğru çevirdi, hâlâ gülümsüyordu. Hizmetçiler onun,

– Hiçbir şey tükenmez, diye fısıldadığını duydular.

Dona Valentina ruhunu yavaş yavaş teslim etti. Tenteli büyük yatakta ince bedeni çarşafa sarılı halde uzanmış durumdaydı, tıpkı zemin taşı üzerinde yatmakta olan bir heykele benziyordu. Bir köşede oturan hekim, Ölüm'ü rahatsız etmekten korkar bir halde gibi oturuyordu. Kendisinden mucizevi tedaviler isteyen hizmetçileri susturmak zorunda kalmıştı; içlerinden biri, bir tavşanı canlı canlı parçalayıp kaniyle hastanın alnını ıslatmayı önermişti. Miguel ise, kızkardeşine birçok kez odadan çıkmasını rica etmişti.

Anna, son çare olarak annesinin bedeninin yağlanmasına büyük umut bağlamıştı; Dona Valentina bu uygulamayı sessizce kabul etti. Gürültülü bir şekilde dua etmekte olan rahibenin evine götürülmesini istedi. Rahip odadan çıkınca Anna ağlayarak yatağın ayakucunda diz çöktü.

– Bizi terk ediyorsunuz, anneciğim.

– Otuz dokuz kış ve otuz dokuz yaz gördüm, diye mırıldandı Dona Valentina. Bu kadarı yeter.

– Ama biz henüz çok genciz, dedi Anna. Miguel'in eğitimi görmeyeceksiniz; ve benim...

Annesine, kendisinin evlenmesini göremeyeceğini söyleyecekti, ama bu düşünce onu birden dehşete uğrattı. Sustu.

– İkinciz de artık benden o kadar uzaktasınız ki... dedi Dona Valentina kısık bir sesle.

Sayıklamaya başladığını düşünüyorlardı. Ama hâlâ onları tanıyordu ve elini öpmesi için, o da diz çökmüş olan Don Miguel'e uzattı. Çocuklara:

– Her ne olursa olsun, asla birbirinizden nefret etmeyin, dedi.

– Biz birbirimizi seviyoruz, dedi Anna.

Dona Valentina gözlerini kapadı. Bir süre sonra, çok kısık bir sesle:

– Bunu biliyorum, dedi.

Sanki üzüntünün, korkunun veya kararsızlığın çok ötelelerinde gibiydi. Sonra, çocuklarının geleceği için mi, yoksa kendisi için mi konuştuğu anlaşılmaksızın ekledi:

– Kayılanmayın. Her şey yolunda.

Sonra sustu. Ve aynı şekilde öldü, can çekişmeksizin, konuşmeksizin; Valentina'nın yaşamı, sessizliğe doğru uzun bir kayıştan başka bir şey olmamıştı; mücadele etmeksizin teslim olmuştu. Çocukları onun öldüğünü anladıklarında, hüznüleri değiştirecek herhangi bir şaşkınlığa kapılmadılar. Dona Valentina, varlığı yadırganabilecek insanlardan biriydi.

Onu Napoli'ye götürmeye karar verdiler. Tabutun hazırlanmasıyla Don Miguel ilgilendi.

Cenazenin başında sabahlama ayini, çiftlik ürünleri çıkarıldıktan sonra geriye mobilya olarak sökülmüş kasalardan oluşma birkaç masanın kaldığı perişan döşeli büyük salon-da yapıldı. Zaman ve böcekler, asılı keçi derileri üzerinde

gerekli tahribatlarını yapmışlardı. Dona Valentina, uzun beyaz kadife giysisi içinde, dört şamdanın arasında yatıyordu. Solgun ve yumuşak gülümsemesi hâlâ dudaklarındaydı, derin hatlarıyla, geniş gözkapaklarıyla yüzü ise, kimi zaman Yunanistan'da, Crotona ile Metaponte arasında rastlanan kaya oyutlarını andırıyordu.

Don Miguel, birkaç haftadan beri kendisine vaki olan kehanetleri düşünüyordu. Anne tarafından Kıbrıslı Lusignan ailesinden gelen annesi Dona Valentina'nın, bir yılanla birdenbire yüzyüze gelmenin ölüme alamet olduğuna inandığını hatırladı. Bu onu biraz yatıştırdı. Öncezilerini doğrulayan bu talihsizlik, onu ferahlatmıştı.

Açık büyük pencerelerden içeri doluşan rüzgâr, mum ışıklarının titremesine neden oluyordu. Doğu tarafında, Basilicata dağları geceyi daha da karanlık kılıyordu. Yakılan çalılıkların alevleri, kuru sel yataklarını aydınlatıyordu. Cenazenin başındaki kadınlar Napoli ağzıyla veya Calabria diyalektiyle haykırarak ağlaşıyorlardı.

Valentina'nın iki çocuğu tam bir yalnızlığa gömülmüşlerdi. Anna kardeşine, onu hiçbir zaman terk etmeyeceğine yemin etti. Yol için hazırlanmak üzere odasına dönen Don Miguel ise, Noel Yortusunda İspanya'ya gideceğini hatırlayarak mutluluk hissetti.

Dönüş, geliş yolculuğundan çok daha yavaş oldu, neredeyse bir hafta sürdü. Anna ile Miguel, onları Napoli'ye taşıyan koca arabanın dip tarafında, annelerinin cenazesinin karşısında, yanyana oturmuşlardı. Hizmetkarlar, siyahla örtülü arabalar içinde onları izliyorlardı. Rahvan yürüyüşte ilerliyorlardı; arada sırada, arabanın yanı sıra, kucaklarında ki çocuklarıyla dindar kadınlar yürüyor, dualar okuyorlardı.

Her aşamada durup dinleniyorlardı. Akşamları, çevrede



bir manastır yoksa, Anna ve hizmetçiler başlarını sokacak herhangi bir yerde geceliyorlardı. Eğer kaldıkları köyde kilise bulunmuyorsa Valentina'nın tabutu köy meydanına konuyor ve sabaha kadar başında biri bekliyordu. Mümkün olduğunca az uyuyan Don Miguel, gecelerin büyük bölümünü dua ederek geçiriyordu.

Hava hâlâ çok sıcaktı ve etraftan toz eksik olmuyordu. Anna şaňki grileşmiş gibiydi. Siyah giysileri ince bir beyaz tabakayla kaplanmıştı; ne kaşları ne de kirpikleri görünüyordu. İki kardeşin yüzü de kille sıvanmış gibiydi. Boğazları yanıyor. Hummaya yakalanmaktan korkan Miguel, Anna'nın çeşmelerden su içmesine karşı çıkıyordu. Dışarda, cenazenin başında dua okuyan kadınların ellerindeki mumlar eriyordu. Geceleri böceklerin ve sivrisineklerin doğurduğu asabiyeti, gündüzleri sineklerin verdiği sıkıntı izliyordu. Anna, yoldan yansıyan ışıklardan ve mumların titreşmesinden yorulan gözlerini dinlendirebilmek için arabanın perdelerini kapattırıyordu; Don Miguel ise buna şiddetle karşı çıkıyor, bu biçimde arabanın içinde boğulabileceğini söylüyordu.

Sürekli olarak, garip dualar okuyan dilencilerin saldırısına uğruyorlardı. Bağırıp çağırarak küçük kız çocukları arabaların dingillerine yapışarak kendilerini tehlikeye atıyorlar, tekerleğin her dönüşünde altında kalacak gibi oluyorlardı. Don Miguel, küçük kız çocuklarından kurtulabilmek için, nafile yere arada sırada onlara para atıyordu. Öğlenleri tarlalar hemen hep boş oluyordu; o zaman hızla ilerliyorlardı. Akşamüstleri perişan kılıklı köylüler, çiçek olmadığından, kucak dolusu kokulu otlar getiriyorlardı. Onları tabutun üzerine yığıyorlardı.

Dona Anna, gözyaşlarının kardeşi için ne kadar önemli olduğunu bildiğinden, ağlamıyordu.

Don Miguel ise, ona daha geniş bir yer açabilmek için mümkün olduğunca uzak bir köşeye çekiliyordu. Anna ağzını, işlemeli bir mendille örtüyordu. Arabanın ağır hareketleri ve mum taşıyıcılarının dua nakaratları, kendilerini bir tür sanrı uykusunun içinde hissetmelerine neden oluyordu. Yolun kötü bölümlerinde arabanın, sarsıntısı onları birbirine doğru itiyordu. Kimi zaman, Acropoli'deki marangozun çarçabuk hazırladığı tabutun düşüp parçalanmasından korkuyorlardı. Çifte kefene rağmen, kısa bir süre sonra tabuttan yayılan kötü bir koku, kuru otların parfümüne karışmaya başlamıştı. Sinekler giderek çoğalıyordu. Her sabah iki kardeş kokulu sularla siliniyorlardı.

Dördüncü gün, bir öğlen vakti Anna fenalaştı.

Don Miguel kardeşinin hizmetçilerinden birini çağırttı. Kız gelmekte gecikti, Anna kendini ölecek gibi hissediyordu; yeleşinin düğmelerini açtı; endişeyle kalbini aradı; parmaklarının altında hâlâ atmakta olduğunu hissetti.

Hizmetçi nihayet aromalı sirke getirmişti. Hanımının önünde diz çöküp yüzüne serpiştirdi. Bir testi almak için döndüğünde Don Miguel'i gördü ve hemen ayağa kalktı.

– Efendim kendini kötü mü hissediyor?

Arabanın kapı koluna dayanmış ayakta duruyordu, elleri titriyordu ve kızkardeşinininki gibi mosmordu. Konuşamıyordu. Hayır dercesine bir işaret yaptı.

Şimdi arabanın arka koltuğunda üçü birden oturuyordu, Miguel, Anna'nın tekrar fenalaşabileceğinden kaygılanmış ve hizmetçi kıza yanlarında kalmasını söylemişti.

Yolculuk iki gün daha sürdü. Sıcak ve toz hükmünü sürdürüyordu; zaman zaman hizmetçi kız ıslak bir bezle Anna'nın yüzünü siliyordu. Don Miguel, sanki bir şeyi silmek istemişcesine ellerini sürekli olarak birbirine sürtüyordu.

Napoli'ye güneş batarken girdiler. Halk, Valentino'nun cenazesi geçerken diz çöküyordu: çok sevilen biriydi. İçten taziyetlere, Fuerte de San Telmo valisi aleyhinde mırıltılar karışıyordu: rejim düşmanları Don Alvaro'yu, karısını sağlıklı topraklara hummadan ölmeye yollamış olmakla suçluyorlardı.

Cenaze merasimi iki gün sonra vakur bir biçimde Santo Domingo kilisesinde düzenlendi. İki kardeş ayine birlikte, yanyana katıldılar. Dönüşte Don Miguel babasından görüşme ricasında bulundu.

Cerna markisi oğlunu çalışma odasında, casusların gönderdiği ihbar mektuplarıyla ve politik tutuklu veya naibin emri üzerine gözetlenen şüphelilerin listeleriyle dolu masasının ardında kabul etti. Don Alvaro'nun başlıca görevi, ayaklanmaları bastırmak ve gerektiğinde, elebaşlarını ağına düşürebilmek için, ayaklanmaları kışkırtmaktı. Siyah giysileri sadece Valentina için değildi: ilk eşinden olan oğlunun uzun yıllar öncesi ölümünden beri hep yas giysileri giyiyordu.

Valentina'nın ölümü hakkında hiçbir ayrıntı sormadı. Napoli'nin, annesi olmaksızın kendisine çok hüzünlü geldiğini belirten Miguel, İspanya'ya seyahatinin önceye alınmasının mümkün olup olmadığını sordu.

Don Alvaro, Madrid'den son sıralarda gelmiş olan gazete-yi okumaya devam ederek, başını kaldırmadan yanıtladı:

– Bana uygun gözüküyor, beyefendi.

Ve Miguel, sessiz, dudakları sıkılı halde otururken, onu uğurlarcasına ekledi:

– Bana bundan bir başka zaman söz edersiniz.

Buna rağmen Don Miguel, odasına döndüğünde, seyahatiyle ilgili bazı hazırlıklara girişti. Anna ise, annesinin eşyalarını düzenliyordu. Don Miguel'in aşkının, kardeşçe bir

dostluktan daha güçlü olduğunu düşünüyordu; birbirlerini çok az görüyorlardı; eski yakınlıkları, Dona Valentina'yla birlikte ölmüş gibiydi. Anna, bu kaybın hayatında yarattığı değişikliği ancak böylece kavramıştı.

Bir sabah duadan dönerken, Miguel merdivenlerde Anna'yla karşılaştı. Anna çok mutsuz görünüyordu.

– Bir haftadan fazla bir süreden beri sizi göremiyorum kardeşim, dedi.

Ellerini ona doğru uzattı. Bütün gururunu bastırıp,

– Ah, kardeşim! O kadar yalnızım ki... dedi.

Miguel kardeşine acıdı ve kendinden utandı. Onu yeterince sevmediği için kendine kızdı.

Önceki yaşamlarına geri döndüler.

Akşamüstleri, güneş oturma odasını doldurduğunda geliyor, kızkardeşinin karşısına oturuyordu. Anna genellikle nakış işliyordu, ama birlikteyken işini dizlerinin üzerine, hareketsiz ellerinin arasına bırakıyordu. Öylece sessizce oturuyorlardı; aralık kapıdan, hizmetçilerin çalıştırdığı örekenin uyuşturucu vızıltısı işitilebiliyordu.

Vakitlerini neyle dolduracaklarını bilemiyorlardı. Yeni kitaplar okumaya girişiyorlardı, ama Seneca ve Platon, Valentina'nın müşfik sesiyle okunup onun tebessümüyle yorumlanmadığında çok şey yitiriyordu. Miguel ciltlerin sayfasını sabırsızlıkla çeviriyor, birkaç satır okuyup bir başka kitaba geçiyor ve sonunda hepsini aynı hızla bırakıyordu. Bir gün masanın üstünde Latince bir İncil'e rastladı, kitabı, evanjelizme geçen Napolili akrabalarından biri, Basilea'ya veya İngiltere'ye taşınmadan önce Valentina'ya bırakmıştı. Don Miguel, kitabın çeşitli yerlerini karıştırdıktan sonra, zar atan biri gibi, şurasından burasından ayotler okumaya başladı. Bir anda durdu ve kitabı sertçe kapadı. Kitabı alıp odadan çıktı.

Bir an önce odasına kapanıp işaretlenmiş sayfayı açmak istiyordu; okuyup bitirdiğinde bir kez daha okudu. *Krallar* kitabının, Ammon'un kızkardeşi Tamar'ı iğfal edişinden söz eden bölümüydü. Bu ona, hiçbir zaman doğrudan doğruya bakamayacağı bir olasılık gibi görünüyordu. Dehşete kapılmıştı. Incil'i bir sandığın dibine attı. Annesinin kitaplarını derleyip düzenlemekte titiz davranan Dona Anna, kitabı birkaç kez ondan rica etti. Miguel ise kitabı vermeyi hep unutuyordu. Anna sonunda kitabı aklından çıkardı.

Kimi zaman Anna onun yokluğunda odasına giriyordu. Miguel kızkardeşinin kitabın o sayfasını açabileceği düşüncesiyle titriyor, bu nedenle odadan çıkarken kitabı büyük bir dikkatle gizliyordu.

Don Miguel ona mistiklerin öykülerini okuyordu: Juan de la Cruz'un erkek kardeşi Leon'lu Luis, sofu Rahibe Teresa. Göğüs geçirip hıçkırılmaktan tükeniyorlardı. Tanrı aşkının tutkulu dili ve büyüsü, Anna'yı, tıpatıp aynı olsa bile, dünyevi aşk şairlerinden daha çok etkiliyordu. İspanya'da kendilerini manastırlarının duvarları arasına hapsedmiş olan, bu nedenle onun hiçbir zaman tanıyamayacağı aziz kişilerin kısa bir süre önce yaydıkları kelimeler, onun için sarhoş edici bir gıda haline gelmişti. Başı hafiften geriye atılı ve dudakları aralanmış hali, Miguel'e, vecd halindeki azizelerin, ressamlar tarafından neredeyse şehvetle içlerine Tanrı girmiş gibi tasvir edilen, kendilerini bırakmışlıklarını hatırlatıyordu. Anna, kardeşinin bakışlarını üzerinde hissediyordu; nedenini bilmeden kafası karışmış halde öylece dimdik oturuyordu; içeri bir hizmetkar girdiğinde, sanki birlikte bir suç işlemişler gibi renkleri atıyordu.

Miguel ona karşı sertleşmeye başlamıştı. Devamlı olarak hareketsizliğini, davranışlarını, kıyafetlerini eleştiriyordu. Anna bütün bunları sesini çıkarmadan dinliyordu. Soylu kadınların giydikleri kocaman dekolte elbiseler onu dehşe-

te düşürdüğünden, Anna, onu memnun edebilmek için, yüksek yakalı gömlekler giyiyordu. Miguel onun duygulu konuşma tarzını şiddetle azarlıyor, Anna da kendini geri çekip Miguel'in o acı sessizliğini taklit ediyordu. Bunun üzerine Miguel, bir şey fark etmesin diye onu gizli gizli gözölüyordu; Anna ise gözlendiğini hissediyor, en önemsiz olaylar bile tartışma konusu haline geliyordu. Miguel Anna'ya artık kardeş muamelesi yapmayı bırakmıştı. Anna bunun farkındaydı ve geceleri ağlıyor, onu nasıl incitmiş olabileceğini düşünüyordu.

Zaman zaman birlikte Dominiken kilisesine gidiyorlardı. Bunun için Napoli'yi uçtan uca aşmak gerekiyordu; Miguel, cenaze yolculuğunun anılarıyla dolu olan arabadan nefret ediyordu; kardeşinin, hizmetçi Inesina'yı da yanına almasını istiyordu. Anna, Miguel'in ona aşık olduğundan kuşklanmaya başlamıştı. Bu tip bir ilişkiye dayanamazdı; kızın küstah yüzü onu her zaman rahatsız etmişti ve sonunda bir bahane bulup kızı iştten çıkardı.

Aralığın birinci haftasındaydılar; Don Miguel, bavullarının hazırlanmasını emretti ve yolculukla ilgili olarak bir koruyucuyla anlaştı. Günleri sayıyor, günlerin çabuk geçmesini istiyordu, ama bu onu ferahlatmaktan çok bunaltıyordu. Odasında yalnızken, Ama odasında, hafızasına Anna'nın en küçük yüz ayrıntılarını bile hafızasına kaydetmeye, ondan uzakta, Madrid'deyken onu hatırlayabileceği biçimiyle gözünün önüne getirmeye çalışıyordu. Buna ne denli gayret ederse, onun hayali daha belirsizleşiyordu ve dudaklarının kıvrımlarını, gözkapaklarından birinin özgün biçimini veya solgun ellerinden birinin üzerindeki beni tam olarak hatırlayabilmenin imkansızlığı ona daha şimdiden ısıdırıp veriyordu. Bir seferinde ani bir kararla Anna'nın odasına girdi ve sessizce, büyük bir dikkatle onu seyretti. Bir gün Anna,

– Kardeşim, eğer bu yolculuk sizi üzüyorsa, babamız sizi buna mecbur etmeyecektir, dedi.

Don Miguel yanıt vermedi. Anna, Miguel'in oradan ayrılacak olmasından memnun olduğunu düşünüyordu ve bu duygu her ne kadar sevginin yetersizliğine delalet etse de, bundan acı duymuyordu: artık Miguel'i Napoli'ye bağlayan herhangi bir başka kadının bulunmadığını biliyordu.

Ertesi gün, akşam saat ona doğru, Don Alvaro oğlunu yanına çağırttı.

Miguel, babasının yolculukla ilgili çeşitli tavsiyelerde bulunmak için çağırttığından kuşku duymuyordu. Cerna markisi ondan oturmasını istedi ve masadan açılmış bir mektup alıp ona uzattı.

Mektup Madrid'den geliyordu. Mektubu yazmış olan gizli hükümet ajanlarından biri, dikkatle seçilmiş kelimelerle ve dolaylı bir ifadeyle, Medina dükünün ani gözden düşüşünü anlatıyordu. Miguel'in, Castilla'ya yanına öğrenci-hizmetkâr olarak gideceği akrabasıydı söz konusu olan. Miguel sayfaları ağır ağır okudu ve mektubu sessizce iade etti. Babası,

– Artık İspanya yolculuğu yok, dedi.

Don Miguel o denli sarsılmıştı ki, marki kendini,

– Amaçlarınıza ulaşmakta bu kadar sabırsız olmanıza inanamıyorum, demekten alakoyamadı.

Ardından, nazik bir mütehakimlikle, şimdi onun hakkında bunu telafi edecek bir başka düşüncesinin olduğunu, ona Napoli'de ailesine ve seviyesine uygun bir mevki sağlayacağını söyledi. Ve ekledi:

. – Kızkardeşinize duyduğunuz şefkat, şu anda Napoli'den ayrılmamayı tercih etmenizi gerektiriyor.

Don Miguel gözlerini kaldırıp babasına baktı. Asilzadenin yüzü her zamanki gibi ifadesizdi. Türk içoğlanlarının taktıkları türden türbanlı bir uşak valiye, akşamları içtiği şaraptan getirdi. Don Miguel çekildi.

Bir kez daha hayretle mutlu hissetti kendini. "Tanrı istemedi," diye tekrarlayıp duruyordu.

Ve sanki kaderinin elinde olmaksızın değişmesi, tüm sorumluluklarından kurtulması ona başdöndürücü bir ferahlık sağlamıştı, artık her istediğini yapabileceğini düşünüyordu. Anna'nın o saatlerde büyük olasılıkla tek başına oturduğu odaya koştu. Ona Napoli'de kalacağını bildirecekti. Anna buna çok memnun olacaktı.

Koridor ve Anna'nın odası karanlığa gömülmüştü. Kapının altından zayıf bir ışık sızıyordu. Odaya yaklaştığında, Miguel dua etmekte olan Anna'nın sesini duydu.

Bir anda Anna'yı kendi gömleğinden daha beyaz hayal etti, kendini tümüyle Tanrı'ya vermiş halde. Uykuda olan dev kalede duyulan tek ses, onun monoton ve kısık mırıltısıydı. Latince kelimeler karanlığa, serin ve sakin bir gölcüğün damlaları gibi dökülüyordu. Don Miguel, nedenini kendi de anlamadan, ellerini bitıştirdi ve duaya katıldı.

Anna sustu; ışık kesilmişti; yatmış olacaktı. Don Miguel yavaş yavaş kapıya yaklaştı. Sonra, holde veya sofada hizmetkârlardan biriyle karşılaşabileceğini düşündü. Kendi odasına döndü.

Don Miguel'i, bir eğlence tutkusu sarmıştı. Vaftiz babası Don Ambrosio Caraffa, bir süre önce ona, on dokuzuncu yaşgünü hediyesi olarak iki Berberi atı yollamıştı. Miguel durmadan at biniyordu. Dona Anna ile aynı kattaki odasını bırakmış ve kalenin aynı yakasında, ama öbür ucundaki bir odaya, valinin ahırının yakınlarına taşınmıştı. •

Babası onun, yıkılan İspanya hayallerinin acısını yatıştırma çalıştığını sanıyordu. Taşınmasını bir hakaret olarak kabul eden Anna ise, yolculuğun iptalinde kendisinin parmağı bulunduğundan şüphelendiğini düşünüyordu. Bu konuyu aydınlığa çıkarmaya cesaret edemiyordu; gururu yakınmasını engelliyor, ama acısı yüzünden okunuyordu ve



Don Miguel onunla ender olarak büyük salonda veya San Telmo Kalesi'nin koridorlarında karşılaştığında yarım ağızla ona neden bu kadar mutsuz göründüğünü soruyordu.

Miguel, naiblik meclisine katılmaya çaba gösteriyordu. Burada pek az arkadaşı vardı. Valinin İspanya'ya karşı uzlaşmaz tutumu, yarımadaadaki soylular arasında ona karşı bir huzursuzluğun doğmasına neden oluyordu. Miguel bu kalabalığın arasında tek başına dolanıyor ve şahane kristallerin altındaki uzun dekolte elbiseli, makyaja ve mücevherlere gömülü, çıplak boyunları ışıldayan Napolili zengin güzellere, şiirsel görünümlü şehvetleriyle onu sinirlendiriyorlardı. Anna birkaç kez bu tip eğlencelere katılmak zorunda kalmıştı. Miguel onu uzaktan, baştan aşağı siyah, kalçalarından itibaren genişleyen koca giysisi içinde gözlüyordu: insanlar onları birbirinden ayırıyordu; kabartmalı tavanlardan çevreye her seferinde biraz daha derin bir iç sıkıntısı yayılıyor ve diğer insanlar onun için sadece birer hayalet halini alıyordu. Sabahları Don Miguel, pis rıhtım meyhanelerinden birinin kapı eşiğinde, hasta, yorgunluktan ölmüş, şafak vakti yaklaştığında gökyüzünün kazandığı uçuk renk kadar soluk, soğuktan titriyordu.

Birkaç kez, genelevlerin koridorlarında Don Alvaro'ya rastlamıştı. İkisi de birbirini görmemezlikten gelmişti; ayrıca Don Alvaro, bu tür izbeliklerde âdet olduğu üzere maske takıyordu. Buna karşılık Miguel, ilerideki günlerde, Fuerta de San Telmo'nun herhangi bir köşesinde babasıyla karşılaştığında, onun sınıksız ifadesiz yüzünde alaycı bir gülümsemenin gezindiğini görür gibi oluyordu.

Fahişelerle düşüp kalkıyordu. Ama en genci bile ona Herodes'in günahları kadar yaşlı gözüküyordu; masaya dirseklerini dayayıp hiç değişmeyen düşünceleri arasında kaybolmuş, omzuna meyhanenin kadınları dayalı halde öylece oturuyor, arada bir ortalıktaki dostlarına içki ısmarlıyordu.

Bir gece, Toledo sokağındaki küçük bir odada, dirsekleri dizinde, yüzü ellerinin arasında oturmuş danseden genç bir kızı seyrediyordu. Güzel değildi; yüzü kaba hatlıydı ve dudaklarının birleştiği yerde, başkalarının zevkine sunulmuş insanların o acı kıvrımı vardı. Belki de ancak yirmi yaşındaydı, daha fazlasını göremiyordu. zira ona uzanmış sayısız kolun oluşturduğu sefil et duvarını düşünmeden edemiyordu. Belki de, onu üst katta bekleyen bir müşteri sabırsızlanmaya başlamıştı. Genelevin patronu üst katın trabzanından eğilmiş bağıırıyordu:

– Anna, çıkıyor musun artık yukarı?

İğrenerek irkilen Miguel kalktı ve çıkıp gitti.

Bir anda birinin kendisini takip etmekte olduğunu sandı. Bir kapı aralığına saklandı. Bir espion tarafından izlenmekte olduğu duygusu onda ilk kez uyanmıyordu. Adımlarını hızlandırdı. Fuerte San Telmo'ya tırmanan yokuş oldukça dik ve uzundu. Kaleye ulaştığında, her sabah dönüşünde olduğu gibi Anna'nın kepenklerinin aralık olduğunu gördü. Bir keresinde meydandan geri dönmüş ve Vomero yokuşlarından çıkarken kendi koruyucusunu, Meneguino d'Aia'yı fark etmişti.

Meneguino d'Aia, onun hizmetine girmeden önce uzun süre Don Ambrioso Caraffa'nın yanında görev yapmış, onun büyük güvenini kazanmıştı. İyi bir aileden geliyordu ve söylendiğine göre eskiden hali vakti oldukça yerindeymiş. Açık yürekli davranışları daha başından itibaren efendisinin takdirini kazanmıştı; ne var ki, birkaç haftadan beri Miguel, bu mükemmel hizmetkar tarafından gözetlenmekte olduğunu hissediyordu. Kalenin koridorlarında, Meneguino d'Aia ile kardeşinin hizmetçilerini esrarengiz konuşmalar yaparken yakalıyordu. Nihayet, iki üç kez, bir hizmetçinin eşliğinde Dona Anna'nın odasına girdiğini görmüştü. Ruhunu yoran iç mücadeleleri onu, bayağı olarak addettiği

çeşitli kuşklar karşısında savunmasız bırakıyordu. Çevresiyle ve meyhanelerle olan ilişkileri ona, kadınların tehlikeli kaprislerinden korkmayı öğretmişti.

Kimi zaman konuşulanları kapı ardından dinlemeyi düşünüyordu. Ama gururu bunu önlüyordu.

Anna, Karnaval\* döneminden daha fazla dua eder olmuştu. Don Miguel'in ne yapıp ettiğini Meneguino d'Aia'dan öğreniyordu; zina, bu günahı bizzat kendi kardeşinin işlemekte oluşunu öğrendiğinden beri ona daha da affedilmez geliyordu. Onun yaptıklarını düşündükçe, hem umutsuzluğa düşüyor, hem sarsılıyordu. Her gün onunla konuşabilmenin bir fırsatını arıyordu.

Bir sabah Miguel, ayine gitmeye hazırlanırken, Dona Anna odasına girdi. Dona Anna onun odada yalnız olmadığını görünce şaşırıldı. Meneguino d'Aia pencerenin yanında koşum takımlarını derleyip topluyordu. Miguel adamı göstererek Anna'ya:

– Aradığınız kişi burada, dedi.

Dona Anna sararmıştı; aralarındaki sessizlik o denli uzadı ki, Ambrosio Caraffa'nın hizmetkârı bir adım ilerleyip konuşmaya başladı:

– Efendim, dedi, sizden bazı şeyleri gizlemekle iyi yapmadım. Dona Anna sizin davranışlarınızdan o denli endişelenmeye başlamıştı ki, bana sizi gözlememi emretti. O sizin ablanız ve sanırım onun size duyduğu şefkat sizi kızdırmaz.

Miguel'in kötücül yüz ifadesi değişmiş ve aydınlanır gibi olmuştu. Ama kızgınlığı artıyor gibiydi.

– Mükemmel! dedi.

Ve kızkardeşine döndü:

– Demek bu adamın, onu benim peşime takacak kadar güvenini kazanmış bulunuyorsunuz! Sabahları benim dö-

---

(\* ) Katolik inancında, Büyük Perhiz öncesi bayram.

nüşümü, tıpkı terk edilmiş bir âşık gibi bekliyorsunuz. Buna hakkınız var mı? Ben sizin himayeniz altında mıyım? Ben sizin çocuğunuz veya âşığınız mıyım?

Anna, yüzünü oturduğu koltuğun başlığına saklamış hıçkırıyordu. Onun gözyaşlarını görünce Don Miguel yatıştırıcı gibi oldu. Miguel d'Aia'ya dönerek,

– Onu odasına götürün, dedi.

Yalnız kaldığında Anna'nın boşalttığı koltuğa oturdu.

Keyfinden çıldırmış gibiydi ve kendi kendine “kısıkanıyor,” diye tekrarlayıp duruyordu.

Sonra yerinden kalktı, aynanın karşısına geçti, gözleri yorulup bir sis perdesinden başka bir şey görmez hale gelene kadar kendini seyretti. Meguino d'Aia geri döndüğünde, ona ücretini verdi ve tek kelime etmeksizin onu uğurladı.

Yatak odasının penceresi mazgallara bakıyordu. Pencereye tırmandığında, artık kullanılmayan ve yalnızca valinin geçme yetkisine sahip olduğu eski keçi yolu görülebiliyordu. Kale nin merdivenleri onun biraz ötesinden başlıyordu; söylendiğine göre Don Alvaro kimi zaman oradaki boş hücrelere fahişeleri getiriyordu. Kimi geceler, pezevenk kadınların ve fahişelerin kahkahaları duyuluyordu. Merdivenlerden tırmanırken, yüzleri titrek fener ışıkları altında görülebiliyordu. Bütün bunlardan bir zamanlar iğrenmiş olmasına rağmen, vücudun evrensel gücünü tatmasıyla birlikte, Don Miguel tarafından artık nefret edilecek şeyler olmaktan çıkmıştı.

Birkaç gün sonra Anna, odasına döndüğünde, bir süreden beri kardeşinden ısrarla istemiş olduğu, Dona Valentina'nın Incil'ini buldu. Kitap masanın üzerine açık halde bırakılmıştı, sanki kendisinden belirli bir bölümün okunması isteniyordu. Dona Anna kitabı aldı, sayfaların arasına bir kağıt koyup özenle rafa yerleştirdi. Ertesi gün Don Miguel ona, ilgili sayfalara bakma fırsatı bulup bulamadığını sordu. Anna okumadığını söyledi. Don Miguel üstelemekten çekindi.

Miguel artık ondan kaçmıyordu. Tavrı değişmişti. Artık kızkardeşinin imalı konuşmalarını da reddetmiyordu: bunların hepsi kendisiyle ilgiliydi; şimdi bütün bu ifadelerin onun tutkusuyla ilişkili olduğunu farkediyordu. Anna'nın kafası, hiçbirini çözmeye çalışmadığı muammalarla doluydu. Bunlar, onun kardeşi karşısında izah edilemez endişeler duymasına neden oluyordu; Miguel, her eline dokunuşunda onun titrediğini hissediyordu. Bunun üzerine hemen ondan uzaklaşıyordu. Geceleri odasına çekildiğinde kendini, ağlamak istemesine asabi hissediyor, arzuları ve kuşkuları nedeniyle kendine öfkeyle doluyor ve kendi kendine korkuyla, ertesi gün aynı saatte ne durumda olacağını soruyordu. Günler, hiçbir şey değişmeksizin akıp gidiyordu. Miguel, kardeşinin durumu anlamak istemediğini düşünüyordu. Ondandır nefret etmeye başlamıştı.

Artık geceleri fanteziler kurmaktan kaçmıyordu. Bir an önce, uyuklar haldeki yarı bilinç durumuna geçmek istiyordu; yüzünü yastıklara gömüp kendini hayallere bırakıyordu. Elleri alev alev, sanki ateşi yükselmiş gibi ağzında kötü bir tatla, bir önceki gecedendir daha çaresiz halde uyanıyordu.

Kutsal perşembe günü Anna, bir hizmetçi aracılığıyla kardeşine, yedi kilise ziyaretinde kendisine eşlik etmeyi isteyip istemediğini sordurdu. Miguel ona hayır yanıtı gönderdi. Araba hazır bekliyordu, Dona Anna yalnız bindi.

Miguel odasında dolaşıp duruyordu. Bir süre sonra dayanamayıp giyindi ve çıktı.

Anna üç kilise ziyaret etmişti. Dördüncüsü Lombardos'taki kilise olacaktı; araba Monte Olivete meydanında, önünde sakat dilencilerin çılglık çılgına dilendikleri alçak bir sun-

durmanın önünde durdu. Dona Anna giriş koridorundan geçip Santo Sepularo şapeline girdi.

Napoli'nin Aragonlu krallarından biri burada, aşıkları ve şairleriyle birlikte kendisi için sonsuza kadar kalacak bir anıt mezar yaptırmıştı. Diz çökmüş veya bağdaş kurmuş seramikten yedi insan heykeli peşinden gittikleri ve sevdikleri Tanrı'nın Sevgili Kulu için gözyaşı döküyordu. Bu adamlar ve kadınlar en fazlasından yüz yıl önce ölmüş kişilerdi, ama heykeller öylesine bir görünüme sahipti ki, sanki hepsi İsa'nın çarmıha gerilme anından kalma gibiydi. Heykellerin renkleri hâlâ seçilebilir haldeydi: İsa'nın kanının kırmızısı, kabuk tutmuş bir yara izlenimi veriyordu. Zamanla biriken lekeler, mumlar, şapeli dolduran soluk gün ışığı, İsa'ya öylesine müthiş bir ölü görünümü kazandırıyorlardı ki, sanki Paskalya'dan birkaç saat önce, kötülerin amacına ulaşmış meleklerin kuşku duymaya başladığı anda, Golgotha'nın arzuladığı türden bir hal almış gibiydi. Şapeli dolduran kalabalık, daracık bir yerde yürüyordu. Perişan kılıklı sefiller asillerle yanyanıydı; bir cenazedeymişcesine ciddi ifadeli birtakım din adamları, denizin kavurduğu yüzlerinde Türk palalarının izlerini taşıyan denizcilerin arasında kendilerine yol açıyorlardı. Eğimli yan cephelere açılmış oyuklarda, localarda, âdet olduğu üzere acıların bu en büyüğü nedeniyle mor örtülere bürünmüş bakireler ve âzizler sıralanıyordu.

İnsanlar çekilerek Anna'ya yol veriyorlardı; ağızdan ağıza fısıldanan adı, güzelliği ve kıyafetinin muhteşemliği, çekilen tespihlerin bir anlığına durmasına neden oluyordu. Önüne siyah kadifeden bir yastık koydular; Dona Anna diz çöktü. Mezar taşının üzerinde uzanmış duran kilden bedenin üzerine eğildi, büyük bir içtenlikle yarasını ve ellerini öptü. Bu arada eşarbu yüzüne doğru düşmüş, onu rahatsız ediyordu. Eşarbını kaldırıp geriye doğru atarken birinin kendisine bakmakta olduğunu hissetti, başını çevirip arka-

sına baktı, Miguel'i gördü.

Bakışındaki şiddet onu ürkütmüştü. Aralarında geniş bir sıra vardı. Miguel, tıpkı onun gibi karalar giyinmişti, Anna dehşetle ve mum gibi solmuş halde, mor heykellerin arasında duran bu kara heykele bakıyordu.

Daha sonra orada dua etmek için bulunduğunu hatırlayarak tekrar İsa'nın üzerine eğildi, ayaklarını öptü. Yanında biri daha eğilmişti. Bunun, kardeşi olduğunu biliyordu. Miguel ona:

– Hayır, dedi.

Ve fısıldayarak devam etti:

– Kilisenin önünde görüşürüz.

Anna buna uymamazlık edemezdi. Kalktı, dua mırıltısıyla dolu kiliseyi boydan boya geçip sundurmanın köşesine çıktı.

Miguel burada kendisini bekliyordu. Her ikisi de Büyük Perhiz sırasında tuttıkları uzun orucun verdiği gerginliğe karşı mücadele ediyordu. Miguel:

– Umarım, ibadetlerinizi tamamlamışsınızdır, dedi.

Anna, sessiz onun devam etmesini bekliyordu.

– Bundan daha ıssız kiliseler yok mu? diye sürdürdü. Sizce yeterince hayran kalmadılar mı? Herkese nasıl öptüğünüzü göstermeniz zorunlu mu?

– Kardeşim, diye cevap verdi Anna, siz çok hastasınız.

– Şimdi mi farkına vardınız? dedi Miguel.

Ve her Noel Yortusunda yapmış olduğunun tersine, bu kez neden Ischia manastırına gitmediğini sordu. Dona Anna, onu yalnız bırakmak istemediğini söylemeye cesaret edemedi.

Araba onları bekliyordu. Dona Anna arabaya bindi, arkasından da Miguel. Kilise ziyaretlerinden vazgeçip arabacıya San Telmo Kalesi'ne sürmesini emretti. Koltuğunda dimdik, kaygılı ve kasılmış bir halde oturuyordu. Don Miguel ona bakıp, kız-

kardeşinin son derece gururlu biri olduğunu düşündü.

Kaleye geldiklerinde araba arka kapının altında durdu. Her ikisi birden Anna'nın odasına çıktılar. Miguel, kardeşinin kendisine bir şeyler söylemek istediğini anlamıştı. Gerçekten de Anna, eşarbını çıkardı ve:

– Babamızın bana Sicilya'da bir evlilik teklif etmiş olduğunu biliyor musunuz? dedi.

– Ah, öyle mi? Pekiyi, kiminle?

Başını öne eğerek,

– Çok iyi biliyorsunuz ki, kabul etmeyi düşünmüyorum, dedi.

Ardından, evlenmektense dünyadan el etek çekmeyi yeğleyeceğini, bu kez nihai olarak Ischia'ya veya Napoli'de Donna Valentina'nın zaman zaman ziyaret etmiş olduğu o şirin Clarisas manastırına kapanmayı düşündüğünü anlattı.

– Siz deli misiniz? dedi Don Miguel.

Sanki kendini kaybetmişti:

– Demek artık orada yaşayacaksınız, gözyaşı banyosu içinde, mumdan yapılmış bir heykele duyduğunuz aşkla kendinizi tüketerek? Sizi önceden de gördüm. Sırf çarpmıha gerildi diye birine açık olmanıza nasıl izin verebilirim? Siz kör müsünüz yoksa yalan mı söylüyorsunuz? Sizi Tanrı'ya emanet edeceğimi mi sanıyorsunuz?

Anna, ürkmüş halde geriledi. Miguel birkaç kez tekrarladı:

– Asla!

Sırtını duvara vermiş duruyordu, ardından perdeyi açıp çıkmaya hazırlandı. Gırtlığına bir hırıltı takılmıştı. Bağırır:

– Amnon, Amnon, Tamar'ın kardeşi!

Ardından kapıyı çarparak çıktı.

Anna koltuğuna çökmüş halde öylece kaldı. Biraz önce duyduğu haykırış hâlâ içinde titreşiyordu; Kutsal Kitap'ın



bazı bölümleri geliyordu aklına; artık ne okuyacağını biliyordu. Dona Valentina'nın Incil'ini aldı ve Amnon'un kız-kardeşi Tamar'ı iffal edişini anlatan bölümü okudu. Daha birkaç satır okumuştü ki kitap elinden kaydı, koltuğunun arkasına yaslanmış halde orada öylece bir süre, kalbinin atışlarını dinleyerek oturdu.

Sanki kalbi büyüyüp bütün varlığını doldurmuş gibiydi. Karşı konulmaz bir ağırlık çökmüştü üzerine. Dizleri bitişik, vücudu kasılmalarla zonklar halde, kalp atışlarının üzerine kapanarak bir süre kaldı.

Ertesi gece Miguel, yatağına uzanmış yatarken bir ses duyar gibi oldu. Ne olduğundan tam emin değildi: gürültüden ziyade, bir şeyin titremesine benziyordu. Pek çok kez benzer yanılsamalar yaşadığından bunu ateşinin yükselmiş olduğuna verdi ve kendini sakinleştirmeye çalışarak kapının sürgüsünün çekili olduğunu düşündü.

Kalkmak istemiyordu; doğrulup sırtına dayandı. Sanki hareketleri ne kadar irade dışıysa, o kadar bilinçli yapılmış şeyler gibiydi. İlk kez bu kadar ne istediğinin farkındaydı; ruhunun, yavaş yavaş beklentisinin dışındaki her şeyden arınmakta olduğunu hissetti.

Ayaklarını yere basıp ağır ağır kalktı. Bir an için nefesini tuttu. Onu ürkütmek istemiyordu; kendisini duymuş olduğunu bilmesini istemiyordu. Onun kaçıp gitmesinden ve daha da çok, kalmasından korkuyordu. Kapının öte yanındaki ahşap zemin, çıplak bir çift ayağın altında gıcırdadı. Ses çıkarmaksızın, birkaç kez durup bekleyerek kapıya yaklaştı ve ona dayandı. Anna'nın da yaslanmış olduğunu hissediyordu; iki bedenin titreşimleri ağaç kapının içinden birbiriyle iletişim halindeydi. Ortalık tümüyle karanlıktı: her ikisi de karanlıkta, öbürünün kendisinininki kadar arzu dolu

nefesini dinliyordu. Anna, Miguel'den kapıyı açmasını söylemeye cesaret edemiyordu. Miguel ise kapıyı açmak için onun sözünü bekliyordu. O anda artık dönüşü olmayan bir şey yaşamakta olduğu duygusu kanını dondurmuydu; hem onun hiç gelmemiş olmasını, hem de o anda içerde olmasını istiyordu. Damar atışlarının gürültüsü duymasını engelliyordu. Fısıltıyla,

– Anna, dedi.

Anna cevap vermedi. Miguel gözkapaklarını kırıştırdı. Sinirli ellerle kapı tokmağını arıyordu. Sonunda kapıyı açtığı anda, karanlığın öbür yanında kimsecikler yoktu.

Tonozlu uzun koridor, odanın içi kadar karanlıktı. Kaçar çıplak ayaklarından çıkan ve uzaklaşarak yok olan hafif sesleri duydu.

Epeyce bekledi. Artık hiçbir şey duymuyordu. Kapıyı aralık bırakıp çarşaflarının arasına gömüldü. Sessizliğin bütün titreşimlerini dinlemeye çalışıyor, ona hafif ve utangaç bir çağrı gibi gelecek bir kumaş hissettirmesini duymayı hayal ediyordu. Kendi korkaklığından nefret ediyor, bir yandan da onun çekmiş olabileceği azabı düşünerek kendini teselli ediyordu.

Gün tümüyle doğduğunda, kapıyı kapamak için kalktı. Odada tek başına, yalnızdı. “Burada olabilirdi,” diye düşündü.

Karman çorman olmuş yatak örtüleri, koyu renkli küteller gibiydi. Kendini yatağa attı, yuvarlanarak bağırmaya başladı.

Anna, ertesi günü odasında geçirdi. Kepenkleri kapalıydı. Giyinik de değildi: her sabah hizmetçilerin onun sırtına giydirdikleri uzun siyah sabahlık, vücudunun çevresinden yere kıvrımlar halinde dökülüyordu. Odasına girilmesini yasaklamıştı. Baş koltuğunun arkasına dayalı oturmuş,

gözyaşı dökmeksizin, düşünmeksizin, yapmak istediği şeyden utanmış halde acı çekiyordu, üstelik yapmak istediği şeyi yapamamış olmak onun acısını daha da arttırıyordu.

Akşama doğru, hizmetçileri ona yeni haberler getirdiler.

Don Miguel öğlen babasının yanına çıkmıştı. Ama beyefendi, kendisini sanki cehennem ateşinde yanmaya mahkûm edilmiş gibi hissettiği o gizemli korku nöbetlerinden birine tutulmuştu. Miguel'in ısrarı üzerine uşaklar onun Don Alvaro'nun odasına girmesine izin vermişler, Don Alvaro sabırsızlıkla dua kitabını kapatmıştı.

Don Miguel babasına, en kısa zamanda, Malta'dan Tanca'ya geçen korsanları avlamaya çıkan kalyonlardan biriyle açılacağını bildirmişti. Genellikle eski ve kötü donatımlı bu gemilerin mürettebatı maceraperestlerden, korsan eskilerinden veya Hıristiyanlığa geçmiş Türklerden oluşuyor, kaptanlığı herhangi biri eline geçirebiliyor ve gemiye her türlü insan kabul edilebiliyordu. Uşaklar, nasıl olduğunu bilmeden, Don Miguel'in o sabah kendisini kaydettirmiş olduğuna inanıyorlardı.

Bunun üzerine Don Alvaro ona:

– Bir beyefendi için çok özgün fikirleriniz var, demişti.

Gene de bu onun için ağır bir darbe olmuştu. Sararmıştı.

Daha sonra oğluna:

– Düşünün ki, beyefendi, sizden başka bir varisim yok, demişti.

Don Miguel gözlerini boşluğa dikmişti. Bakışlarında bir umutsuzluk geziniyordu ve yüzü, tek bir adalesi titremeden gözyaşlarıyla kaplanmıştı. Ancak bunun üzerine Don Alvaro oğlunun uzun bir süreden beri bir iç mücadelesi vermekte olduğunu kavramıştı. Don Miguel konuşmaya, muhtemelen her şeyi itiraf etmeye hazırdı. Babası onu bir el hareketiyle durdurdu:

– Hayır, dedi. Sanırım Tanrı sizi bir sınavdan geçiriyor.

Ne olduğunu bilmem gerekmiyor. Bir ruh ile Tanrı'nın arasına girmeye kimsenin hakkı yoktur. Nasıl istiyorsanız öyle yapınız. Sizin günahlarınızı üstlenecek durumda değilim, benimkiler zaten yeterince ağırlık yapıyor.

Elini oğluna uzattı; iki adam vakarla kucaklaştılar. Miguel odadan çıktı. O andan beri nerede olduğu bilinmiyordu.

Anna'nın hizmetçileri, kendilerine herhangi bir şey söylemeyen hanımlarının yanından ayrıldılar.

Ortalık iyice kararmıştı. Nisanın o dördüncü gününde hava, zamanından epeyce önce ısınmıştı. Anna gene kalbinin çarpmaya başladığını hissediyordu; bir gece öncesinin ateşinin tekrar aynı saatte yükselmesinden korkuyordu. Boğulur gibiydi. Kalkması gerekiyordu.

Balkona yaklaştı, gecenin içeri dolması için kepenkleri açtı ve duvara dayanarak derin derin nefes aldı.

Geniş balkon, birçok odaya açılıyordu. Yan tarafta Don Miguel oturmuş, dirseklerini korkuluklara dayamıştı. Yüzünü ona dönmüyordu. İçinden gelen bir titreme Anna'nın orada olduğunu bildiriyordu. Kıpırdamadan öylece durdu.

Dona Anna sabit gözlerle karanlığa bakıyordu. Kutsal Cuma gecesi acıları ısıtıyor gibiydi. Dona Anna, o denli acı çekmenin verdiği gerginlikle, sonunda konuştu:

– Neden beni öldürmediniz kardeşim?

– Bunu düşündüm, diye cevap verdi Don Miguel. Ama sizi, ölümünüzden sonra da sevmeye devam ederdim.

Bunları söyledikten sonra yüzünü döndü. Anna alacakaranlıkta, onun gözyaşlarıyla kaplı yüzünü görür gibiydi. Hazırladığı sözcükler dudaklarında solup gitti. Kederli bir aşkla ona doğru eğildi. Birbirlerini kucakladılar.

Üç gün sonra, Dominiken kilisesinde Don Miguel ayine katıldı.

Günün ilk ışıklarıyla San Telmo Kalesi'nden ayrılmış; halk o pazartesi gününü, çok eskiden göklerden gönderilen bir habercinin bir mezarın başında kadınlarla konuşmasının anısına, Melek Yortusu olarak adlandırıyor. Orada yukarda, gri surların ardında, birisi ona bir odanın alacakaranlığına kadar eşlik etmişti. Uzunca süre sessizce vedalaşmışlardı. Daha sonra onun ılık kollarını yumuşakça açıp boynundan uzaklaştırmıştı. Dudaklarında hâlâ onun göz yaşlarının tadı vardı.

Umutsuzca dua etti. Her biri öncekinden daha ateşli dualar birbirini izledi; her duada vücudunun hafifleyip ruhunun kurtulduğunu hissediyordu. Hiçbir şeyden pişman değildi. Bu son duasını yapmadan gitmesine izin vermediği için Tanrı'ya şükrediyordu. Dona Anna ona gitmeyip kalması için yalvarmıştı; ama o, belirlenen günde kaleden ayrılmıştı. Kendisine verdiği sözü tutması, gelenekleri açısından bir onur meselesiydi ve Tanrı'ya adanmışlığının derinliğini gösteriyordu. Kendini duaya daha iyi verebilmek için yüzüne kapadığı elleri, okşamış olduğu tenin kokusunu taşıyordu ona. Hayatta beklediği bir başka şey yoktu artık, bunun için zorunlu bir sona yürür gibi ölüme atılıyordu. Ve hayatını tüketmiş olduğu gibi ölümünü de tüketeceğinden emin halde, mutlulukla hıçkırıyor.

Bazı müminler kalkıp Komünyon ayinine katılmak için ilerlediler. Miguel onların peşinden gitmedi. Yortu duası için günah çıkarmamıştı; kıskançlık gibi bir duygu, bir rahibe bile olsa, sırrını açıklamasına izin vermiyordu. Tek başına, bir ayağı taş sıranın öbür yanında, ayini yöneten papa za mümkün olduğunca yaklaştı, kutsal ekmeğin fazileti

kendisinin üzerine de düşebilirdi diye. Hemen yakınındaki bir minderin üzerine güneşin ışınları dökülüyordu. Yanağını, bir insana temas edermişçesine, düzgün taşa dayadı. Gözlerini kapadı ve tekrar dua etmeye koyuldu.

Kendisi için dua etmiyordu. Belki, geçmişte Müslümanlara karşı savaşmış atalarından kalma belirsiz bir içgüdüyle, imansızlara karşı mücadelede ölenlerin sonsuza kadar cennetlik olacağına inanıyordu. Arayışına çıktığı ölüm, onun günahlarından arınmasını sağlayacaktı. Tanrı'ya, kızkardeşini affetmesi için yalvarıyordu. Tanrı'nın bu dileğini yerine getireceğinden emindi. Bunu, sanki bir hakkıymış gibi talep ediyordu. Kendi şahitliğinden sonra Tanrı'nın onu kendisiyle birlikte sonsuz bir mutluluğa ulaştıracağına inanıyordu. Kızkardeşini, terk ettiğini düşünmemekle birlikte, bırakmıştı. Ayrılığın yarası artık kanamıyordu. Yas tutan bazı kadınların boş bir mezara rastlamış oldukları o günün sabahında Don Miguel, hayata, ölüme, Tanrı'ya şükrediyordu.

Omzunda, birinin elini hissetti. Gözlerini açtı: bineceği geminin kaptanı Fernão Bilbaz idi. Birlikte kiliseden çıktılar. Dışarda, Portekizli maceracı Miguel'e, rüzgarın yelken açmaya elvermediğini, isterse eve geri dönebileceğini, ama hafif bir esinti başladığında hemen demir almaya hazır olması gerektiğini söyledi. Don Miguel San Telmo kalesine geri döndü, ama Anna'nın kepenklerine, rüzgârın yeniden esmeye başladığını bildirecek bir ipek şal aşmayı da ihmal etmedi.

İki gün sonra şafak vakti, ipeğin hışırtıları duyuldu. İlk ayrılığın vedalaşmaları ve gözyaşları tekrarlandı, aynı düşünce ikinci kez görür gibi. Her ikisi de bu vedalaşmaların belki de bir daha tekrarlanmayacağına inanıyordu.

Birkaç hafta geçti: Mayısın sonlarında Anna, Don Miguel'in nasıl öldüğünü öğrendi.

Fernão Bilbaz'ın yönetimindeki kalyon, Afrika ile Sicilya arasında bir Cezayir korsan gemisiyle karşılaşmıştı. Karşılıklı top atışlarından sonra iki gemi birbirine bordalamıştı. Sonunda Arap gemisi batmış, ancak bu arada İspanyol gemisi, galip çıkmasına rağmen önemli yaralar almış, dümeni ve ana direği kırılmış, birkaç gün boyunca rüzgârla ve dalgalarla boğuşarak başı boş dolaşmıştı. Sonunda şiddetli bir rüzgâr gemiyi, küçük Sicilya şehri Cattolica'nın yakınlarındaki bir sahile kadar sürüklemişti. Bu arada, çatışmada yaralananların büyük bölümü ölmüştü.

Yakındaki bir köyün sakinleri, belki de ganimet elde edebilmek için, geminin bulunduğu yere koşuşturmuşlardı. Fernão Bilbaz, bir kuyu kazılmasını emretmiş ve Cattolica papazının da yardımıyla ölüleri buraya defnetmişti. Dahası, Don Alvaro Sicilya'nın bu bölgesinde geniş arazilere sahipti; bölgenin insanları Don Miguel adını duyunca, cesedini gece vakti Cattolica kilisesine nakletmişler, ardından da bir tabuta koyup Palermo'ya götürmüşler, buradan da Napoli'ye gitmesi için bir gemiye yüklemişlerdi.

Don Alvaro, oğlunun hazin sonunu öğrenince, sadece:  
– Güzel bir ölüm, demekle yetinmişti.

Ancak, şaşkınlık içindeydi. İlk oğlu, henüz daha bir çocukken, annesiyle birlikte salgın hastalık nedeniyle ölmüştü, Miguel'in doğumundan birkaç yıl önce. Bu çifte acı Don Miguel'i yeni bir evlilik yapma zorunda bırakmış, ama bu da işe yaramamış, daha da kötü bir sona ulaşmıştı. Miguel'in ölümü, sadece bir oğul kaybının yarattığı acıya yol açmamış, ama aynı zamanda hâlâ büyütme çalıştığı servetini sahipsiz bırakmıştı. Kanı ve adı sürmeyecekti. Oğlunun ölümü, mevkiiyle ilgili görevlerini bütün bütün unutmamasına yol açmamakla birlikte, bütün bu şeylerin boşuna oldu-

ğunu düşünmesine ve zevk ve sefaya daha da çok dalmasına neden olmuştu.

Don Miguel'in cenazesi akşamüzeri gemiden indirildi ve geçici olarak, rıhtım yakınlarındaki San Juan del Mar kilisesine kondu. Puslu, bunaltıcı ve hoş bir haziran akşamıydı. Gece düşmeden kiliseye gelen Anna, tabutu açmalarını emretti.

Kilise, birkaç şamdanla aydınlatılıyordu. Kardeşinin karınının sağ yanından aldığı yara bariz bir biçimde görülebiliyordu, Anna onun çok acı çekmemiş olduğunu umdu. Ama bundan kim emin olabilirdi ki? Belki de tam tersine, geminin tahrip olmuş köprüsünde diğer yaralıların arasında uzun süre can çekişmişti... Fernão Bilbaz bu konuda bir şey hatırlamıyordu. Birkaç rahip dua okuyordu. Anna, kardeşinin yarı yarıya çürümüş bedeninin ağaç sandığın içinde toz olup gideceğini düşündü, bunu kıskanıyordu. Tabutun kapağının çakılmakta olduğunu görünce, içine bırakabileceği bir şey aradı. Çiçek getirmeyi akıl etmemişti.

Boynunda bir Carmen gerdanlığı taşıyordu. Miguel, kaleden ayrılmadan önce onu birkaç kez öpmüştü. Gerdanlığını çıkardı ve kardeşinin göğsünün üzerine bıraktı.

Halk arasında kendisine yönelik düşmanlığın her geçen gün arttığı Cerna markisi, oğlunun naaşının, cenaze töreninin düzenleneceği Santo Domingo'ya nakledilmesi sırasında bulunmamanın kendisi için daha ihtiyatlı olacağını düşünüyordu. Geceleyin, sessizce geçti kiliseye; Anna ise cenazeyi arabasıyla izledi. Hanımlarının durumu hizmetçilerin içini sızlatmıştı.

Ertesi gün, tüm asiller erkanının huzurunda cenaze töreni düzenlendi. koronun yanında diz çökmüş olan Don Alvaro, sürekli olarak yüksek katafalka bakıyordu. Tabut, bir yığın örtünün ve sancağın altında kaybolmuştu. Asilzadenin zih-



ninden bir dizi görüntü geçiyordu, dağ güneşi kadar kurak, keçi kılı kadar sert, *Dies Irae* kadar dokunaklı görüntüler. Bütün o armalara, ailelere sadece ölülerinin sayısını hatırlatmaya yarayan o anlamsız soy sancaklarına bakıyordu. Dünya, hiçliğiyle ve zevkleriyle ona, bir iskeletin üzerine çekilmiş ipekten bir kefeni andırıyordu. Kendisi gibi oğlu da bu külden hoşlanmıştı; hiç kuşkusuz Don Miguel lânetlenmişti. Dinsel korkular içinde olan Don Alvaro, kendisinin de büyük olasılıkla cehenneme gideceğini düşündü; mutlulukla bir ilgisi olmayan birkaç anlık zevk titremesi için tensel zevk düşkünlerinin çarptırıldığı ebedi cezaları düşünüyordu. Hayattayken fazlaca sevmediği oğluna şimdi kendini daha yakın hissediyor, ona çok daha içten ve gizli bir bağla bağlanmış olduğunu düşünüyordu: bu, iki adamın arasında kurulmuş bir suç bağı gibiydi, aynı kaygılarla, aynı mücadelelerle, aynı iç acılarıyla, aynı tozla örülmüş bir bağ.

Anna, onun karşısında, sahanlığın öte yanındaydı. Göz yaşlarıyla ışıldayan yüzü, Don Alvaro'ya, Miguel'in Kutsal Cuma günü kendisine kaleden ayrılacağını bildirdiği yüzünü hatırlatıyordu, oysa şimdi o ölümün ve büyük olasılıkla günahların karanlığına gömülmüştü. Zihninde şimdi biraraya getirmeye başladığı, çeşitli veriler, Anna'nın müthiş üzüntüsü, hizmetkârların bazı müphem endişeleri, onun bilmek istemediği şeyden kuşkulmasına yol açıyordu. Anna'ya nefretle bakıyordu. Oğluna kötülük yapmıştı. "Onu bu kadın öldürdü," diye söylendi içinden.

Don Alvaro'ya yönelik hoşnutsuzluk hızla artıyordu.

Don Ambrosio Caraffa'nın bir kardeşi vardı: Liberio. Ruhunu antik hatip ve şairlerle besleyen bu genç adam, kendini anayurdu İtalya'nın hizmetine adamıştı. Calabria'da süregiden huzursuzlukların verdiği heyecanla köylüleri vergi

toplayıcılarına karşı ayaklandırmış, ardından da kaçmak zorunda kalmıştı. Başına ödül konmuştu. Ailesine ait şato-lardan birinde güvende olduğunu sandığı bir anda yakala-nıp San Telmo kalesinde hapsedilmişti.

Naip o sırada orada değildi. Don Ambrosio Caraffa valiye gidip kardeşinin idamının ertelenmesini rica etti. Miguel'in vaftiz babası, Cerna markisine şöyle dedi:

– Sizden sadece idamın ertelenmesini rica ediyorum. Li-berio'yu kendi oğlum gibi severim. Düşünün ki, sadece Mi-guel'in yaşında.

Don Alvaro:

– Benim oğlum öldü, diye cevap verdi.

Don Ambrosio Caraffa, bütün umutlarının kaybolduğunu anlamıştı. Don Alvaro'ya lanet ediyor, ama aynı zamanda ona acıyordu. Üstelik, onun sarsılmaz metanetine hayranlık duymaktan da alamıyordu kendini. Ayrıca valinin, kont Oli-vares'in verdiği emirlere, bunların halkın gözünde kendi prestijini sarstığını bile uymasını da takdir ediyordu.

Birkaç saat sonra Liberio'nun başının uçurulduğu haberi ortalığa yayılmıştı. Bu olaydan sonra Don Alvaro kaleden çıkmaya çok ender cesaret eder olmuştu, çıktığında da ken-disine çok güçlü bir koruyucu takımı eşlik ediyor, gönlünü eğlendirmek istediğindeyse, kente ya maske takarak veya gece karanlığında iniyordu. Bir keresinde onu tanımuşlar ve taşa tutmuşlardı; bunun üzerine Don Alvaro, San Telmo Kalesi'ne kapandı, bir daha da çıkmadı. Napoli'nin üzerin-de Katolik Kralı'nın yumruğu gibi asılı olan kale, halkın nefretini çekiyordu.

Anna her akşamüstü Santo Domingo kilisesine gidiyor-du. Babasının en onulmaz düşmanları bile, o geçerken acı-yarak izliyorlardı onu. Şapelin açılmasını söylüyor ve orada

öylece saatlerce, hareketsiz ve ağlamadan, dua etmeyi bile unutmuş halde oturuyordu. O saatlerde kiliseyi ziyaret edenler, ızgaranın içinden ona bakıyorlar, mezarın üzerine dikilmiş bir heykele benzeyen bu kadını rahatsız etmemek için adını bile ağızlarına almıyorlardı.

Kendini tümüyle dine vereceğine inanılıyordu. Ama o bunu asla düşünmemişti. Görünürdeki yaşamı değişmemişti, ne var ki günleri bir manastır düzeninde geçiyor ve günahını hatırlamasını sağlayacak bir kuşak takıyordu. Gece-leri, artık yatmak istemediği devasa yatağının yanına hazırlattığı ince bir tahta döşeğin üzerinde yatıyordu. Kabuslarla uyanıyordu, yalnızdı. Her şeyin bir rüya gibi geçmiş olduğunu, geriye kendisine hiçbir şeyin kalmadığını, yakında unutup gideceğini düşünerek kederleniyordu. Yaşadıklarını tekrar yaşayabilmek için hafızasını zorluyordu. Geleceğe ilişkin hiçbir şey onun yüreğini titretmiyordu. Yalnızlık duygusu o denli şiddetliydi ki, Anna, beklentisi aynı durumdaki kadınların çoğunu korkutabilecek şeyi tutkuyla arzulayabiliyordu.

Napoli naibi Kont Olivares kente döndü ve Don Alvaro'yu makamına çağırarak, herhangi bir girişe gerek görmeden, ona:

– Biliyor musunuz, sizi azledecektim, dedi.

Don Alvaro başını öne eğdi. Olivares kontu konuşmaya devam etti:

– Kendi başıma davrandığımı sanmayın. Kraldan bazı çağrı mektupları aldım ve eminim çok yakında beni çok daha güçlü bir hükümdar yanına çağırarak.

Yalan söylemiyordu. Hastaydı, vücudu su toplamıştı. Ardından ekledi:

– Spinola markisi, Felemenk savaşı için Hollanda'yı tanıyan bir vekil aramakta. Siz bu bölgede kısa bir süre önce savaştınız. Şu sıralarda oraya, Saboya üzerinden bir konvoy

ve para gönderiyoruz. Siz öncülük edeceksiniz.

Bu bir sürgün anlamına geliyordu. Don Alvaro, Olivares kontunun pörsümüş elini öperek ona veda etti ve:

– Her şey boş, dedi.

Kaleye döndüğünde Anna'ya, yolculuk için gerekli hazırlıkları yapması talimatını gönderdi.

Vali, Napoli'deki son günlerini, San Telmo yakınlarındaki ibadet kalesi San Martin manastırında geçirdi. Anna ise sayıma girişti. Sıra Don Miguel'in odasına gelmişti. Miguel'in bir koruyucu nedeniyle kendisiyle tartıştığı günden beri bu kapıya yanaşmamıştı. Açtığına bacaklarının titrediğini hissetti; unutmış olduğu bu olay tekrar gözlerinin önünde canlandı; Miguel, esmer yanaklarında yaşamın ve kızgınlığın allığıyla, ona hakaretler yağdırmaya çalışıyordu. Yerde hâlâ bazı değerli koşum takımlarının bulunduğu oda, meşin kokusuyla doluydu. Anna, o anda henüz daha hiçbir şeyin geri dönülmez hale gelmemiş olduğunu ve belki de olayların bir başka biçimde gelişmiş olabileceğini düşündü ve bunu düşünürken de bunun bir yalan olduğunu biliyordu. Kendini kötü hissetti: Hizmetçiler, içeri hava girebilmesi için pencereleri açtılar. İşe yaramadı. Odadan çıktı.

Vali, ihtiyat gereği yolculuğun çok erken bir saatte başlatılmasına karar vermişti. Anna'nın hizmetçileri onu ışığında giydirdiler. Daha sonra valizleri alıp aşağı indiler. Anna tek başına kaldığında, sabahın donuk beyazlığında Napoli'ye ve körfeze bakmak için balkona çıktı.

Eylül ortalarıydı. Anna, parmaklıklardan aşağı eğilip baktı, sanki bir daha hiç geçmeyeceği bir yolun üzerine kurulmuş, her birinde hayatının bir an için durduğu durakları arar gibiydi. Sağ tarafta, bir tepenin şevi, iki çocuğun birlikte büyük bir dikkatle *El Banquete*'nin sayfalarını hecelemiş

olduğu Ischia adasını perdeliyordu. Solda, Salerno yolu uzaklarda gözden kayboluyordu. Anna, rıhtımın yakınında ki, Miguel'le son kez buluştukları San Juan del Mar kilisesini gördü ve taraça biçiminde yükselen çatıları izleyerek Santo Domingo de Los Aragoneses'in çan kulesini buldu. Hizmetçiler tekrar odaya çıktıklarında hanımefendilerini, dağınık büyük yatağın üzerinde, anılardan bitkin halde uzanmış durumda buldular.

Ön kapıda bir atlı araba bekliyordu. Babası binmiş hazır bekliyordu, Anna da yumuşakça binip yerini aldı. Girişin ön tarafında, yeni valinin sandıklarını ve valizlerini taşıyan hizmetçiler, ayrılmakta olanlarla ağız dalaşına girişmişlerdi. Araba yola koyuldu. O saatlerde hemen hiç kimsenin bulunmadığı kentin içinden geçtiler. Anna, kapılarını henüz yeni açmış olan Santo Domingo kilisesinin önünde bir an için durmalarını rica etti. Don Alvaro buna itiraz etmedi.

Birkaç dakika geçti. Marki sabırsızlanıyordu. Hizmetçiler, onun emri üzerine, kiliseye girip Dona Anna'dan arabaya dönmesini rica ettiler. Kısa bir süre sonra Anna kiliseden çıktı.

Peçesini yüzüne indirmişti. Tek kelime söylemeksizin yerine geçti, sert, hissiz, sanki kiliseye adak olarak kalbini bırakmış gibi.

Dona Anna, mezar taşı için bir hitap hazırlamıştı. Taşın kürsü bölümünde şöyle yazıyordu:

LUCTU MEO VIVIT

Bunu İspanyolca ad ve unvanlar izliyordu. Taşın kaidesinde ise şöyle deniyordu:

ANNA DE LA CERNA Y LOS HERREROS  
SOROR  
CAMPANIAE CAMPOS PRO BATAVORVM CEDANS  
HOC POSVIT MONVMENTVM  
AETERNVM AETERNI DOLORIS  
AMORISQVE

**F**elemenk'te Prens, Arras yakınlarında, kendi topraklarında toplanmış bir birliğin komutanı olan yarbay Monsieur Wirquin'e, adamlarına epeyce gecikmiş aylıklarını kendi cebinden ödemiş olduğu için şükranlarını şunmuştu; ayrıca, komutanlarının da onun gözûpek cesaretini takdir ettiklerini biliyordu. Ama, sanki bir zırhın üzerine örtülmüş yalancı dantel örtü misali kendini saray İspanyolcası konuşmaya zorlayan bu Fransız, çifte kişilikli yaratılmış ve bir gözkırpışıyla düşmanın safına geçmeye hazır insanlardan biri gibiydi. Gerçekten de Egmont de Wirquin'i, kendine göre kimileri birer piçten başka bir şey olmayan ve kanları kendisinininkiyle mukayese kabul etmeyecek şu alçak dolandırıcı İtalyan gevezelerine ve İspanyol palavracılarına bağlayan hiçbir asalet bağı yoktu. Onun asaletinin daha dün peydahlanmış bir mevki olduğunu iddia edenlerden dahice bir hakaretle intikamını alırdı; üstelik eğer şansı kısa vadede yaver gitmezse veya politik rûzgarın yönü değişirse, her zaman Fransızların safına geçmeye hazır durumdaydı.

Barbanet'te, Prens tarafından kabul edilmelerinden bir

gece önce, kendilerini ordugâha götüreren arabanın içinde Parma dükü emir subayına gelişmelerin çerçevesini çiziyordu. Yedi Kuzey eyaleti, doğrusu söylenecek olursa, kesin olarak kaybedilmişti. İspanya, fırtınanın tersten esmesi nedeniyle gemileriyle uzun kıyı şeritini denetleyebilecek durumda değildi ve buralardaki sahillerde çok sayıda ölü verilmişti. İç kesimlerde, büyük kentlerde meşruiyet tekrardan güçleniyordu. Bununla birlikte itiraf etmek gerekirdi ki, kumaş ve şarap ticareti yapan ve Monsieur de Wirquin'in anne tarafından akrabaları olan Arras'lı zengin burjuvalara olan borçların ödenmesinde büyük güçlük çekiliyordu. Kraliyet adına alınmış bir borç bir namus meselesiydi; kalyonlar geri döndüğünde derhal ödenmeliydi. Yarbay, bir şey söylemeksizin gülümsedi.

Ardından, kurnaz İtalyan kayıtsız bir tarzda, İspanya'dan gelmiş olan ve Prens'in politik nedenlerle Felemenk'te evlenmelerini önerdiği genç güzellerden biriyle yapılacak bir birleşmenin, iyi bir aileden gelme, ama asiller arasında herhangi bir etkiye sahip olmayan herhangi bir erkek için, arşidüke ve onun kraliyet ailesine mensup eşine yaklaşabilmek için iyi bir fırsat oluşturabileceğini belirtti. Monsieur de Wirquin'in evlenmeyi pek düşündüğü yoktu, ama parlak bir birleşme oldukça cazip bir fikirdi. Bakalım ne olacak, demekle yetindi.

Prens oldukça geç bir yaşta evlenmişti. Kendine özgü son derece sade kıyafetler giyiyor, hizmetindeki kadınlarla birlikte kilisenin gölgesinde sade bir yaşam sürüyordu; bununla birlikte ne onların asalet derecelerine uygun biçimde süslenmelerine, ne kabul edilebilir oyunlar oynamalarına, ne de uzlaşma politikasını güçlendirecek bir evlilik imkanı vadeden dikkatle seçilmiş çapkınların gelip onlara saygıla-



rını sunmalarına karşı çıkıyordu. Belki de, gülen veya çocukça gözyaşlarıyla dolan, ordu, donanma ve kale görüntüleriyle perdelenmemiş o genç gözleri kıskanıyordu. Yağmurlu bir öğleden sonra, yüksek şöminenin yanında otururken, melankolik gözlerle asil hizmetkârlarını seyrediyor, içlerinden hangisini feda edeceğini düşünüyordu. Dudaklarından kraliyet davasına bağlılık ve Tanrı'ya sadakât sözcükleri dökülüyordu. Genç kızlar onun süzen bakışları karşısında gerilediler: âşık olanlar sevgililerinden ayrılmaya mecbur bırakılacaklarından korkuyorlar ve, Pilar, Mariana veya Soledad, Prensesin kendilerini seçmemesi için dua ediyorlardı.

Ama Prenses, hizmetine en son girmiş ve en yaşlı asil kadın olan yirmi beş yaşındaki Anna de la Cerna'ya döndü. Anna, üç yıl önce kralın hizmetinde şehit düşen kardeşinin ölümünden beri karalar giyiniyordu ve elbiselerinin görkemli yasına iyiden iyiye bir kâsvet kazandırıyor.

– Bu evlilikle ilgili olarak babanızla konuştum, dedi Prenses. Kendisi, bu birliktelik ile manastır arasında seçim yapmayı size bırakıyor.

Herkes onun manastırını tercih edeceğini bekliyordu. Ama o alçak bir sesle konuşmaya başladığında oldukça şaşkırdılar:

– Evlenmeyi fazlaca istemiyorum, ama kendimi Tanrı'ya adamaya da henüz hazır hissetmiyorum.

Beyfendinin geldiğini duyurdular. Prenses kalkıp yan odaya geçti. Anna da onu izlemek zorundaydı. Şişman Fellemenk güzellerinden başkasını beğenmeyen Monsieur de Wirquin, siyah elbiseleri kendisini daha da beyaz ve narin kılan Anna'nın güzelliği karşısında şaşkınlığa uğradı. Anna de la Cerna adamın yaprak gibi titremesine neden olmuştu.

Ustelik Anna'ya, babası Cerna markisinden İtalya'da de-

vasa arazilerin kalacağı söyleniyordu. Monsieur de Wirquin, kendisine masal gibi gelen bütün bu zenginliklere daha şimdiden sahipmiş gibi, annesine, Baillicour şatosunu yeniden döşemesini yazmıştı.

Kısa bir süreden beri Prenses'in özel meclis üyesi olan Cerna Markisi, söz kesiminden birkaç gün önce tesadüfen kızıyla Prenses'in sarayında karşılaştı. Marki belirgin biçimde, zihninin yoldan çıkmasına neden olan o aşâğılık duygusu krizlerinden birini yaşıyordu. Kızına:

– Artık size kırgın değilim, dedi.

Anna onun hâlâ kendisinden nefret ettiğini anlamıştı.

**A**nna'nın nikah töreni 7 Ağustos 1600'de Brüksel'de, Sablon kilisesinde Prenses'in 'huzurunda gerçekleştirildi. Sıra kutsal şarap ve ekmeğin sunulmasına geldiğinde Anna bayıldı; bu, sıcağa, kalabalığın yarattığı sıkışıklığa ve onu fazlasıyla sıkan gümüşten dokunmuş korsesine verilmişti. Koronun yanında ayakta duran Don Alvaro tüm tören boyunca öylesine sakindi ki, düşmanlarının bile hayranlığını çekmişti: kısa bir süre önce onu hançerlemek üzere tutulmuş iki Kalvinci yakalanmıştı, muhafızları huzursuzdu ve en küçük bir gürültüde bile başlarını çevirip arka tarafları gözlüyorlardı.

Don Alvaro da dönüp dönüp arkaya bakıyordu, zira o güne kadar olan geçmişi düşünüyordu sürekli olarak. Bedene ve ruha sahip hiçbir canlıyı sevmemiş olan bu adam, şimdi daha çok oğlunu düşünüyordu, ölümüyle birlikte hayallerine girip beden ve ruh kazanan oğlunu. Zihni zayıflamıştı; kimi zaman gizemli bir boşluğa düşüp, bütün yapıp

ettiklerimize ilişkin olarak sadece vicdan azabının duyulduğu o yakıcı, ama renksiz ve biçimsiz bölgenin eşğine kadar sürükleniyordu. Miguel'in yokluğuyla, belki de bunun kendisini yeterince korkutmayacağından çekindiği için yüzleşmeye cesaret edemiyor, bununla birlikte onu kasıp kavurmuş olan o tutkuya, hatta günah korkusuna bile bir tür kıskançlık duyuyordu. Aşk, Miguel'i, babası gibi, Tanrı'nın dışında bomboş olan bir evrende yapayalnız kalma korkusundan kurtarmıştı. Özellikle kıskandığı, onun yargıyla yüzleşmiş olmasıydı. Anna'nın evliliği, onu hayattaki irkına bağlayan, iyice incelmış son bağın da kopmasını sağlayacaktı; hırs, bir aldatmacadan başka bir şey değildi ve artık onu kendi ağına düşüremeyecekti; beden arzusu, yaşlandıkça giderek zayıflıyordu; bu hüznü zafer, onu ruhuna bakmaya zorluyordu. Endişeyle, ama bitkin halde marki, kendini, belki de mücadeleyi bırakmış olduğundan ötürü bağışlayıcı olabilecek büyük yargıcın eline terk etme zamanının geldiğini hissediyordu.

Birkaç ay sonra son kez Prensese'in özel meclis toplantısına katıldı. İstifası derhal kabul edildi. Buna kırılmıştı: insanların veda etmemesi için ısrar edeceklerini sanmıştı.

Egmont de Wirquin karısını Picardia'ya, kendi topraklarına götürdü. Anna'ya sahip olduğunu düşünen –sanki bir kadının gözyaşlarının nedenine aldırış etmeksizin ona sahip olunabilirmiş gibi– bu yabancı karşısında marki, hâlâ kızına hınç beslemekle birlikte, onunla arasında sessiz bir suç ortaklığı varmış gibi hissediyordu. Bununla birlikte birbirleriyle kuru bir biçimde vedalaştılar; Don Alvaro, istemese de, onun hayatta olmasını aşıyordu; Anna ise artık onun kendisini daha fazla kırmasını istemiyordu. Hiçbir biçimde sevmediği bir eşe katlanmak zorunda kalmıştı, bununla birlikte yüzünün, kollarının ve göğsünün zayıflamış ve onları bugüne kadar okşamış ve bugün toz olmuş olan

yegane ellerin dokunduğundan daha değişik durumda olmasından memnundu.

Savaş ve para kaygıları, Monsieur de Wirquin'in onunla fazlaca ilgilenmesini engelliyordu. Bir kadının fantezilerinde nedenler aramayı küçümsediğinden, Yortu Haftası geldiğinde Anna'nın gecelerini dua ederek geçirmesini yadırgamamıştı.

**N**apoli'de, 1602 yılının bir Temmuz akşamı, yoksul kı-  
lıklı bir adam San Martin manastırının kapısını çaldı.  
Izgaralı gözetleme deliği yavaşça açıldı ve kapıcı rahip, çok  
geç olduğu için yabancıyı içeriye alamayacağını söyledi.  
Ama, bu tip dilencilerde alışık olmadığı buyurucu ses tonu-  
nu garipseyen keşiş, sonunda ikna olup kapıyı açtı ve ya-  
bancığı içeriye aldı. Adam eşiği geçtikten sonra arkasına  
döndü. Tam o anda güneş Camaldules dağlarının ardından  
sıyrılarak kızıl ışıklarını düşürmeye başlamıştı. Adam hiç  
konuşmaksızın solgun denize, San Telmo Kalesi'nin şafağın  
altın rengiyle ışıldayan dev perdelerine ve daha ötedeki  
mazgalların önünü kestiği rıhtıma, koydan çıkmakta olan  
bir kalyonun şişmiş üçgen yelkenine baktı. Daha sonra, sert  
bir omuz hareketiyle şapkasını gözlerinin üzerine kadar  
çekti ve uzun bir koridorda önden gitmekte olan rahibin  
peşine düştü. Oldukça yeni ve zengin bir biçimde dekore  
edilmiş kilisenin içinden geçerken rahip bir süre diz çöküp  
dua etti, ama sanki bir soyguncuyla karşı karşıyaymış gibi  
gözlerini yabancından ayırmamayı da ihmal etmedi. Nihayet,

ikisi birden, ayin eşyalarının bulunduğu bir odaya geldiler. Rahip yabancıнын ardından kapıyı kapadı, kilidi gıcırtyla birkaç kez çevirdi ve başrahibe haber vermeye gitti.

Bakışları, bir ayindeymişcesine dalıp gitmiş olan yabancı, belirsiz bir süre bekledi. Ardından aynı gıcırtylar tekrar işitildi ve nihayet San Martin başrahibi Ambioso Caraffa kapıda belirdi. Ona eşlik eden iki rahip eşikte duruyorlardı. Her ikisinin de elinde birer şamdan vardı. Alevlerin soluk ışığı ahşap duvar kaplamaların kırpışuyordu.

Başrahip, şişman, epeyce geçkin, nur yüzlü, sakın bir adamdı. Yabancı, şapkasını çıkardı, pelerinini sıyırdı ve konuşmadan diz çöktü. Başını eğerken sert ve gri sakalı kadife elbisesine sürtünmüştü. Damarlarla dolu aşırı zayıf yüzünde gözleri, dosdoğru ileri, başrahibin çok ötelere dikilmişti, sanki bir şey rica etmeye gelmiş olduğu bu rahibi görmemeye çalışıyor gibiydi.

– Peder, dedi, yaşlı bir insanım. Yaşam bana artık ölümden başka bir şey sunmuyor ve onun öbüründen daha iyi olacağını umuyorum. Beni, en basit ve değersiz biraderiniz olarak aranızda kabul etmenizi rica ediyorum.

Başrahip ses çıkarmadan bu mağrur ricacıyı inceledi. Üzerinde ne bir mücevher, ne bir kolye, ne bir kaytan vardı, ama boynunda, belki de unuttuğundan veya son bir gurur simgesi olarak, İspanyol Altın Post nişanı asılıydı. Başrahibin bakışlarını farkedince, eliyle tutup çıkardı nişanı.

– Siz, asilsiniz, dedi başrahip.

– Bunu tümüyle unuttum.

Başrahip başını kaldırdı:

– Zenginsiniz.

– Her şeyimi dağıttım.

Tam o sırada uzunca bir bağırty duyuldu, sonra ortalık tekrar sessizliğe gömüldü. San Telmo nöbetçileri nöbet değıştiriyorlardı. Başrahip, yabancıнын bu bağırtynın yankısıy-

la ürperdiğini farketti.

– Siz, Cerna markisisiniz, dedi.

Don Alvaro başını eğerek cevap verdi:

– Öyle idim.

– Siz, Cerna markisisiniz, diye söze devam etti başrahip.

Eğer Napoli’de olduğunuz bilinseydi, sizin belki de varlığından bile haberdar olmadığınız pek çok kişi elinde bir hançerle sizi selamlamaya gelirdi. On yıl önce, ben de aynı şeyi yapardım. Ama sizin bana darbeniz beni bu dünyanın dışına itti. Şimdi bu kez siz bunun için ölmek istediğinizi söylüyorsunuz. Bu barış ve huzur evinde hayaletler birbirini öldürmez.

Ve, Don Alvaro ayağa kalkarken ekledi:

– Don Alvaro, burada benim misafirim olacaksınız, tıpkı bir zamanlar sizi Castilla’daki meclisime kabul etmiş olduğum gibi.

Ve başrahabin tombul yüzünde son bir soylu gülümseme uçuştı. Don Alvaro bozulmuş, başrahip bunu farketmişti.

– Geçmiş hatırlatmakla kötü ettim, dedi. Burada sadece bir Tanrı misafirisiniz.

Daha sonra Don Alvaro dönüp gözlerini karanlığa dikti. Üzerine, dehşet verici eski korkuları gelmişti. Ama, manastırın duvarları ve onların da ötesinde Kilise’nin onun çevresinde ördüğü çok daha güçlü surlar, onu hiçlikten koruyordu. Ve Don Alvaro, cehennemin kapılarının bu surları delemeyeceğini biliyordu.

O günden sonra bir tövbeakar yaşamı sürdürdü.

Don Ambrosio Caraffa, Sistersin tarikatının basitliği çerçevesinde kalmakla birlikte, yüzyılların içinden uzanıp gelen sanat yapıtlarına düşkün biriydi. Manastırlar, onun parasıyla, Vitruvio kurallarına tam bir sadakatle restore edildi-



yor ve sofuca bir Epikuros'culuğa duyulan eğilimle, her yarımayak sütunun üzerine, ince ince oyulmuş bir kafatası yerleştiriliyordu. Başrahip tombul elleriyle tek tek bütün taşların cilasını kontrol ediyordu. Dini, belki de insan sağduyusunun doruk noktası olarak kabul eden bu soylu adam, Tanrı'yı *Karmides*'in safalarında olduğu kadar, güzel bir mermerin damar desenlerinde de buluyordu. Bahçelerdeki bir çiçek ona özel olarak güzel görüldüğünde, sessizlik kuralını bozmadan, ona gülümseyerek selam veriyordu.

Bunun üzerine Don Alvaro, köklerin toprağı altında verdiği mücadeleyi, özsuların her tacı zengin bir çiçeklik yerine çeviren sıcaklığını düşünüyordu. Bitmemiş yapıların, mimarının şevkini kırmak istercesine, eninde sonunda bir gün alacakları kırık dökük görünümü taşınması, her inşaatçının uzun vadede yalnızca bir harabe inşa etmekte olduğunu anımsatıyordu. Yorgun tutkularından ve gürültülerin ardından gelen sağır edici sessizliğin verdiği şaşkınlıktan geriye, ateş kırıklığı gibi bir bitkinlik kalıyordu. Manastırın, her biri karşısındaki duvarın kemerini ikiye bölen kemerciklerinin üzerine düşen öğlen güneşi, taşların üzerinde onunla oynaşan gölge sütunları oluşturuyor, böylece siyah ve beyaza dönen kemercikler, çift sıra bir rahip dizilişi görünümü kazanıyordu. Don Ambrosio ve Don Alvaro, birbirlerinin yanından geçerken selamlaşıyorlardı. Biri, Roma elçiliğı sırasında Sultan'ın ulaklarından birinin kendisine okuduğı Şirazlı bir şairin mısralarını tekrarlayarak her dağ lalesinde Liberio'nun taze gençliğini bulurken, öbürüne, kimi zaman bir mezara rastlanan kurak topraklar Don Miguel'i anımsatıyordu. Böylece her ikisi de, iki farklı biçimde anlaşılabilir ve her iki anlamında da aynı değere sahip yaradılış kitabını kendilerine özgü biçimde okuyordu, ama hiçbirini henüz, her şeyin olmak için mi yaşadığını, yoksa sadece yeniden yaşamak için mi öldüğünü bilmiyordu.

**A**nna'nın bundan sonraki öyküsü, katlanılacak uzun bir sınamanın sıradanlığını taşıyacaktı. Monsieur de Wirquin kısa bir süre sonra İspanya ile olan bağlarını koparıp Fransa'nın safına geçmiş, bu da Anna'nın ona duyduğu küçümsemenin daha da artmasına neden olmuştu. Savaş sırasında, toprakları birçok kez yağmalanmıştı; köylüleri, hayvanları ve malları ellerinden geldiğince korumaya çalışıyorlardı, ama bu ortak çaba ikisini birbirine yaklaştırmıyordu. Anna'nın kocası, kayınpederinin tüm mallarını din kuruluşlarına dağıtmasını asla affetmiyordu; bu evliliği yapmasına, en azından bir bakıma, neden olan yarı efsanevi mülkler, boş bir hayal olup çıkmıştı. Aralarında, sevecenlikten ziyade bir nezaket ilişkisi vardı, kaldı ki bu duyguyu Monsieur Wirquin kadın erkek ilişkisinde zorunlu bir öge olarak görmüyordu. Başlangıçta Anna, kocasının geceleri yaptığı girişimlere belirli bir tiksintiyle katlanmaya çalışıyordu; sonra kendi iradesi dışında o da zaman zaman zevk almaya başladı, ama bu zevk sadece bedeninin alt bölümleriyle ve etiyile sınırlıydı, hiçbir zaman varlığını harekete geçirmiyor-

du. Bir süre sonra kocasının onu kendisinden uzaklaştıracak âşıklar edinmesini memnuniyetle karşılamıştı.

Tevekkülle katlandığı birkaç hamilelik, onda uzun bulantı dönemleri anısından başka bir iz bırakmamıştı. Bununla birlikte çocuklarını seviyordu, ama bu, onların kendisine ihtiyaçları kalmadığında sönüp giden hayvansı bir sevgiden başka bir şey değildi. İki oğlu henüz küçükken ölmüştü: özellikle, çocuksu hatları Miguel'inkileri hatırlatan küçük oğlu için çok ağlamıştı, ama bu acıyı da zamanla unutmuştu. Hayatta kalan en büyük oğlu, savaş ve saray beyefendisi haline gelmiş, babasından -belirsiz bir onur meselesi sonucu girdiği düelloda ölmüştü- kalan mallar konusunda alacaklılarla mücadeleye tutuşmuştu. Kızı ise Douai'de rahibelik yapıyordu. Monsieur Wirquin'in ölümünden birkaç ay sonra, Anna'ya, Arras'dan oğlunun yanına, Paris'e giderken eşlik eden kocasının arkadaşlarından biri, güzelliğini hâlâ korumakta olan dul kadına, bu durumdan yararlanarak musallat oldu. Mücadele edemeyecek kadar yorgun olan Anna, belki de vücudunun arzusuyla, onu da eski kocasına duyduğu duygularla kabul etti. Bu olay fazlaca önemli sonuçlara yol açmadı; çapkın adam Almanyadaki birliğine katılmak üzere ondan ayrıldı; aslında bunun hiç önemi yoktu. Anna'nın Louvre'a yaptığı ender ziyaretler sırasında kraliçe, birlikteyken kendi ana dilini konuşma fırsatını bulduğu bu soylu kadına büyük hayranlık duymuştu. Ama Egmont de Wirquin'in dul eşi, onun kendisine teklif ettiği saray hizmetkarlığı makamını kabul etmedi. Puslu gökyüzü altındaki Fransız görkemi ve Felemenk zenginliği, Napoli'nin debdebesi ve onun beraber semalarıyla karşılaştırıldığında, solda sıfır kalıyordu.

Yıllar geçtikçe üzerine bir yalnızlık, yorgunluk, bir tür uyusukluk çöktü. Artık teselli bulabileceği gözyaşları dök-

miyordu; susuz bir çöldeymişcesine bu kuraklığın içinde tükeniyordu. Bazı anlar, geçmişinin güzel kırıntıları açıklanamaz, nereden kayaklandıkları bilinemez bir tarzda yaşadığı ana karışıyordu: Dona Valentina'nın bir tavrı, Acropoli avlusundaki eski kuyunun makarası üzerine sarılı.ış asma, Don Miguel'in bir masanın üzerinde duran ve hâîâ elinin sıcaklığını taşıyan bir eldiveni... Bu anlarda, sanki ılık bir meltem esiyormuş gibi oluyor, Anna kendini bayılacakmış gibi hissediyordu. Daha sonra aylarca havasızlık çekiyordu. Kırk yıldan beri her akşam okunan Ölüler duası, tekrarlıana tekrarlıana tüm anlamını yitirmişti. Sevgilisinin yüzü kimi zaman rüyalarında, tüm hatlarıyla, dudağının üzerindeki minik tüylere kadar bütün ayrıntılarıyla beliriyordu; diğer zamanlar ise Don Miguel onun hafızasında, tıpkı mezarındaki gibi, çürüyüp ayrılmış halde yatıyor ve Anna'ya bazen Miguel sanki kendi tahayyülünün dışında hiç yaşamamış, bazen de günaha girercesine bir ölüyü yaşatmaya çalışıyormuş gibi geliyordu. Duygularını canlandırmak için kendi kendini kırbaçlayan insanlar gibi Anna da, kendi acısını yaşatabilmek için düşüncelerini kamçılıyordu, ama tükenmiş olan kederi artık yorgunluktan başka bir şey değildi. Körelmiş olan kalbi artık kanamayı reddediyordu.

Altmışına doğru, malikaneyi oğluna bırakıp, pansiyoner olarak kızının rahibelik yaptığı Douai manastırına çekildi. Manastırda, geri kalan hayatlarını orada tamamlamak niyetinde olan başka soylu kadınlar da vardı. Anna'nın gelişinden kısa bir süre sonra, Madame de Borsèle adında, Egemont de Wirquin'in uğruna kendini feda ettiği âşıklarından biri için bir oda hazırlanmaya başladı. Kadınlar, günün duaya ayrılmış kısımlarının dışındaki zamanlarda nakış işliyorlar veya çocuklarının yazdığı mektupları yüksek sesle okuyorlar, kendi aralarında ikindi kahvaltıları veya akşam yemekleri düzenliyorlardı. Sohbetler, gençliklerindeki mo-

dalar, müteveffa kocalarının veya sahip olmakla veya olmakla övündükleri âşıkların özellikleri etrafında dönüyordu. Ama söz, itici ve neredeyse gülünç bir ısrarla dönüp doluşup hep kendi âşık veya görünmez bedensel rahatsızlıklarına geliyordu. Sanki hastalıklarını bu biçimde sergilemek yeni bir iffetsizlik örneği gibiydi. Anna'nın biraz ağır işitiyor olması, onların tüm sohbetlerini duymasını ve aralarına tümüyle katılmasını engelliyordu. Hanımların hepsi hizmetçilerini de yanlarında getirmişti, ama çoğu kez bu genç kızlar ihmalkâr çıkıyor veya şu ya da bu nedenle geri gönderiliyordu. Rahibeler de her zaman hanımlara hizmet edebilecek durumda olmuyorlardı. Madame de Borsèle, aşırı derecede şişmandı ve neredeyse hareket edemez haldeydi. Anna saçlarını taramasında kimi zaman ona yardım ediyor ve yüzüne bakması için onun önüne bir ayna tuttuğunda yaşlı güzel ellerini çırpıyordu. Veya, şekerleme kutusu uzanabileceği bir yerin dışında unutulduğunda acıyla sızlanıyordu. Bunun üzerine Anna, kendisine epeyce güç gelse de, koltuğundan kalkıyor, kutuyu buluyor ve şekerlemeleri yiyebilmesi için Madame de Borsèle'in yanına bırakıyordu. Bir keresinde, yemekhaneden dönen yaşlı bir pansiyoner koridorda kusmuştu. O anda ortalıkta hiçbir hizmetçi yoktu. Yeri Anna silip temizlemişti.

Rahibeler onun eski ve utanç verici rakibesine karşı olan iyi kalpliliğine, sadeliğine, alçakgönüllülüğüne ve sabrına hayrandılar. Ama bu onların anladığı türden bir iyi kalplilik, sadelik, alçakgönüllülük veya sabır olduğundan değildi. Anna, sanki orada değil gibiydi.

Tekrardan mistiklerin yaşamını, karalar giymiş genç bir beyefendinin yıllar önce Napoli akşamüstlerinin ışığında kendisine okuduklarını okumaya başlamıştı: Aslan Louis, Rahip Juan de la Cruz, Rahibe Teresa. Kitap pencerede, görebileceği bir yerde açık halde duruyordu; Anna, soluk son-

bahar güneşinin altında oturmuş, yorgun gözlerini zaman zaman satırların üzerinde gezdiriyordu. Anlamını kavrama çabasında değildi, ama o tutkulu güzel cümleler, yaşamına eşlik etmiş olan o güzelim ve hüzünlü müziğin bir parçasını oluşturuyordu. Öbür zamanların görüntüleri, hareketsiz genç halleriyle tekrardan ışıyordu, sanki Dona Anna, farke dilmez göçü sırasına, her şeyin birleştiği yere uzanmaya başlamış gibiydi. Dona Valentina uzaklarda değildi; Don Miguel yirmi yaşın ışıltısıyla parılıyordu; çok yakındaydı. Yıpranmış ve yaşlanmış bir kadın vücudunun içinde canlı ve tutkulu, değişmemiş, hâlâ yirmi yaşında bir Anna vardı. Zaman tüm engelleri aşmış ve parmaklıklarını yıkmıştı. Beş gün ve beş gece boyunca şiddetli bir sevincin yankıları ve yansımaları, sonsuzluğun her köşesini doldurdu.

Bununla birlikte, ıstırapı uzun ve şiddetli oldu. Fransızca'yı unutmuştu; kitaplardan öğrendiği birkaç kelimele İspanyolcası ve İtalyancasıyla övünen papaz, birkaç kez gelip bu iki dilde onu yüreklendirmeye çalıştı. Ama ölmekte olan kadın onu duymuyor ve hemen hiçbir şey anlamıyordu. Artık gözlerinin görmemesine rağmen, papaz yüzüne hâlâ çarmıha gerilmiş İsa'yı tutup duruyordu. Sonunda Anna'nın harap olmuş çehresi gevşedi; gözlerini yavaşça kapadı.

– Mi amado... diye mırıldandığı duyuldu.

Tanrı'yla konuştuğunu sandılar. Belki de Tanrı'yla konuşuyordu.

# Karanlık bir adam

**N**athanaël'in küçük bir Frizye adasında ölmüş olduğu haberi Amsterdam'a ulaştığında fazlaca bir yankı uyandırmadı. Amcası Élie ve yengesi Éva için bu son, beledikleri bir şeydi; aslında Nathanaël daha iki yıl önce Amsterdam hastanesinde ölümün eşiğine gelmişti; dolayısıyla, tabir yerindeyse, bu ikinci ölüm, kimseyi üzmedi. Karısı Saraï'nin (gerçekten karısı mıydı?) ondan önce ölmüş olduğu ve artık nasıl öldüğünün araştırılmasının bir anlamının kalmadığına dair söylentiler oluyordu. Çiftin çocukları Lazare'a gelince, Élie Adriansen, yetim çocuğu gidip Jodenstraat'ta, kendini çocuğun babaannesi yerine koymuş, son derece siyah ve canlı gözlere sahip yaşlı bir kadının evinde aramayı pek düşünmüyordu.

Nathanaël'in doğumu da çok önemsiz bir olay olmuştu; her iki durumda da aynı kural geçerliydi, zaten insanların çoğu bu dünyadan fazlaca gürültü uyandırmadan gelip geçiyorlardı. Bu iki olaydan ilki, eğer bir olay idiyse, Donanma Tersanesi'nde marangozluk yapan ve kimi zaman şilin, kimi zaman da fenik cinsinden iyi ücretler alan kocalarıyla



birlikte Greenwich'e yerleşmiş yarım düzine kadar Hollandalı dedikoducunun dışında kimseyi ilgilendirmemişti. Yabancı oldukları için küçümsenen, ama çalışkanlıklarıyla ve sıkı Protestanlıklarıyla saygı uyandıran bu yabancılar topluluğu, tersanenin kurulu olduğu havza boyunca, bir dizi küçük, son derece temiz kulübede yaşıyordu. Bunların bulunduğu, Greenwich'in biraz daha alt kesimindeki denizci köyünün bir yanı, gemi direklerinin çatıların üzerine yükseldiği ve asılı çarşafaların yelkenlerle karıştırıldığı yamaca kadar uzanıyordu; köyün öbür ucunda ise kulübeler, koruluklarıyla ve otlaklarıyla hâlâ kır havasını koruyan bir bölgenin içinde gözden kayboluyordu. Bebeğin babası, kırmızı tenli, iri yarı, ama oldukça çevik, zamanının büyük bölümünü, henüz bitmemiş bir inşaata dayalı bir merdivenin üzerinde geçiren bir adamdı. Kendini İncil'e adanmış olan anne ise, çocuklara bakıyor ve koca tencereler içinde, İngiliz komşularının dokunmak istemediği yemekler pişiriyordu, tıpkı onun da, onların hazırladığı etleri çok kuru bulduğu için ağzına bile almak istememesi gibi.

Küçük Nathanaël cılız olduğundan ve biraz topalladığından, kardeşleri gibi tersanede kuruya alınmış teknelerde raspa yapmaya ve direklere çivi çakmaya gitmemişti. Onu, komşu köydeki okulun kendisiyle ilgilenen öğretmenlerden birine emanet etmişlerdi.

Bakımı aileye pek bir şeye mal olmuyordu. Öğretmen için, mürekkep hokkalarını doldurmak, kalemleri yontmak veya dershaneyi süpürmek gibi küçük işler yapıyordu. Bir süre sonra, sırasıyla okutmanlık ve köy öğretmenliği yapacaktı.

Nathanaël, öğrencilerin üzerine yağın sille dayağa rağmen, öğretmenin evinde bulunmaktan hoşlanmıştı. Kısa sürede, kendisinden daha küçüklerle alfabeyi öğretmekle

görevlendirilmişti, ama bu işi pek becerememiş ve demir cetveli öğrencilerin parmaklarına indirebilecek fırsatı bulamamıştı. Gene de, dikkati ve tatlılığıyla, kendi yaşındaki çocuklar için iyi bir örnek oluşturuyordu. Akşamüstleri, öğrenciler dağıldıktan sonra, öğretmen onun okumasına izin veriyordu: yazları, hava henüz kararmamışken bahçede, kışları ise mutfağın soluk ışığında okuyordu. Okulda, öğretmenin büyük değer verdiği ve okunması zor olduğundan, öğrenci güruhunun okuyabilmesi için bölüm bölüm parçalara ayırdığı birkaç kalın kitap vardı. Ayrıca Cornelius Nepos'un bir kitabı, Virgilius'dan Tito Livio'nun dışında takımı bozulmuş bir cilt, İngiltere'yi ve çevresindeki denizlerle birlikte dört kıtayı gösteren bir Atlas'ın yanı sıra, çocuğun üzerinde pek çok sorular sorup öğretmeninden gerekli yanıtları alamadığı bir de gökküre bulunuyordu. Daha az ciddi kitapların arasında, Shakespeare adındaki birinin, zamanında epey ilgi toplamış birkaç piyesi ile Perceval'in okunması çok güç gotik karakterlerle basılmış bir romanı vardı. Öğretmen bütün bunları, komşu köydeki rahibin dul karısından çok ucuza satın almıştı; kadının, müteveffa eşinin vaazları dışında kitap bildiği yoktu. Nathanaël böylece, kendi evinde sille dayakla cezalandırılrsa bile, kısa sürede arı bir İngilizce konuşmayı öğrendi, birazcık da Latince, bu da ona epeyce kolay gelmişti. Öğretmen, onu çalıştırmaktan hoşlanıyordu, Londra'da iyi bir okulda ders verme şansını yitirdiğinden beri yeteneklerini uygulayabileceği yegane öğrenciydi o. Gramer konusunda acımasızdı ve Virgilius'u parmağını sıraya vurarak heceleltiriyordu.

Nathanaël on beş yaşına geldiğinde, kendi yaşındaki, yarı yırtık, yarı utangaç, güzel gözlü bir sarışınla çıkmaya başladı. Adı Janet idi, bir halıcının yanında çıraklık yapıyordu. Güneşli günlerde, ekmeklerini ve elma şaraplarını yakında-

ki bir çayırılıkta yiyip içiyorlardı; daha sonraları, Nathanaël'in öğretmeninin bitki koleksiyonu için çeşitli çiçekler ve otlar topladığı korulukta gezinme âdetini edindiler. Bir ot veya çalı yığınının üzerinde sevişmeye de burada başladılar; Nathanaël kıza çok sevecen davranıyordu ve böylece bir gün gelip evlenecekleri anlaşıldı.

Bir gün Janet buluşma yerine son derece korkmuş halde gelmişti. Denizcilik donanımları ve malları satan, sarhoşluğuyla ve genç, taze bedenlere düşkünlüğüyle ünlü bir tüccar, epeyden beri kıza, gözdağıyla karışık tekliflerde bulunmaktaydı. Bunun üzerine Nathanaël her akşam Janet'e kilimciden evine kadar eşlik etmeye ve kapı kapanana kadar evin önünde beklemeye başlamıştı. Bir mayıs pazarı akşamüstü elele dönerlerken, sarhoş tüccar onların yolunu kestti. Onları izlemiş ve ottan yatakları üzerinde izlemiş olmalıydı, zira onların aşklarıyla pis ve küstah bir biçimde dalga geçmeye başlamıştı. Janet, ürkmüş bir geyik hafifliği ve çabukluğuyla kaçiverdi. Adam onu izlemek için ileri atıldı, ama neyse ki ayağı takıldı. Ayağı öylesine kötü acımişti ki, Nathanaël'e dayandı, ardından kolunu onun boynuna dolağı; bunu dengesini kazanmak için mi, yoksa ani, saçma bir sevecenlik duygusuyla mı yaptığı belli değildi. Şimdi de benzer tavırları hocanın öğrencisine göstermeye başlamıştı. Korku ile tikslenme duyguları arasında bocalayan Nathanaël (bu duygulardan hangisinin baskın olduğu belli değildi) adamı itti, yerden bir taş alıp yüzüne çarptı.

Adamı yerde, ağzı kan dolu güçlkle nefes alırken görünce Nathanaël'i bir korku aldı. Bunu eğer biri görmüşse veya Janet olaydan söz edecek olursa, polis onu tutuklayabilir ve ertesi sabah ipi boylayabilirdi.

Bunun üzerine o da kaçmaya başladı, ama topal adımlarının belirsizliğiyle, ayrıca koşarak köylülerin dikkatini çekmemesi gerekiyordu. En ıssız dar sokaklardan geçti, o geç

saatlerde içinde hâlâ bir nöbetçinin bulunabileceği tersane- nin uzağından dolaşarak, şafak vakti demir almak üzere bekleyen birkaç geminin bulunduğundan emin olduğu kı- yıya indi. Gemilerden biri boş gibiydi, köprü bölümünün ortasındaki ambar kapağı açıktı ve üzerinde bir çıkırcık hala- tı sallanıyordu. Kuşkusuz tayfalar son bir kez daha içmek için karaya çıkmışlardı. Güvertede, bir köpekten başka bir kimse yoktu, ama Nathanaël'in köpeklerle arası her zaman iyi olmuştu. Delikanlı çıkırcığın halatına tutunup ambara in- di ve varillerin arasına gizlendi.

Bütün gece boyunca, korkudan ödü patlamış halde bura- da saklandı; gemiye binen tayfaların ayak seslerini, pat diye kapattıkları ambar kapağının gürültüsünü, rüzgârın ve tek- nenin gövdesine çarpan suların sesini, halatların gıcirtısını, serbest bırakılan yelkenlerin hışırtısını dinliyordu. Nihayet sabah olduğunda ırmak boyunca süzölmekte olduklarını hissetti, ama korkusu henüz yatışmamıştı. Rüzgâr kesilip gemi hareketsiz kıyıya yanaşabilir veya tam tersine bir fırtı- na patlayabilir ve gemiyi limana dönmek zorunda bırakabi- lirdi. Böylece geçen iki gün ve üç gecenin sonunda, açlıktan bitkin halde, safrayı daha iyi dağıtabilmek için ellerinde kü- reklerle aşağı inen birkaç tayfaya seslendi. O sırada Sorlin- gues açıklarındaydılar. Az sonra geminin Jamaika'ya git- mekte olduğunu öğrenecekti.

Adamlar hâlâ titremekte olan delikanlıyı güverteye çıkar- dılar. Eğlence olsun diye onu denize atmayı önerenler var- dı. Ama melez ahçı araya girdi; bu genç serserinin işe yara- yabileceğini, gemideki tavuklara ve domuza bakabileceğini, mutfaktaki ağır işleri yapabileceğini söyledi. Sert bakışları- na rağmen pek de kötü biri olmayan kaptan, bunu kabul etti. Nathanaël, melez adamda kendine bir koruyucu bul- muştı. Ve işin garibi, Greenwich'li sarhoştan duyduğunda onu dehşete düşüren aynı öneriler bu kez ondan geldiğin-

de, bunu hiç de tiksinden kabul etti. Nathanaël, kendisine iyi davranan bu bakır tenli adama bir yakınlık hissediyordu. Onun, genç bir beyazı korumaktan ve okşamaktan ne kadar zevk aldığına farkında değildi.

Jamaika'da, İngiltere'den getirilen yükün boşaltılması ve Londra'daki şık evler için ahşap doğrama haline getirilecek olan tomrukların yüklenmesi epey zaman aldı. Melez ahçı bu adada doğmuştu; Nathanaël'in bu toprakların meyvelerini tatmasını istiyordu, bu nedenle onu, o sıralarda limana epeyce gemi yanaştığından tıklım tıklım olan geneleve götürdü. Nathanaël, diğerleri gibi sırasını bekledi. Kadınlar, yumuşak tenleri, uzun kirpikleriyle gölgelendiğinden daha da iri gözüken güzel gözleri ve kendilerini sessizce teslim etmeleriyle Nathanaël'in hoşuna gitmişti. Ama zaman darlığı nedeniyle tek bir kucaklaşmaya indirgenen bu ücretli sevişmeler, hepsi de aynı arzuyla eşikte sabırsızca bekleyen kalabalık, onda belirli bir tiksinti de uyandırmıştı. Korktuğu tek şey bir hastalığa yakalanmak değildi; bu güzellerden birinin, uzunca bir süreliğine, belki de Janet'e sahip olduğunu düşündüğü dönemlerdeki gibi bütün bütüne kendisine ait olmasını istiyordu. Ama böyle bir hayale kapılmaması gerekirdi.

Sırtlarındaki ağır yüklerle yokuşları tırmanan siyahlara acıyordu; Londra rıhtımındaki hamallar da en az bunlar kadar sefildi, ama onlar hiç olmazsa kırbaç altında çalışmıyorlardı. Derilerinin paramparça hale gelmesine rağmen siyahlar sık sık bembeyaz dişlerini göstererek gülüyorlardı. Günün en sıcak saatinde, ustabaşlarının bile gölgeye uzandıkları anlarda, Nathanaël onlarla gülüşüp gevezelik ediyordu.

Barbados'a doğru demir alındı. Yolculuğun hemen arefesinde melez ahçı, bir kavga sırasında gözünden bir bıçak yarası aldı. Yara mikrop kaptı ve zavallı adam acılar içinde kıvrılarak öldü. Dua okunduktan sonra ceseti denize atıldı.

dı; aslında kimse onun vaftizli olup olmadığını bilmiyordu. Nathanaël çok ağladı. Onu, boşalan ahçılık görevine atadılar; elinden geldiğince işi becermeye çalıştı, ama Santa Dominik'e geldiklerinde gemiden ayrıldı. Dört topla donatılmış silahlı bir İngiliz firkateynine güverte tayfası olarak yazıldı; gemi, Fransız gemilerinin tacizine karşı koymak amacıyla kuzeydoğu kıyılarına doğru hareket etmeye hazırlanıyordu.

O yaz deniz hemen hep sakin ve o yörelerde oldukça tenhaydı. Kuzeye doğru gitmelerine rağmen, serin meltemler yerine sıcak nemle karşılaşıyorlardı; gökyüzü ince bir sis tabakasıyla örtüldüğünde, saydamlığını yitirip sütümsü bir görünüm alıyordu; kıta veya adaların (bunların birbirinden ayırt edilmesi oldukça güçtü) kıyıları, sahile kadar inen gür ormanlarla kaplıydı; bunlar Nathanaël'e, Virgilius'un söz ettiği kutsal topraklardaki el değmemiş ormanları hatırlatıyordu, ama bu topraklarda, İngiltere koruluklarında zaman zaman gördüğünü sandığı türden eski tanrılar, periler veya cinler pek yok gibiydi, sadece hava ve su, ağaç ve kaya görülüyordu. Binlerce deniz kuşu, dalgaların üzerine konuyor veya yarlarda uçuşup duruyordu; kimi zaman, iki ada arasındaki dar boğazı, tepelerindeki koca boynuzlarıyla başlarını iyice yukarıya kaldırmış halde yüzerek geçen, daha sonra hırıldayarak kıyıya çıkan güzelim alacalara veya kocaman geyiklere rastlanıyordu.

Çoğu kez, yerliler sandallarıyla gemiye yanaşıyorlar, serin tatlı sularla dolu tulumlar, meyveleri ve henüz avladıkları hayvanların taze etlerini sunuyorlar ve bunların karşılığında rom istiyorlardı. İçlerinde bazıları, bu tip bir ticaret için yeterli olabilecek birkaç İngilizce veya Fransızca kelime de biliyordu; gemide ise her zaman, yerlilerin dilini çat pat da olsa anlayıp konuşabilen bir subayın veya tayfanın bulunmasına özen gösteriliyordu. Kimi zaman, tehlikeli bir dar

boğazdan geçilirken, dümenciye yol göstereceğini diye güverteye bu vahşilerden biri alınıyordu.

Güzel bir gün, yerlilerden biri bir haber getirdi: isyancı bir geminin tayfaları yakındaki adalardan birine küçük bir grup beyaz adam bırakmıştı; günlerini tanrıları için düzenledikleri ayinlerle geçiren, çok ciddi ve ağırbaşlı görünümlü bu insanlar birkaç aydan beri bu adada yaşamaktaydılar; balık mevsiminde o bölgede avlanan yerliler onlara yiyecek taşıyordu; uzunca bir süreden beri kulübesinde hasta yatan Abenaki reisi, onlardan kendisine iyi gelebilecek kuvvetli bir içki istemişti; ama onların içkisi yoktu, bunun yerine Büyük Ruh'un iyileştirebilmesi için reisin başına su dökmüşler, ardından da reis iyileşmişti.

Kaptan, Kanada'daki vahşi yerlilere İsa'nın öğretilerini kabul ettirmek için buralara gelmiş Fransız Cizvitlerinden söz edildiğini ilk kez duymuyordu. Bu Katolik yaltakçılarından hiç hoşlanmamasının yanı sıra, bu muhteremlerin herhangi bir yere, kendi askerlerinden ve kaçakçılarından oluşan bir ağ kurmadıkları sürece yerleşmedikleri de biliniyordu. Bu sofular, sözüm ona müthiş Katolik krallarının özel görevlilerinden başka bir şey değildi.

Söz konusu ada, haritalarda kısa bir süreden beri gösterilmeye başlamıştı. Yüksek, kayalık, alt kısımları köknar ve meşe ağaçlarıyla kaplı ada, uzaktan altı veya yedi tepesiyle ayırt edilebiliyordu. Adada özel olarak değerli herhangi bir şey yoktu, ama deniz güney tarafından iyice iç kısımlara doğru giriyor ve rüzgârlara karşı son derece korunaklı doğal bir liman oluşturuyordu; ağzı tarafındaki oval bir adacık giriş bölümünü koruyordu; adanın sol kıyısında, geniş bir çayırılığın alt kesiminde, denizcilerin iyi bildiği bir taze su kaynağı vardı; bu özellikleri adayı İngiltere ve Fransa kraları arasında bir tartışma konusu haline getirmeye yetiyordu. Kıyıya yaklaştığında, artık sonbahar olduğundan kı-

zıllaşmış köknarların ve meşelerin bitişğinde, adamların muhtemelen yerlilerin yardımıyla inşa ettikleri deri ve dallardan yapılmış kulübeler görülüyordu. Ortalarında koskocaman bir haç yükseliyordu. Kaptan ateş emri verdi. Nathanaël şiddet karşısında dehşete kapılan biriydi, ama topları doldurup yönlendirmek için koşuşan tayfaların heyecanına o da kaptırdı kendini. Top sesleri dağlardan yankılanıyordu. O güne değin gökgürültüsünün ve çözülme mevsimi geldiğinde buzulların çatırtısının dışında bir gürültünün işitilmediği bu yerlerde insan ürünü gürlemeler kuşkusuz ilk kez duyuluyordu. Uzaktan, cüppeli insanların yüksek çalılıklara doğru kaçıştıkları görülebiliyordu; ikisi yere düştü; diğerleri ağaçların arasına saklandılar.

Denize bir sandal indirip kıyıya çıktılar, ne var ki yıkık kulübelerde ganimet olarak giysi ve kurutulmuş yiyeceklerin yanı sıra kitaplardan ve kaptanın el koyduğu bir alet edevat kutusundan başka bir şeye rastlayamadılar. Nathanaël, rahiplerden birinin düzenlemeye başlamış olduğu bir bitki defterine rastladı; sayfaları rüzgârda uçuşup duruyordu. Cizvitlerden, biri de, yerlilerin konuştuğu dile ilişkin bir sözlük oluşturmaya başlamıştı; çeşitli kelimelerin karşılığı kırmızıyla Latince olarak yazılmıştı. Nathanaël, kimsenin ilgilenmediği bu defteri torbasına koydu, ama bir süre sonra kaybedecekti.

Yere yıkıldıklarını gördüğü adamlar belki de hâlâ yaşıyor dur umuduyla acele ediyordu, zira diğer tayfalar kendilerini böyle bir görevle yükümlü görmüyorlardı. Ne var ki orman çok genişti ve önceden tahmin edemeyeceği kadar tehlikeliydi; kendini bu ağaç denizinde kaybolmuş gibi hissediyordu. Üstelik rahiplerden biri ölmüştü. Nathanaël, hâlâ solumakta olan ikinci rahibe doğru dikkatle yaklaştı. Greenwich'teyken ailesiyle birlikte gittiği kilisede rahiplerin İngiltere kiralının düşmanı Katoliklerin aleyhine verdikleri kız-



gın vaazlardan öyle pek etkilenmiş değildi, ama gene de ona papacılardan ve Fransızlardan nefret etmesi öğretilmişti. Bununla birlikte, yerde yatmakta olan genç adam tehlikeli eğildi, ölüyordu; boğazının bir bölümü parçalanmıştı; siyah cüppesi akan kanları emip görünmez kılmıştı. Nathanaël başını biraz kaldırmasında adama yardım etti ve ona önce İngilizce, ardından da Hollandaca bir şeyler söyledi, ama rahip bir şey anlamamıştı. Daha sonra Latince, kendisine bir yardımda bulunup bulunamayacağını sormayı akıl etti; ne var ki Greenwichli öğretmenin Latincesi ile Fransız Cizvitinin konuştuğu Latince birbirinden farklıydı. Ama gene de ölmekte olan adam bir şeyler anladı, gülümseyerek:

– *Loquerisne sermonem latinum?* diye sordu.

– *Paululum*, diye yanıtladı Nathanaël.

Daha sonra denizci paltosunu çıkarıp, muhtemelen üşümekte olan rahibin üzerine örttü. Adam ondan, torbasından kalın, küçük bir kitap çıkarmasını rica etti; bu bir dua kitabıydı; rahip kitaptan, üzerine bir şeyler not edilmiş bir sayfa koparttı. Bunlar kendi adı ile, manastırının bulunduğu kentin adıyla.

– *Amice*, dedi can çekişen adam, *si aliquando epistulam superiori meo scribebis, mater et soror meae mortem meam certa fide dicerent...*

Nathanaël sayfayı dikkatle katladı ve annesi ve kızkardeşinin durumdan haberdar edilebilmeleri için, *Annecii* manastırının yöneticisi Angelus Guertinus'a mektup yazacağına söz verdi. *Annecium* ona hiçbir şey ifade etmiyordu, ya da *Annecy*, her neyse. Ama, ölmekte olan adamı teselli edebilmek için böyle bir vaatte bulunmayı zorunlu hissetmişti. Genç rahip, hafiften dirseklerine dayanarak doğruldu, kitapta bir yere işaret ederek orayı açmasını istedi; Nathanaël, babasının evindeki İncil'den, basit bir dille yazılmış birkaç mezmur okumuştur, ama rahibin kitabında sözü edi-

len, Israil denen bir krallığın Tanrı'sından, Roma Kilisesi'nden veya Luther veya Calvin'in kurmuş olduğu kiliselerden en ufak bir haberi yoktu, bu mezmurlar ona tuhaf gelmişti. Gene de bazı ayetler oldukça hoştu, özellikle denizle, vadilerle ve dağlarla, ayrıca insanoglunun korkularıyla ilgili olanlar. Okuldayken Virgilius'dan okuduğu ayete gelince Nathanaël'in sesi titremeye başladı.

– *Summa voce, oro*, diye fısıldadı Cizvit, belki Nathanaël'in Latince telaffuzu kelimeleri tam olarak anlayabilmesini engelliyordu, belki de işitme duyusu giderek zayıflıyordu. Zorlukla soluyordu. Nathanaël dua kitabını çalıların üzerine bırakıp birkaç adım ilerdeki dereye koştu, avuçlarına su alıp rahibe getirdi. Rahip güçlkle bir yudum içebildi.

– *Satis, amice*, dedi.

Nathanaël'in avuçlarındaki son su damlaları da parmaklarının arasından akıp giderken, Annecy manastırı rahibi Ange Guertin ruhunu teslim etti. Gemiye dönmesi gerekiyordu. Artık ölü adamın bir işine yaramayacak olan palto-sunu aldı.

Aradan bir süre geçti, zaman zaman rüyasında bu olayı görüyordu, ama yıllar ilerledikçe, avuçlarıyla su taşıdığı adam farklı kişiliklere bürünür oldu. Bazı akşamlar, rüyasında yardımına koştuğu insan ondan başkası değildi.

Kaptan geminin rotasını kuzeydoğuya doğru yöneltti. Görevlerinden biri de, biraz daha kuzeyde, Santa Cruz nehrinin ağız bölümünün açıklarındaki bir adada, belirli bir süre önce kurulmuş olan bir İngiliz kolonisinin ne durumda olduğunu araştırmaktı; söylendiğine göre koloni tehdit altındaydı. Birkaç gün boyunca hava oldukça ılık geçti; kaptan, gece ve gündüzün eşitlendiği ılımlı dönemlerinde bu bölgelerde oluşan devasa gelgitlerden korkuyordu. Tam sert

bir rüzgâr onları, aramakta oldukları adaya sürüklediğinde, kaptan geri dönme emri vermeye hazırlanıyordu. İki kayanın arasına sıkışan gemi önemlice bir yara almadı, ama gelgitin başlamasıyla birlikte denizin seviyesi yükselmeye başlamıştı; birkaç dev dalga tekneyi kaldırıp sert bir biçimde tekrar geri çarptı. Geminin ahşap omurgası çatırdamıştı. Nathanaël, hemen hemen kuru bir kayalığın üzerine tırmanmayı başardı, ama öncekilerinden de büyük bir dalga gelip onu tekrar denize sürükledi. Bir tahta parçasına tutunduğunu hatırlıyordu. Daha sonra, dalgaların onu baygın halde kumsal bir koya sürüklemiş olduğunu anlayacaktı.

Kendine geldiğinde, ottan bir dōşeğin üzerinde, onu ısıtması için yanına yerleştirilmiş iki üç büyük sıcak taşın arasında yatıyordu. Kirişli alçak bir tavanın altında, üzerine eğilmiş ona bakan yaşlı bir kadın ile yaşlı bir adamın (veya son derece yorgun çehreleri onları yaşlı görünömlü kılıyordu), avurtları göçük olduğu genç bir kızın ve durmaksızın gülümseyen on iki yaşlarındaki bir erkek çocuğunun yüzlerini gördü. Gemide görmüş olduğu bir sürü eşyanın etrafında çömelmiş başka insanlar da vardı. O denli yorgundu ki, tekrar uykuya daldı. Ama bünyesi sağlamdı. Birkaç gün sonra, yaşamış olduğu kazadan hemen hiçbir şey kalmamıştı üzerinde.

Mürettebattan geriye yalnızca kendisinin kaldığını öğrenmişti. Kaza, az nüfuslu ada halkı arasında karmaşık duygulara yol açmıştı. Uzun kışların, beter yazların, çiçek hastalığının ve Fransız toplarının etkisiyle yıkıma uğrayan koloniden geriye yedi sekiz aileden başka bir şey kalmamıştı. İnsanlar uzun bir zamandan beri, kendilerine malzeme getirecek ve belki de alıp geri götürecek bir geminin gelmesini beklemekteydiler. En azından geriye dönmek istediklerini ifade ediyorlardı; aslında, yurt ve bir efendinin kulları olma kavramları artık onlar için bir şey ifade etmiyordu; adı haritalarda bile gösterilmeyen bu zavallı ada sanki hiç kimseye

ait olmadığı çağlara dönmüş gibiydi. Yirmi yıl kadar önce inşa edilmiş olan birçok ocak yıkılmış durumdaydı ve gür çalılıklar ile yüksek otlar arasında görünmez hale gelmişti. Söylendiğine göre, kuzey kesiminde, çok uzun bir kumsalın yakınlarında yaşayan on kadar kişilik bir aile, zaman zaman gemileri karaya oturtmaya çalışıyordu; bu insanların koyun çaldıklarına ilişkin de öyküler anlatılmaktaydı. Doğu ve güney kesimlerinde ise, ağaçların altına birkaç kulübe kurulmuştu; bunları, kenarlarına taşlar dizilerek belirtilmiş birkaç dar keçiyolu birleştiriyordu; yollar, kışın kar altında gözden kayboluyordu. Kuşkulu bir nedenle Quebec'ten sürülmüş yabani bir serseri, Abenaki kanı taşıyan karısı Madeleine ve düz saçlı, kara gözlü çocuklarıyla birlikte, yaşamayı düşünebileceği tek yer olan koruluktaki bir açık alana yerleşmişti. Küçük bir koya yerleşmiş olan iki kardeş ise, büyük bir kazanda kaynattıkları deniz suyundan elde ettikleri tuzu satıyorlardı; bu tuzu, diğer maddelerle birlikte, müşterilerin veya bizzat kendilerinin avladığı hayvanların derilerini tabaklamakta da kullanıyorlardı; insanlar çizmelerinin ve karda yürüme ayakkıplarının tamirinde de bu kardeşlerden yararlanıyordu; kardeşler bu küçük adaya iyice alışmışlardı ve doğdukları yer olan Norfolk'taki köyü artık akıllarına bile getirmiyorlardı. Bir yalıyarın dibinde ise, söylendiğine göre Felemenk'te savaşmış ve kral Jacques'ın sarayının müdavimlerinden olan bir beyefendi, yerli hizmetçisiyle birlikte yaşamaktaydı; Nathanaël gibi onun da İngiltere'yi terk etmesinin bir nedeni vardı belki. Koloninin eski papazı, beyin kanaması geçirmiş, artık vaaz veremez hale gelmişti; küçük bir çiftlikte, karısı, dul kızı ve onun çocuklarıyla birlikte zar zor yaşamaya çalışıyordu. Nathanaël'i kurtarmış olan aile, kendisi de zamanında bir İngiliz firkateyninde görev yapmış olan ihtiyar bir adam, bir Fransız kolonisine gitmekteyken oralarda batan bir ge-

miden kurtarılan La Rochelle'li yaşlı bir kadın, bunların Foy adındaki kızları ile kendisine henüz bir ad verilmemiş anormal bir çocuktan oluşuyordu. Yaşlı kadın kendi anadilini unutmuştu ve İngilizce küfür ediyor veya soyleneyordu. Yaşlı çift, yirmi yıldan beri yaşamakta oldukları bu yere, kendileri de farketmeden, iyiden iyiye bağlanmışlardı ve uzun deniz yolculuklarından korkuyorlardı. Hemen hemen karacahil çocuklar ise, buradan daha iyi yaşayacakları bir yerin bulunabileceğini bile tahayyül edemiyorlardı.

Ama bekledikleri gemi kazası ayaklarına gelmişti. Deniz durulduğunda, bu zavallılar gemideki yükün büyük bölümünü karaya taşımışlardı; çatal bıçak takımları, alet edevat, örtüler paylaşılmıştı, hatta birkaç kasa tuzlanmış yiyecek bile kurtarılmıştı. Nathanaël kısa bir süre sonra yaşlı çiftin kendisini hayata döndürüp iyileştirmelerinin tek nedeninin insani bir yardım güdüsü olmadığını anlamıştı; güçleri kuvvetleri henüz yerinde olmakla birlikte, yirmi yaşında bir delikanlının kendilerine yardımcı olması hiç de fena bir şey değildi, üstelik Foy da evlenme yaşına gelmişti.

Nathanaël, kendini toplar toplamaz, kötü hava koşullarında sürdürülen işlere katıldı; orağa yeni bir sapın takılmasında, sandalın kalafatlanmasında, ahırdaki atın, ineğin ve birkaç koyunun beslenmesinde ihtiyarlara yardımcı oluyordu. Ahırdan aynı zamanda tahıl ambarı olarak yararlanılıyordu. Ahır, evin hemen bitişiğinde, ona yapışık halde inşa edilmişti, içerdeki hayvanların yarattığı ılık havanın evi biraz da olsa ısıtabilmesi için; ahır kapısına bağlanmış bir evin kapısına kadar uzanıyordu; kar fırtınaları başladığında, hayvanları besledikten sonra eve dönerken fırtınanın etkisiyle savrulup gitmemek için bu ipe tutunarak yürümek gerekiyordu. Kar yağışı dindiğinde çıkıp eve kuru veya taze kesilmiş odun taşıyorlardı. Her yer buz bağladığında ise ko-ya inip buzlarda delik açıyorlar ve balık avlıyorlardı.

Evde sadece tek bir oda vardı, ama içerden bir merdivenle çatı katına çıkılabiliyordu. Kısa bir süre önce ihtiyarlar buraya kendileri için bir ot şilte yerleştirmişler, şilteyi alttaki ocağın bacasının ısıttığı ılık duvara dayamışlardı. Adanın ta öbür ucundaki rahibin evine gitme derdine katlanmadan, bu yatakta, onun çizgili örtüsünün üzerinde dua görevlerini yerine getiriyorlardı. Nathanaël ve Foy her gece çatı katındaki karanlık sığınaklarına çekiliyorlardı; tutum ve yangın kaygıları yukarıya mum çıkarmalarını engelliyordu. Nathanaël bu karanlıktan hoşlanıyordu. Burada uyumak veya birbirlerini ısıtabilmek için sarılmış halde şafağa kadar yatmak güzel geliyordu ona. Sevişirlerken Foy titriyor, kısa çığlıklar atıyor, Nathanaël'i pürüzsüz, yumuşak kolları ve bacakları arasında sıkıştırıyordu; buna karşılık açık havaya maruz elleri ve ayakları pütür pütürdü ve çatlaklarla doluydu.

İlkbahar geldiğinde hepsi tarlada çalışmaya koyuldular. Göçmen kuşların Kuzey'e doğru akmaya başladığı ilk günlerde, ok atmada son derece mahir olan Yerli'nin çocukları, ellerinde bir dolu yabankazıyla gelip bunları ihtiyarların stokladığı buğdayla değiş tokuş ettiler. Daha sonra, gürzle vurarak veya sapanla taş atarak vurdukları tavşanları getirdiler; bu onların en çok sevdiği oyundu. Elde fazlaca barut olmadığında, herhangi bir hayvan avlanacağına, yere bir kuyu kazıp üzeri çalıyla örtülüyordu. Hayvan buraya düşüp bacaklarını çekip çıkaramaz hale geldiğinde veya kimi zaman tuzağın dibine yerleştirilen kazıklara saplandığında, bıçaklarla gelip onu kesiyorlardı. Bir keresinde Nathanaël'e bu tip bir tuzak hazırlama görevini verdiler, ama Nathanaël bu işi öylesine kötü yaptı ki bir daha onu bu işe yollamadılar. Her zaman sakin olan koyun sularında balık yakalamak amacıyla, dikenli çalılardan ve sazlardan labirent türü bir dalyan inşa edilmişti; hayvan buraya yakalandığında, onları topluyorlar ve eğer başlarına kürekle vurarak öldürmezler-

se, hoplaya zıplaya bir sepet içinde karaya taşıyorlardı. Nathanaël meyve toplamaya gitmeyi yeğliyordu; meyveler o denli boldu ki, tüm fundalığın rengi değişiyordu; onun ve Foy'un elleri, yabançileğiyle kıpkırmızı, son derece olgun ayıüzümü nedeniyle de masmavi kesiyordu. Adada, ayıya pek rastlanmamasına ve olanlar da sadece kışın macera aramak için inlerinden çıkmasına rağmen Nathanaël bir seferinde tek başınayken, bir çalılığın tüm ahududularını toplamış, bunları büyük bir dikkat ve keyifle inine götürmekte olan bir tanesiyle karşılaşmıştı. Gene de bu meyve ve bal düşkünü dev hayvanlar, kendilerine saldırılmadığı sürece tehlikeli değildi. Nathanaël, sanki hayvanla kendisi arasında bir antlaşma varmış gibi, bu olaydan kimseye söz etmemişti.

Bir açıklıkta rastladığı tilki yavrusundan da söz etmemişti; hayvancağız, kulaklarını bir kedi gibi dikip durmuş, sanki dostane gözlerle öylece Nathanaël'e bakmıştı; ormanın, karayılanlara rastladığı kesimini de kimseye söylememişti, zira yaşlı adamın “şu yaratıklar” dediği hayvanları öldürmesinden korkuyordu. Delikanlı ağaçları da seviyordu; ne kadar yüksek ve ulu olurlarsa olsunlar, kaçamadıkları veya kendilerini savunamadıkları, en cılız oduncunun bile baltasına kurban gittikleri için onlara acıyordu. Bu duygularını kimseye açamıyordu, Foy'a bile.

Öksürmesine ve kesik kesik solumasına rağmen Foy bir erkek gibi çalışıyordu. Genç kocasına ekin bağlamasını ve balya oluşturmayı öğretiyordu. Onun yardımıyla, tarladaki ekimi engelleyen koca koca taşları toplayıp temizliyordu. Kimi zaman, ihtiyarlar ortalıkta görünmediklerinde, üzerindeyken gıdıklanıp kahaahalar attığı yarı kuru otlara uzanıp eteklerini sıyrıyor, Nathanaël'i davet ediyordu. Güzel anlar yaşıyorlardı. Daha sonra Nathanaël Janet'i düşünüyordu, Foy'dan daha az hoşlandığından değil, Foy ile Janet'in ona aynı kadınımış gibi gelmesinden. Her ikisi de in-

ce, kısık bir sesle, asla tamamını bilmedikleri şarkılar söylemekten hoşlanıyordu; her ikisi de saçlarına çiçekler takıyordu. Ama Foy'un yanakları, sanki ateşi varmışçasına, daha sıcaktı ve daha çok terliyordu, bu da onun anında buz kesmesine neden oluyordu.

Foy'un durumu ağırlaştığında, cin kovmada mahir bir yerli büyücü çağırıyorlardı. Büyücü, tuhaf ve acı kokular çıkan otlar yakıyor, eğilip bükülüyor, yerlere yıkılıyor, boğuk çığlıklar atarak şarkılar söylüyordu; ama Foy, ne daha iyi, ne daha kötü oluyordu.

Balık mevsiminde adaya sık sık gelip giden Micmaclar ve Abenakiler, rızıklarını binbir güçlkle topraktan çekip çıkararak bu bir avuç beyaz adama kötü gözle bakmıyorlardı. Ayrıca Gaskonyalı eski serseri ve yerli karısı, bakır tenli insanlar ile beyazlar arasında aracılık yapıyorlardı. Nathanaël, bu vahşilerin dayanıklılığına, koyu renkli ve yarı yarıya çıplak vücutlarının sağlamlığına, sadece açıklarını gidermek için avlanmanın dışında hiçbir hayvanı öldürmeme konusunda gösterdikleri dikkate ve *Thetys*'in karaya oturmasından beri beyaz adamlar arasında şiddetli tartışmaların konusu olan eşyaları küçümseyişlerine hayrandı. Buna karşılık, aynı yerlilerin, eski bir bıçak karşılığında avladıkları bütün balıkları verdiklerini görmüştü. Yerlilerin bir âdeti de buldukları her yerde, kulübelerinde bile doğrudan yere işlemeleriydi; bu pis bir alışkanlıktı, ama Nathanaël, benzer biçimde mağrur olan atların ve sığırların da aynı şeyi yaptıklarını düşünüyordu. Zaman zaman kendi aralarında şiddetli bir biçimde çatışıyorlardı. Söylendiğine göre, esirlerine, değerlerine göre işkence ediyorlardı; esir ne denli değerliyse, ona o denli saygı gösterebilmek için daha çok işkence yapıyorlardı. Daha sonra başlarını kesiyorlar, ruhlarının kurtulması için mızraklarının ucunda beş kez göğe uzattıktan sonra kulübelerinin tepesine asıyorlardı. Ama Nathanaël, işkenceyle infaz edilmiş insanla-



rın kafalarının Londra Kulesi'nin kapısına asıldığını da biliyor, insan her yerde aynı insan diye düşünüyordu.

Her sabah Foy'u, sonbahar güneşiyle ısınmış bankın üzerine oturtuyordu, ama ihtiyarlar, kızın üzerine düşen işleri aksatmamasını istiyorlardı. Tarlada, uzaktan, onun öksürük sesleri işitiliyordu. Yataktan kalkamayacak hale gelene kadar ondan ümidi kesmediler. Yaşlı kadın ona, Nathanaël'in kayalıklardan topladığı dikenleri kaynatıyordu. Geceleri, daha rahat etsin diye altına torbalar yerleştiriyorlardı, ama Foy kendisini sakinleştirmesi ve ısıtması için Nathanaël'i yanına istiyordu. Ağzından her kan gelişinde, ölüm korkusuyla gözlerini faltaşı gibi açıyordu. Ekim başlarında bir anda ve acı çekmeden göçüp gitti. Ölümü, kışın sarmaladığı ormanların kızıl, morumsu ve altın sarısı kütleler oluşturduğu bir döneme rastlamıştı. Nathanaël, öldüklerinde Londra'daki kiliselere örtüler geçirilen kraliçelerin cenazelerinin bile onlarınki kadar güzel olmadığını düşünüyordu. Yaşlı adam acısını kızının mezarını kazarak dağıtmaya çalışıyordu; kazı sırasında yuvasına gizlenmiş bir köstebeğe rastlamış ve küreğiyle sertçe vurarak hayvanı ikiye ayırmıştı. Nedenini bilmekle birlikte Nathanaël'in zihninde Foy'un ve katledilen hayvancağızın anıları hep birlikte yaşayacaktı.

Oradan çekip gitmek istiyordu. Bu zordu, ama imkansız değildi. Abenakiler'den, *Thetyş*'in bombardımanından kurtulmuş olan Çıplak Dağlar adasındaki Cizvitlerin bir yerli köyüne sığındıklarını ve yerlilerin, koca körfezi kanolarla geçip kuzeye, Fransızların yanına gidebilmelerinde onlara yardımcı olduklarını öğrenmişti (ormanda haberler çabuk yayılıyordu). Eğer kırmızı derili adamlar, havanın sakin olduğu şu günlerden yararlanıp biraz daha balık avlamak için oralarda kalacak olurlarsa, belki onları kötü havalardan kendisini de götürmeleri için ikna edebilirdi; ve zaman zaman Nouvelle-France sahillerine yanaşan zambak armalı

gemilerden biri mutlaka bir tayfaya ihtiyaç duyacaktı. Daha sonra bir Brötanya veya Normandiya köyünde gemiden ayrılıp, rüzgârın estiği yöne veya savaş veya barış durumlarına bağlı olarak Hollanda'ya veya İngiltere'ye gidebilirdi; eğer İngiltere'ye gidecek olursa, kendine yeni bir isim bulması gerekecekti. Londra'dan ve daha da önemlisi Greenwich'ten uzak bir köyde mutlaka bir yardımcıya ihtiyaç duyan bir öğretmen bulunacaktı; böylece tekrar öğrenime başlayabilirdi. Uzaktan bakıldığında, okuldaki yılları harika derecede sakin ve kolay gözüküyordu ona. Yok eğer tayfalığa devam edecek olursa Antiller'e dönebilir veya Asya limanlarını görmeye yönelebilirdi. Ama ne yazık ki hiçbir fırsat yakalayamadı ve üstelik, kışı anormal çocukları ve hayvanlarıyla birlikte yalnız geçirecek olan, biri her zamankinden daha suratsız, öbürü her zamankinden daha huysuz, iki ihtiyara acımaya başlamıştı.

Şiddetli soğuklar dönemi geldiğinde, kulübenin içindeki ağır havayı solumakta güçlük çeken Nathanaël (Noel yortusu sırasında üşütüp hafif hafif öksürmeye başlamıştı), hayvanların hoş bir sıcaklık yaydıkları ahıra yerleşti. Yarıklardan giren kırmızı başlı birkaç kuş, ekin yığınlarının arasında uçuşup duruyordu; bu kuşlar bu bölgeye sadece kışın geliyordu, daha da soğuk kuzey kesimlerinden buralara göç ediyorlardı. Nathanaël, kimi zaman kendisinin yanına gelen küçük oğlanın kuşları rahatsız etmesini yasaklamıştı. Oğlan için bir kaval yapmış, bildiği birkaç havayı ona öğretmeye çalışıyordu, ama çocuk bir türlü öğrenemiyordu. Buna karşılık sepet yapmayı öğrenmişti. Nathanaël ona kamışları kırmadan örmesinde yardımcı oluyordu. Yerliler bölgeden ayrılırken geride, sepet örmede kullandıkları birkaç demet kamış bırakmışlardı; bu kamışların en önemli özelliği, tekrar yağmur mevsimi geldiğinde, aylar hatta bazen yıllar öncesinde su kenarında taze ve koparılmamış

halde oldukları gibi koku salmalarındı. Nathanaël'e sanki bu kamışların hafızası varmış gibi geliyordu: kendisi de öyleydi, herhangi önemsiz bir şey, bir köşede unutulmuş bir terlik, kapının altından sızan güneş ışığı, çatıyı tıprıdanan yağmur, onu Foy'la yaşadığı o güzel günlere döndürebiliyordu. Kendini tüketircesine çalıştığından, bu anların dışında Foy hemen hiç aklına gelmiyordu.

Zaman zaman oğlanı ateşin önüne çekip başındaki bitleri ayıklıyordu. Her bit yakalayışında oğlan ellerini çırpıyordu. Foy da daha dün böyle yapıyordu.

İlkbahar sivrisinek bulutlarıyla birlikte yeniden geldi. Nathanaël kulübenin çevresinden iğreniyordu; öylesine cıvık cıvık ezilmişti ki, burada ekin bir türlü büyümüyordu. Sırıklara asılan deriler, kafataslarını andırıyordu; çitlerin üzerinde de balık kurutuluyordu. Nathanaël oralardan uzaklaşabilme fırsatını ancak yaz ortalarında yakaladı. Tuzcu kardeşlerden genç bir delikanlı olan Joe, tuz karşılığında, ihtiyar kadının kış boyunca eğirdiği yünlerden epeyce bir miktar almak amacıyla, kanoyla gelmişti. Nathanaël ondan, körfezin girişinde demir atmış bir İngiliz gemisinin bulunduğunu öğrendi; gemi, kayalıkların yaptığı çıkıntılar nedeniyle, ihtiyarların kulübesi civarından görünmüyordu. Tekne, avaryalarından birinin tamiratı bittikten sonra tekrar hareket edecekti. Nathanaël, kanosunu tekrar yüzdürmesinde delikanlıya yardım etmek amacıyla, onunla birlikte sahile indi. Kanoya atladı ve Joe'ya seslenerek tekneyi götürdüğünü söyledi. İhtiyarlar iskelenin başında şaakalmışlar, el kol hareketleri yapıp çırpınıyorlardı; hiçbir şeyin farkında olmayan küçük çocuk ise, saman yığınlarının arasında taylar gibi zıplayıp duruyordu. Bir süre sonra kayaların ardında gözden kayboldular.

Gemideki tayfalardan biri iskorbitten ölmüştü. Nathanaël'in onun yerini alması güç olmadı. Gemi Terre-Neuve'e doğru yelken açtı ve iyi bir batı rüzgarı yakalayarak İngiltere'ye doğru başlattı. Nathanaël, ilk iki yolculuğu sırasında manevra yapmayı öğrenmişti. Hafif ve çevik bir biçimde bir direktan inip öbürüne tırmanıyordu. Topallaması onu pek engellemiyordu. Birkaç kez kendini halatlara sıkıca bağlayıp direğin üzerinde geceledi, tertemiz havayı ve rüzgarları ciğerlerine çekerek. Geceleri gökyüzünde yıldızlar hareket edip titreşiyordu; bazı geceler ise bulutların ardından ay iri ve beyaz bir yaratık gibi süzülüp çıkıyordu, sabaha karşı da tekrar bulutların arasında kaybolup gidiyordu; kimi zaman da gökyüzüne, başka hiçbir şeyin görünmediği boşluğa öylece asılı kalıyor, ışıltısını çarpıntılı suların üzerine yansıtıyordu. Ama Nathanaël'in en çok hoşuna giden, karanlık gökyüzünün, gene karanlık okyanus ile içiçe geçmesiydi. Devasa gece ona, kulübenin çatı katını dolduran o devasa karanlığı hatırlatıyordu. Tek fark şimdi yalnız olmasıydı. Ama yaşadığını, soluk alıp verdiğini, aynı merkezde bulunduğunu hissediyordu. Tertemiz havayı ciğerlerine iyice çekebilmek için göğsünü açıyordu ve ardından kamarada zar atan arkadaşlarının yanına iniyordu. Kaybeden herkes zara sövgüler yağıyor, karman çorman küfürler ediyordu.

Gemi Gravesend'de demir attı; Nathanaël, Greenwich'e kadar olan yolu yürüyerek aldı. Önce, bilgi toplayabilmek amacıyla, bir zamanlar *Fair Lady* limana girdiğinde tayfaların kafa çekmek için gittikleri meyhaneye girdi. Onu burada kimse tanımiyordu, ayrıca aradan geçen dört yıl içinde epeyce değişmişti. Greenwichli bir denizcinin arkadaşımış da, ailesine ondan haber getiriyormuş gibi davranıyordu. Meyhaneci, Nathanaël'in aradığı adamın, geçen yıl tersanede düşüp ölen, kırmızı yanaklı bir marangoz ustası olabileceğini söyledi. Nathanaël daha sonra elinden geldiğince so-

ğukkanlı bir biçimde lafı değıştirip, arkadaşının bir zamanlar yanında çalışmış olduğunu söylediği, epeyce zengin bir denizcilik malzemeleri tüccarına getirdi. Meyhaneci, uzun yol hazırlıkları yapan kaptanlara peksimet satan bu dalavereci kaçakçı hakkında epeyce bilgi sahibiydi. Bölgenin top-tancısıydı ve işleri epeyce gelişmişti.

– Arkadaşım onun yoldan geçen biriyle kavgaya tutuşup öldüğünü sanıyor, dedi Nathanaël çekinerek.

– Yok, yok, hayır! O serseri kopuk ancak belki içki fıçısında boğulursa ölür. Sıkı bir dayak yemiş olsaydı, bunu herkes bilirdi. Bu tipleri harcamak kolay değıldir, bilirsin.

Nathanaël, şişko tüccarın kendisiyle dalga geçilmesin diye olayı herkesten sakladığını anlamıştı. Onu besleyip büyütmüş olan iyi insanlar için bir yalan hazırlamalıydı. Janet de olaydan belli ki kimseye söz etmemişti. Hiç kimse Nathanaël adında birinin peşine düşmemişti. Demek ki boşu boşuna korkup kaçmış, ta Yeni Dünya'lara kadar gitmişti. Bunların hiçbirini başından geçemeyebilir, orada kalıp okulun dersanesinde Latince okuyabilirmiş demek. Yaşamının son dört yılı ona, bankizden kopup denize gömülen bir buz kitlesi gibi görünüyordu.

Artık güvencede hissediyordu kendini, bu nedenle de eski evinin bulunduğu “Küçük Hollanda” mahallesinde yaşayanlardan gerçek adını gizlemedi. Komşuları, Johan Adriansen'in bir inşaat iskelesinden düşüp anında öldüğünü doğruladılar. İki çocuğu şimdi Southampton'da Donanma Tersanesi'nde çalışıyordu. Karısı ise, söylendiğine göre, dul-lar için kurulmuş Luteryen bir bakımevinde yaşıyordu.

Nathanaël, tek kelime söylemeden, bir hoşça kal bile demeden yanından çekip gittiği öğretmenini ziyaret etmedi, utanıyordu. Kilimcinin karısından ise Janet'in Londra'lı bir halı tüccarıyla evlendiğini öğrendi. Gidip onu dükkanının arka tarafında rahatsız etmenin hiçbir anlamı yoktu.

Buna karşılık annesinin bulunduğu bakımevinin yolunu tuttu; kadın burada diğer dullarla birlikte, küçük bir ücret karşılığında oldukça rahat bir yaşam sürüyordu. Bu mağrur insanların her biri, kapısı bahçeli minik bir avluya açılan, tek odalı, bağımsız küçük bir eve yerleştirilmişti. Annesinin bulunduğu ev, olağanüstü derecede düzenli ve temizdi; bakır şamdan ve güğüm ışıl ışıl parlıyordu. Yemek saatiydi; annesi, bembeyaz bir örtünün üzerine, bir tas bulgur ile bir tabak iste kurutulmuş ringa balığı koymuştu. Nathanaël'i gördüğünde herhangi bir duygusallık belirtisi göstermedi. Çocukların dünyayı görebilmek için bu biçimde başlarını alıp gitmesi sık rastlanan bir olaydı. Önce onun öldüğünü sanmışlar, ama ne cesedine ne de giysilerine rastlanmadığından, bu kez bir gemiyle açılmış olduğu sonucuna varmışlardı. Bu, Adriansen'lerin kanında olan bir şeydi. Hepsi normaldi, yeter ki o Tanrı'nın yolundan sapmamış olsun. Nathanaël başından geçenleri annesine özetledi. Dul kadın, dudakları sıkı sıkıya büzülmüş, ses çıkarmaksızın dinledi onu. Ama zaman zaman kucağından doğrulup tabaktaki balığa uzanan kedisi dikkatini çeliyordu. Ardından, bu kez o birkaç cümleyle olan biteni anlattı: ailenin sahip olduğu mütevazı varlığı, Amsterdam'da matbaacılık yapmakta olan Élie amca tarafından idare ediliyordu. İki ağabey, döndüklerinde yararlanabilecekleri bir kâr elde edebilmesi için, bütün varlıklarını amcaya emanet etmişlerdi. Eğer Nathanaël kendi payını istiyorsa, bunu gidip, namuslu ve dürüst bir insan olan Élie amcadan isteyebilirdi. Ayrıca Hollanda limanlarında bol işin bulunduğu ve hayatın orada Greenwich'tekinden daha ucuz olduğu söyleniyordu.

- İnşallah, sen de baban ve Élie amcan gibi iyi bir insansındır.

Nathanaël, annesinin iyi bir insan demekle ve bunu Tanrı'dan niyaz etmekle ne kastettiğini pek anlamamıştı.

**A**msterdam'daki ev hoş bir görünümüne sahipti. Amcası onu, müşterilerini kabul ettiği küçük odaya aldı. Élie, matbaacılığı öğrendiği şirketin mallarını satın almıştı; saygın bir konumu vardı ve öyle aman aman olmasa da, iyi kazanıyordu. Matbaayı satın alırken, eski aile çiftliğinin satışından elde edilen parayı kullanmak zorunda kalmıştı; şu anda bu sermaye elinde nakit olarak bulunmuyordu, ancak bir süre sonra bunu yeğenlerine misliyle iade edecekti. Nathanaël sessizce boyun eğdi, bu tip işlerden hiç anlamıyordu. Amca en iyi geliri, Leyde veya Utrecht'teki ukala profesörler için büyük bir dikkat ve özenle bastığı, Yunan ve Latin yazarlarının kitaplarından elde ediyordu, ama bu eserlerin tashihi çok pahalıya patlıyordu, zira bu tashihleri, açlıktan ölüyor olsalar bile, diplomalı kişilere yaptırmak zorundaydı. Matbaada sadece iki vasıflı musahhih vardı ve bunlar aynı zamanda sayfa bağlama, hurufat dizme gibi işleri de üstlenmişlerdi. Nathanaël eğer isterse orada çalışabilirdi, tabii bu vasıflı işçilerden biraz daha düşük bir ücret alacaktı, ama bu geçimine yeterli olacaktı. Aileyle birlikte kalmayı ve

onlarla yemeyi beklememeliydi; Élie'nin daha fazlasını istediği yoktu, ama iyi bir aileden gelen ve eğitimli biri olan karısı, etrafında alt tabakadan birin görmek istemiyordu. Nathanaël, başını sokacak bir delik bulana kadar atölyenin bir köşesinde uyuyabilirdi.

Delikanlı amcasına teşekkür etti: bu yer, kendi kendisini yetiştirebilmek açısından Greenwich'teki okul kadar değerliydi. Élie ona atölyeyi dolaştırdı. Matbaa, sokağa bakan tarafı kapatılmış bir boşluğa kurulmuştu; bir yerlerden çeşme sesi duyuluyordu. Preslerin bulunduğu salonla, dizgicilerin dizlerindeki tablaların üzerine eğilmiş çalıştıkları bölümü; kağıt yığınlarıyla dolu depoyu, sayfaların kırılıp kitap halinde ciltlendiği, ardından taze mürekkep kokusuyla, Almanya'ya, İngiltere'ye ve hatta İtalya ve Fransa'ya gönderilmek üzere yığıldıkları salonu gezdi. Duvarda, hangi ülkede hangi kitabın yasaklanmış olduğunu gösteren bir liste asılıydı, aksi takdirde kitaplara el konulabilirdi. Élie'nin iftihar ettiği, ince deri veya meşinle kaplanmış en değerli baskılar kitap sergi bölümünün bir köşesine özenle dizilmişti; öte yandan ortalığa, musahhihlerin bir adı, pek rastlanmadık bir sözcüğü veya alışılmamış bir söz sıralanışını doğrulamakta kullandıkları, hırpalanmış soyağacı, tarih, sözlük ciltleri dağılmıştı. Bu kelime didikleycilerinden biri, orta yaşlı, hiç kimse'nin olmadığı kadar titiz, ama şansına küskün bir adamdı, zira, söylendiğine göre, Johannes Janseonius'un dükkanını aslında Élie Andriensen yerine onun alması gerekiyormuş. Öteki, bir zamanlar bir yüksekokulda kürsü sahibiyken, kendi iddiasına göre, meslektaşlarının kıskançlığı nedeniyle bu makamını yitirmiş olan, şen şakrak bir adamdı. Çalışırken, Anacréon'dan, moda şarkılara güfte olarak uydurduğu Yunanca mısralar mırıldanıyordu. Şarhoşluk sabahları dışında bu olağanüstü yetenekli adam her şeye yetiyordu, ne var ki bu tip sabahlar bazen günlerce sürüyordu.



Bu iki arkadaş, mesleğin tüm ayrıntılarını canıgönülden Nathanaël'e öğretmeye giriştiler, mesela kendini kelimele-  
rin anlamına kaptırmamak için bir metni tersinden nasıl  
okuyabileceğini veya noktalama ve yazım hatalarının yanı  
sıra dizgi ve büyük harf hatalarını da ararken kendisini na-  
sıl tümüyle metne vermesi gerektiğini gösterdiler. Okulda  
öğrenmiş olduğu Latincesinin yetersizliği, bu iki ustanın  
daha ağır, daha dikkatli olmasını gerektiriyordu; kısa süre  
sonra, ona en usandırıcı işleri vermeye başlamışlardı. Kimi  
zaman titizliği ve öğrenme isteğiyle, utana sıkıla onlara so-  
rular soruyordu. İki dâhi, Élie'yle emeklerinin değeri hak-  
kında sert sert tartışıyorlar, daha sonra pipolarını yakıp gü-  
lüşüp eğleniyorlardı. Nathanaël, bunlardan antik Roma uz-  
manı olanına, Tito Livio'nun bir eserine not düşmek için  
bir konsüllüğün tarihini sormuştu. Adam, Nathanaël'in  
kendisini cahil bir insanmış gibi teşhir etmek istediğini ve  
ya en azından güvenmediğini düşünmüş ve sırtını dönüp  
çıkmişti.

Élie ona, direklerin tepesinde geçirmiş olduğu yıllardan  
söz etmemesini tavsiye etmişti. Pis ağızlı ve sarhoş deniz in-  
sanların çevresine dahil olduğunun bilinmesine gerek yok-  
tu. Bu yüzden Nathanaël, matbaada bu konulardan hiç söz  
etmiyordu, ama geçmişe duyduğu özlem onu boş vakitle-  
rinde limana sürüklüyordu. Burada bir köprünün ince kor-  
kuluğu üzerine oturup aşağıdaki rıhtıma bağlı gemileri, sa-  
ğa sola koşuşturmaları ve karaya çıktıklarında aylak aylak  
gezinip, uzun yolculukları sırasında başlarından geçen  
olayları anlatan denizcilerin seslerini duyabiliyordu. Ender  
olarak, belki de artık denizci olmamasından rahatsızlık  
duyduğu anlarda, onlara bir zamanlar kendisinin de tayfa-  
lık yaptığını söylüyordu, ama sözleşmelerini çarpı işareti  
koyarak imzalayan bu basit insanlara şu anda bir matbaada  
musahhahlik yapmakta olduğundan söz etmiyordu. Ne yap-

tiğini sorduklarında, babası gibi marangoz olduğunu söylüyordu, iri ellerinin onaylayabileceği bir meslekti bu. Bu unvan ona, rıhtıma açılan daracık bir sokakta, tamir etmek kaydıyla istediği kadar bedava kalabileceği bir kulübeye sahip olmasını sağlamıştı. Kulübe camları ve kapısı kırık haldeydi, ayrıca bahçesi kırık şişelerle ve yoldan gelip geçenlerin attığı çöp yığınlarıyla doluydu. Nathanaël bütün bunları derleyip topladı. Daha sonraları bu tahribatın, sandığının aksine, daha önceki kiracıların içki alemlerinin bir sonucu olmadığını anladı. İki kanalın arasında yer alan kulübe, yasaklanmış bir Katolik tarikatına sığınaklık yapmıştı. Bir ayın sırasında evi polis basmış ve kulübedeki herkesi alıp götürmüştü; tarikat mensupları şu anda hapisanedeydiler ve herhalde bir deri bir kemik kalmış haldeydiler. Nathanaël onlara acıyordu.

Élie ve karısı, Nathanaël'in bu kulübeyi kafa çekmek ve kadınlarla düşüp kalkmak amacıyla kullandığını düşünüyorlar ve söylüyorlardı. Oysa yanılıyorlardı: Nathanaël'in ne başı, ne de midesi (daha çok hangisi, bunu bilmiyordu) bir bardaktan fazla içmesine izin vermiyordu. Barınağını gördüklerinde, kadınların rahatsız olmalarından korkuyordu. Aslında kadınların buna aldıracağı yoktu. Orospular, ucuz allıklar ve eskiciden satın aldıkları giysileriyle onu itiyordu. Adalardaki fahişelerin tatlılığı yoktu onlarda. Kadının bulması için herhangi bir parka gitmesi yetiyordu; loş bir köşede bir banka oturuyor, bir süre sonra bir kadın gelip onun yanına büzülüyor ve sürtünmeye başlıyordu; bunlar, hizmetçiler veya tezgâhtar kızlar, veya âşıkların atlatabilmek için sahte anahtar yaptırmak isteyen kurnaz, genç burjuvalardı. Tutkuları onu şaşırtıyordu, hiçbir zaman cazip biri olduğunu düşünmemişti. Ama arzuları, Nathanaël'in de arzusunu uyandırıyorlardı. Onlara bazen hemen oracıkta veya bir ağaca dayanmış halde sahip oluyordu; koşuştura-

rak gelip geçenler, bu iki vücudun hareketlerinden rahatsız olmuyorlardı. Kimi zaman gecenin geç bir vaktinde şık giyimli, ama sakınımlı edalı beyefendilerin de yanaştığı oluyordu. Basit bir istek nedeniyle Tanrı'nın ve insanların gazabına uğrayan bu kişilere acıyordu. Kimi zaman, onlarla birlikte her zamankinden daha karanlık bir köşeye çekilmeyi kabul ediyordu. Ama onun asıl hoşuna giden, kaymak gibi küçük göğüsler, kaygan dudaklar ve ipek gibi saçlardı.

Hoşuna giden, daha sonradan hüzün hissetmesine neden olmayan ve hayattan zevk almasını sağlayanlar işte bunlardı. Gene de bu kızların, tezgâhlarının ardında veya hizmet ettikleri evin odalarında sırlarını açışlarını, şakalarını, diğer erkeklerle yaptıkları karşılaştırmaları, bunların başlarına gelebilecek bir hamilelik veya hastalık tehlikesini veya daha da kötüsü sokağa bırakılacak bir bebeğin doğum ihtimalini tahayyül ediyordu. Bunlar ona doğru şeyler gibi gelmiyordu. Veya, bir öksürük kriziyle uyandığında (ilkbaharda yakalandığı, muhtemelen bir zatülcenp nedeniyle kendini iyi hissetmiyordu), zaman zaman giriştiği bu güç ve kuvvet sefihliklerini, üstlendiği sinsî bir hastalığa yakalanma riskini düşünüp pişmanlık duyuyordu. Birkaç zevk kasılmasını çok pahalıya ödeyebilirdi.

Dört yıl boyunca düşünmeden (en azından öyle olduğuna inanıyordu) yaşadıktan sonra, kitaplarda yatmakta olan sözcüklerin dünyasına dönmüştü. Şimdi bunlar, başka zamanlarda olduğundan daha az ilgisini çekiyordu. Tacitus'un ardından bir Sezar tashihi yapmıştı, ama muhteşem sıfatıyla anılan efendiler dünyasındaki bu savaşlar ve katliamlar ona, ardı arkası kesilmeyen ve kimsenin garipseme zahmetine bile katlanmadığı işe yaramaz endişelerin birer

sonucuymuş gibi geliyordu. Evvelsi gün Julius Sezar; dün Felemenk'te Farnese veya Avusturyalı Juan; bugün ise Walenstein veya Gustave-Adolphe. Bilgiç yazarların kısa *Yorumlar* metninin sayfa altlarını dolduran notları, açıklamaları ve yorumları, bugünkü dünyanın ulularına ithaf edilmiş nağmelerin yaltaklanıcı diline sahipti; elbette bundan bekledikleri bir ödül, küçük bir aylıktı, ama bunu aynı zamanda kölece bir keyifle yaptıkları da söyleniyordu. Eğer zaman zaman Sezar'ı yere batıracak olsalar, bunu Pompeus'u yüceltmek için yapıyorlardı, sanki aradan bunca zaman geçtikten sonra olan biten doğru biçimde yargılanabilirmiş gibi. Nathanaël bazen okumayı bırakıp, dirsekleri masaya dayalı, neredeyse beyaza çalan sarı perçeminin gözlerinin üzerine düşmesine aldırmandan öylece düşünüyordu.

Büyük Romalı tarafından silinip yok edilen o kavimler, Louis veya Jacques hangisiyse, bir Philippe tarafından şurada gırtlaklanan, orada sömürülen, vahşi yerlileri anımsatıyordu. Ormanlara veya bataklıklara dalan lejyonerler, Yeni Dünya'nın enginliklerine dağılan şu alaybozanlı zırhlı adamlara benziyor olmalıydılar; Amsterdam'ın kurulmuş olduğu şu bataklık ve sulak alanlar da herhalde kısa bir süre öncesine kadar, aşağılarda rastlanan adsız haliçler gibiydi. Ama Sezar, Galyalılar'a sadece Roma'nın otoritesini kabul ettirmişti, onları, İngiltere'de, Hollanda'da, İspanya'da veya Fransa'da aynı olmayan, inananlarının birbirinin gırtlığına yapıştığı tek ve gerçek bir Tanrı'ya döndürme küstahlığına kalkışmamıştı. Açgözlü ayaktakımı, savaş gemilerini karşılayıp onların denizasıırı yağmalardan taşıdığı ganimetleri paylaşmak için birbirini eziyordu. Değerli ağaçlar ve baharat çuvalları vardı, ama buna karşılık ne iskorbütten bozulmuş dişler, ne fareler, ne pruva kasarası bitleri, ne leş kokulu sintineler, ne de şu Jamaika'da can çekişirken görmüş olduğu turden ayakları kesilmiş köleler vardı. Ayrıca,

şu büyük firmaların finanse ettiği ve kimi zaman, Greenwichli şişko gibi kaptanlara malzeme satarken kilodan çalan tüccarların altın keseleri de yoktu. Nathanaël bütün bunların tekrar tekrar daha ne kadar devam edeceğini soruyordu.

Şairleri okuyordu. Sadece tek bir Virgilius'u bulunan öğretmen, öğrencisini, Tibulle veya Propertius'un ruhu güçsüzleştiren şehvet dolu ağıtımsı şiirlerinden veya Catulle veya Martial'ın duyguları alevlendiren müstehcen beyitlerinden uzak tutmuştu. Nathanaël, küçük bir Latince derleme ile Ovidius'un bir kitabını dikkatle incelemeye girişti. Hoşuna gitmişti. Sayfaları tek tek çevirdiğinde bazen karşısına, su gibi akıp giden ve geride insanda bir mutluluk duygusu bırakan mısralarla karşılaşılıyordu. Venüs'ün kuşlarının dediği gibi: *Et Veneris dominae volucres, mea turba, columbae...* Ama gene de bütün bunlar sözcüklerden başka bir şey değildi, gerçekte kuşların parlak ve yumuşak boyunları çok daha güzeldi... Janet'i sevmişti; Foy'u da sevmiş olduğunu düşünüyordu; onlara yönelik duyguları, oluk oluk gözyaşı döken, hıçkırıklarla boğulan ve ateşler içinde yanan bu şairlerin duygularından çok daha basit, ama belki de çok daha güçlüydü.

*Martial*'ı okudu; eline bir *Petronio* geçmişti. Bazı sayfaları hoştu. Ama *Petronio*'nun, Amsterdam'ın kepaze sokaklarından tanıdığı adamların yapıp ettiklerine benzer serüvenler yaşayan şu üç serserisi, *Martial*'ın yüzyılların pisliğiyle örtülü şu edepsiz şakaları, şu tuhaf duruş veya sarmalanma tasvirleri, yorumcuları bu denli heyecanlandıran her şey, yaşamı boyunca pek çok kez yapmış olduğu veya yapıldığını gördüğü veya duyduğu şeylerden çok farklı değildi. *Catulle*'ün küfürleri ona, tayfaların, konuşmalarını büyük bir özenle süsledikleri "am"larını, "sık"lerini ve "göt"lerini hatırlatıyordu. Tıpkısının aynısıydı, başka bir şey değil.

Élie'nin yayınladığı birkaç teoloji eseri, Incil'den yapılan alıntılarda bir hata olup olmadığının araştırılması amacıyla, Nathanaël'den daha yetkin düzeltmenlere gönderiliyordu. Ama patron (zira Élie amca Nathanaël için patronun başkası değildi), muaşeret gereği çalışanların vaazlara katılmalarını istiyordu. On beş dakika kadar bir süre vaazın bir önceki pazar vaazından daha mı iyi yoksa daha mı kötü olduğunu anlamaya çalıştıktan sonra, Nathanaël çocukluğunda Greenwich'te uyguladığı bir yöntemle başvuruyordu: gözleri açık uyuyordu. Okul öğretmenin bahçesinde kuşlar şakıyor, deniz, Kayıp Ada'nın kıyılarını dövüyor; *Fair Lady* ve *Thetys*'in yelkenleri çırpıyordu. Daha sonra tekrar oturduğu bankta doğruluyor ve bir kez daha, Socinicilere, vaftiz inkarcılarına, Roma'nın papasına hakaretler yağdıran ve insanın ancak İsa'nın lütfuyla kurtulabileceğini teraneleyen kutsal Aziz Teslis duasını dinliyordu. Duaları okuyan veya daha doğrusu çağırarak din adamları, toplu olarak gerçekleştirdikleri bu işten büyük zevk alıyorlardı; daha sonra dağılıp, bir haftalık dogma, ihtar ve vaadle yüklü olarak, öğlen yemeğinin dumanı tüten tenceresine yollanıyorlardı. Bir keresinde Nathanaël duadan sonra, Élie'nin sevimsiz karısının içerde unuttuğu eldivenlerini almak için kiliseye dönmüş ve içerde vaizi, boş koro iskemlelerinden birinde, başı ellerinin arasında otururken bulmuştu. Cepkenli genç adam, belki de sözlerinin kimsenin ruhuna işlemediğini düşünüyor veya dile getirdiği gerçekler şimdi ona bile daha az doğruymuş gibi geliyordu. Nathanaël, tıpkı çok önceleri yaralı Cizvite yaptığı gibi rahibe yaklaşmak istemiş, ama bunu nasıl yapacağını kestirememişti, veya belki de adamcağızın sadece başı ağnyordu. Dönüp, parmaklarının ucuna basarak salondan çıkmıştı.

Ertesi gün Nathanael kitap salonuna girip kalın bir Incil aldı ve taze sozcuk ormanının, yani Incil ayetlerinin bulun-

duđu yeşil sayfaları açtı. Evet, kırlarda, bir golün kıyılarındada doğmuş olan bu sözcükler son derece güzeldi; Dağ Betiđi'nden ılık bir güzellik yayılıyordu, gerçi her sözcüğü bizim dünyamız için bir yalandı, ama hiç kuşkusuz bir başka krallık için gerçeği ifade ediyordu, zira yitik bir Cennet'in derinliklerinden yükseliyor gibiydi. Evet, Nathanaël, yoksulların arasında yaşamış ve üzerine Roma'nın askerleriyle, bilginlerin Yasa'larıyla ve ayaktakımının çığlıklarla çullanmış olduğu bu genç kıskırtıcıyı seviyordu. Ama bu genç Yahudi'nin, Ceza'dan dört bin yıl sonra Adem'in soyunu kurtarmak için Teslis'ten ayrılıp Filistin'e tekrar geri döneceğine ve insanoğlunun cennete ancak onun inayetiyle gidebileceğine inanmıyordu, tıpkı alimlerin derlediği öbür masallara da inanmadığı gibi. Bütün bu hikayelerin insan zihninde günahsız bulutlar gibi uçuşmasında bir mahsur yoktu; ama, dogmalar halinde taşlaşıp bütün ağırlıklarıyla yeryüzüne düştüklerinde, Kilise tacirlerinin doluştuğu, kurban sehpaları ve taşa tutma maltalarıyla birlikte, uğursuz bir kutsal uğrak yeri haline geliyordu. Ve Nathanaël'in, annesinin Lucil'inden güç alarak, bakır güğümü ile kedisi arasında yaşayıp ölmesine karşılık, Foy, günahsız yaşamış ve bir ağacın veya bir pınar suyunun sahip olabileceğinin ötesinde bir dine sahip olmadan ölmüştü.

Zaman zaman bir kahveye gidip, Jan de Velde adındaki, Yunanca tutkunu, son derece geçimsiz bir arkadaşıyla şarkılar söylüyordu. Jan aşırı derecede içiyor ve her seferinde, kendisini kahkahalarla güldüren, kimisi oldukça edepsiz, aynı fıkraları anlatıyordu. Nathanaël cin kadehinden daha bir iki yudum almışken, öbürü kendisinininkini bitirip onunkini de deviriyordu. Ama sarhoşluğu sadece alkolden kaynaklanmıyordu; kırpışan ışıklar, birkaç çiftin birbirinin bellerine sarılıp oynadıkları hareketli Alman dansları, iğrenç dumanlar yayan ve bazı oymabaskılarda rastlanan büyücü-

lerinkine benzeyen uzun pipolar da onu sersemletiyordu. Buradaki kızlar, sokak fahişelerinden daha iyi giyimliydi veya lambaların altında ışıldayan pullu kordelalarıyla en azından öyle görünüyorlardı. Jan, bir süre sonra, gözüne kestirdiği bir tanesine gidip yanına oturuyordu. Nathanaël ise ikisinin birden hesabını ödeyip, gözünden uyku akarca-sına eve dönüyordu. Ama o akşam, şarkı söyleyen bir sese kulak kabarttı.

Şarkı söyleyen, ilk gençliğini henüz tamamlamış, kavun sarısı parlıtısında, güzel yüzlü bir genç kızdı. Yahudi olmaydı, zira o nefis ten ve kara gözler ancak Yahudilerde bulunuyordu. Birkaç denizcinin masasında İngilizce şarkılar söylüyordu; bunlar, artık Londra'da modası geçmiş, ama Nathanaël'in çocukluğunda, Greenwich'te yaşarken çok sevdiği şarkılardı. Kızın hafiften boğuk sesi oldukça hoştu, ama kimi zaman hüzünlü bir şarkı söylerken yüzünü yapmacık bir tarzda buruşturuyordu; çapkınca güfteli bir şarkı sırasında ise göz kırpiyordu, bu da ona şaşı ifadesi veriyordu. Ama bu bir an sürüyordu ve durgun bir su kadar sakin, kusursuz çehresi, sanki üzerine bir taş düşmüş de tekrardan durulmuş gibi yine dinginleşiyordu. Genç kız tek başına kaldığında Nathanaël utangaçlığını yendi ve ona yaklaştı.

Adı Sarai idi. Hiç sıkılmadan, hikayesini ona İngilizce olarak anlattı. Şarkı söylemeyip konuştuğunda, Amsterdam gettolarının aksanını anıştırıyordu. Londra'da bazı ünlü ve kilharçların bürosunda çalışmıştı, daha sonra, eğer inanılacak olursa, bir lord ona bir ev ve araba almıştı. Ne var ki kiskanç rakibeleri çeşitli dalaverelerle koruyucusunu ondan koparmışlardı. Parasız kalmış ve kendi memleketine dönmüştü. Bu leş gibi kahvehane onun için geçici bir ehveni şerden başka bir şey değildi.

Kız bir bira istedi. Kral Jack'ın denizcilerinin gitmiş olmasına rağmen, Nathanaël ve Sarai İngilizce konuşmaya



devam ettiler. Bu dilde konuşmak onları kahvehanenin uğultusunun dışına çıkarıyor, sanki bir yatağın cibinliğinin ardında yalnız ve sıcak bir yerdeymişler duygusunu veriyordu. Şen ve canlı bir kızdı. Nathanaël kızın kendisine bu denli yakınlaşmasına şaşırmişti, zira hâlâ kadınlar tarafından çekici bulunabileceğine inanmıyordu. Kız zaman zaman susuyordu; sanki ağzını ve sesini dinlendiriyor gibiydi; bir anda ciddileşen gözleri, Nathanaël'e ateşlerle dolu bir geceymiş gibi geliyordu. Tekrar geleceğini vaadederek kahvehaneden çıktı.

Nitekim daha sonraki günlerde sık sık uğradı kahvehaneye. Genç kız, işi bitince gelip onun yanına oturuyordu. Havanın çok bozuk olduğu bir gece Nathanaël eve dönerken, onu karşıdan rüzgâra karşı savaşarak, başında şalı, kalçasına bir giysi dengi dayamış halde gelirken gördü. Nathanaël'i tutup kapının uzağına çekti; nefes nefeseydi.

– Beni hırsızlıkla suçladılar, dedi. Ben, bir hırsız ha! Şu dayak izlerine bak!

Yenini dirseğine kadar sıyırıp kolunu gösterdi. Bir geminin ışığı altında Nathanaël kızın kolundaki morartılara baktı, öpmek için kendini zor tuttu, utanmıştı.

– Bana hırsız diyorlar! Patron beni işten çıkardı. Tek neden Hollandalı iki domuzun para keselerini kaybetmeleri, bunlardan biri tozluklarını da kaybetmiş. Sanki dantel tozluğuna bir işime yarayacakmış gibi!

Nathanaël, kızı zaman zaman aralarında paylaşan, iri yarı, sefih iki kaptanı kast ettiğini anlamıştı.

– Nereye gideceksin? diye sordu.

– Bilmiyorum.

Kıza, geceyi Yeşil Rıhtım'daki evinde geçirmeyi teklif etti, ev kahvehanenin epeyce uzağındaydı. Yürümeye pek alışık olmayan Saraï, parketaşı döşeli yolun girinti çıkıntılarında boyuna sendeliyor, tökezliyordu. Kızgınlık yaşları gözlerini

yakıyor gibiydi; hâlâ açık birkaç dükkanın ışıklarından yararlanmak yerine, karanlık köşelerden yürümeyi tercih ediyordu; kızın koluna giren Nathanaël onun gergin olduğunu farketmişti, üzgün olmaktan çok kızgındı. Zavallı kız Nathanaël'in yüreğini kabartmıştı.

– Çabuk, daha çabuk, diye mırıldanıyordu kız.

Ama korku kızı uyuşturmuştu, hareketleri yavaştı.

Nathanaël eve önden girdi, şöminedeki ateşi canlandırdı, daha sonra kızı evdeki tek tabureye oturup kendisi de bir kütüğün üzerine yerleşti. Ona bir kraliçeymişcesine davranıyordu. Nathanaël'in kendisine ikram ettiği ekmek ve yiyecek artıklarıyla karnını doyuran Saraî, müstehzi bir ifadeyle çevresine bakmaya başladı. Nathanaël ilk kez, camların kırık ve kuzeye bakan duvarın boydan boya çatlak olmasına hayıflandı. Bunların hepsini tamir edecekti. Bununla birlikte, kızın gelmesinden beri her şey ona, sanki parlak bir ışık altında ışıldıyormuş gibi gözüküyordu. Yere atılı haldeki çatal bıçaklar çok hoştu, çizgili yatak örtüsü de öyle; üzerine uzandıklarında yatak öylesine bir inledi ki, gülüştüler. Genç kız, güzelliklerini sunmakta hasis değildi. Kızın yumuşak kıvrımlı vücudu Nathanaël'in tahayyülünün ötesinde bir güzelliğe sahipti. Kıza, o güne kadar onun kadar güzel bir kadına rastlamamış olduğunu söylemekten alakoydu kendini, zira onun kendisi hakkında toy bir çocuk diye düşünmesinden veya kendisi üzerinde bir hâkimiyet kurmaya girişmesinden korkuyordu. Gene de, birlikte aldıkları zevkin içtenliği, sanki çok öncelerden beri tanışıyorlarmış gibi, aralarında bir güven duygusunun oluşmasını sağlamışa benziyordu.

O sabah Nathanaël, Élie'nin mathaasına geç geldi ve epeyce erken çıktı, evde eksik olan birkaç şeyi almak istiyordu. Saraî henüz kalkmamıştı. Sokakta satılan sirkeli midye ve ekmekten yediler. Nathanaël, birkaç gün veya bir-

kaç hafta boyunca (kaç zaman olduğunu hiç hatırlamıyordu) kendini sanki bir kral veya Tanrı gibi hissetti. Mutluluğunu, gördüğü herkese, gri sokaklarda yanında geçen bütün insanlara saçıyordu: şık kıyafetli veya hırpani elbiseli adamlara, pazarda veya bir dükkanda rastladığı, belki paylaşmak istedikleri tutkuları olan çirkin veya hoş kadınlara. Yıpranmış eteklikleri içindeki vücutları sımsıcacıktı. Rıhtımda çalışanların oturduğu, kendisinininkine çok benzeyen o yıkık dökük kulübelerde de belki, çevresinde, kitapların kapaklarını süsleyen türden armalıkların bulunduğu yataklar vardı. Pencereye dayanmış şarkı söyleyen şu kadının tiz sesi, belki de kalbi kırık bir erkeğin yüreğine merhem gibi geliyordu – Sarai'inki gibi. Eve döndüğünde onu hâlâ yataкта, sökükle elbiselerini dikerken buluyordu. Ötekilerin onu derleyip toplamasına karşılık, Sarai çevresinde sürekli bir dağınıklık oluşturuyordu. Ama Nathanael her şeyi tekrar yerli yerine koymaktan zevk alıyordu. Bir hafta sonra Sarai dışarıya çıkmaya cesaret etti; tanımadığı bu mahallede, fırına gidip ekmek, mandıradan süt alıyor veya suyu karnaldakinden temiz olan yakındaki bir çeşmeye gidip güğümleri dolduruyordu. Hatta bir keresinde uzun bir direğin dibine çamaşır astı. Akşamları, Nathanael ateşin yanında ekmeği ısıtırken, o da onun çevresinde dolanıyor, ona şakalar yapıyor, ensesine küçük öpücükler konduruyor veya saçlarını okşuyordu. Nathanael kimi zaman onun kendisini, sahibinin ayağı dibine kıvrılmış bir kediyi severcesine sevdiğini düşünüyordu.

Bir gün, Sarai'nin evinden o kısa çıkışlarından birinde, Nathanael, bir kürek ve çimento alıp duvardaki birkaç havluya örttüğü çatlağı sıvamaya girişti. Mumu yere bırakmak için eğildiğinde, yarığın dibinde bir şeyin ışıldadığını gördü. Elini uzatıp aldı; içi altın sikke, gümüş ayakkabı tokaları ve katlanıp bir mendilin içine yerleştirilmiş dantel toz-

luklarla dolu bir keseydi bu. Bir anda, tıpkı Greenwich'de Janet'e sarkıntılık eden şişman tecavüzcüyü öldürdüğünü sandığı anda olduğu gibi, ipi boynunda hissetti. Eğer yataklık ettiği anlaşılacak olursa, işi bitikti. Ardından, evinde saklanmış ve kirasını sevişerek ödemiş olan bu kadına karşı bir nefret duydu. Kimsenin onu aramaya gelmeyeceği şu yitik mahallede bile, Hollandalıların denize açıldığına ikna olana değin dışarı çıkmamıştı. Eğer, işten atılmadan önce onu dövdükleri ve hiç kuşkusuz, üstünü başını aramış oldukları doğruysa, bu eşyaları nasıl gizlemişti? Üstünde veya birlikte getirdiği birkaç parça paçavranın içinde mi saklamıştı? Onu o denli sarsan kötü muamele hikayeleri belki de uydurmadan başka bir şey değildi. Saraî, hırsızlığın farkına varılmasından önce kahvehaneden ayrılmış olmalıydı. Nathanaël suç delillerini kendi gemici torbasına yerleştirdi ve ardından duvardaki çatlağı özenle sıvadı. Gece olduğunda çalıntı mallar kanalın dibini boylamıştı.

Bulduğu şeylerden ona söz etmedi. Buna karşılık o da, çatlağın sıvanmış olduğunu farketmemişti. Birkaç gün sonra çatlak tekrardan belirdi. Nathanaël kızın çatlağı kazıdığını anlamıştı, ama bu kez o görmemezlikten geldi. Daha inceden düşündüğünde kızın bu altın sikkeler üzerinde sarhoş Hollandalılar kadar hakkının olduğuna karar verdi. Üstelik hırsızlık olayı, Nathanaël'i onun katı yüreğinden daha az öfkelen diriyordu: onu bile bile utanca sürüklemişti, hatta belki de darağacına. Öte yandan, bu pis olay onun mutluluğu haline gelmişti. Ayrıca, o da kızı bir anlamda kullanmıştı. Geceleri Nathanaël'in tutkusu belki de, birileriyle dü-rüstçe, içten konuşabilmelerinin yegâne aracı bedenlerinin dilî haline gelmiş olmasından beri, hiç olmadığı kadar kızgın bir biçimde alev alev yanmaya devam ediyordu. Ama bir yandan da kirlenmiş bir kadınla yattığını düşünüyordu.

Saraî hamile olduğunu anladığında her şey kötüye gitme-

ye başladı. Genç kız, çocuk doğurmak istemiyordu, o güne değin bundan hep kaçınmıştı. Bütün çareler tükendiğinde, bir düşükçüye gitmekten söz etmeye başladı. Nathanael, kocakarı ilaçlarının ve şişlerin kötü sonuçlara yol açacağını söyleyerek kızı caydırdı. Sarai birkaç gün hiç konuşmadan dolanıp durdu, bazen kızgın, bazen gözyaşları içinde hıçkırarak. Bakımsız bir hali vardı; pis kokan eski elbiseleri kumasına neden oluyordu. Nathanael ona gabardin kumaştan yeni bir elbise, bir başlık ve bir de ince bezden önlük diktirdi, ama kız bunları giymek istemiyordu. Mahalledeki dedikoduları önlemek amacıyla Nathanael kızla evlenmeye karar vermişti. İş öyle kolay değildi; hiçbir ilçeye kayıtlı olmayan bir erkek ile vaftiz olup olmadığı belli olmayan bir kadını evlendirmeyi kabul edecek cesur bir rahip bulmak gerekiyordu. Bu konuda, pek çok dostu arasında hatırlı din adamlarının da bulunduğu Jan de Velde'ye güveniyordu. Küçük miktar bir para bütün işlerin yola girmesini sağladı. Kısa bir törenin ardından Jan de Velde onları meyhanede yemeğe davet etti, açgözlü rahibin Incil'den Hollandaca ayetler mırıldanırkenki halini taklit ederek gelini kahkahalarla güldürdü. Jan de Velde kadınlar için tehlikeli bir tip değildi. Ama bizzat gelinin evlilik töreniyle bu biçimde dalga geçmesi, hileli nikahtan sonraki bu cümbüş, Nathanael'e çok acı geliyordu: sanki birine ihanet etmiş veya birini aldatmış gibi hissediyordu kendini.

Nikah, komşuların tavrında bir değişikliğe yol açmamıştı; Nathanael'e acıyorlar, ona enayi gözüyle bakıyorlardı. Sarai'nin o yoğun melankolisi de dağılmış değildi. Ansızın, ölümünden iki ay önce, annesinin evine, Jodenstraat'a dönmek istediğini söyledi. Bu beklenmedik anne, Nathanael'i irkiltmişti.

Nathanael, ilk tanıştıkları andan beriki konuşmalarını aklından geçirdi. Bu anne, uydurma bir anne bile olsa, Sarai

kahvehanedeki o zılgıt gecesinden sonra neden onun evine kaçmamıştı? Kuşkusuz yaşlı kadını tehlikeye sokmaktan korkmuştu. Öte yandan, anne – eğer varsa tabii – evine dönme isteği, bu tip durumlarda çok doğaldı: Yeşil Rıhtım'daki kulübe, son derece rutubetli bir harabeydi. Nathanaël ertesi sabah çok erken çıkıp işe gitti ve çok geç döndü. Komşuları arasında arkadaşı olmadığından Saraï, doğum anı geldiğinde evde tek başına olmaktan korkuyordu, bunda haksız da değildi. Hamileliği iyice ilerlemişti, oldukça uzun yolu yürüyerek alamazdı, Nathanaël'den bir atlı araba tutmasını istedi. Çevredeki ebeler onun arabaya zorla tırmanışını seyrederken gülüşüyorlardı.

**D**aha çok Léah adıyla tanınan Mevrouv Loubah, iki kapılı bir evde yaşıyordu; kapılardan biri, eski elbise dükkanının bulunduğu Yahudi sokağına açılıyordu; eşiği özenle ovularak yıkanmış diğer kapı ise Katolik mahallesine bakıyordu ve buradan, Fransa'dan getirilen tuhafiyeye mallarının satıldığı bir mağazaya giriliyordu. Buraya alışverişe gelen kibar insanlar, Ceneviz'de dokunmuş harmanilerin ve mendillerin fiyatını pazarlık etmiyorlardı. Léah, Yahudi yasasına saygı gösterip cumartesileri dükkanını kapıyordu; pazarları da öyle, zira bu kez vaftizli müşterileri alışveriş yapmıyordu. Nathanaël de ancak pazarları yarım gün tatil yapabiliyordu. Sarai'yi üst kattaki küçük bir odaya yerleştirmişlerdi; bayan Mevrouw veya yeğenleri, iş arasında zaman zaman onun yanına çıkıyorlardı. Kadınların arasında koşuşturmalı ve bir o kadar da harareti, gülüşmeler ve kucaklaşmalarla dolu bir dostluk bağı gelişmişti; sesleri bir anda kızgın insanların çığlıklarına dönüşebiliyor veya yürek sızlatıcı mırıltılar halinde eriyip gidebiliyordu. Her şeyi gizleyebiliyorlar veya her şeyi haykırarak dillendirebiliyor-

lardı. Léah ve onun sözde kızı aralarında İngilizce konuşuyorlardı, yeğenlerin ve hizmetçinin yanında gizli bir dildi bu; zaman zaman duyulan İbranice veya Portekizce bir sözcük tehlikeli bir duruma işaret ediyor, ya lafın değiştirilmesi veya bir sözcüğün yerine bir başkasının kullanılması gerektiğini gösteriyordu.

Nathanaël bunların gerçekten ana kız olup olmadıklarını bilemiyordu, ama onun yanındaki şakalaşmalarından ve karşılıklı bağırış çağırışlarından Léah'ın Londra'da kaliteli bir genelev işletmiş olduğunu anlayabiliyordu; kadın hiç kuşkusuz Sarai'yi çok küçükken adı geçen şu Osmond lorduna satmıştı, muhtemelen başkalarına da. Şarkı söylediği kafede patlak veren olay türünden bir skandal, kızın, lordun koruyuculuğunu kaybetmesine neden olmuştu; bunun üzerine kaçıp Amsterdam'a gelmiş, birkaç ay sonra da onu annesi izlemişti. Ama Mevrouw Loubah, bir elmas tüccarının hizmetinde Londra ile Amsterdam arasında gidip gelmeye devam etmişti. İşte herhalde onun bu seyahatlerinden biri sırasında, Sarai Yeşil Rıhtım'da çalışmaya başlamıştı.

Nathanaël evde artık tek başına yaşıyordu, komşular, kanalın ağzında tekrar onunla sohbet etmeye başlamışlardı. Bu gevezelikler sayesinde Sarai'in geçen yaz evden pek çok kez çıkıp çok geç vakitlerde dönmüş olduğunu öğrendi, belki Léah ona bazı ücretli randevular ayarlıyor veya belki de kadınların yanına sadece dantel örmelerine veya pomatlar hazırlamalarına yardımcı olmak için gidiyordu, ama Sarai'in hiçbir şeyden söz etmemiş olması bu ziyaretlere bir kuşku gölgesi düşürüyordu. Onun uzak bir köşedeki bu kulübeciği, kadınlar için yatakçılık işleri açısından belki de bulunmaz bir fırsat oluşturmuştu. Genç kızın gelişinden birkaç gün sonra duvarın yarığında gizlenmiş paketçisi bulduğundan beri Nathanael, evi tekrar gözden geçirmeyi düşünmemişti. Bir gece tekrar ortalığı araştırmaya girişti, ama



ev her yerine bir şeyler gizlenebilecek haldeydi, sazlık çatı, yer yer delik döşeme, bahçenin köşesine yığılı çöpler... Ayrıca Sarai kuşkusuz, evden ayrılırken her şeyi götürmüş olmalıydı.

Kadınlar, bebek doğduğunda ona haber vereceklerine söz vermişlerdi; ama olayın koşuşturması sırasında bunu unuttular. Nathanaël, her pazar Sarai'yi ziyaret ediyordu; doğumdan sonraki pazar günü gene ziyarete gittiğinde, onu yatakta uzanmış gülümser halde buldu; yeğenlerden biri saçlarını tarıyordu. Nathanaël gözleriyle bebeği aramaya girişti ve bir an için onu ortalıkta göremeyince ölmüş olduğunu sandı. Ama ölmemişti; Sarai'in sütü yeterince gelmeyince bebeğe bir sütannesi bulmuşlardı.

Bebek sütannenin evindeydi. Tüm bebek viyaklamaları ve çığlıkları arasında telaşsız hareket edebilen şark kadınlara benzer, orta yaşlı, mağrur bir hanımdı sütannesi. Konuşmasını hep atasözleriyle süslüyordu. İbranice yazılarla süslenmiş kapısından içeri girildiğinde, insan kendisini sokağın gürültüsünden ve aynı zamanda Léah'ın tuzaklarla dolu evinden kopup uzaklaşmış gibi hissediyordu. Sütannenin kocası, hayvanları yavaş yavaş kesip kanlarını dikkatle süzmekte oldukça usta, sıradan bir kasaptı. Evinde ise son derece yufka yürekli, nazik bir adamdı. Sütanne bebeği göstermek için bir mum getirdi.

– Çok tatlı, değil mi?

Nathanaël'e oğlu çok çirkin gelmişti, ama bütün kadınların yeni doğmuş bebekleri güzel bulduklarını biliyordu. Sarai ile birlikte tattıkları o şiddetli keyiflerin, gülüşmelerin, gözyaşlarının, titreyerek sarsılmaların ve şehvetli baygınlıkların bu narin tomurcuğa yaşam vermiş olması karşısında büyük bir hayranlık duyuyordu. Bebeğin bingildağını, annesininki gibi siyah, bir tutam tüy örtüyordu. Onun küçük yaşamını kadınlar yönetecekti, ama eğer bir gün bu iş

Nathanaël'e düşerse, insanların bir sokak piçi gözüyle bakacağı bu yavrucakla ne yapacaktı? Bebeği sünet etmişlerdi, bu da Nathanaël'in bizzat kendi vücudunda bir acı duymasına neden oluyordu; Tevrat'ın bu emrini bedene yönelik bir tecavüz gibi görüyordu. Lazare – ona bu adı koymuşlardı – Jddenstraat'ın adet ve gelenekleri içinde büyüyecekti; bunların kimisi iyi, kimisi kötü âdetlerdi; ama ister iyi ister kötü olsun, hepsi Yeşil Rıhtım'dakilerden veya Élie'nin matbaasının bulunduğu Kalvenstraat'takilerden farklıydı. Çocuk büyük ihtimalle bir haham okuluna gidecek ve burada vaiz okulundakinden ne daha doğru, ne de daha yanlış olan şeyler öğrenecekti. Ama bir şeyden emindi ki, o da çocuğun gerçek hocasının sokak olacağıydı. Babasını pek tanımayacaktı. Dahası, onun babalığına ilişkin olarak kafasında pek çok soru oluşacaktı.

Nathanaël bir adım gerilemişti: artık Saraï'yi hemen eve geri götürmek istemiyordu. Onun bir zamanlar Yeşil Rıhtım'da yaşamış olması şimdi ona bir rüyaymış gibi geliyordu. Bununla birlikte Saraï, havalar iyileştiğinde eve döneceğini söylüyordu; ama şimdi değil, zira şu sıralar kulübe buz gibi olmalıydı. Hâlâ öksürmekte olan Nathanaël bunun karnıydı. Bu arada Mevrouw Loubah ona oldukça iyi muamele ediyordu, özellikle de yarı köylü yarı kentli işi olan güzel, yeni kıyafetler getirmiş olmasından beri. Nathanaël kadınlara sürekli olarak ıvır zıvır şeyler ve şekerlemeler getiriyordu. Saraï gülerek, bu kadar "tüylenmiş" olabilmesi için bir dümenler çevirmiş olması gerektiğini söylüyordu. Oldukça doğru bir tespiti bu.

Doğumdan kısa bir süre önce Nathanaël, Élie'den kendi payına düşen aile parasını tekrar istemişti, hatta bir dava vekili veya mübaşire başvurmaktan bile söz etmişti. Élie de parayı odemişti. Nathanaël şimdi tüm gücünü, çürümüş bir ağacın toprak üzerinde kalmış köklerinden alıyor gibiydi.

Élie, eski bir kesenin içindekilerini – dört yüz seksen florin – çalışma odasındaki masanın üzerine boşaltmış, tekrar ve tekrar saydıktan sonra nihayet kesenin ağzını bağlayıp yegenine uzatmıştı. Nathanaël, bu saygın insanın dürüstlüğünden kuşkulananmış olmaktan duyduğu büyük utançla keseyi yere koymuştu. Makbuz olarak bir parşömen kağıt hazırlanmıştı.

– İmzalayın.

Genç adam, okumaya bile gerek görmeden imzalamıştı. Makbuzu geri verirken gözü bir satıra takılmıştı: Nathanaël sadece kendi payına düşeni değil, Élie'nin tüm aileye olan borcunu almıştı. Élie makbuzu kasasına koyup kilitlemişti.

– Rahmetli babanızın işletmem için bana bu tasarruflarını emanet etmiş olmasından beri, Amsterdam'daki işlerden büyük zararlara ve gelir kayıplarına uğramış olduğumuzu unutmayın, demişti matbaacı ters ters.

– Nasıl? Yani payımıza düşen sadece bu birkaç kuruş mu?

– Dört yüz seksen florine birkaç kuruş diyecek kadar zengin değilim, diye yanıt vermişti yazı taciri.

Nathanaël etrafına bakınmıştı, sefa içinde yaşayan bu adamın eşyalarına göz atmıştı.

– Ailenizin varlığına benim kadar dikkat göstereceğinizi umuyorum, diye eklemişti amcası şeytanca bir surat ifadeyle. Tabii şu sıralarda çok daha önemli yükümlülükleriniz bulunmakta.

Nathanaël ise keseyi tekrar masanın üzerine bırakmıştı.

– İster alın ister almayın, umurumda değil. Makbuzu imzaladınız, demişti Élie. Üstelik tedbir olsun diye de, tanık olarak Jan de Velde'yi çağırmıştı. Nathanaël de parayı almıştı.

Dört yıldan beri çalışmakta olduğu, kütüphane dolusu kitabı satır satır büyük bir dikkatle okuduğu bu yerden he-

men derhal, bir daha geri dönmemesine ayrılmak isterdi. Ama amcası parmağıyla tashih etmesi gereken bir yığın kağıda işaret etmişti. Nathanaël de gayri ihtiyari almıştı kağıtları. Élie'nin suratı ciddi ve melankolikti.

– Bir ailenin mallarını idare edip işletmeye çalış, bir de böylesine hakaretlerle karşı karşıya kal. Nankörlük...

Sanki gözyaşlarını zorlukla tutuyormuş gibiydi. Nathanaël tükürerek odadan çıkmıştı.

Kardeşlerine yazmayı düşünüyordu. Acaba hâlâ Southampton'da tersanede çalışıyorlar mıydı? Bakımevindeki annesi (acaba hâlâ yaşıyor muydu?) Incil'i okumasını biliyordu, ama yazması yoktu. Ayrıca makbuzu, amcasına güvensizlik duyuyor gibi görünmemek için okumadan imzaladığını nasıl anlatabilirdi? Kimse ona inanmazdı.

Sonunda Cruyt amcaya başvurmaya karar verdi; kendisine kalan küçük bir mirasla kendi matbaasını kuran en eski matbaacı dostuna. Cruyt'un matbaasında, deri ciltli güzel kitaplar basılmıyordu. Üç baskı makinesi ve Élie'den çok daha fazla baskı yaptığı dört işçisiyle birlikte Niklaus Cruyt, kalitesiz kağıda, ünlenmek isteyen ikinci sınıf vaizlerin kendisine ısmarladıkları vaazları, kaba saba takvimleri ve okuma yazması olan çiftçiler ve nalbantlar için veterinerlik broşürleri basıyordu. Ama en büyük geliri, Gal dilinde bastığı ve Fransız sarayında dönen olayları ve skandalların anlatan, tüm sorumluluğu yazarlarına ait kitapçıklardan elde ediyordu. İşleri, piposunu keyifle tütürecek kadar iyi gidiyordu. Élie'nin Nathanaël'e atmış olduğu kazığı duyunca omuzlarını silkti: bu cehennemlikten zaten başka bir şey beklenemezdi.

– Dinle, dedi başını bir kaplumbağa ihtiyatıyla kaldırarak. Kardeşlerinin payına düşen üç yüz yirmi florinle herhangi bir yatırım yapmayı düşünürsen, ben, Niklaus Cruyt, sana yüzde on iki faizle bunu garanti edebilirim. Paraya ih-

tiyacım olduğundan değil, Tanrı'ya çok şükür, sadece paranın kasaya geç dönmesinden.

Nathanaël tefecilikten nefret ettiğinden, en azından yüzde on diye ısrar etti. Kısa bir sözleşme imzaladılar ve şerefe kadeh tokuşturdular. Nathanaël matbaadan ayrılırken yaşlı adam kapıda arkasından gülererek, Mazario ile kraliçenin aşklarına ilişkin, Élie'nin hor gördüğü türden müthiş bir öykü bulup basacağını söyledi. Daha sonra, sırtındaki yükün ağırlığıyla iki buklüm yürüyen ve Nathanaël'in kenara çekilip yol verdiği bir hamalı azarlamaya girişti. Burası da genç adamın düşünüyordu türden, herkesin geçimini sağladıktan sonra, arta kalan gelirin tekrar ortak olarak yatırıma konduğu bir dostlar atölyesi değildi. Ama iki kardeşinin parasını iyi bir yere yatırmış olmasından memnundu. İki kardeşi mi? İçinden bir ses, onun bu paradan gerektiğinde bebek için veya bir gün yanına dönmesi durumunda Saraî için tırtıklamak zorunda kalacağını söylüyordu. Onun dürüstlüğü de artık lekesiz değildi.

Lazare'in sütannesine, çok gerektiğinde kullanması için elli florin bıraktı. İyi kadın, bu Hıristiyan parasını büyük bir saygıyla bir kasaya yerleştirdi. Bebeğin pek bir şey tutmayan bakım masraflarını Léah ödüyordu, ama sütanne bu kadınların iniş çıkışlarını çok iyi biliyora benziyordu. Bununla birlikte, bu dürüst ama geveze kadın, ona emanet etmiş olduğu para konusunda uzun süre dayanamayıp konuşabilir ve neticede Léah ve Saraî ondan parayı kendilerine vermesini isteyebilirlerdi. İleriye yönelik olarak emanet edilen bu para, bâtil bir davranıştan ve bizzat kendi kendine babalığını kanıtlama çabasından başka bir anlam taşııyordu.

Élie'nin yanından ayrılıp rakip matbaalara geçmeyi düşünüyordu, mesela Blaular'ın yanına; ama ünlü kitaplar basan bu matbaada şimdilik boş yer yoktu. Bununla birlikte, kitaplıkta aralarında geçen olay, Nathanaël'in matbaadaki du-

rumunu kötüleştirmek bir yana, daha da iyi bir konuma getirmişti. Cruyt da ayrılmış olduğundan, yeni işe girenlere göre, en eski ayrıcalıklı personelden biriydi. Ama en önemli de, Élie, hiç kuşkusuz onu faka bastırmış olmaktan memnun, şimdi ona gerçek bir amca muamelesi çekiyordu. Zaman zaman omuzunu sıvazlayarak onu onurlandırıyor, hatta bir yığın acil işi hallettiği günler yanına gelip onu kutluyordu. Bir pazar, ayinden sonra onu yemeğe davet etti. Yemek, sessiz, keyifsiz geçti; amca ile yeğenin birbirlerine anlatabilecekleri hiçbir şey yoktu. Gene de Élie, sadakatsiz kızlara âşık Hıristiyan delikanlılarına ilişkin bir telmihten söz açtı; tabii Jan de Velde, lafa girip gevezelik etmek zorundaydı. Başka zamanlar son derece antipatik olan Mevrouw Éva, Élie'nin karısı ise, kadınların hoşuna gitmekle ün salmış bu delikanlıya arada sırada, edepli bir kadının meraklı bakışlarını fırlatıyordu. Nathanaël ise bunları savuşturuyordu.

Bu sıkıcı yemeğin ardından, Léah'nın evi ona her zamankinden daha sevimli, iki kızın çılgık çılgıña bir neşeyle masanın üzerine yerleştirdiği tabaklardaki meyveler çok daha sulu, Porto ve Madeira şarapları çok daha leziz gelmişti. Hafiften keyiflenip Yeşil Rıhtım'daki evindeki yaptığı yeniliklerden ve sokaklarda gördüğü tomurcuklanan ağaçlardan söz etti. Saraï, anlamaya çalışırcasına gözlerini kısmış ona bakıyordu. Gücünü yavaş yavaş kazanıyordu ve hâlâ yeğenlerinin yardımına muhtaçtı. Onun birkaç kez Élie'yle yatmasına izin vermişlerdi. Ama bu artık ona, Ovidius'un hari-ka bir dille anlattığı o sevişme öykülerine benzer, yatağı sarmalayan bir zafer bulutu gibi gelmiyordu. Saraï ona sadece kibar fahişe sanatını uyguluyor, o da kadına karşı, bütün güzel kadınlara duyduğu sıradan isteğin ötesinde bir şey hissetmiyor, aynı yatak nezaketini gösteriyordu. Böylece, ya gereğinden çok yemiş, ya da tam tersi, masadan biraz aç kalkmış insanlar gibi hissediyorlardı. Nathanaël, yeğen-

lerin kendisiyle dalga geçtiklerini biliyordu; topallamasıyla alay ediyorlar, saçlarını karıştırıp ona "sazlık dam" diyorlardı. O da onlarla birlikte gülüyordu. Saraï, başının ağrıdığı bir gün, onu oyun kabilinden, kendisine istekle sarılan yeğenlerinden birinin kucağına itmişti. Nathanael, gücennemekten ziyade şaşırmişti.

Nathanaël yıllık bronşitine yakalandı; ona birkaç komşusu baktı. Üç hafta sonra ayağa kalkacak hale gelmişti. Élie ondan, *Prolegomenos*'un son derece karmaşık bazı tashihlerini Leo Belmonte adlı bir Yahudi alimin evine götürmesini istemişti, adam Saraï'nın yaşadığı mahallede oturuyordu. Kapıyı Yahudi alim açmıştı; Nathanaël'le son derece samimi bir biçimde tartışmış, Latince cümlelerle ilgili sayfa kenarlarına düştüğü bazı notları izah etmişti. Nathanaël biraz daha orada kalıp, yazarın, evrenin doğası ve Tanrı hakkındaki fikirlerini tartışmak istiyordu. Ama, bir ayakkabı tamircisinin, ayakkabının modeli değil, dayanıklılığı konusunda hak kesmekle yetinmek zorunda olduğu yolundaki atasözünü hatırladı. O ne bir din bilgini, ne de bir filozoftu ve Leo Belmonte'nin onun fikirlerine ihtiyacı yoktu.

Akşam olmuştu, gerçi ziyaret günü değildi, ama gene de Mevrouw Léah'nın evine uğramayı düşündü. Belki de Saraï, epey uğramadığı için meraklanmıştı.

Dükkanın ışıkları yanmıyordu, ama kapı sürgülenmemişti. Dipteki küçük odanın perdesinin altından soluk bir ışık sızıyordu. Nathanaël nefesini tuttu; Saraï odada bir adamla birlikteydi. Gözetliyor olmaktan tiksinti duymuştu; gene de ses çıkarmadan, bir sahne gibi aydınlatılmış odanın gölgesine kadar ilerledi. Fötr şapkası hâlâ başında olan adam bıyıklı dudaklarıyla Saraï'yi öpüyor, kadın da adama onun ağzını emerek cevap veriyordu. Genç kadının göğüsleri, kopçaları açılan göğüslüğünden kurtulmuştu; adam elleriyle onları, sanki bir tulummuşçasına mekanik bir biçimde sı-

kıstırıp bırakıyordu. Sarai'nin elleri ise, adamın iki yanında oynuyor, sevgiyle göğsünü okşuyor, elbisesinin ceplerinde dolanıyordu. Nathanaël, kızın, adamın cebinden yuvarlak ve parlak bir kutu çekip aldığını ve daha sonra jiponunun kıvrımları arasında sakladığını gördü. Birlikte yatağa uzandılar, kızın tıpkı kendi kollarında yaptığı gibi kıkırdadığını duydu. Dönüp sokağa çıktı; "Sadece işini yapıyor... Sadece işini yapıyor" diye söyleniyordu kendi kendine.

Üzülmemişti, kızması saçma olurdu. Tıpkı kendisi gibi, mutlu olduğunu sanan ve kendini aldatan o adamcağıza acıyordu. Ama Sarai erkeklerden yararlanmaya yönelik olarak eğitilmişti, tıpkı erkeklerin ondan yararlandıkları gibi. Bu kadar basitti.

Yeşil Rıhtım'a döndü. Küllerin altındaki korları tekrar canlandırdı ve ateşin ışığında, Sarai'nin dönüşünü düşünerek satın almış olduğu birkaç parça eşyayı gözden geçirdi: bir çift seramik tabak ile bardağı mekanik bir biçimde kırdı ve kırıkları bir köşeye süpürdü, daha sonra Lazare için yapmış olduğu ağaç beşiği parçaladı. Son sıralarda bir denizciden, onun kaptanın kamarasından çalmış olduğu bir yatak örtüsü satın almıştı, örtüyü de yırtmayı düşündü bir an, ama daha sonra fikrini değiştirip örtüyü çekti üzerine ve uyudu. Uzun bir süre uyudu. Tutku ve aldanmalarla dolu o yıl yok olup gitmişti, tıpkı güverteden denize atılan bir eşya gibi, tıpkı Greenwich'e geri döndüğünde, genç beden düşkününü tüccarı öldürmüş olduğuna inanmasından kaynaklanan korkularının, melez ahçı ile birlikte aylar boyunca yaptığı serseriliklerin ve Foy'la birlikte yaşadığı iki yıllık aşkın ve yoksulluğun çok gerilerde kalmış olması gibi. Bütün bunların hiçbiri olmamış olabilirdi.

Anahtarları evin sahibine, gemisi kadar iri kıyım olan kaptana iade etti. Kaptan da onun başından geçenleri biliyor gibiydi:



– Ne oldu? Kuş uçtu mu?

Deniz kurdu, hiçbir zaman bu tip kaygılarının olmadığını söyledi; kadınlar, almak veya bırakılmak için yaratılmıştı, onları bırakmak almaktan daha iyiydi. Nathanael, önceden vaad ettiği gibi evi tümüyle tamir etmemiş olduğu için, kira karşılığı evde birkaç parça mobilya ve mutfak eşyası bırakacağını söyleyince, bunu kabul etmeden önce epeyce kızdı. Nathanaël birkaç parça elbisesi ile birkaç kitabını, kendisine evinde kalabileceğini söyleyen bir komşusuna bıraktı. Ama ailenin tümü tek bir odada yaşıyordu, ayrıca Nathanaël artık bu rihtimdan, bu ağaçlardan, bu mahalleden bıkmıştı. Genç adamın bir dostla ya da buna benzer biriyle sohbete ihtiyacı vardı. Daha iyi birisi olmadığından Cruyt'un evine yollandı, belki küçük bir para karşılığında atölyesinde uyumasına izin verebilirdi.

İçeri girdiğinde şaşkınlıkla irkildi. Matbaa makineleri kırılmış, ezilmiş, paramparça edilmiş haldeydi; yer, kırık manivelalarla, kopmuş kayış ve zincirlerle doluydu; tezgâhların üzerinden yerlere mürekkepler boşalmıştı. Yerde oluşmuş parlak siyah gölcük, Mevrouw Loubah'ın, bütün kapıları kilitledikten sonra fal bakmakta kullandığı leğene benziyordu. Ama en tuhaf görüntüyü, kalıp kutularından çıkarılıp yerlere saçılmış baskı karakterlerinin oluşturduğu örtü oluşturuyordu; binlerce harf, anlamsız bir alfabe oluşturcasına biraraya gelmiş gibiydi. Nathanaël hurda yığının üzerinden dikkatle geçti.

– Eserini görmek için mi geldin?

Tezgâhın gerisinde, başını ellerinin arasına almış, bir dirseği mürekkebe batmış halde oturmakta olan yaşlı adam hırçın bir suratla ona doğru döndü:

– Élie'nin evinden getirdiğin, Fransa sarayına ilişkin o kitapçığı hatırlıyor musun? Pardon, Mynheer Adriansen'in, matbaacıların şahının evinden getirdiğin kitapçık, diye dü-

zeltti nefret dolu bakışlarla. Çok iyi sattı, özellikle Paris'te, elaltından. Yalnız ne yazık ki zaman bulup okuyamamıştım kitabı. İşte netice şu: Mynheer bana amcasının evinden, onun basmaya tenezzül etmediği bir broşür getirdi ve şansa bakın ki kitapta, Birleşik Eyaletler'in Fransa elçisinden söz ediliyordu. Armatör Troin'in karısıyla yatan şu haytadan. Ve tabii kitapçık matbaadan çıkar çıkmaz eline her nasılsa ulaştırıldığından...

– Adamlarını mı yolladı?

– Ya ne sanıyorsun? Dört köpeği bu sabah kapıya dayandı. Her şeyi mahvettiler...

Adamın sesi de kırık kırıktı. Nathanaël arkasından kapıyı kapadı; içeri dolan rüzgâr, ortalığa saçılmış kağıtları uçuşturuyordu. Teselli etmek için Cruyt'a doğru yaklaştı, ama o bir kol hareketiyle uzaklaştırdı onu, elindeki yarı dolu şişeden Nathanaël'in üzerine mürekkepler saçılmıştı.

– Defol, utanmaz! Amcanla, küçük rakiplerinizi mahvetmek için yeni planlar yapın!.. Defol, dedim sana!.. Orospu Yahudinin yanına git... Ve paran hakkında anlattığın bütün o hikayeler... Şimdi al paranı da bir tarafına sok...

Nathanaël daha fazla duymak istemiyordu, eliyle üstündeki mürekkepleri temizlemeye çalışarak dışarı çıktı. İhtiyara acıyordu, ama daha da kötüsü, onu dostu sanmıştı. Doğrusu, bu dostluk her ikisinin Élie'ye karşı duydukları ortak hıncı gizleyememişti. Ve Saraï bir orospuydu, bu doğrudu ve Yahudiydi de, ama bu iki kelime onu tanımlamaya yetmiyordu. Üstelik Cruyt bu kelimeleri onu aşağılamak için söylememişti. Aslında, bunların hiçbir anlamı yoktu.

En basiti, kentin ünlü pansiyonlarından birine gidip, şu buz gibi ve muşamba döşeli odacıklarından birini kiralamak olacaktı. Bunun için yeterli parası vardı, ama hâlâ biraz insan sıcaklığına ihtiyacı vardı. Jan de Velde, birkaç adım ötede, eski bir deponun çatısında yaşıyordu. Depo-

nun, aralıklardan sızan esintilerle iyi havalanan ve oldukça geniş bu bölümüne birkaç kapıdan geçilerek ulaşıyordu. Jan ona birkaç kez ısrarla, gelip burada kalmasını teklif etmişti. Şimdi Nathanaël ondan, bir geceliğine burada kalmayı rica etmeyi düşünüyordu (daha uzun bir ortaklığı düşünmek için vakit henüz erkendi), sadece o genizden gelen sesiyle fıkralar anlatışını veya Yunanca şarkılar söyleyişini duyabilmek için. Kaldı ki, Saraï ile onu evlendirecek rahibi bizzat Jan bulmuştu; onunla, başından geçenleri tüm açıklığıyla konuşabilirdi. Nefes nefese sayısız merdiven çıktı. Jan kapıyı, her zamanki pazar kıyafetiyle açtı, pazarları onun için tatil günüydü. Yeni tıraş olmuştu. Nathanaël, arkadaşının arkasında bir ziyafet için donanmış gibi görünen masayı farkettiler: bir testi bira, peynir, iki dilim pasta, bir sürahi cin. Nathanaël, sıkıntıyla ne istediğini anlattı; Jan'ın yüzü kararıştı:

– Ne yazık, dostum! Bugün çok kötü... Aramızda kalsın, bu gece Eros'un yardımına ve Kutsal Afrodit'in tebessümüne ihtiyacım var... Ama yarın, akşam yemeği vakti gelirse...

Nathanaël başını salladı. Jan'ın donuk gözleri, hüzünlendi. Bir dostunu geri çevirmek hoşuna gitmemişti.

– Biraz cin ister misin, diye teklifte bulundu.

Ama ziyaretçisi geri dönüp merdivenlerden inmeye başlamıştı bile. Eros'un yardımı... Kutsal Afrodit'in gülümsemesi... Jan, elbette elde ettiği şans değerlendirme hakkına sahipti... Nathanaël'in de başına gelmemiş miydi bu Yeşil Rıhtım'daki evinde? O da, alev alev, misafirinin bir an önce gidip Saraï'nin kopçalarını çözmeye başlamasını beklememiş miydi?

Yağmur başlamıştı; kar taneleriyle karışık sulu kar halinde. Nathanaël, denizaşırı yerlerden gelen gemilerin yanaşmasını izlemekten keyif aldığı rıhtıma doğru yürümeye başladı. Direkleri, uzaktan, kışın yaprakları dökülen ve rüz-

gârla salınan ağaçlara benziyordu. Zaman zaman bir fenerin ışığı görülüyordu, bunlar da olmasa o karanlık lombozların gerisinde insanların yaşadığı asla anlaşılamazdı. Şimdi ona hayatının en güzel dönemi, o denizaşırı yolculuklar, ılıman limanlardaki o konaklamalar veya üzerinde yaşayanlar tarafından Kayıp Ada olarak adlandırılmış olan adadaki çetin güçlüklerle ve karşılıksız aşkla dolu o iki yılmiş gibi geliyordu. Ama şimdi, öksüren ve en küçük bir çabada soluk soluğa kalan bir tayfayı hiçbir kaptan istemezdi.

Birden, paltosunun bembeyaz kesildiğini farkettiler. Epeyden beri yağmur kara çevirmişti. Sandığından daha geç olmalıydı, bütün evlerin ışıkları sönmüştü. Gene de bir mahallede, lambası yanmakta olan bir kulübe bulacağından emindi. Farkında olmadan kentin merkezinden uzaklaşmış, kırlara doğru yürümeye koyulmuştu, sadece kanala veya herhangi bir bataklığa yaklaşmamaya özen gösteriyordu, zira tuzlu suda veya çamur yığınları içinde ölmek hoşuna gitmiyordu. Ensesine dolan kara rağmen terlemişti. Düz bir hat üzerinde yürümeye çalışıyordu, sarhoş gibi görünmek istemiyordu. Ama onu görebilecek kimse yoktu, sokaklar bomboştu. Sergi dolayısıyla kurulmuş, kurdellalarla kaplı, üşürcesine birbirine sokulmuş barakaların yanından geçerken iki dilenci silüetinin farkına vardı: Tim ve Minne. Bunlar, herkesin yemek artıklarını fırlattığı bir çift köpek gibiydi. Nathanaël cebinden bir avuç metal para çıkardı ve yollarından geçerken onlara doğru fırlattı. Yere düşen metallerin çınlamasını duyunca her ikisi birden paraların üzerine saldırdı. Nathanaël, Élie'den maaşını ancak iki gün sonra alacaktı; bugünün ve hasta yatakta geçirdiği üç haftanın ücreti maaşından kesilecekti, bunu pek önemsemiyordu. Şık evlerin inşa edilmekte olduğu güzel bir sokağa saptı; evlerin karla örtülmüş üst cepheleri, yalılarları andırıyordu; evleri birbirinden alçak duvarlar veya demir parmaklıklar ayı-

nyordu; rüzgâr tuğlaların arasında, sanki dağ oyuklarında esiyormuşcasına vınlıyordu. Nathanaël rüzgârın kapıp götürmeye çalıştığı kasketini tutarak yürüyordu, bu durum hoşuna gitmişti, gülüyordu. Rüzgâr sanki durmayacakmışa benziyordu, tıpkı zaman zaman açık denizde olduğu gibi. Oldukça korunaklı bir duvar aralığına rastladı, uyumak için uzandı. Kısa bir süre sonra kar, bir örtü gibi üzerini kaplamıştı.

**U**yandığında, kendini beyaz duvarlarla çevrili geniş bir odada buldu; pencerelerin camı, gri renkli devasa dörtgenler oluşturuyordu. Dün, bugün ve yarın, geceler de dahil olmak üzere, ateşli uzun bir gün gibi geçecekti. Sanki bir kavgaya tutuşmuş da böğründen bir bıçak yarası almış gibiydi, ama hissettiği sancı zatülcenpinin verdiği acıdan başka bir şey değildi. Birkaç gün sonra, çevresindeki duvarları ve şimdi yağmurun dövmeye başladığı camları daha iyi seçmeye başladı. Oda insan gürültüsü ve kokusuyla doluydu. Birisi öksürüyordu, bu belki de kendisiydi. Sağında, yatağında büzülmüş, hafif hafif inleyen bir adam yatıyordu; solunda ise iri kıyım bir başka adam, üzerindeki örtüyü açmış yatağında dönüp duruyor, hep aynı ses tonuyla, “Vay talihsiz bacağım...” diye haykırıp duruyordu.

Daha ötede, yaşlı bir adam, ateşler içinde yanıyor, durmaksızın konuşuyordu; hızlı hızlı, çeşmeden akan su misali sanki hiç arđı arkası kesilmeyecekmiş gibi. Belki de tüm hayatını anlatıyordu. Kimse onunla ilgilenmiyordu.

Başında fötr şapkası, yakası ve manşetleri kolalı, çevre-

sinde aynı kıyafetli öğrencileriyle birlikte hekim yanına gelmişti. Bir hemşirenin soğuk parmakları Nathanaël'in gömleğini sıyırdı (bu, hastaneye yattığında üzerinde bulunan gömlekti, ama biri son sıralarda onu yıkamış ve ütölemişti), zayıf böğürlerini ve sülük izleriyle dolu sırtını açtı. Hekim bakımlı eliyle Nathanaël'in sırtına hafif hafif vurdu, öğrencilerine bu ciğer hastasına ilişkin birkaç Latince kelime söyledi. Gençliği sayesinde bir kez daha ölümden kurtulacaktı, ama ya gelecek kış, havalar tekrar bozduğunda...

Nathanaël, güzel bir Latinceyle bir şeyler söyleyip hekimi şaşırtmayı düşündü bir an, ama bu tip bir bilgiçlik neye yarayacaktı ki? Ayrıca konuşamayacak derecede yorgundu. Gözlerini kapadı.

Tekrar açtığına, salonun kapalı kapılarının ardından çığlıkların gelmekte olduğunu duydu. Bağırın, önceden Nathanaël'in yanında yatmakta olan adamdı; herhalde hekim, adamın talihsiz bacağını kesiyordu. Adam odaya bir daha hiç dönmedi; onun yatağına bu kez bir başkası yattı.

Pencereler şimdi alacakaranlığı çerçevesliyordu. Nathanaël kendini daha iyi hissediyordu, yastığının üzerinde doğruldu. Biri vücudundan ıslak bir sünger geçiriyordu, tıpkı ölümlere yapıldığı gibi. Baktı. Uzun boylu, orta yaşlı, soğuk ve beyaz çehreli, acıma ve merhametle bakan bir kadındı bu. Bir yiyecek tepsi getirmişti ve Nathanaël'e zorla pastadan birkaç kaşık yedirdi. Daha sonra, daha kısa sürelerle olmakla birlikte, diğer yataklarla da ilgilendi. Hastalar onu tanıyorlardı: adı Mevrouw Clara idi, eski belediye başkanı Van Herzog'un kahyası. Hemen her gün hastaları ve mahpusları ziyarete geliyordu.

Nathanaël cevap verebilecek hale gelir gelmez, kadın ona adını, adresini, ne iş yaptığını sordu. Birkaç gün sonra kötü

haberler getirdi. Kalverstraat'taki matbaaya gitmişti; Nathanaël'in yılın başlarında bronşit nedeniyle üç hafta işe gitmemesi, şimdi de uzun süreden beri hastanede yatıyor olması yüzünden, Élie işe yeni bir musahhah almak zorunda kalmıştı; onun işini şimdi bu yeni musahhah üstlenmişti. Elbette ona zaman zaman geçici işler verebilirdi; hatta onu cilt bölümünde çalıştırabilirdi. Fazlaca konuşmamış olan Élie'nin yanı sıra, efendi görünömlü, kıvrıkcık perçemli, Jan de Velde adında, kendisine selamlarını yollayan birine ve hiç istifini bozmadan çalışmaya devam eden yaşlı bir adama rastlamıştı. Kuşkusuz Cruyt idi bu, patronluğun tadına varduktan sonra atölyesine geri dönmekten mennundu herhalde (kim bilir?).

Ama bütün bunların ne önemi vardı ki? Nathanaël Élie'nin yanında işe dönmek istemiyordu; bir başka iş bulabilirdi. Daha sonra bir an korkuya kapıldı: gençken Tim ve Minne de herhalde bir iş bulabileceklerini düşünüyorlardı. Ne var ki, onu bu denli kaygılandıran "gelecek", fazla uzun sürecek gibi görünmüyordu.

– Sizi bahçenin kapısında, karlara yatmış halde biz bulduk, dedi Mevrouw Clara sanki onun kafasından geçenleri okuyormuş gibi. Buna aldırılmazlık edemezdik. Pek çok kez hastalarımı ve sakatlarımı eve götürmeme de izin veriyorlar.

Korumasına aldığı iki kişiyi anlattı. Bunlardan biri sağ kolu felçli, yaşlı bir adamdı; ona sokakta rastlamış, daha sonra Kaisergracht yakınlarındaki küçük bir kilisede kapıcılık işi bulmuştu. Diğer de, bir bakımevine yerleştirdiği sirozlu bir kadındı. Efendileri bay Van Herzog ile kızı bayan d'Ailly'den söz ederken sürekli olarak üçüncü çoğul şahıs kullanıyordu. Canı sıkın olduğundan, bazen onlardan "yukardakiler" diye söz ediyordu. Kendini onlardan çok uzak bir yere koymayarak veya tahıl tüccarı müteveffa kocasının eski belediye başkanıyla uzaktan bir akrabalık bağı-



nın bulunduğunu söyleyerek, belki de hizmetçi olmasının verdiği aşâğılık duygusunu örtmeye çalışıyordu. Nathanaël'in yanından ayrılmadan önce, onun bacaklarını çalıştırabilmesi için uzun yürüyüşler yapması gerektiğini soyledi.

Ertesi gün kadın, nekahat döneminde olan Nathanaël'e ayakkabılarını giymesinde yardımcı oldu; hastanede geçen günler boyunca iyiden iyiye uzayan sakalını büyük bir ustalıkla tıraş etti ve kendisinin getirdiği kullanılmış, ama son derece temiz ve ütülü pantolonu giymesini soyledi. Hastane evinden epeyce uzakta olduğundan bahçivanın sandalını kiralamıştı. Tenha kanallardan geçerek ağır ağır eve yollandılar. İlkbahar havası, üzerine bir örtü çekili halde sandala uzanmış olan genç adamın başını döndürmüştü. Bahçenin dibindeki iskeleye çıkabilmek için koruyucusunun koluna dayandı. Ama ona teşekkür ettiğinde, kadın sesini ve nefesini tüketmemesini bildirdi. Nathanaël ister istemez, bu uzun boylu, asik suratlı, saçları tepesinde toplanmış kadının, kitaplarda rastladığı Ölüm tasvirlerine benzediğini düşündü. Ama bu tip bâtil inançtan bir anda utanç duydu: eğer ölüm herhangi bir yerdeyse, bu yer onun ciğerleriydi ve büyük bir evin kahyası kılığına girmesi için hiçbir neden yoktu.

Daha sonraki günler, arabalığa açılan, sadece Mevrouw Clara'nın kullanımına ayrılmış üç odadan birinde kalmasına rağmen, onu pek az gördü. Kadın gün boyunca malikanenin işlerine koşturuyordu; akşam olunca da dinleniyordu, yani hastalarının ve mahpuslarının yanına koşuyordu. Malikanenin sahipleri onun bu tarzına alışmışlardı ve ondan sadece eve döndüğünde, kıvrımları arasına hastalıkların ve kötü havaların gizlenmiş olabileceği geniş etekliğini asarak havalandırmasını istiyorlardı. Ama ona asla bir hastalık bulaşmıyordu.

Nathanaël kadını ancak, önceleri birlikte yedikleri yemekler sırasında görebiliyordu. Bu durum, kahya kadının hizmetkarlarıyla yemek yeme alışkanlığıyla tezat teşkil ediyordu, zira kadına göre Nathanaël onun “alimce” kabul ettiği özelliklere sahipti, bu yüzden de ona bir beyefendi gibi muamele ediyordu.

Mevrouw Clara yemeğini sessizce yiyor veya hastanede, hapisanede karşılaştığı olayları anlatıyordu. Böylece Nathanaël kadının Merkez Cezaevine her gidişinde, sorguya çekilenlerin yaralarını yıkayıp temizlemek için koltuğunun altında küçük bir ilaç fıçısı ve pomat çanağıyla gittiğini öğrenmişti; mahpuslar, ayaklarına ağırlıklar asılıp işkence tezgâhının keskin kenarına oturtuluyor ve tezgâh ağır ağır apış arasını keserek içeri doğru ilerliyordu. Kadın ayrıca mahpusların el ve ayak bilekleri için tiftikten hazırlanmış tamponlar götürüyordu. Buna karşılık işkencecilerin vahşiliği veya gardiyanların kabalığı hakkında hiç konuşmuyordu, ne de yoksullar üzerinde deneyler yapan hastane hekimlerinden söz ediyordu. Dünya böyleydi. Nathanaël hiçbir acının onu yıldırnamamasını takdir ettiğini söylediğinde, kadın basitçe bunun Tanrı'nın bir lütfu olduğunu söylemişti; bir seferinde ona eşlik eden bayan d'Ailly, hapisanenin meydanında fenalaşmıştı; herkes bu tip durumlar karşısında metanetini koruyabilme gücüne sahip değildi. Sofra arkadaşının midesini bulandırdığını farketmeksizin, çatalına bulaşan yemek artıklarını iki parmağıyla sıyırarak yemeğini sakın bir biçimde yiyordu. Bir yandan da Nathanaël'e, öksürüğü için kaynatılmış bal içmesi için ısrar ediyordu.

Havalar iyileştiğinde, yokluğu sırasında Nathanaël'i bahçeye çıkarmaya başladı. Ama Nathanaël, uzun ve kararlı adımlarla yürüyüp uzaklaştıktan sonra, yararlı bir şeyler yapmanın ve kuvvetini sınamanın ihtiyacını hissediyordu. Ellerini verimli güzel toprakların içine sokmak, bir şeyler

ekip çapa yapmak istiyordu. Kayıp Ada'dan döndüğünden beri hasretini çektiği şeylerdi bunlar. Bahçıvan gönüllü bir yardımcının peydahlanmış olmasından çok memnun kalmıştı. Yağmurlu bir günde Nathanaël, arabalıya sığınıp burada, gelecek kışa kadar kaldırılıp kayışlarla tavana asılacak olan iki kızağı temizleyip parlatmıştı. Bunlardan bay Van Herzog'a ait olanı son derece sadeydi, kenarında sadece yalnızlı bir şerit vardı; bayan d'Ailly'nin daha küçük kızağı ise gümüş metal aksamla ve bir kuğu başıyla donatılmıştı. Ne var ki verniğin kokusu Nathanaël'e dokunmuş, öksürüğünü arttırmıştı. Öte yandan güneş altında kazma kürekle çalışmak, bahçıvanın gülerək sağlığa iyi geleceğini söylemiş olmasına rağmen, kısa sürede terden sıırıslıklam olmasına ve soluk soluğa kalmasına yol açıyordu. Bayan d'Ailly onu o halde görmüş ve hesapları birlikte incelerken durumu Mevrouw Clara'ya açmış olmalıydı. Bir sabah genç dul fidanlıkta onun yanına geldi ve içten bir ifadeyle:

– Belki de babamın hizmetkârına yol vermek zorunda kaldığımızı biliyorsunuzdur, çok içiyor ve meyhanelerde olay çıkarıyor. Bay Van Herzog'un zeki, iyi niyetli, sizin gibi eğitilmiş birine ihtiyacı var. Mevrouw Clara size görevlerinizi anlatacak. Sizin uşaklık etmenizi istemiyoruz.

Nathanaël uşaklık etmenin veya etmemenin kendisince pek önemli olmadığını söyleyecek oldu bir an, ama belli ki d'Ailly ona iltifat ediyor, ayrıcalık tanıyordu. En iyisi ona teşekkür etmekti.

O güne kadar, bahçıvan ve seyis ile bunların çamaşırcı karılarının dışında, malikanenin uşaklarından ve hizmetçilerinden hiçbirisi tanışmamıştı. Kısa bir süre sonra, şık tabak çanaklar ve bira sürahileriyle dolu mutfakta, “yukardakiler”in artıklarını gönlünce dağıtan, şişman sarışın ahçı kadınla ahbap oldu. Bu güçlü kuvvetli kadının kocasıyla da bir arkadaşlık ilişkisi kurdu, adam uşaklık ile kahyalık ara-

sında bir iş yapıyordu. Ayrıca, mutfakta kendilerine yardımcı olduğu ve herkes masadan kalkmadan yemeğe oturmaya önemsiz hizmetkârlar olan yer temizlikçisi uşak ve mutfak hizmetçisiyle; alışverişten sorumlu yamak çocukla ve bazen kendisini çağırıp çamaşırları asmasında veya merdivenlerden indirmesinde yardımcı olmasını isteyen çamaşırcı kadınla da dost olmuştu. Öte yandan, bayan d'Ailly'nin, diğer hizmetkârların arasına karışmayan ve yemeklerini hanımının odasında tek başına yiyen, son derece utangaç oda hizmetçisinin de gönlünü çelmişti. Bir süre sonra, uşak-kahyanın gece geç vakit, bay Van Herzog ile kız kendilerini Morpheus'un\* kollarına bıraktıklarında kafa çekmeye koyulduğunu; çamaşırcı kadının, köyü Muiden'de bir sütannenin yanına bıraktığı bir piçinin olduğunu; pasaklı hizmetçinin mutfak artıklarını gizlice dostu bileyci bir adama verdiği; bayan d'Ailly'nin oda hizmetçisinin küçük bir Mennon tarikatına dahil olduğunu ve zaman zaman alt katta, karalar giyinmiş, kendisinden para sızdıran iki üç alık üstadını kabul ettiğini öğrendi. Bu piramidin en tepesinde, ince hatlı, sıska, sık sık hastalanabilen, toplum işlelerinden erken vakitte elini ayağını çekmiş ve zamanını kitapları ile fizik aletleri arasında geçiren bir ihtiyar olan bay Van Herzog ile ağırbaşlı dul süsleri arasındaki bayan d'Ailly yer alıyordu.

Nathanaël, bir ay öncesine kadar hiç tanımadığı, bugün ise tüm yaşamını dolduran ve tıpkı Greenwich'teki ailesi ve komşuları gibi, tıpkı gemi yoldaşları gibi, tıpkı Kayıp Ada sakinleri gibi, tıpkı Élie'nin işçileri ve Jodenstraat'ın kadınları gibi yaşamından çıkana değin onu dolduracak olan bu insanlara hayranlık duyuyordu. Pekiyi, neden başkaları değil de bunlar? Hayat böyleydi işte, bilinmeyen bir yere doğ-

---

(\*) Yunan mitolojisinde ruya tanrısı -ç n

ru ilerleniyor, bu arada yolda kendileri de nereye gittiklerini bilmeyen grup grup başka yolcularla karşılaşılıyor ve göz açıp kapayana kadar başlayıp biten tanışıklıklar kuruluyordu. Buna karşılık bazıları daha uzun süre eşlik ediyor ve daha sonra bir dönemeçte kaybolup gidiveriyorlardı, tıpkı uçuşan gölgeler gibi. Bu insanların neden zihnimize sızdığını, tahayyül alanımızı işgal ettiğini ve hatta kimi zaman yureğimizi yiyip bitirdiğini, ardından da gerçek durumlarını, sadece birer hayal olduklarını açığa vurmalarını açıklamak çok güçtü. Onlar da, eğer düşünme özelliğine sahiplerse, belki bizim hakkımızda böyle düşünüyorlardı. Dünyadaki her şey bir hayal ve rüya alemine aitti.

İlk kez, zengin bir evde yaşıyordu. Élie, birkaç kalaylı tabağa ve iki üç gümüş çatal bıçağa sahip olmakla övünen bir burjuvadan başka biri değildi; nakit parasını ise çelik kasanın içinde saklıyordu. Malikane sahiplerinin çelik kasası ise, daim yerindeyse, birkaç banka ve şirketti. Bay Van Herzog'un yemek yediği Kanton porselenleri, babasının Çin'e gönderilen ilk tüccar kafilerinden birinde yer almış olduğunun kanıtıydı; bunlar, daha peşinen gemilerin ve yükün üçte birinin kayıp hanesine işlenebileceği son derece tehlikeli yolculuklardı. Atalarından gelen bu mal mülk, eski belediye başkanını ayrıcalıklı ve zengin bir insan kılmıştı; bütün bu zenginliğin elde edilmesinden ayrı düşünülemez olan insan kayıpları, haraçlar ve döndürülen dolaplar, onun doğumundan çok önceleri gerçekleşmişti, bu yüzden de bütün bunlardan başkaları sorumluydu; onlara sadece işin kaymağını yemek kalmıştı.

Kayıp Ada'da geçirdiği iki yıldan sonra Londra'ya döndüğünde ve daha sonra da Amsterdam'a geçtiğinde Nathanaël, büyük kentlerde rastlanan, üstelik yaşamlarını her gün topraktan ve sudan çekip çıkararak en yoksul insanların bile sahip olabildiği konfora hayranlık duymuştu.

Toprağı yarıp sürmek, ardından ekip biçmek, tomruk kesip bunları inşaatta kullanılacak hale getirmek veya yacacak odun toplayıp balyalamak; koyun kırmak, yün eğirmek ve dokumak; hayvan kesmek veya taze balıkları işlemek veya kurutmak; tahıl övötmek, hamur yoğurmak, yemek pişirmek; bütün bu işler hemen hemen tüm Kayıp Ada sakinlerinin yaptığı şeylerdi, zira yaşamları buna bağılıydı. Burada, kentte ise, bira meyhaneden; ekmek, hamurun piştiğini boru çalarak duyuran ekmekçiden; et, hayvanların sıra sıra çengellere asıldığı kasaptan; elbiseler ve ayakkabılar ise, kumaşları biçip diken terzilerden ve derileri işleyip şekillendiren ayakkabıcılardan alınıyordu. Gene de cumartesi akşamları haftalıklarını alabilmek için didinip çalışan insanların yorgunluğu azalmış değildi; gündelik ekmek, yaşayabilmek için gerekli olan şeylerin elde edilebileceği bir bakkır, veya ender olarak bir gümüş sikke biçimini almıştı. Bir miktar varlıklı olanlar, sabırsızlıkla rant veya kira gelirlerinin gelmesini bekliyorlardı; karşılığını çıkaramayan bir yatırım Élie için bir yıllık hasat kabına eşdeğerdi. Güvence yoksunluğu yok olmamış, biçim değiştirmişti. Artık insanlar, ancak çok dolaylı olarak farkedilebilir hale geldikleri güneşin kavurucu ışınları, fırtınalar, kuraklık ve don yerine, borsa sarrafına, ondalıkçı Tanrı elçisine, tefeciye, patrona, mülk sahibine bağımlı hale gelmişlerdi. Bütün insanlar, en yoksullar bile, bir metal metelik almak veya vermek için, günde yirmi kez eğilip doğruluyorlardı. Bütün insan ilişkilerinde en yaygın olan veya en azından en sık görölen tarz buydu. Pazarları, Élie onu oturup vaizi dinlemeye mecbur kıldığında, “Ulu Tanrım, bizlere paralarını bahşet...” laflarını duyacak gibi oluyordu.

Ne var ki, bu gorkemli malikanede para sanki kendi kendisini yenileyip çoğalıyormuş gibiydi; tek bir metal para tıkkırtısı bile duyulmuyordu. Yüksek şömineyi çevreleyen

mermerin, gürül gürül yanan çini sobaların, şurada parke-lerin, orada antika kristallerin, biraz ilerde ayak seslerini emip yutan görkemli halının kılığına burunmuştu. Para aynı zamanda, en hafifinden en biktırıcısına kadar bütün gündelik işleri üstlenen ev içi makineyi de yağlıyor, nefis yiyecekler dolu tepsilerin ve sıcak banyo sularınının birinci kata, bay Van Herzog'un odasına, ardından ikinci katta bayan d'Ailly'nin odasına çıkmasını ve her sabah ve akşam kirli sular ile çöplerin toplanıp boşaltulmasını sağlıyordu. Para, tarhlardaki çiçeklerde nefis kokular saçıyor, geceleri beyaz mumlarla donatılmış şamdanlarda ve avizelerde ışıldıyordu. Refah kılığına bürünüp boş vakit haline de geliyordu: bay Van Herzog'un deneyler yapabilmesini ve bayan d'Ailly'nin mavi bir salonda klavsen çalabilmesini mümkün kılan işte buydu.

Bununla birlikte Nathanaël'e bu adam ve bu kadın sanki birer mahpus ve onların, işten ayrıldıklarında Tim ve Minne kadar güçsüz hale gelebilecek olan hizmetkârları ise bir tür gardiyanmış gibi geliyordu. Hizmetkârlarına ne denli iyi davranıyor olsalar da, kimse onları sevmiyordu. Bay Van Herzog, tarhın işleniş biçimini beğenmediğinde ona arkadan "yaşlı keçi" diye hitap ediyorlardı; çevresindeki bilim adamlarına ise, genç uşaklarca fırlatılıp sokağa atılmayı hakeden dilenciler gözüyle bakılıyordu. On yıl önce bir düelloda ölmüş olan damadı bay d'Ailly, onlara göre kadın düşkünü serserinin biriydi, yani kendi tabirleriyle bir Fransız'dı. Kimse (Nathanaël'in dışında), bayan d'Ailly'nin güzel bir kadın olduğunu kabul etmiyordu. Ona, ciddi ve yumuşak çehresiyle asla uyuşmayan maceralar atfediyorlardı. Uşak-kahya, masaya yiyecekleri sunmak için eğildiğinde, kadının mütevazı dekoltesi üzerinden bombe yapan küçük göğüslerine bakıyor, gördüğü bir beni anlata anlata bitiremiyordu. Evden çıktığında hanımefendisine eşlik eden oda

hizmetçisi, sanki onun yapıp ettiklerine ilişkin pek çok şey biliyormuş da kimseye anlatmak istemiyormuş gibi dudaklarını büzüyordu. Nathanaël, kendisine çok iyi davranan bu genç dulu korumak isterdi, ama bu kez onu kadının âşığı olmakla veya olmayı istemekle suçlayabilirlerdi. Üstelik bu dedikoducular istedikleri yerde geçirip yellenmekte bir mahsur görmüyorlardı.

Oda yardımcısı olarak bay Don Herzog'a hizmet etmeye başladığından beri Nathanaël'in bu yaşlı adama karşı duyduğu hisler giderek daha içten hale gelmiş, ona, küçükken kendisine bir oyuncağı veya şekerleme alabilmesi için bir fenîği esirgeyen öz babasından dtaha çok yakınlık duymaya başlamıştı. Yatağını topladığında, lazımlığını getirdiğinde veya üst raflardaki bir kitaba uzanmak istediğinde kendisinin yerine küçük merdivene çıkıp kitabı aldığında, bay Van Herzog ona teşekkür etmeyi asla unutmuyordu, tıpkı bütün bunlar onun tarafından kendisine yapıldığında teşekkür edeceği gibi. Zaman zaman Nathanaël'den bir kitaptan bir sayfa okumasını, onun okuyabileceğinden daha küçük harflerle yazılmış bir mektubu temize geçmesini istiyordu. Bu ihtiyarın kafa yapısı genç adamda, dikkatle döşenmiş, son derece düzenli bir oda etkisi uyandırıyor. Burada pis veya hoş gitmeyen herhangi bir şey yoktu, ama bunun karşıt simetriği olarak beklenebilecek özel ve nadir bir şey de bulunmuyordu. Bazen, bay Van Herzog hafiften kızarmış gözkapaklarını kaldırıp yıkanmış gri bakışlarını kendisine doğrulttuğunda, Nathanaël bu denli bir deneyime sahip olan bu beyfendinin, o çok düzenli hafızasının derinliklerinde, içine kimseye gösterilemeyecek kadar kadar önemli veya bir o kadar feci şeyleri yerleştirdiği bir tür dolabın bulunuyor olması gerektiğini düşünüyordu; gene de bundan o kadar emin değildi, ve dolabın içi boş olabilirdi.

Zaman zaman eski belediye başkanı, kendisi gibi döne-



min bilimsel veya mekanik problemleriyle ilgilenen bazı yakın dostlarını kabul ediyordu; bunlardan bazılarının ceplerinden bir mikroskop veya içi kimyasal karışım dolu bir şişe, hatta bazen bir deney kurbağası çıkardığı oluyordu; ne var ki bu bilimsel çalışmalar Nathanaël'e, Greenwich'teki haytaların deneylerinden ve oyunlarından daha farklı gelmiyordu. Düzenledikleri deneyler bazen yerlerde, Nathanaël'in temizleyip cilalayarak yok etmeye çalıştığı asit lekelerinin oluşmasına yol açıyordu.

Bay Van Herzog, Nathanaël'in yaşamına ilişkin en azından bazı ayrıntıları öğrendiğinde, Amerika'yı gezmiş ve adalarda konaklamış olan bu çocuğu dostlarına takdim etmekten büyük keyif duydu. Genç adamın seyahatleri herkeste bir merak uyandırmıştı. Nathanaël bu kıyıların çok küçük, çok eski tarihlerde keşfedilmiş bir bölümünü gördüğünü ve yüzlerce adadan sadece bir ikisinde bulunduğunu nafile bir biçimde anlatmaya çalıştı; ama heyecan ve destanlaştırma eğilimine karşı koyamazdı. Meyhaneden çıkmayan bu beylerin ve -kazara uşakları varsa- uşaklarının kaçamaklarında yaptığı gevezelikler sayesinde, kendi öykülerini meyhanelerde dinler hale gelmişti; anlatıları bire bin katılarak ağızdan ağıza dolaşıyordu. Ona, ta Meschecabé'den Meksika körfezine kadar uzanan, rüyasında bile tasarlamayacağı kadar uzun bir gemi yolculuğu atfediliyordu. Bay Van Herzog'un evinde düzenlenen küçük toplantılarda davetliler büyük bir gizemle yanına yaklaşıp ona Norumbega'dan, Peru'daki harabe kentler kadar zengin, onun bulunmuş olduğu Çıplak Dağlar adasının yakınlarında, kuzeyin meşe ormanları ve sisi altında gelişip zenginleşmiş olduğu söylenen altın kentten söz ediyorlardı. Hatta orman kaşiflerinden elde edilmiş planlar bile vardı. Onları nafile

bir biçimde Norumbega'nın bir yalandan ibaret olduğuna ve bu ormanlarda sohbaharın ısıltısından başka bir altının bulunmadığına ikna etmeye çalışıyordu. Ona kurnaz adam deyip muzip muzip gülüyorlardı.

Bir akşam bay Van Herzog'a, Foy ile olan yarı evliliğine değindiğinde – buna daha sonra pişman olacaktı – kendisini hemen bir yerli prensesle evlendirdiler. Bazılarına göre de Abenakiler, yani en son keşfedilmiş toprakların en uzak doğu noktasında yaşayan ve bazı oymaklarını tanıdığını itiraf etmek zorunda kaldığı bu “tansökümü kabilesi”nin yerlileri (onlara bu kelimenin ne anlama geldiğini bire bir çevirmişti), onu esir almışlar ve tüm yalvarmalarına karşın güzel karısını yemişlerdi. Bu eğitimli insanların, yerli erkeklerin ve kadınların cinselliklerinin boyutları ve çiftleşme tarzlarıyla ilgili merakları da sınır tanımıyordu. Nathanaël'e göre her şey aynen buradaki gibiydi.

Bay Van Herzog'un konuya ilgisi, akşam ziyaretçisi dostları kadar ham ve aptalca değildi. Ama bu pozitif bilimler amatörü de tıpkı onlar gibi dikkat yoksunuydu; Nathanaël konuşurken, şu veya bu nedenle dikkati dağılıyor, artık dinlemediği için de onun söylediklerini anlamıyordu. Basit şeyler onu hemen hiç ilgilendirmiyordu; söz edilen şey ne kadar yeni ve şaşırtıcı öğelerin bir karışımıysa o kadar değerliydi onun için. Alim dostları gibi o da yanlış anlıyor ve çok çabuk karar veriyordu: Nathanaël ona son derece dikkatli bir biçimde adada yetişen bir bitkiyi tarif edecek olsa, o bir anda bunun bitki koleksiyonu defterinde bulunan bitkilerden biri olduğuna kanaat getiriyor, veya tam tersine, bahçesini dikkatle incelese çiçek tarhında kolayca rastlayabileceği türden herhangi bir ot konusunda saatlerce kafa patlatıyordu. Geceleri bu beyefendiler, bir avizeye asılmış koskoca bir yerküresinin çevresinde dolanıp eğleniyorlardı. Kurenin yüzeyine mum tutarak gün ve gece farklılıklarını

açıklıyorlardı; ama genç adam, seyir saatlerini hatırlayarak onların Amerika kıtasındaki saatlere ve mevsimlere ilişkin olarak yaptıkları hataları düzeltmeye çalıştığında, sıkılıyorlar ve onu mutfağa gönderiyorlardı. Aslında o da bundan başkasını istemiyordu.

Bu tip gecelerde bay Van Herzog yatarken ondan, üzerine tütün dumanı sinmiş giysilerini iyice havalandırmasını istiyor, ama alim konuklarının sarhoşluklarına veya gürültülü çiğ tartışmalarına ne sözle, ne de gülümsemeyle asla bir imada bulunmuyordu. Açgözlü konuklardan herhangi biri evden çıkarken masadan bir dilim pasta alıp mendili içinde götürecekti olsa, başını çevirip bunu görmezlikten geliyordu.

Nathanaël bu ihtiyarcığın iyi kalpli bir insan olduğunu düşünüyordu. Ama acaba bu doğru muydu? Belki de bay Van Herzog, kendi meclisindeki ahbablarından daha üstün olduğunu göstermekten zevk alıyordu, zira hiç kuşkusuz serveti buna yetiyordu. Zengin ve saygı gören biriydi ve bu, çevresinde tutkularını pohpohlayacak dalkavuklar toplayabilmesini olanaklı kılıyordu. Nathanaël, Hollanda'nın örf ve âdetlerinde eşitlikçi bir anlayıştan, Fransız rütbe ve nişanlarını reddeden bir ölçülülükten övgüyle söz edildiğini duymuştu. Ama basit bir siyah kumaşta bile renk ve kalite nüansları vardı. Haydi diyelim ki eski belediye başkanı ile oda hizmetkârı arasında böyle bir eşitliğin bulunmaması kavranılabilecek bir şeydi, ama bolluk içinde yüzen bu malikane sahibi ile, onun evine kabul edilip mutfağının eşsiz zenginliğini paylaşıyor olsalar bile, işsiz bir kimyager veya laboratuvarsız bir anatomici arasında da herhangi bir eşitlikten söz edilemezdi ki.

Bayan d'Ailly'nin davetleri daha ender ve daha nezih oluyordu. Çoğunlukla müzikli akşamüstü çayı veya akşam yemeği biçiminde düzenlenen bu davetlere babası asla katılmıyordu, zira ihtiyarın müzik kulağı yoktu. Davetlerde, ki-

vırcık saçlı, son moda kıyafetli delikanlılar veya şık görünümlü olgun erkeklere de rastlanıyordu, bunların hepsi müzik düşkünü veya güzel sesli insanlardı. Ama davetliler esas olarak, çoğunluğu genç, güzel görünümlü ve kibar davranışları açısından hanımefendiye benzeyen kadınlardı. Orange prensi döneminden kalma kıyafetli dullara da rastlandığı oluyordu. Bazen, yanık tenli, rengarenk kıyafetli, kadınlara karşı aşırı derecede candan davranan bir İtalyan virtuoza peydahlanıyordu. Oda müziği sırasında bayan d'Ailly klavsen çalıyordu. Bu davetler sırasında özel kıyafetiyle uşaklık yapan Nathanaël, hemen hepsi halıların üzerinde sanki süzülerek yürüyen davetlileri tanıtarak içeri alıyordu; müzik daha başlamadan ortalığı bir sessizlik kaplıyordu.

Daha sonra mutfağa bitişik hizmet odasına geçen genç adam, çalınan müziğe kulak kabartmış halde, gümüş takımların mümkün olduğunca ses çıkarmamasını sağlayarak çalışıyordu. Sonra birden o beliriyordu, onu sadece duyarak görür gibi oluyordu. Nathanaël o ana kadar, söyleyenin sesinden ayrı düşünülemezcek şarkılar duymuştu: Janet'in ekşimsi sesi, Foy'un kısık sesi, Sarai'nin insanın yüreğini hoplatan hoş melankolik sesi ve hatta tayfa arkadaşlarının gemide içki içerken bağırma çağırma, bazen gitar eşliğinde söyledikleri ve insanın içini ısıtıp dansetmeye kışkırtan şarkılar. Sık sık kilisede, orgun sesiyle farklı bir aleme doğru çekiliyor, ama buraya ayak basar basmaz geri dönmek durumunda kalıyordu, zira müminlerin birbiriyle uyumsuz sesleri, insanı, kırık merdivenlerden aşağıya, dünyaya geri itiveriyordu. Ama buradaki durum farklıydı.

Bazı yalın sesler (Nathanaël şimdi, Tanrı'nın tecessümü olmayan insan sesini tercih ediyordu) yükseliyor, sonra alçalıp tekrar yükselerek, bir ateşin alevleri gibi, ama enfes bir dirilikle dans ediyordu. Sesler, sevgililer gibi birbiriyle

kucaklaşıp öpüşüyordu, ama bu örnekleme fazlasıyla tenseldi. Seslerin bu oynaşması aklına yılanları getirebilirdi, ama müziğin yılanların uğursuzluğuyla hiçbir ilgisi yoktu; ya da filbaharları ve çançiçeklerini, tabii bunların sarmaşıklanmasının nazikliği dikkate alınmayacak olursa, bu mümkün değildi, sertçe kapanan bir kapı bile onların dökülüp soluvermelerine yetiyordu. Keman ile klavsen, viyola ile viyolonsel birbirlerine ne kadar çok soru sorup cevap verirse, Nathanaël'in tahayyülünde mermer merdivenlerden yuvarlanan altın bilyeler veya bay Van Herzog'un İtalya veya Fransa'da gördüğünü söylediği türden bahçe fiskiyelerinden fışkıran suların hayali o denli çok oluşuyordu. Bir an geliyor, hayatında hiç tatmadığı türden bir kusursuzluğa ulaşacak gibi oluyordu, ama bu eşsiz dinginlik de kendi içinde değişken gibiydi ve birbirini izleyen anlardan ve hamlelerden oluşuyordu; aynı mucizevi bütünlükler biçim değiştiriyordu; yürek çırpıntısıyla, bunların geri dönmesi bekleniyordu, sanki uzun zamandan beri beklenen birer sevinçmişcesine; her değişim, bir okşama gibi, insanı bir zevkten, diğerinden farkedilemeyecek kertede farklı bir başka zevke sürüklüyordu; seslerin şiddetlenip sönümlenmesi veya tını değişimleri, tıpkı gökyüzündeki sıcaklık oynamaları gibi bir etkiye yol açıyordu. Mutluluğun zaman içinde akıyor olması, insanı, bir başka dünyada, Tanrı için iddia edildiği türden saltık bir kusursuzlukla olmasa da, görsel imgelerin sessel benzerleriyle karşı karşıya olduğunu düşünmeye itiyordu. Daha sonra, biri öksürüyor, bu müthiş dinginliği bozuyor ve bu da, mucizelerin ancak ayrıcalıklı yerlerde, gürültüden mutlak olarak yalıtılmış yerlerde gerçekleşebileceği düşüncesini uyandırıyor. Dışarda, sokakta, arabaların gıcirtısı, canı acıyan eşeklerin anırması, mezbahadaki hayvanların inlemesi, sıska ve bakımsız çocukların beşiklerindeki ciyaklamaları sürüp gidiyordu. İnsanlar

şurada burada, kanla ıslanmış dudaklarında bir küfürle ölmeye devam ediyorlardı, tıpkı bir zamanlar melez ahçının öldüğü gibi. Hastanelerin mermer masalarında hastalar acıyla kıvranıp duruyordu. Belki de binlerce mil ötede, Doğu'da veya Kuzey'de savaşlar yapılıyordu. Belirli bir anda yoğunlaşıp tümüyle insanın içine işlese herkesi öldürebilecek olan bu müthiş acı uğultusu ile bu nazik keyif ağının birlikte var olması çok rezilce görünüyordu.

Nathanaël, müziğe ara verildiği anlarda, kibarca davetlilerin arasında dolanıyor, onlara kahve veya buzlu şerbetler sunuyordu. Klavseniyle birlikte oturmakta olan bayan d'Ailly ona doğru dönüp bir fincan veya bardak alıyor, harili tafta kumaştan nefis elbisesinin kıvrımları altındaki dizlerini hafifçe ayırıyordu. Kadınlar bir anda tiz sesleriyle tekrar konuşmaya başlıyorlardı; icracılara övgüler yağdırılıyor, kısa bir süre sonra da söz tekrar kentteki dedikodulara, bir modacının yeteneklerine, sağlık sorunlarına ve bazen de, yelpazenin ardından fısıldanan, kaçamaklara getiriliyordu. Davetliler, dudaklarında bir İtalyan bestesinin adı birbirleriyle vedalaştıktan sonra, hiç sıkılmadan fısıldaşmalarına, gülüşmelerine veya arabacıyı, fener taşımakla görevli uşağı çağırırken seslerine aynı melodiyi uyarlıyorlardı.

Daha da kötüsü, bir sonat veya bir kuartet bittiğinde sanki bu insanlar gürültü yapma sırasının kendilerine gelmesini bekliyorlarmış gibi, ani bir alkış başlıyordu. Yere düşen bir bastonun, müzisyenlerin yüzünde bir gülümsemenin belirmesine ve onları reveranslarında iki kat olmaya mecbur bırakan feci gürültüsü, sanki uzlaşmışlar gibi, yumuşak final notasına ani bir geçiş gibi oluyordu. Arp kılıfına, kemanlar kutularına yerleştirilip sahiplerinin koltuklarının altında sahneyi boşaltınca, hanımefendi salonda tek başına kalıyor, uykulu gözlerle aynaya yaklaşıp bir buklesini düzeltiyor veya boğazını temizliyordu. Klavsenini kapamadan

önce bazen gergin parmağıyla bir tuşa basıyordu. Bu tek ses, bir inci veya bir gözyaşı gibi düşüyordu. Yalın, basit ve bir su damlacığı kadar doğal bu ses, hepsinin en güzeliydi.

Nathanaël, toz alırken, resim inceleme fırsatını da ilk kez bu evde bulmuştu. Çocukken annesinin Incil'indeki oymabaskı resimler ona, görünen veya hayali figürlerin az çok benzer biçimde kağıda aktarılabilceğini öğretmişti. Özellikle de, bir üçgenin içine yerleştirilmiş göz figürünü anımsıyordu. Daha sonraları Élie'nin kitaplarına basılan çizimleri gözlemlemişti: mitoloji kahramanlarına ilişkin olarak oluşturduğu düşünceler de buradan kaynaklanmıştı. Ama bay Van Herzog çok daha fazla şeye sahipti: şurasında burasında ressamın fırça izlerinin görülebildiği, fildişi veya ahşap çerçeveli, küçüklü büyüklü bir düzine kadar yağlıboya tablo. Ona bu tablolara çok dikkat etmesi söylenmişti, çok değerliydi. Bir gün Nathanaël bu tablolara yakından bakmaya başladı.

Eski belediye başkanının çalışma odasında, koya demir atmış birkaç kalyonla birlikte Amsterdam limanını gösteren iki tablo vardı. Yatak odasını ise, dönemin kıyafetleri içindeki atalarına ait iki portre süslüyordu. Söylendiğine göre bayan d'Ailly'nin mavi odasında (Nathanaël bu odaya hiç girmemişti, zira odayı her sabah bizzat kendi hizmetçisi topluyordu), hizmetkarları epeyce kızdıran küçük bir tablo bulunuyordu. Ovidius'a ilişkin hatırladığı birkaç şey Nathanaël'e, bunun, yıkanan Diana tasviri olabileceğini düşündürüyordu. Hanımefendide rahmetli kocasının bir minyatürü de vardı, ince, siyah keçisakallı bir beyefendi figürüydü bu.

Salonda, birbirinin karşısına yerleştirilmiş çok büyük tablolar bulunuyordu. Beyefendi bunları gençliğinde Roma'da satın almıştı. Nathanaël bunlardan birinin temasını

hemen anlamıştı, bu bir Yudit tasviriydi. Daha sonradan, bunun ışık-gölge etkilerinin uygulandığı bir başyapıt olduğunu öğrenecekti, yani tabloda biraz gündüz, bol miktarda da gece vardı. Resimde, tüllere sarılmış, çıplak dolgun göğüslü bir kadın, ellerinde boynu vurulmuş birinin başını taşıyordu. Sanatçı, kanlı başın soluk beyaz çehresi ile göğüslerin parlak beyazlığını karşılaştırmaktan keyif almış olmalıydı. Baş kesik vücut bir yatağın üzerinde yatıyordu; o da çıplaktı, sadece bazı yerleri bir örtünün kıvrımlarıyla kapatılmış durumdaydı, öyle ki, örtü ve yatağın buruşuk çarşafı, birlikte, bir başka beyazlık etkisi yaratıyordu. Ressam, kontrastı daha iyi yaratabilmek için herhalde çalışmasını bir adım gerileyip sürdürmüştü. Küçük bir zenci cariye, hanımefendisinin boynundan pelerinini tutturuyordu. Bir köşedeki mumun fitilinden çıkan zayıf ışık, kan damlayan bir kamayı aydınlatıyordu. Kapı aralığından da içeri soluk bir tan ışığı sızıyordu. Buna karşılık diğer tablo gün ışığıyla dolu bir sahneyi canlandırıyor. Sütunlarla çevrili bir meydanında, başında defne dalından bir tac bulunan yarı çıplak bir delikanlı, ağlayarak baygın bir gençkızdan ayrılıyordu. Uşağına Roma tarihini öğretmekten pek zevk almayan bay Van Herzog'a göre, bunlar Berenike ile Titus idi. Nathanaël bir yerlerde Titus'un kısa boylu ve şişman, Berenike'nin ise elli yaşlarında yetişkin bir kadın olduğunu okumuştur, bunun kuşkusuz resimdeki son derece güzel baygın gençkızla bir alakası yoktu. Nathanaël ayrıca, bir kraliçeyle evlenmeye gönül atan bir zıppıktı ile imparatoriçe olma rüyasındaki bir kadının – bunun böyle olduğunu, bay Van Herzog da onaylamıştı – saf aşkın iyi birer örneği olabileceğinden kuşku duyuyor, üstelik birkaç kepli ve sarıklı aylağın onların bu vedalaşmasını seyrediyor olmasının, durumu daha da kuşkulu bir hale getirdiğini düşünüyordu.

Kuşkusuz tarihin harfi harfine süslü çerçevesi bir tuvale



aktarılması diye bir şey söz konusu olamazdı. Ama Nathanaël bu örnekte, jestlerdeki yanlışların yanlış duygulara yol açtığını düşünüyordu.

En garibine giden de, beyefendi ile konuklarının bu resimler karşısındaki tutumlarıydı. Doğrusu, hemen hiçbirinin bu resimlere baktığı yoktu. Bununla birlikte eski belediye başkanı zaman zaman, seyahatlerine değinirken veya bunları Aldobrandini adındaki bir prensten çok yüksek fiyatlarla satın aldığını belirtirken, resimlere işaret ediyordu. Ne belediye başkanının ne de dostlarının, Yudit'in kışkırtıcı göğüslerinden çekindikleri veya heyecana kapıldıkları yoktu, buna karşılık, hanımefendinin modanın izin verdiğinden biraz daha açık bir göğüslük takması durumunda hepsi dehşete kapılıyordu. Bu insanların her biri, özellikle de belediye başkanlığı görevi sırasında beyefendi, eğer gerçekte dağınık bir yatağın üzerinde çırılçıplak yatan bu vücutla ve aralık dudakları herhalde kısa bir an önce şu güzel göğüslerin üzerinde gezinmiş olan bu kanlı kafayla karşılaşmış olsalardı, iğrentiyle yüzlerini buruştururlardı. Kutsal Tarih, pek çok şeyin üzerini örtmeye yarıyordu. Sözlerinde ve tavırlarında son derece kesin olan beyefendi, Titus ve Berenike'yle ilgili olarak da herhalde, kendinden geçmiş âşıkların ortalık yerde – tabii tiyatro dışında – bu kadar sarmaş dolaş vedalaşmalarını pek uygun bulmazdı.

Nathanaël'in tüm alçakgönüllülüğüyle düşündüğüne göre, kuşkusuz, uzmanlar için önemli olan, tablodaki konular değil ressamın yeteneğiydi. Bunu, Cruyt'un matbaasını tahrip ettirmiş olan Fransa elçisinin bir konuşmasını dinlerken öğrenmişti. Sanattan anlar gibi görünen bu beyefendi, Yudit'in çapraz desenleri ve Titus'un kişiler ve sütunlar arasındaki ince oransallığı karşısında hayranlıkla kendinden geçmişti. Bununla birlikte Nathanaël, bütün bu övgülerde, kendini fırçalarına, boyalarına ve çeşitli yağlara adanmış za-

naatkarın üstlendiği mütevazı rolünün dikkate alınmadığını düşünüyordu. Diğerleri gibi bu emekçiler de herhalde hiç tahmin etmedikleri bir yolla ve belki de yaptıkları bir hata sonucunda üne kavuşmuş olmalıydılar. Zengin' sanat-severler her şeyi ya basite indiriyorlar ya da son derece karmaşıklaştırıyorlardı.

Bir sabah beyefendi, sık sık yaptığı gibi ansızın, Nathanaël'e sordu:

– Tenekeçiler sokağında oturan bay Léo Belmonte diye birinden söz edildiğini duydunuz mu?

– Bir matbaada çalışırken bir seferinde evine tashihler götürmüştüm.

– Çıraklık mı yapıyordunuz?

– Musahhihtim, dedi Nathanaël tevazuyla.

– O halde onun olağanüstü *Öncüller*'ini ilk okuyanlardan birisiniz?

– Pek sayılmaz, efendim. Görevim bazı kelime hatalarını düzeltmek ve mesela bir harfi veya noktalama işareti unutulmuş olarak anlaşılabilir hale gelen cümleleri belirtmekle sınırlıydı. Ama bay Belmonte, benim tashihlerimi dikkate almazdı.

– Bu büyük insanla konuşma şansına sahip olabildiniz mi?

– Birkaç dakikalığına, kapı aralığından, dedi Nathanaël, beyefendinin neden olduğunu anlayamadığı bir tarzda kıpırdamayı kesilerek. Belmonte'den söz edilmesi Nathanaël'e aynı gün Sarayı görmek için Yahudi sokağına gitmiş ve onu bir adamla sevişirken görmüş olmasını hatırlatmıştı.

– Alim bir adamdır, dedi Van Herzog kararlı bir tarzda.

Sonra hafifçe eğilerek devam etti:

– Matbaada baskı masraflarının kimin tarafından karşılandığından söz ediliyor muydu? Belmonte'nin yoksul biri

olduğunu ve bu denli bilgece bir eseri yayımlama riskini hiçbir yayınevinin üstlenemediğini kimse bilmez.

– Patron, bir seferinde zengin bir sanatseverden söz etmişti.

– Beni kastetmiştir, sözü edilen kişi benim, dedi eski belediye başkanı gururla, ve sesini alçaltarak devam etti:

– Kimseye söylemeyiniz.

“O halde neden bana açılıyor ki?” diye düşündü Nathanaël. Sırların, uzun vadede taşınamayacak kadar ağırlaştığını biliyordu.

– Buna pişman olduğum anlar olmadı değil, diye devam etti beyefendi. Kuşkusuz *Öncüller*, Leo Belmonte’ye büyük başarı kazandırdı. İngiltere’de, Almanya’da basıldı, hatta Çinli bir Yahudi bile bir tercümesini yaptı... Ama öte yandan bizzat kendi dindaşları tarafından afaroz edildi; bizim Protestan papazlarımız da ilk kez Israiloğullarıyla bir olup onu karaladılar. Birçok başka büyük insan gibi o da dehasını karabahtıyla ödemek zorunda kaldı.

Cevap beklemiyordu. Nathanaël kendisine bir emir verdiğini anlamıştı.

– *Öncüller*, adından da anlaşılacağı gibi, bir başka kitabın girişinden başka bir şey değil; Belmonte’yi daha da ağır bir suçlamaya maruz bırakacak olsa bile, bu kitabı dünyaya tanıtmak benim görevim. Ama, anlamış olduğunuz üzere, bu denli aykırı bir kitabın benim desteğimle yayımlanmış olduğunu kimsenin bilmesini istemiyorum. Belmonte bana, yazmalarını Yahudi paskalyasına kadar bitireceğine söz vermişti. Bu tarihi geçtik. Filozofun evine gidip eseri benim adıma rica ediniz.

– Ya bana güvenmezse... diye itiraz edecek oldu uşak.

– Alın, size hitapsız imzalı bir kâğıt veriyorum, söz vermiş olduğu kâğıtları isteyiniz.

Nathanaël kâğıdı yeleğinin cebine koyup uzaklaştı.

– Sağlığının nasıl olduğuna dikkat ediniz, diye arkasından seslendi Van Herzog. Hasta olduğu söyleniyor.

Güzel bir yaz günüydü. Uzun yolu yürümüş olmak Nathanaël'e iyi gelmişti. Yahudi sokağından değil de Hıristiyan mahallesinden yürümeye başladı. Doğrusu söylenecek olursa, her iki yandaki sokak da aynı derecede sefildi, ama en azından burada Lazare'a, ayağında terliklerle sokakta oynarken rastlama olasılığı yoktu.

Arkası, sıcağın etkisiyle pis kokan kanala bakan evin ön tarafında, hava alınabilecek küçük bir bahçe vardı. Evet, Leo Belmonte hâlâ bu evde, üst katta yaşıyordu. Adam evinin kapısını hep açık bırakırdı.

Nathanaël soluk soluğa merdivenleri çıktı. Kirli duvarlar bildik hakaretlerle doluydu. Biri sahanlığa Davut yıldızı çizmiş, bir diğeri de herhalde ona nispet olsun diye, derme çatma bir çarımha gerilmiş İsa resmi yapmıştı. Binada yaşayan gizli bir Katoliğin eseri olmalıydı bu. Belmonte'nin kapısına da, bu kez daha da beceriksiz bir el ve tabii bir dolu kelime hatasıyla, Incil'den dinsizlerle ilgili bir ayet yazmıştı. Belmonte belli ki yazıyı silmeye bile tenezzül etmemişti. Yazar, herhalde, kilisede kendine ait bir yeri ve dua kitapları bulunan saygıdeğer bir Kalvinciydi. Aynı el başka karalamalar da yapmıştı.

Nathanaël aralık kapıyı itti. Karanlık ve serin merdivenlerden sonra, güneş ışınlarıyla dolu oda ona kaynıyor gibi geldi. Kanalin kokusu oraya kadar ulaşıyor, belki de ev sahibinin boşaltmayı unuttuğu bir çöp kutusundan yayılan kokular da buna ekleniyordu. Ortalıkta sinekler uçuşuyordu. Bir yatakta, bir dolu yastığa dayanmış halde, giyinik, tumbul hatlı, saç sakalı aşırı derecede uzun bir adam uzanmış yatıyordu. Gözleri kapalıydı. Sert bir sesle sordu:

– Kim var orada?

– Van Herzog'un bir ulağı.

– Hepsi bu kadar mı? dedi hasta adam hayal kırıklığına uğramışcasına.

Gözlerini açtı. Kor gibi gözleri, bir alev dili gibi odayı bir uçtan öbür uca taradı. Nathanaël ona imzalı kâğıdı uzattı.

Gözlüklerim şurada olmalı, masanın üzerinde. Ne büyük utanç... Beyaz üzerinde siyahı biraz daha iyi görebilmek için insanın burnunun üzerine bir alet yerleştirmek zorunda kalması...

Kâğıdı okuduktan sonra yatağın üzerine bıraktı.

– Dur bakayım, dedi. Sonra kesin bir ses tonuyla ekledi:

– Sizi tanıyorum. Bir akşam, şu kapının aralığında benimle konuşan delikanlısın sen.

Nathanaël'in gözleri, çarşafın üzerindeki kağıda kaydı. İmzadan sonra, acele bir elyazısıyla bir şeyler karalanmıştı. Herhalde Van Herzog yazara, Élie'nin musahhihinin kendisine yaptığı ilk ziyareti anıştırıyordu. Adamın onu kendi kendine ve bir bakışta hatırlamış gibi davranmış olması, Nathanaël'e üçkağıtçılık gibi gelmişti; veya belki de hasta adam hâlâ son derece mükemmel bir göz hafızasına sahip olduğunu göstermek istemişti. Aslında Nathanaël'in görünüşü kolayca hatırlanabilecek türdendi, ama kendisi bunun farkında değildi.

– *Deus sive Deitas aut Divinitas aut Nihil omnium animator et sponsor*, dedi yaşlı adam zayıf bir sesle. Bu cümleyi eleştirmiştiniz.

– İlk üç terim bana gereksiz bir tekrar, dördüncüsü ise bir çelişki gibi gelmişti, dedi Nathanaël. Ama tabii ben bir edip değilim.

– Sizin de diğerlerinden farkınız yok. Okulda size üstün-körü *Deus*'tan söz ediyorlar ve tabii bir süre sonra unutup gidiyorsunuz. *Deitas aut Divinitas* aklınızda belki biraz daha uzun bir süre kalıyor. *Nihil* ise...

Yüzündeki ısrarcı bir sineği kovdu.

- Bana aptal biriymişsiniz gibi gelmiyor, belki de sizi bu yüzden hatırladım, dedi zedelenmiş imajını tamir etmek ister gibi. O halde *Öncüller*'i okudunuz?

- Üstünkörü, üstelik üç yıl önce.

- Üç yıl! diye bağırdı hasta adam. Biz zamanı ve kuvveti sanki ebediyete ulaşabilecekmişiz gibi harcıyoruz, sonra şans eseri bizi okuyan biri çıkıyor karşımıza, ama o da bizi üç yıl önce okuduğunu ve şimdi unutmuş olduğunu söylüyor. Zaferin yenilgisi...

Ardından bir küfür savurdu.

- Gene de bir şeyler hatırlıyorum, dedi eski musahhah, muhatabını temin etmek istercesine. Şimdi, okumuş olduğu en son bilimsel yazıyı hatırlayabilmek için Sarai'yı ve onun bıyıklı âşığını, hastaneyi ve talihsiz bacağı nedeniyle ölen adamı, Mevrouw Clara'yı ve onun büyük evinin küçük keder ve sevinçlerini zihinden silip atmıştı.

- Evet, diye devam etti, sanki şans eseri elime geçmiş keskin bir buz parçası gibi bir hisse kapılmıştım.

- Yarıcahil biri için güzel bir benzetme, dedi yatalak adam. Ama sizdeki bu zeka ışıltısının nereden kaynaklandığını bilemiyorum. Öksürdüğünüzü duydum. Birkaç yıl içinde benim gibi yatağa düşeceksiniz.

Nathanael boyun eğercesine başını salladı.

- Bu bir kehanet değil, dedi öbürü acı bir alayla. Bu bir durum tespiti meselesi. Masanın üzerindeki şu yarım bira kupasını verin bana lütfen. Doktorum yasakladı, ama arzularımı mümkün olduğunca tatmin etmek istiyorum.

- Isınmış, dedi Nathanael elini kupaya değdirerek.

- Farketmez.

Nathanael bir bardağın dibindeki suyu yere boşaltıp içine, iğrenmiş bir yüz ifadesiyle sidigi andıran ılık sıvıdan doldurdu. Adam, sanki nektarmış gibi içti birayı. Yaşlı ada-

mın boğulacağından korkan Nathanael, onun yastıkların üzerinde doğrulmasına yardım etti.

– Siz de ister misiniz? diye sordu filozof sakalını sıvazlayarak, ama Nathanael bir el hareketiyle reddetti.

– Teşekkür ederim, dedi Belmonte bardağı iade ederek. Kuşkusuz Van Herzog size bir eşit muamelesi göstermemi beklemiyordur. Benim eşitim yok çünkü. Zalim adam, kendisi görmeye gelmedi beni, dahası, otuz yıldan beri birbirimize söyleyecek bir lafımız yok. Beni, kendi kitabımdan daha kalın ciltlerle öven veya yeren bilgiçlerden bıktım artık. Şu hale bak, hemşiresini muncıklayan hasta gibi burada, akıllıya benzeyen bir delikanlıyla ağız oynaşı yapıyorum. Söyleyin bakalım bana, yazdıklarımı beğeniyor musunuz?..

– Neyi beğenip neyi beğenmediğimden kuşkuluyum, dedi genç adam kafası karışık halde. Sanırım...

– Ben beğenmiyorum artık onları. Hatta kötü bile geliyor.

– Bana kalırsa beyefendi, şeyler arasında, bizzat bu şeylerin sahip olduklarının ötesinde çok daha derin ve çok daha güçlü sözcükler aracılığıyla bağlar kurmayı başarabilmiş durumda, şeylerden kastettiğim, nesnelere ve insanların kullandığı kavramlar. Kelimeler, sözler ve simgeler artık yetersiz gibi görüldüğünde, sanki çelikten bir halat gibi...

– Buna mantık ve cebir diyorlar, dedi filozof gururlu bir tebessümle. Son derece net, daima kesin denklemler, istediğimiz kavramları veya nesnelere iade edebilmemizi sağlıyor.

– İzninizle şunu söylemek istiyorum: bence bu biçimde birbirine zincirlenmiş şeyler, buldukları yerde çürüyüp ölüyorlar ve bu simgelerle kelimeler düşen etler gibi...

Aklına, Jamaika'da görmüş olduğu zincire vurulmuş ve etleri yarı yarıya çürümüş bir grup zenci köle gelmişti. Diğer yüzünü buruşturdu.

– Bu kez karşılaştırma kötü oldu. Ama haksız sayılmazsın delikanlı. (Bu ifadenle, inandığım bir şeyi kanıtlıyorsun:

sıradan insanlar ile bilgiler arasındaki yegane farkın sadece kelimeler olduğuna inanmışımdır hep.) Evet, etleri dökülen bedene benzeyen şeyler ve fikirler vardır...

Kaşlarını çatarak ellerine baktı.

- Gene de bunların ilişkileri değişmeksizin kalır. Kaybolup gidenlerin yerini başka bedenler ve kavramlar alır... İnsanoglunun varolagelmesinden beri kaosa en azından bir düzen görünümü kazandırabilmek için oluşturulmuş onca satır, o binlerce, milyonlarca karalama... Onca irade, onca güç, giderek daha az cismani hale gelen onca yeni varoluş düzeyi, giderek daha az ebedileşen onca zaman, onca tezahür ve ruhun bir diğeri üzerindeki onca akışı.. Bütün bunlar, cahillerin kestirmeden melek diye adlandırdıklarından başka ne olabilir? Yukardaki dünya ve aşağıdaki dünya, ama her ikisi de birer dış dünya (bana yukarı, aşağı veya dış kelimelerinin içi boş kavramlar olduğunu söylemenize ihtiyacım yok), bize dar gelen şu küçücük dünyanın üzerine ağ gibi gerilmişler... Sinagog okulunda bize anlatılan şu Seferadlar.. O heriflere, modası geçmiş fikirlerini, tasım ve sayı diline tercüme etme iyiliğinde bulundum. Bana, utanmaksızın pis kokulu mumlar yakarak teşekkür ettiler.

- Ben, diye koyverdi kendini Nathanaël, hayatında birkaç kez, en azından zaman zaman bir şairden alıntılar yapmak veya yatak muhabbetinden hoşlanan Jan de Velde'ye karşı yaptığı gibi, sizin Öncüller'iniz arasında gezinirken, sanki seyyar bir köprünün veya bir demir iskelenin üzerinde yürüyormuş gibi oluyorum. Başdöndürücü bir yükseklikte. Yeryüzü o kadar uzakta kalıyor ki, onu seçemiyorum bile. Ama insan, ayağının altında bel veren ve soğuk zirvelerin arasına gerilmiş seyyar köprülerin üzerinde bir rahatsızlık veya güvensizlik hissediyor...

- Pekiyi, bu zirveleri birbirine bağlamak iyi değil mi sizce? Bu spekülâtif trigonometri (bu kelimeleri anladınız



mı?) size bir şey ifade etmiyor mu?..

– Belki... Ama bu zirvelerin açık denizdeki gibi birbirinin üzerine yığılan bulut kümelerinden daha farklı bir şey olduğunu sanmıyorum. Veya sadece sis yığınının başka bir şey olmayan adalardan.

– Ha!Evet, şimdi eski denizcilik mesleğinizden ve Kayıp Ada denen yerden bahsediyorsunuz...

Nathanaël şimdi bir büyücünün karşısındaymış gibi hissediyordu kendini. Efendisi, imzasının altına eklediği notta uşağının tüm hayat hikâyesini anlatmış olamazdı, üstelik genç adam malikâne misafirlerinin huzurunda asla Kayıp Ada'nın adına değinmemişti.

– Bütün bu noktalara ilişkin olarak sizin gibi düşünüyorum, dedi filozof aniden. Hiçbir yere açılmayan teorem iskeleleri ve tasım köprüleri, bunlar belki de Hiç'i birbirine bağlıyor. Ama güzel.

Nathanaël, bayan d'Ailly'den çalması istenen kvartetleri hatırladı. Onlar da güzeldi ve bu dünyanın gürültülerinden başka bir şeye tekabül etmiyordu. Dünya onlarsız da sürüp gidiyordu.

– Ve, diye devam etti Belmonte, bira sesinin çatlaklığını, gidermiş gibiydi,Gerrit Van Herzog'un yakındığı gecikmelerin niçinleri ve benim kendisine anlatacak kadar küçültme rağmen anlayamadığı nedenleri burada yatıyor. Bazılarına göre evreni doğruladıktan, diğerlerine göre ise Tanrı'nın varlığını veya tam tersine onun işe yaramazlığını kanıtladıktan sonra (bu iki çıkarıcılar grubu da aynı soyun sopudur), şimdi kıçüstü çökmüş durumdayım, başımın üzerinde kusursuz tasarımlarım ve karşı çıkılmaz ispatlarım asılı halde, zıplayarak ulaşabileceğim bir yükseklikte... Mantık ve cebir ustaca görevlerini yerine getirdikten sonra, geriye bana, doğduğum andan beri üzerinde süründüğüm şu yeryüzünde bir avuç topraktan başka bir şey kalmadı... Beni

yaratmış olan topraktan... Ve aynı zamanda sizi yaratmış olan. En küçük topağı bile, bütün formülasyonlarımdan çok daha karmaşık olan toprak... Fizyolojiye, kimyaya, şeylerin iç alemine ilişkin bütün bilimlere başvurmayı düşündüm. Ama ilkinde dipsiz kuyularla ve gizli çelişkilerle karşılaştım, tıpkı fizyolojinin çok az tanıdığı bedenimizdekilere benzer bilinmezlikler gibi... İkincisinde ise bir kez daha genellemelere ve sayılara dönmek zorunda kaldım... Bir yerlerde bir eksen olsaydı, tırmanarak üzerinde bulunduğu arzedilen şu “yukardakiler” denen insanlara ulaşılacak türden bir yağlı bayram direği gibi bir şey mesela... Ama ben, söylendiği gibi, yamuk bir omurgadan başka bir şeye rastlayamadım... Veya beni bilmem hangi kutsal derinliklere ulaştırabilecek bir delik bulabilmiş olsaydım... Ayrıca, bu eksenin veya bu deliğin, merkeze ulaşıyor olması gerekiyordu. Ama dünyanın (*aut Deus*), yetkililerin onayladığı gibi merkezi bir yerde olan bir küre olmasından beri (neden biçimsiz bir çokgen değil, anlamıyorum), Tanrı’yı elde edebilmek için herhangi bir yeri kazmak yetiyor, plajda kumları kazıp dipten su çıkarılabildiği gibi... Dişle, tırnakla ve çomakla kazıldığında ulaşılabilir, Tanrı işte o derinlikte... (*Aut Nihil, aut forte Ego*). İşte işin sırrı burada, ben kendi içimi kazıyorum, zira şu anda merkezde ben bulunuyorum:öksürüğüm, göğsümden ve gırtlığımdan inip yükselen şu su ve çirkef topu, barsaklarımdan kıvrımları, hepimiz merkezdeyiz... İçimde dolanan şu kanlı balgam, bana başkalarının asla veremeyeceği kadar acı veren ve ama gene de sizinkiler gibi aynı etten, aynı hiçten oluşmuş, her şeyi aynı bağırsaklar... Ve şu ölüm korkusu, yaşamın hâlâ ayak parmaklarımdan ucuna kadar zonkladığını hissetmeme rağmen duyduğum şu ölüm korkusu... Şu dosyayı ver bana, diye emretti sehpayı göstererek.

Nathanael almak için kalktı. Dosya, değişik boyutlarda ve

renklerde, çoğu sanki ateşe tutulmuş gibi kararmış ve kenarları kıvrılmış bir dolu kâğıttan oluşuyordu. Hepsinin üzeri, aceleci bir elyazısıyla yazılmış, karmançorman yazılarıyla doluydu, bazı sayalarda mürekkep uçuklaşmıştı. Dosya bir iple bağlanmıştı.

– Şu karalamaları görüyor musun, şu diğer yığına, karalayıp karalayıp tekrar yazdığım şu cümleleri? Gerrit Van Herzog, ikinci kitabımı üç yıldan beri bekliyor olmaktan şikayetçi... Pekiyi, kendisi ne yaptı bu üç yıl boyunca? Gaspettiği servetini iki üç katına çıkaran anlaşmalara imza atmadan başka? Bana üç bin florin avans vererek çok saygıdeğer biri haline geldiğini sanıyor, tabii bunun karşılığında kazancımın dörtte birine el koyacağını kimse bilmiyor... Bu insanlar benim sükunetime, aldırmaçlığıma, düşmanlarımı çığına çeviren ispatlarıma şükrediyorlar; sahip olduklarını ve ihtiyaç halinde benim gibi kullanabileceklerini sandıkları aletleri kullanmama bakarak, kendi kendilerini yatıştırıyorlar... Ah! Öncüller... Ve bunların *Aksiyomlar*'ın ve *Epiloglar*'ın üzerine serpiştirilmesi... Düzenin üzerine kaos, sonra kaosun üzerine düzen, sonra... Bütün bunları birbirine kaptır karıştırmış ilk insan ben olacağım...

– Bay Van Herzog, bu kâğıtları sizden rica ediyor, dedi Nathanaël.

Hasta adam hiddetle ellerini uzattı.

– Henüz başlığının konmadığını görmüyor musun? Ayrıca bazı sayfaları tekrar okumam gerekiyor. Bugün salı, değil mi? Ona söyle, gelecek salı teslim edeceğim.

Nathanaël kâğıtları yatağın üzerine bıraktı. Belmonte mendilini ağzına götürdü, genç ulak mendilin köpüklü bir kanla lekelenişini farketmişti.

– Biraz daha kalmamı ister miydiniz?

– Hayır, dedi Belmonte. Önemli bir şey değil. Kapıyı aralık bırakmayı unutma. Doktoru bekliyorum.

Nathanaël karanlık merdivenlere doğru yöneldi. Sahanlıkta, birinin hızlı hızlı yukarı doğru tırmandığını duydu. Duvara dayanıp yol verdi. Siyah elbiseli, beyaz yakalıklı ve manşetli biriydi bu. Karanlıkta yüzünü pek seçemedi, ama hareketlerinden genç biri olduğu anlaşılıyordu. Elinde bir çanta taşıyordu; yanından geçerken çanta Nathanaël'e çarpıtı, adam homurdanarak özür diledi. "Mahalle hekimi olmak," diye düşündü uşak.

Bay Van Herzog'un yanına döndüğünde, görüp duyduklarını ona anlattı, ama bu arada Belmonte'nin bazı laflarını aynen aktarmaktan sakındı. Ayrıca bunu yapabilecek yetekte değildi: filozofun söz sağnağı yeri delip derinlere işlemişti. Öte yandan, Belmonte'nin belki de kendi kendine konuşmuş olduğunu düşünüyordu.

– Saliya kadar dayanabilir mi?

– Hâlâ sağlam gibi görünüyor, diye kaçamak bir cevap verdi genç adam.

Aslında, Belmonte'nin ölecek olması ona dokunmuştu. İçinden bir şeyler bu hasta adamın ölümsüz olmasını istiyordu.

– Eskiden beri hep tedbirli bir insan olarak tanırım... diye devam etti Gerrit Van Herzog düşünceli bir tarzda. Ev sahibine, ölümü halinde kağıtların bana iletilmesini bildirmişti herhalde... Ama siz salı sabahı gitmeyi ihmal etmeyin. Başlığı olsun olmasın, getirin yazıları.

Ama ertesi salı, on altı ağustos günü, bayan d'Ailly bir oda müziği konseri düzenledi. Bu tip günlerde her zaman olduğu gibi Nathanaël'in özel uşak kıyafetini giyip konuklara hizmet görevini üstlenmesi gerekti. Beyefendi ona ertesi sabah erkenden Tenekeçiler sokağının yolunu tutmasını söylemekle yetindi.

O çarşamba hava çok sıcak ve rutubetliydi, ama bir önceki salıdan daha kapalıydı. Mevrouw Loubah ve kızıyla kar-

şlaşmamak için mümkün olduğunca Yahudi mahallesinin uzağından dolaştı. Tenekeçiler sokağı, tıpkı birilerinin reddedip öbürlerinin tasvip etmediği filozofun kaderi gibi, Hıristiyan ve Yahudi mahallelerinin arasında yer alıyordu. Bahçenin ahşap kapısı açıktı. Şişman ev sahibesi elindeki bir bezle yelpazeleniyordu. Nathanaël bu kez kadına bir şey sormaksızın merdivenlere yöneldi.

Beklediğinin tersine kapı bu kez kapalıydı, ama basit bir paçavrayla tutturulmuştu. İçerisi boştu. Sadece epeyden beri yatağından çıkamayan filozof değil, mobilyalar da yoktu. Camlar, duvarlar, her yer temizlenmişti, sanki genel bir temizlik yapılmış gibiydi; bütün tozlar ve ıvır zıvır süprülüp bir köşeye yığılmıştı. yıpranmış zemin karolarında, yatağın dört ayağının izi duruyordu.

Nathanaël ağır adımlarla aşağıya indi. Bahçede kadın yelpazelenmeye devam ediyordu. Nathanaël bankın üzerine, onun yanına oturdu.

- Ay! dedi kadın, korkuttunuz beni.
- Bay Belmonte hastaneye mi kaldırıldı?
- Yahudi mezarlığına, dedi kadın sert bir ses tonuyla.
- Pekiyi ya giysileri, kâğıtları?
- Giysileri beş para etmezdi. Kızına haber yolladım hemen.
- Kızının olduğunu bilmiyorduk, dedi Nathanaël, bay Van Herzog'u da kastederek.
- Evet, gayrimeşru bir kızı vardı. Bu denli dürüst bir insan... Ama hepimiz gibi o da gençti tabii bir zamanlar... Kızının Harlem'de bir dükkanı var. Bir kiracının mallarını gaspetmekle suçlanmamak için hemen haber yolladım ona.
- Ne zaman oldu bu?
- Sekiz gün oldu... Geçen salı. Hekim hep salı günleri görmeye geliyordu onu. Akşamüstü geldi ve iki saat kadar kaldı yanında. Biliyorum, çünkü merdivenlerden çıkarken

gördüm onu, akşama kadar da inmedi. Bu arada benim kibracı ölmüş. Hekim rica etti benden, ailesine haber vermemi istedi. Sanırım ücretinin ödenip ödenmeyeceğinden endişeleniyordu. Ama ödediler parasını.

Sekiz gün. Nathanaël, hekimin son ziyaretine rastgelmiş olduğunu anlamıştı.

– Kızı iyi biri, dedi ev sahibesi kesin bir ifadeyle. Gidip bir eskici buldu, mobilyaları sattı.

– Pekiyi, ya giysileri, kâğıtları?

– Giysilerini hemen şuracıktan geçmekte olan bir eskiciye sattılar.

– Kâğıtları?

– Eskici onları almak istemedi. Bunun üzerine kızı hepsini indirip kanala attı. Kendi dindaşlarıyla arası bozuktu, biliyor musunuz beyim, kızı da bu yüzden o kâğıtları saklamak istemedi.

Nathanaël balçık suya baktı. Kanal inşa edildiğinden beri kimbilir ne çok şey atılmıştı oraya! Yiyecek artıkları, dışkıları, hayvan leşleri, belki birkaç insan cesedi... kanalın Hiç veya Tanrı olduğunu düşündü.

Kadına veda etti.

– Sizin yüzünüzü hatırlıyorum, dedi kadın, tıpkı Belmonte'nin sekiz gün önce söylemiş olduğu gibi. Siz de aynı gün onu görmeye gelmişsiniz, yoksa bir gün öncesi miydi? Hafızam kuvvetlidir.

– Ben ulağım.

– Evet, aynen, dedi kadın. Hep birilerini çağırırdı, meyhaneden kendisine bira veya yiyecek bir şeyler getirsin diye. Umarım size ücretinizi ödemiştir.

Nathanaël, evet dercesine bir baş hareketiyle geçiştirdi. Kadın uğurladı onu.

Nathanaël malikaneye döndü. Bu denli üzüleceğini sanmamıştı. Suda dağılan yazıları, kanalda akıp giden hamur-

laşmış kâğıtları düşünüyordu. Belki de Élie'nin matbaasında basılmaktan daha kötü bir kader değildi.

Ama Gerrit Van Herzog aynı fikirde değildi. İhtiyar adam çalışma masasında bir an çenesi sarkık halde öylece oturakaldı.

– Demek öldü, ha?..

Ve parmaklarıyla masaya tıklatarak devam etti:

– Bir daha göremeyeceğim onu.

– Beyefendinin onu ziyaret etmemiş olması şaşırttı beni.

– Ben? Beş kat çıkacağım, ha?

– Beyefendi arabasını yollayıp onu buraya davet edebilirdi, diye mırıldandı Nathanaël.

– Konumum, bu denli tartışmalı bir insanla ilişki kurmamı engelliyordu, diye kestirip attı Van Herzog. Ama bu arada bir başyapıt parmaklarımızın arasından kayıp gitti. Yazıları elinize geçirdiğinizde, vermeyecektiniz.

– Afedersiniz, efendim. Hasta insana bunu yapmam büyük ayıp olurdu.

Bay Van Herzog durumu tevekkülle kabul etti. Ardından:

– O sayfalarda nelerin yazılı olduğunu hiç bilemeyeceğiz, tabii size bir şeyler anlatmamışsa.

– Bana anlattıkları, bir uşağın anlayamayacağı kadar karmaşık şeylerdi, efendim.

Nathanaël'in cevabı bay Van Herzog'un hoşuna gitmiş gibiydi. Ne de olsa, bir filozofun laflarını, ne denli eğitilmiş olursa olsun bir uşağın anlayamaması son derece normal ve doğal bir durumdu.

– Çekilebilirsiniz, dedi eski belediye başkanı.

Geceleyin, yatağa girmeden hemen önce içtiği bir parmak şaraptan sonra birden konuşmaya başladı:

– Siz onu bir enkaz haline geldikten sonra tanıdınız, dedi gözleri yaşlı. Oysa biz tanıştığımızda o daha henüz otuzuna

gelmemişti, benim kadar zengin ve saygındı, birlikte epeyce seyahat yaptık. Onun kadar özgür, onun kadar aydın ve büyük bir insan tanımadım asla... Yaşama tutkusu her şeyi sarmalıyordu. Birlikte İtalya'yı ve Almanya'yı gezdik; deyim yerindeyse, hep benim bir adım önümde gidiyordu. Ama Amsterdam'da... Herkes Tanrı'nın kendine gösterdiği yerlere, kendi kabuğuna çekildi. Ben meslek yaşamımda ilerledim. İyi bir ailenin kızıyla evlendim... O hiç olmazsa, saygın, zengin Yahudilerin arasında tutunabilseydi... Ama onlardan koptu, kendi doruklarında tek başına yaşamayı tercih etti, sanki becerebilecekmiş gibi... Ayrıca, son sıralarda edindiği dostluklar... Belki de sadece dedikodudur bunlar. Ben, kendi payıma, her zaman ağzımı kapayıp kendi konumumu korudum.

Bir uşağa açılmakta olduğunu fark edip sustu. Sırtüstü uzandı yatağa, başucunda bir mum yanıyordu, Belmonte'nin göçüp gitmesinden iki saat öncesine oranla daha ölü ve hemen hemen aynı yaşta olmalarına rağmen, daha yaşlı görünüyordu. Kendi kendine mırıldanmaya devam etti:

– Gene de kitabını yayımlayarak ona iyilik yaptım. Bana müteşekkir bile olmadı.

Hepsi buydu. Nathanaël, adamın kırıksık yanaklarından yaşların süzüldüğünü sanıyordu, ama odada yeterli ışık yoktu. Gençlik arkadaşından, örtülerin altında terleyip mücadeleye eden hasta insandan kendini bu biçimde ayrı tutmuş olması nedeniyle, ihtiyara bir tür öfke duyuyordu. İyi yüreklilik değildi bu. Beyefendi mumu söndürmesini istedi.



**B**irkaç ay geçti. Sonbahar geldiğinde Mevrouw Clara, hiyerarşinin kanallarından, yani bayan d'Ailly'den geçerek, bir dilekçeyle, Nathanaël'in öksürüğünün kötüleşmesi için bozuk havalarda dışarıya gönderilmemesi ricasında bulundu. Bununla birlikte yağmurlu bir kasım günü Nathanaël'in, Belmonte'nin satılmayıp beyefendinin satın almış olduğu kitapları almak için Élie'nin matbaasına gitmesi gerekti. Eski patronunu tekrar görecektir olması hoşuna gitmemişti. Oradaki her şeyden kendini çok uzakta hissediyordu.

Ama Élie'yi görmedi, bir süreliğine dışarı çıkmıştı, veya dışarda olduğunu söylemişti. Nathanaël işini bitirip dışarıya çıktığında, yandaki sokakta Jan de Velde'nin yanında genç bir delikanlıyla kahkahalar atarak yürümekte olduğunu gördü. Kendisini farketmemişti, böylesi daha iyiydi.

Dönüş yolu Kalverstraat'tan geçiyordu. Bir köşede, bütün yıl boyunca orada tutulan harap pazar barakaları vardı. Bazıları geçici olarak seyyar satıcılara veya göstericilere kiralanıyordu. Bunlardan birinde ışık yanıyordu: içerde, yarım

florin karşılığında, Hindistan'dan getirilmiş bir kaplan sergileniyordu. İnsanlar kuyruğa girmişti. Nathanaël'in o gün üzerinde parası vardı ve hayatında hiç kaplan görmemişti. İnsanlardan daha etobur olmadığını düşündüğü, yeşil, güzel gözlü bu güçlü hayvanı görmek istiyordu. Kapıya asılmış bir tabelada yazılanlar onu irkiltti: yem olarak bir köpek veya herhangi bir başka sağlıklı hayvan getirenlere giriş ücretsizdi. Nitekim, yanında durmakta olan, koyu renkli giysisi ve beyaz yakalığı içinde oldukça hoş, orta yaşlı burjuva kadının kucaklarında, ancak iki üç aylık minik bir köpek vardı. Kadın, genç adamın kendisine sitem dolu gözlerle bakmakta olduğunu farketmişti.

– Köpeğim doğurdu. Yavruların çoğunu dağıttık. Ama bunu ne yapacağımızı bilemedik, dedi.

Nathanaël cebinden yarım florin çıkardı ve:

– Bana verin onu, dedi.

Kadın, sıcacık minik eniği uzattı. Nathanaël, kafesli sergiye girmekten vazgeçip evine, Mevrouw Clara'nın yanı başında yaşadığı odasına döndü. Köpeğin hikayesi herkesi duygulandırmıştı. Ahçı, onu besleme görevini üstlendi; Mevrouw Clara, küçük odanın henüz terbiye görmemiş bir köpek için pek temiz bir ortam olmadığını düşünmekle birlikte bir şey demedi. Nathanaël küçük hayvanı yıkıyor, tüylerini fırçalayıp tarıyordu. Boş vakitlerinde onu bahçeye çıkarıp gezdirmekten yorulmuyordu. Pazarın, yaşal bir canlı et sergisi olduğunu bilmekle birlikte, hayvancağızı kaplanın pençesinden kurtarmış olmaktan memnundu. Kadının, savunmasız küçücük bir yaratığı bu biçimde kurban etmeye kalkmış olması hâlâ ona dehşet veriyordu. Kadın sanki dünyanın tüm acımasızlığını kendinde toplamış gibiydi.

Gene de Mevrouw Clara, Kurtarılmış'ı (Nathanaël ona bu adı takmıştı) bahçede iliklerine kadar ıslanmış halde ağaçların altında koşuştururken gördüğünde homurdanıyordu.

Nathanaël bu günahsız minik canlıya iyiden iyiye bağlanmış, onun geleceğini, hatta bir gün sağlığı bu evden ayrılmasını zorunlu kılarsa, ona ne olacağını düşünüyordu. Bir gün, Kurtarılmış'ı sepete koyup bayan D'Ailly'nin oda hizmetçisi aracılığıyla hanımefendiden kendisini kabul etmesini rica etti.

Kapıyı vurdu. Hanımefendi klavseninin başındaydı. Köpeğin hikayesini o da biliyordu, bahçede rastladığında minik hayvanı sevgiyle okşuyordu. Nathanaël, hanımefendisinden bu güzel küçük yaratığı sahiplenmesini rica etti.

– Niçin bana veriyorsunuz? Onu çok sevdiğinizi biliyorum...

– Hanımefendiye ait olmasından mutluluk duyacağım.

Bayan d'Ailly Kurtarılmış'ı sepetinden çıkarıp aldı ve dizlerinin üzerine koyarak okşamaya başladı. Nathanaël de utangaç bir biçimde hayvanı okşayıp hanımefendiye onun uzun kulaklarını, maun renkli parlak ve gergin göğsünü, minik beyaz patilerini gösteriyordu. Bir an, belki de bir andan daha kısa bir an, eli istemeden kadının çıplak koluna dokundu. Hanımefendi bir şey demedi, belki de bu teması hissetmemişti bile, Nathanaël de, böyle bir şey yapmak istemediğini göstermek amacıyla, farkında olmamışçasına birkaç saniye daha hayvanı okşamaya devam etti; belki de bu, kadın için rahatsız olunmayacak kertede önemsiz bir olaydı. Nathanaël için ise, bu nefis deriye temas yakıcı bir tatlılıktaydı. Hiçbir kadın ona bu denli yumuşak, pürüzsüz gelmemişti.

Köpek, hanımefendiye iyiden iyiye alışmıştı. İyi havalar da kadın, Nathanaël'den Kurtarılmış'ı dışarı çıkarıp dolaştırmasını istiyordu.

Aralık ayının başlarında Nathanaël tekrar zatülcenp olup

yatağa düştü. Ama kısa sürede iyileşti. Ne var ki Noel gece- si, Yıldızlar şarkısını söyleyecek olan çocukların ağırlanaca- ğı ve konuklara bira ikram edileceği büyük salonun řömi- nesi için küfeyle odun taşırken, birden ağızından kan gele- rek yere yığıldı. Mevrouw Clara acı acı söylenip öğütler ve- rerek onu yatağa yatırdı. Hanımefendi de sağlığı hakkında bilgi istedi. Birkaç kez onu görmek, öksürüğüne iyi gelecek ilaçlar ve şuruplar götürmek için aşağıya onun yanına indi. Odaya girmesiyle çıkması bir oluyordu, ama ardından içerde hoş bir koku kalıyordu. Nathanaël yatakta bu halde, tı- raşsız, saçı başı dağınık, beyaz geceliğinin üzerinden zayıf boynu görünür halde yatıyor olmaktan utanç duyuyordu. Ama bayan d'Ailly onun odasına merhametle girip çıkıyor- du ve kuşkusuz bu tip ayrıntılara dikkat bile etmiyordu.

Biraz düzeldiğinde tekrar evde çalışmaya başladı. şimdi ona sadece ufak tefek işler veriliyordu. Beyefendiyle ilgili hizmetlerinde ise ona, Mevrouw Clara ile birlikte, eve yeni gelmiş olan yaşlı bir hizmetçi yardımcı oluyordu. Kronik öksürüğü nedeniyle, beyefendi artık ondan yüksek sesle okumasını istemiyordu. Ama eski belediye başkanının çalışma odasının bir köşesindeki küçük masası hâlâ duruyor- du; odadaki ıvır zıvırın tozunu alıyor, kalemleri boy boy di- ziyor, kağıtları düzenliyor ve beyefendi istediğinde, güzel elyazısıyla bunların listesini hazırlıyordu. Beyefendi, fark ettirmemeye çalışarak, onun öksürüğünden uzakta durma- ya gayret ediyordu. Hizmetkarlar da aynı çabadaydılar. Ak- şamları yemeğini ocağın yanında, diğerlerinin oturmakta olduğu büyük masanın uzağında yiyordu. Bu, hem ona yö- nelik bir iyilik, hem de ona karşı bir önlemdi. Nathanaël, evdeki insanların kendisine acıdığını hissediyordu, gidecek yeri olsaydı çekip giderdi, ama hastalığı, hastane tarafından kabul edilecek kertede değildi.

Bu durum çok basit bir biçimde çözüldü. Bir mart sabahı

beyefendi, âdeti olduğu üzere beklenmedik bir anda sordu:

– Ateş etmesini biliyor musunuz?

Nathanaël, sanki birden ateş edilmiş gibi irkildi. Soru o denli ani gelmişti ki, anlayamadı.

Sonra:

– *Tetis*'deyken birkaç kez denemiştım, ama hiçbir zaman iyi bir nişancı olamadım.

– Böylesi daha iyi, dedi gizemli bir ifadeyle bay Van Herzog.

Açıklama çok geçmeden geldi: Beyefendinin Frizye'de, en azından yarısı kendine ait küçük bir adada, av mevsiminde zaman zaman gittiği bir evi vardı. Eskiden yeğeni bay Hendrick Van Herzog'un hemen her yıl gittiği bu ev şimdi boştu. Evin bekçisi yalnızlıktan sıkılıp bir yıl önce çekip gitmişti. Buranın havası Nathanaël'e iyi gelebilirdi. Bölgede yaşayan bir köylü her hafta Nathanaël'e yiyecek içecek getirecekti, önceden de bekçiye yaptığı gibi. Nathanaël'in görevi, ara sıra gelebilecek olan küçük Hendrick için evi temiz tutmak ve elinde tüfek, zaman zaman iskeleye inip, kuş dolu adaya gelebilecek avcılarını oradan uzak tutmak olacaktı.

– Ya bunlar kazazedelerse? diyecek oldu Nathanaël.

– Hallerinden ayırt edebilirsiniz onları.

Beyefendi, adaya çıkmak isteyenleri korkutmak için ateş ederken nişan almamasının daha doğru olduğunu söyledi. Bir çiftçinin veya saygın bir Frizye'linin çocuğunu başından zımbalamak, ciddi sonuçlara yol açabilirdi. Ama bu tip durumlara fazlaca rastlanmıyordu, ada epeyce uzaktaydı ve kumsala yanaşmak tekneler için oldukça tehlikeliydi. Kışın bu tip olaylar tümüyle kesiliyordu, zira göçmen kuşların hepsi adadan gitmiş oluyor ve adanın sahillerini bizzat fırtınalar korumaya başlıyordu. Nathanaël ekimde genç Hendrick ve onun dolu av çantasıyla birlikte geri dönecekti.

Bu yalnızlık düşüncesi Nathanaël'in yüreğini çarptırmıştı. Kayıp Ada'yı ve fundalıklardan yükselen yabancı bitkilerin

hoş kokularını hatırlamıştı. Kim bilir, belki de bu müthiş dinginliğin içinde geçireceği iki üç ay tümüyle iyileşmesini sağlayacaktı. Henüz daha yirmi yedi yaşındaydı. Birden, aynı hastalığa yakalanmış olan Foy'un çok daha genç olduğunu ve deniz havasının, bırak iyileşmesine, hastalığının ilerlemesini önlemeye bile yaramadığını hatırladı. Ama Foy, narin bir küçük kızdı. Bu yalnızlık arzusunun karşı koyan, tam olarak formüle edemediği bir başka düşünce daha dolanıyordu kafasında: uzun süre hanımefendiyi, cilalı parkelerin üzerinde, peşinde Kurtarılmış ile birlikte dolaşırken göremeyecekti. Ama bu tip düşüncelere takılıp kalmanın bir anlamı yoktu, hanımefendi de herkes gibi bu projeyi onaylamıştı.

Hatta Nathanaël'in giderken hangi giysileri, ilaçları ve köylü adamın herhangi bir aksaklık nedeniyle gelmemesi durumunda kullanabileceği hangi kurutulmuş yiyecekleri götürmesi gerektiği konusunda Mevrouw Clara'ya yardımcı olmuştu. Bütün bunlar çeşitli torbalara ve çuvalara dolduruldu.

Yola çıkmadan önce Nathanaël, beyefendiye veda etti. İhtiyar adam, her zamanki soğuk tarzıyla da olsa, ona elini sıcak kadar yakınlık gösterdi ve sağlığının en kısa sürede düzelmesini dilediğini söyledi.

Nathanaël daha sonra mavi odanın kapısını vurdu. Kapıyı hanımefendinin kendisi açtı. Küçük köpek eteklerinin çevresinde oynayıp duruyordu. Nathanaël onu okşamak için diz çöktü. Doğrulduğunda, hanımefendi:

– Ona iyi bakacağız, sonbaharda döndüğünüzde tekrar kavuşacaksınız ona, dedi.

Ayrılık ona, o ana kadar hiç bu kadar uzun ve acılı görünmemişti, ama gene de hanımefendinin sözleri yüreğini ısıtmıştı. Hanımefendinin de kendisine elini uzatıp uzatmayacağını, uzatması halinde öpmesinin doğru olup olmayacağı-

nı düşünüyordu. Ama el öpme, uşaklara has bir hareket değildi. Bütün bunları düşünürken kadın ona yaklaştı ve onu dudaklarından öptü; bu, o denli hafif, o denli anlık ama o denli kararlı bir öpücüktü ki, Nathanaël sanki bir melekle karşılaşmışçasına bir adım geri çekildi. Kapının eşiginde bir süre öylece durdular. Nihayet hanımefendi, o gülümsemeye güzel bakışlarıyla ona veda etti ve kapıyı kapadı.

Ertesi gün Nathanaël, bahçenin iskelesine yanaşmış olan sandala eşyasasını yükledi. Mevrouw Clara rıhtıma kadar ona eşlik etti. Her demir alma anında olduğu gibi bu kez de rıhtımda insanlar koşuşturuyordu, güverteye çıkan merdivenin ağzı tıklım tıklımdı. Nathanaël güçlkle gemiye tırmandı, güverteden iyi yürekli ve her zamanki gibi soğuk ifadeli koruyucusuna el sallayarak veda etti. Gergin saçlı, uzun boylu bu kadın ona gene Ölüm'ü hatırlatmıştı ve gene bunun bir bätıl itikattan başka bir şey olmadığını söyledi kendi kendine: ölüm kendi içimizdeydi.

Hava güzeldi. Zuidersee'yi rahatsız eden tek bir dalga bile yoktu. Köprüde geniş bir kamara, içinde de üzeri içecek, söğüş et ve kızarmış börek dolu birkaç masa ve sehpa vardı. Nathanaël'in kendi yiyecekleri vardı. Kamaranın dış duvarı boyunca dizilmiş şezlonglardan birine uzandı. Torbalarından birini başının altına aldı. Rıhtıma atılan halatların çıkardığı tok sesler ve kaldırılmakta olan merdivenlerin gıcırıtısı ona eskiden uğramış olduğu limanları hatırlatmıştı; Amsterdam'ın gürültüsü bunun bir minyatürü gibiydi. Bir dolu insan inip çıkıyordu. Kamaranın açık pencerelerinden ise dışarı kızartma kokusu ve insan sesleri yayılıyordu.

Nathanaël, bu denli yüksek sesle konuşup gülüşenlerin kim olduğunu anlamak için doğruldu. İki erkek ve iki kadın vardı: kadınlar, gösterişli ama zevksiz kıyafetli, bohçacı

mı yoksa emekli fahişe mi ne oldukları belirsiz, bayağı görünömlü iki tipti; belki de her iki mesleği de icra etmişlerdi. Bunlardan kısa boylu ve şişman olanının parmağında iri bir altın alyans yüzük vardı. İnsanlar ile hayvanlar arasında hep benzerlikler bulan Nathanaël, kadınların yanındaki iki erkeği domuza benzetmişti.

- İhtiyar kadına dokunmadılar mı?

- Nerede! Kancayı takabilselerdi, bunu çoktan yapmış olurlardı...

- Gene de kızını çok arayacak.

- Kızını mı? Bildiğim kadarıyla, kimse onu doğurduğunu görmemiş. Gene de onun kadar güzeline ve ince parmaklısına rastlaması zor olacak.

- Güzeli mi? dedi kadınlardan biri ekşi bir sesle. Pekiyi, pekiyi, Yahudi güzeli diyelim.

- Aslında güzel, dedi domuzlardan daha şişman olanı. Ben onu çok yakından gördüm. Tam altındaydım.

Bu itiraf kadınların kikirdeşerek gülüşmelerine neden oldu.

- Neyse, gene de salı günü Nimègue'deki pazara gittiğim için çok memnunum...

- Nimègue'ye mi gittin? diye sordu domuzlardan daha zayıfca olanı kuşkulu bir ses tonuyla. Sen pazarcı değilsin ki.

- Merak etme, senin yapabileceğin türden bir iş değil bu. Meydan o denli kalabalıktı ki, daha iyi görebilmek için müşterileri birlikte *Altın Köpek*'ten çıktık. İyi ki de öyle yapmışız, Hanoverli bir kaptanın cebinden bin altın lira çalıandı.

- Tek başına mı çalışıyordu kız?

- Sanırım öyle.

- Kısa bir süre önce kız Amsterdam'da alğın tekiyle evlenmiş, dedi kadınlardan o âna kadar suskun kalanı. Adam ıpi boynunda hissédince toz olmuş. İnsanın eve para getiren bir karısı olması bir şey, asılmayı göze alması bir başka şey.



– Kız belirlediğinde ortalık öyle sessizleşti ki, sineğin uçtuğu bile duyulabiliyordu, diye devam etti adam ağzı dolu. Merdivenlerden çıkarken şarkı söylüyordu.

– Ne söylüyordu? Dua mı okuyordu?

– Ne diyorsun sen, bayağı türkü söylüyordu. Yukarıya vardığında cellatı istemedi, merdivenlerden aşağı itti onu. Sonra bir anda sallandırırverdi kendini, tek başına. Birkaç kez ipin ucunda döndü, meydandaki herkes onun ne kadar güzel bacaklarının olduğunu gördü.

– Sadece bacaklarını mı?

– Ne yazık ki başka bir şey görünmüyordu. Jüpon giymişti içine.

– Dormund’un parasını nerede sakladığı biliniyor mu?

– Loubah biliyor...

Daha sonra kadınlardan birinin yanına yaklaşıp kulağına bir şeyler fısıldadı.

– Çok ötüyorsun, dedi şişman kadın aşağılayıcı bir ifadeyle.

-

Nathanaël daha iyi duyabilmek için dirseklerinin üzerinde doğrulmuştu. Başını tekrar torbanın üzerine bıraktı. Demek Sarai ölmüştü, onun hep korkmuş olduğu biçimde. Kendisine gelince, korkak alığın tekinden başka bir şey değildi.

Yolcular Hoorn’da gemiden inince, bordaya yaklaştı ve kustu. Onu gören tayfalar, bu denli sakin bir denizde kusan yolcuyla dalga geçtiler.

Nathanaël bir sonraki limanda indi. Onu adaya götürecektir olan köylü bir at arabasıyla onu bekliyordu. Oldukça uzun bir süre yol aldıktan sonra yaşlı adamın oturduğu küçük köye ulaştılar. Nathanaël, sık sık yere tükürüp atını kırbaçlayan köylünün anlayamadığı bir dalgınlık içindeydi, ama

adam yolcusuna tek söz etmedi. Adamın son derece rutubetli kulübesinde tek bir yatak vardı. Nathanaël, ihtiyarın yanına uzanmak zorunda kaldı; adamın öbür yanına, duvar tarafına da, zayıf ve hırçın suratlı karısı yattı. Gece yarısı Nathanaël daha fazla dayanamayıp kalktı ve korlaşmış ateşin yanına uzandı; ocak ona Yeşil Rihtim'daki evinin kömür sobasını hatırlatmıştı. Ateş, Sarai'in çıplak vücudunun kı-zılığını taşıyordu.

Ama merdivenleri çıkarken şarkı söylemekle çok iyi yapmıştı, kendi başına atlayıp dans edencesine sallanmakla da. Asılan insanların boynunun, bedenlerinin ağırlığıyla acayip derecede uzadığını ve yüzlerinin mosmor kesilip kararmış dillerinin dışarı sarktığını duymuştu. Ama şimdi bu yüz toprağın altındaydı. Onu o tip bir yüzle görmemişti. Her şeyi hatırlıyordu: yalanlar, kurnazlıklar, ağır sözler, nobranca susuşlar, katı aldırmaçlığı; yüreği değil, ama hafızası çok acımasızdı. Ama aynı zamanda, kendisinin çok ötelere gidiyor gibi olan sesinin güzelliğini, koyu gözlerinin sıcaklığını, her karışını çok iyi tanıdığı vücudunu da hatırlıyordu. Meraklıların başı üzerinde salınan bacakları daha kısa bir süre önce dizlerini ve baldırlarını sarıp sarmalamıştı; omuzlarının üzerinde hâlâ hissettiği o titrek bacakları çok iyi hatırlıyordu. Bunların hepsi onun için önemliydi.

Sabaha karşı, büyük bir yürek acısıyla, herhangi birinin herhangi bir şekilde Sarai'yi kurtarmasının mümkün olup olmadığını düşündü. Ama hayır, sanmıyordu. Onu ancak bizzat kendisi kurtarabilirdi. Hal ne olursa olsun, bu işin insanı Nathanaël değildi.

Sabah erkenden denize açıldılar. Rüzgâr elverişli olduğunda, kare yelkenli ve iki çift kürekli bu tekneyle adaya yarım saatte ulaşılabilirdi. Nathanaël kürek çekmekten yorulunca ihtiyar adam onu dümene oturttu. Ada öylesine düzdu ki, iyice yaklaşımadan görüleliyordu. Kıyıya ulaştık-

larında Nathanaël, kumsalların sahil boyunca girintili çıkıntılı bir kale duvarı gibi uzandığını farketti. Sakin bir koya girdiler, köylü dizlerine kadar suya atlayıp sandalı çuruk ahşap bir iskeleye bağladı. Nathanael, kum tepesine, bir iple bağladığı torbalarını ardından sürükleye sürükleye tırmanmakta epey güçlük çekti. Kumla dolan ayakkabılarını çıkarmak zorunda kalmıştı. Ev, tepenin öbür tarafında, aşağı kesimdeydi. Yaşlı sandalcı kapıyı tekmeleyerek açtı ve önüne irice bir odun koydu. Daha sonra çömeli ocaktaki ateşi yaktı, ardından da Nathanaël'e odunları tutumlu kullanmasını söyledi, dalgaların getirdiği tahta parçalarının dışında adada hiç ağaç yoktu. Kum rüzgârlarına karşı şuraya buraya dikilmiş birkaç çalı da dokunulamayacak kadar değerliydi. Kömür kullanılabilirdi, ama onun da köyden sandalla getirilmesi gerekiyordu.

Willem Nathanaël'e, evin evsahiplerine ayrılmış üç odasını, mutfağı ve yeni bekçinin kalacağı yüklük benzeri odacığı gösterdi. Oda çok küçüktü, ama öbür yerlerden çok daha sıcaktı.

Nathanaël yalnız kaldığında giysilerini, kadınların vermiş olduğu yiyecekler ile köylünün taşıdığı yiyecek ve içecekleri çıkarıp özenle yerleştirdi. Daha sonra ortalığa bir göz atmak için dışarı çıktı.

Ev ile deniz arasındaki kum tepeleri, belirli bir açıdan bakıldığında, son derece düzgün yapılı dev dalgalar biçiminde uzanıyordu, bunları gerçek dalgalar oluşturmuş, bu hale getirmişti. Oldukça kararlı bir yapıdaydılar, ama gene de yavaş yavaş bir yandan süprülüp öbür yanda tekrardan kümelendikleri anlaşılıyordu. Tepelerin üstünde deniz dalgalarının serpintileri uçuşuyordu. Şuraya buraya serpilmiş haldeki çalılıklar ise, güçlü esintinin altında titreşiyordu. Hayır, bu adanın, kayalardan, taşlıklardan, geniş fundalıklardan ve kökleri, yüzeye vurmuş damarlar gibi kayalıklara

sarmalanmış olan ağaçlardan oluşan Kayıp Ada'ya benzer hiçbir yanı yoktu. Burada ise her şey yumuşak kıvrımlı ve ya düz, hareketli veya akışkan, soluk sarı veya soluk yeşil renkliydi. Bulutlar bile, sanki birer gemi yelkeniymişcesine görüntüyle uyum içinde uçuşuyordu. Nathanaël, hiçbir zaman kendini bu kadar huzurlu hissetmemişti.

Bir an, düşüyormuşçasına veya dua etmek istermişcesine dizlerinin üzerine çöktü ve on kez, belki yirmi kez Sarai'nin adını bağırdı. Çevresini saran sessizlik geriye tek bir yankı bile göndermiyordu. Daha sonra fısıltıyla bir başka ad söyledi. Durum aynıydı.

**N**athanaël adadaki ilk günlerinde, eğer yedi veya dokuz değilse ilk sekiz gün boyunca (günleri artık Ay'ın dördünlerine bakarak hesaplıyordu, bu aşağı yukarı Willem'in haftalık ziyaret dönemleriyle de uyuşuyordu), eski iskeleyi denetleme görevine ilişkin programa tamamen sadık kaldı. Çok rüzgârlı günlerde, uçuşan kumlardan korunmak için yüzünü bir eşarpı sarmalama yöntemini geliştirmişti. Uzaklardan küçüklü büyüklü tekneler geçiyordu, ama bunların hiçbiri adaya yanaşmaya niyetlenmemişti. Tayfalıği sırasında gemideki boş vakitlerinde yaptığı gibi, yüzükoyun yere uzanıp başını ellerinin arasına alıyor ve öylece hayaller kurarak saatlerce çevreyi seyrediyordu. Bay Van Herzog'un çalışma odasındaki kefekiden, fildişinden ve mercandan yapılmış bibloları hatırlayıp, iskelenin çürük ahşap direklerine tutunan midyelerin ve kabuklu deniz hayvanlarının o mavili, sedif renkli veya pembeli, ilginç desenli kabuklarını oluşturmalarını hayran hayran izliyordu. Malikânede onca değer verilen biblolar şimdi ona oldukça önemsiz görünüyordu, zira bunlar sadece, zamanın, kullanımın ve öğelerin ağır de-

viniminin şeylere kazandırdığı biçimlerden oluşuyordu. Bir seferinde, kumların katılaşıp taşlaşması sonucunda oluşmuş, ressam paletine benzer, tıpkı onunki gibi başparmak için bir deliği bulunan büyükçe bir yassı taşa rastladı. İnsanlar gibi doğa da, nefis görünümlü işe yaramaz şeyler oluşturuyordu. Bu bıktırıcı uzun denetim gezileri sırasında sahilde tek bir ayak izine bile rastlamadı. Kumda sadece kuşların yıldız benzer ayak izleri ile tavşanların zıplama izleri vardı. Bazen kumların arasından bir at nalı çıkıyordu; bay Van Herzog'un çiftçilerinden biri bundan birkaç yıl önce adadan çekip giderken sürüsünü serbest bırakmıştı. Bu güzel hayvanlar gündüzleri ortalıkta görülemeyecek kadar vahşiydiler, ama bazen şafak vakti denizin kenarında dalgaların bıraktığı tuzları yalarken görülebiliyorlardı.

Bir süre sonra Nathanaël boşu boşuna taşıdığı tüfeğini evde bir duvara astı. Artık kum tepelerinin üzerinden denizi gözlemekle yetiniyordu.

Rüzgâr sert estiğinde, adadan ayrılan çiftçinin daha o zamanlar ekmiş olduğu çam fundalıklarını kendine siper ediniyordu. Rüzgâra karşı koyabilmek için birbirine dayanarak büyüyen bu sık fundalıkların arasında insanın ormandaki gibi yolunu kaybetme tehlikesi yoktu; dalların arasından öbür yandaki çıplak açıklık görülebiliyordu. Fundalık, bir kilisenin içi gibi korunaklıydı. Bir ucundan yaklaşıldığında sanki içerde tam bir sessizlik hakimmiş gibi geliyordu, ama daha sonra dikkatle dinlendiğinde bu sessizliğin, denizin dalgalarını anımsatacak kadar gür ve katedral orgları kadar derin, pes ve ahenkli seslerle örülmüş olduğu anlaşılıyordu; sanki bir sürü farklı dua aynı anda okunuyormuş gibiydi. Fundalıktaki her kol, her dal, her gövde farklı bir iniltiyle salınıyor, fısıldamalar, göğüs geçirmeler duyuluyordu. Aşağıda, yosunlar ve eğreltiotları aleminde ise sükunet egemendi.

Ama en güzeli, kuluçka dönemlerini adada geçiren binlerce kuştı. Denizin eteklerinde dolanan uzun bacaklı kuşlar, yükselen güneşin altında donmuş gibiydiler; ender olarak bazen, avlarını kaçırmamanın verdiği hayal kırıklığıyla, ağır ağır ve dikkatle yeni bir adım atıyorlardı. Nathanaël kendini, nihayet karnını doyurabilecek bir şey bulan kuşun sevinci ile canlı canlı yutulan balığın azabı arasında bölünmüş hissediyordu. Yabankazları gökyüzünde gemi flamalarına benzer bulutlar oluşturuyorlar, daha sonra çığlık çığlığa otlakların üzerine iniyorlardı; onları ördekler izliyordu, ya da öncülük ediyorlardı; kuğular ise, gökyüzünün beyaz melekleriydi. Nathanaël, kendisine ait hiçbir şeyin, bir başka türe ait bu canlar için önem taşımadığını biliyordu; aşkına aşkla cevap vermiyorlardı; içinde en küçük bir avcı güdüsü hissetmiş olsaydı bunları öldürmüş olabilirdi, buna karşılık doğayla ve insanlarla ilişkilerinde onlara yardım edemiyordu. Kum tepelerinin üzerindeki seyrek çalılıklar arasında zıplayarak koşuşturan tavşanlar da dostu değildi, sadece bir başka dünyaya ait yuvalarından çıkıp yolunu şaşırان davetsiz misafirlerin dışında. Bir seferinde bir ağacın altına gizlenip, onların çıplak Ay ışığı altındaki dans edişlerini izlemişti. Sabahları kızkuşları gökyüzünde düğün uçuşlarını eda ediyorlardı, Fransa kralının tüm balerinlerinden çok daha güzeldiler. Gecelerin uzun bacaklı kuşlar hâlâ yerlerinde öylece duruyorlardı. İhtiyar Willem bir gün Nathanaël'e erzakını getirdiğinde, koluna asılı boş bir sepetle bir kum tepesinin ardına dolanıp gözden kayboldu. Bir sonraki gemiyle Van Herzog'un masasına gönderilecek olan kızkuşu yumurtalarını arıyordu. Nathanaël'e de birkaç tane bırakmak istedi, ama o reddetti.

Adada dünyadan uzakta olacağını hayal etmişti. Aslında

öyleydi, ama düşündüğü kadar değil. Willem'in her gelişi onu, artık terk etmiş olduğunu sandığı şeylere geri döndürüyordu. Yaşlı adam, erzağın yanı sıra köyden haberler de getiriyordu: doğum yapan bir inek veya kısırak, bir ahırda çıkan yangın, dayak yiyen bir kadın veya boynuzlanan bir koca, doğan veya ölen bir çocuk, hatta acımasız vergi memurunun gelişi. Almanya'da kuşatılan veya yağmalanan şehirlerden söz ettiği bile oluyordu.

Ama en önemlisi, Nathanaël'in sandığının tersine, ihtiyar adam adaya sadece onun için gelmiyordu. Willem Nathanaël'in kapısına erzakını boşalttıktan sonra omzunda bir çuvala eski çiftliğin yolunu tutuyordu; çiftlikte hâlâ çiftçinin yanı yatalak dul karısı ve zaman zaman geçirdiği krizler sırasında günlerce yemeden konuşmadan ot minderinin üzerinde öylece yatan hastalıklı kızı yaşıyordu. İki kadının bir ineği, birkaç tavuğu ve sebze ekip biçtikleri küçük bir bostanları vardı. Ama şimdi bunları ellerinden alıyorlardı. Bay Van Herzog'un adamlarından biri onlar için Horn'daki bir düşkünler yurdunda yer bulmuştu. Yaz ortalarında oraya götürüleceklerdi, gerekirse zorla.

Bir seferinde Willem Nathanaël'den, deliler diye adlandırdığı kadınların evine kadar kendisine eşlik etmesini istedi. Yol Nathanaël'e uzun gelmişti, nefes nefese kaldığını ve yorulduğunu göstermemeye çalışıyordu; hasta olduğunu onun bilmesini istemiyordu. Bu nedenle kadınlara, ahırların çatısını onarmak gibi, onların beceremeyecekleri bazı işleri yapmayı bile teklif etti. Birkaç sikke karşılığında kadınlar Nathanaël'e süt veya yumurta vermeye başladılar; genç adam aynı yolla bir de küçük maymun sahibi oldu. Kız hastalandığında, ineğe Nathanaël bakıyordu. Kayıp Ada'dan ayrıldığından beri hiç yapmadığı bu iş, hoşuna gidiyordu. Hayvanın böğrü, sıcak ve pürtüklü, dağların ardından batmakta olan bir güneş gibi kızıl renkliydi. Bu iki kadın, üzerlerine



yıkılmakta olan harap çiftliklerine büyük bir sevgiyle bağlı olmakla birlikte, düşünler yurdunda, belirli saatlerde yemek yemek, kışın çıtır çıtır yanan bir sobanın yanında olabilmek, diğer kadınlarla sohbet edebilmek, cumartesileri kiliseye gidebilmek ve pazarları sıcak bir banyo yapabilmek imkânına kavuşacaklardı. Fazlaca süt vermeyen inek için ise bu değişiklik, kesim anlamına geliyordu.

Adadan ayrıldıkları gün sanki bir bayram yaşandı. Willem'le birlikte köyün bazı delikanlıları da gelmişti. İhtiyar kadını, örtüden hazırlanmış garip bir koltukta iki delikanlı taşıdı. Deli kız ise, ne olup bittiğini anlamadan onların arkasından yürüyordu. En arkadan da inek geliyordu. Kadınları adadan ayrılmaya ikna edebilmek için bir sürü işe yaramaz ev eşyası da taşınıyordu. Nathanaël ihtiyar kadını, güz sonlarına kadar ineğe bakacağına söz vererek ikna etti.

Komşularının ayrılması Nathanaël'i sütsüz bırakmıştı, zira Willem'in getirdiği ya hemen bitiyor ya da kısa sürede ekşiyip kesiliyordu; Willem'in kümesi boşalınca, Nathanaël de yumurtasız kalmıştı. Ama önemli olan bunlar değildi. Adada hiç olmazsa iki insanla bir evcil hayvan vardı. Şimdi ise yalnızlığı artmıştı.

Bununla birlikte adanın tamamı insansız değildi. Willem bir gün ona adanın Van Herzog'a ait olmayan Kuzey kıyısında, yirmi kadar ailenin yaşadığı bir köyden söz etmişti. Köyün alçak kulübeleri, kalkana benzer küçük bir koyda, rüzgârı cepheden alacak biçimde, yan yana, sıkışık bir tarzda inşa edilmişti. Oudeschild köyünün yarı çiftçi, yarı balıkçı sakinleri, bir miktar arpa ile birkaç baş hayvana sahiptirler. Willem, bu köylülerin sarhoş taklidini yaparak, köyde içkinin bulunduğunu da ima etmiş, bazı günler dere gibi bira ve cin içtiklerini söylemişti. Köyün papazı yoktu, in-

sanlar kendi başlarının çaresine bakıyorlardı, köyün genç kızları ise hiç hayır dememekle ün salmışlardı. Willem oraları hiç görmemişti; köy sakinleri daha uzak yerlerle, Züiderzee'nin kuzeydoğu kesimiyle alışveriş yapıyordu.

Bir ağustos günü Nathanaël, adanın iç kesimlerinden çıplak at üzerinde sağlam yapılı ve neşeli iki delikanlının gelmekte olduğunu gördü. Atları başıboş sürüden kapmışlar ve ellerinden geldiğince terbiye etmişlerdi. Perçemleri ve yeleleri rüzgârda uçuşuyordu. Yarı çıplak, beyazımsı sarı saçlı, gündelik iş kıyafetlerinin açıkta bıraktığı vücut kesimleri bronzlaşmış bu çocuklar Nathanaël'de bir tezahür etkisi uyandırmıştı: sanki yaşam, onu ziyaret etmek için bu insanların ve hayvanların şeklini almıştı. Kısa sürede ahbap oldular. Delikanlılar, Willem'in her hafta taşıdığı fıçılarla doldurduğu tekneden taze su içtiler. Nathanaël'e kendileriyle birlikte adanın öbür ucundaki köylerine gelmesini teklif ettiler, ertesi veya daha sonraki gün onu geri getirebileceklerini söylediler.

Nathanaël uzun bir süreden beri herhangi bir eğlenceye katılmamıştı, bir öksürük krizinden veya kan kusmaktan, böylece eğlenceyi berbat etmekten korkuyordu. Bay Van Herzog'un hizmetkarlarıyla birlikte fuara gitmeyi hep reddetmişti, ama şimdi bu delikanlıların neşesi onu heyecanlandırmıştı. Markus'un terkisine bindi. Lukas, atını koşturmak için topuklarıyla böğrünü dövüyordu. Atlar kum veya otlak zeminde hiç ses çıkarmadan koşuyorlardı. Atın koşum kayışlarının geçtiği omuz kesimine sarılmak ve onun sıcaklığını ve gücünü hissetmek hoş bir duyguydu. Bu diri vücudun saldıgı terin kokusu bile hoştu. Nathanaël'in köye gelmesi ortalığı bayram yerine çevirdi ve akşam bir eğlence düzenlendi: şakalar yapılıyor, kucaklaşıyor ve içiliyordu; pideler pişiriliyor, havalara atılıyor, daha sonra da yeniyordu; hayır demesini bilmeyen, ama Nathanaël'in evet deme

fırsatını vermediği tombul kızlar, viyola eşliğinde dans ediyorlar, delikanlılarla itişip kakışıyorlardı. Bir sıranın üzerinde oturan yaşlılar ise topuklarıyla yeri dövüp tempo tutuyorlardı. Nathanaël şenliğin baş misafiriydi, halsizliği, ateşi ve öksürüğü sanki bir mucize eseri yok olmuş gibiydi. Geleceği düşünmeksizin, geçmişinin on yılını unutmuş, tekrardan on sekiz yaşındaki bir tayfa gibi eğlenmeye koyulmuştu. Ama ertesi gün, Markus ile birlikte uyuduğu çatı arasında şiddetli bir öksürük krizine tutuldu; kana bulan mendilini gizledi. Bu tip hastalıklara pek alışık olmayan delikanlılar bunu önceki gece çok içmesine verdiler. Altı mili bu halde at sırtında alması mümkün değildi; onu sandalda taşımak çok eğlenceli olacaktı. Adanın en korunaklı yerlerinden dolanarak ve kumluklardan sakınarak ağır ağır geri döndüler. Delikanlılar tekneye bir de bira fıçısı almışlardı. Nathanaël içmedi, ama arkadaşlarının keyfi onu da neşelendiriyordu. Evinin önündeki kum tepesini aşmasında ona yardımcı oldular. Tekrar görüşmek vaadiyle vedalaştılar. Nathanaël onları bir daha hiç göremeyeceğini biliyordu.

Birkaç gün sonra, işleri nedeniyle Brema'ya gitmek zorunda kalan bay Hendrick, Van Herzog'un o sonbahar adaya gelmeyeceğini öğrendi.

Nathanaël aslında bu ziyaretten bazı bakımlardan çekiniyordu. Kuşlarla dolu av torbaları hayali ona dehşet veriyordu. Ama haber, yalnızlığını şiddetlendiren bir perde gibi düşmüştü. Bay Hendrick'in uşağı olarak, onunla birlikte dönüş yolculuğu için gemiye binişinin hayalini kurmuştu, ama tek başına dönüş fikri hiç geçmemişti aklından. Bununla birlikte eski belediye başkanı, göndermiş olduğu kısa pusulaya, Nathanaël'in iyileşmiş ve kasım başında şehirdeki görevinin başına geçmeye hazır hale gelmiş olduğunu umduğunu ekleme lütfunda da bulunmuştu. Ama Nathanaël kasımda geri dönmeyeceğinden emindi.

O ndan sonra zaman durdu. Sanki saatin üzerindeki rakamlar silinmiş, kadranın kendisi de gündüz vakti gökyüzündeki ay gibi silikleşmişti. Ne bir duvar saati (evdeki bozulmuştu), ne bir cep saati (hiçbir zaman olmamıştı), ne de çobanların duvara astıkları türden bir takvim olmaksızın, zaman ya bir ışık gibi hızla geçiyor ya da sonsuzluğa kadar donmuş kalıyordu. Güneş her sabah hemen hemen hep aynı yerden ve her seferinde birazcık daha geç doğuyor ve daha sonra gene hemen hemen hep aynı yerden ve her seferinde birazcık daha erken batıyordu. Gündoğumu ve batımı, yegâne önemli olaylardı. Bu ikisinin arasında bir şeyler akıyordu, ama bu, zaman değildi, yaşamın kendisiydi. Artık ayın evreleri önem taşıymıyordu, sadece kumsalın ışıltılı parıldadığı dolunay dönemi dışında. *Tetis*'in dümencisinin Aldebaran'a veya Ülker'e doğru baştuttuğu günlerden beri hep ezberden bildiği takımyıldızların adlarını ve yerlerini bile unutmamıştı, ama bunun artık önemi yoktu; aslında, gökyüzünü ısıtan ateşler anlaşılmasız şeylerdi. Bulutlar ve sis kümeleri hemen hep bunları örtüyordu; zaman

zaman da yitik dostlar gibi tekrardan ortaya çıkıyorlardı. Hastalığı ağırlaşmış, onu herhangi bir şeyi tutkuyla sevmekten alakoyacak hale getirmeden önce bütün varlığıyla geceye âşık oldu. Aşk, sınırsız gibiydi, son derece güçlü: denizin üzerindeki gece, karanın üzerindeki gecenin bütün her yanına uzanıp onu sarmalıyordu. Kimi zaman evden dışarı çıkıp, yumuşak kum tepelerinden ve onların arasından denizin beyaz köpüklerinden başka bir şeyin görülmediği gecenin içine dalıyor, gıysilerini çıkarıp bu karanlığın ve bu esintinin ta içine kadar işlemesini sağlıyordu. Diğer şeylerin arasında herhangi bir şey haline geliyordu. Neden olduğunu açıklayamamakla birlikte, teninin geceyle bu teması sanki ona sevişiyormuşçasına zevk veriyordu. Diğer anlar, gecenin boşluğu dehşet vericiydi.

Gün, giderek daha çok bölüme ayrılıyordu. Çalıkların, kumların üzerindeki gölgesi bir güneş saati gibiydi. Nathanaël, gölgenin dolanımını izliyordu. Ya da eline bir avuç kum alıyor ve parmaklarının arasından yavaş yavaş akıtıyordu, böylece bir kum saati elde etmiş oluyordu, ne saniyeleri, ne dakikaları, ne de saatleri gösteren bir saat: zamanın geçtiğini gösteren bu kanıtı yok etmek için, oluşan kum tepesini avuç içiyle bastırıp dümdüz etmek yetiyordu. İnsanların zaman ölçeğiyle tüm irtibatını koparmamak için, evin içindeki ahşap bir kirişin üzerine çakıyla, Willem'in her iki gelişi arasında geçen günlere tekabül eden çentikler atıyordu. Eğer bir akşam çentik atmamayı unutursa, zaman onun için karmakarışık oluyordu. Ama Willem, adada ondan başka kimsenin kalmamasından beri daha düzensiz gelip gitmeye başlamıştı. Nathanaël, gelmesini beklediği tekne geciktikçe giderek artan bir endişeye kapılıyordu, ama bu endişenin tekneyle birlikte gelecek olan peynir kalıbıyla, ekme somunuyla, deniz havasıyla sararmış sebzelerle bir ilgisi yoktu, ne de, bütün önemine karşın, içme suyuyla. Nathanaël'in Wil-

lem'in yüzünü görmeye ihtiyacı vardı, kendisinin de hâlâ bir yüzünün olduğundan emin olabilmek için.

Bir seferinde, hâlâ sesinin ve dilinin olduğunu görebilmek için, yüksek sesle, artık bir kadının değil, kendi adını tekrarladı. Sesi onu ürkütmüştü. Boğuk martı çığılığı, çulluk iniltisi, tüylü ve kanatlı ırkın diğer üyelerinin anlayabileceği bir çağrı bir uyarı içeriyordu; veya en azından bir varoluş ifadesiydi. Onun işe yaramaz adı, ölmüş gibiydi, tıpkı hiç kimsenin konuşmaması halinde diğer bütün kelimelerin de öyle olacağı gibi. Bu .denli koca bir dünyanın içinde kendi varlığını doğrulayabilmek için belki de şarkı söylüyor olması gerekiyordu, kuşların şakıması gibi. Ama sesinin boğuk ve yetersiz olması bir yana, şarkı söyleme isteğini tümüyle yitirmiş olduğunun farkındaydı.

Korku, yavaş yavaş, önce sinsi bir biçimde, ardından da şiddetli kamçı darbeleriyle yerleşti içine. Ama bu, sanmış olduğu gibi yalnızlık korkusu değil, ölüm korkusuydu, sanki ölüm, yalnızlığından beri daha kaçınılmaz hale gelmişti. Adadan bir an önce ayrılması gerekiyordu. Ama nereye? Willem'in o denli beklenen ziyaretleri birer tehlike haline gelmişti: hemen hiç kesilmeyen öksürüğü, el değdiğinde hemen anlaşılan ateşi, ihtiyar adamın gözünden kaçacak gibi değildi; bir entrika çevrilebilirdi, iki kadına yapıldığı gibi; eğer onu malikaneye geri götürmenin mümkün olmadığı kanaatine varırlarsa, son bir sığınma yeri olarak Willem'in duman ve rutubet dolu kulübesine aktarabilirler veya Horn'daki hastaneye kaldırabilirlerdi. Öte yandan Willem büyük ihtimalle, havalar bozmadan önce, bu denizasırlı yolculuklarına bir son vermek istiyor olmalıydı.

Sağduyusu ona, insanın her zaman yalnız öldüğünü söylüyordu. Hayvanların olmak için yalnız kalmaya çalışmaları boşuna değildi. Gene de geceyarısı boğulurcasına öksürük krizlerine tutulduğunda, yanında bir insanın bulunmasının

kendisi için bir destek olabileceğini düşünüyordu, bu kişi sadece yanında durup terini silecek bir Tim veya Minne olsa bile. Amsterdam'daki hastanede, can çekişen insanların başucunda Latince teşhislerde bulunan hekimi hatırlıyordu: istediği, böyle bir şey değildi. Gemide balyaların gölgesinde yatmakta olan melez ahçının başında tuttuğu gece nöbetlerini anımsadı: adama elinden geldiğince yardım etmiş ve destek olmuştu; ama gene de cerahatin kokusu ve gözkapığından yarı yarıya dışarı fırlamış gözün hali, midelerini bulandırmıştı. Son ana kadar üzerine konan sinekleri kovmaya devam etmiş olmasına rağmen onun ölmesini istemişti. Cizvite de bir avuç sudan başka bir şey verememiş, Foy'un acısını dindirmeyi de başaramamıştı. Sarai'ya gelince, o son nefesini Nathanaël farkında olmaksızın vermişti, ürpermemişti bile. Amsterdam'daki malikanede, belki de tam o anda, bayan d'Ailly onu öpüyordu. İnsanların tıklım tıklım doldurduğu meydanda, Sarai yalnız başına ölmüştü.

Kitapsızdı, evde sadece bir Incil'e rastlamış, onu da bir gün sobayı yakmak için kullanmıştı. Ama şimdi ona, o güne kadar okumuş olduğu kitapların (acaba diğer tüm kitapları da yargılayabilir miydi?) kendisine pek bir şey kazandırmamış olduğunu düşünüyordu, belki de sadece okumanın verdiği keyfin ve düşünme itkisinin dışında; gene de o an için en iyi şeyin, kendini tümüyle gözlerinin önünde sergilenen dünyayı okumaya vermek olacağını düşünüyordu, kaderinin kendisine bahşedeceği süre çok kısa olsa bile. Kitap okumak, hayatsuyu içmek gibi bir etki yaratmıştı hep onda, orada olmamak için sarhoş olmak gibi bir şey. Ayrıca, kitaplar neydi ki? Élie'nin evinde, mürekkep sıvanan o kurşun kalıplarla yeterince uğraşmıştı. Bedensel duyumları huzursuz edici oldukça, kendine dönüp içinde olan bitenleri, anlamasa bile, izlemeye çalışmanın daha zorunlu olduğunu düşünmeye başlamıştı.

Bir iki kez, uzun yakalıklı ve kara uzun manşetli insanların kürsüden vaaz ettikleri tavsiyeler doğrultusunda, kendi geçmişinin bir değerlendirmesini yapmaya çalıştı, ama başaramadı. Birincisi, bu özel olarak kendi geçmişi değil, sadece yolunun üzerinde rastladığı şeylerin ve insanların geçmişiydi; onları, veya en azından bazılarını gözünde tekrardan canlandırıyor; buna karşılık kendini göremiyordu. Bütün her şeyi hesaba kattığında, insanların ve durumların ona kötülükten ziyade iyilikte bulunduğunu düşünüyordu, günlerin akışı içinde acı çekmekten ziyade neşelenmişti, şüphesiz bunlar, çoğu insanın böyle değerlendirmeyeceği şeyler olsa bile. Kimsenin ciddiye almadığı keyifler tatmıştı, mesela dışlarının arasında bir fidanın sapını çiğnerken hissettikleri gibi. Hiçbir zaman zengin veya ünlü olmamıştı, ama zaten ne birini ne de öbürünü istemişti. Kendisi de ne birine acı vermiş, ne bir kuşa bir taş atmış, ne de birinin aklında, kendisinin sarfettiği herhangi bir acı sözün kalmış olduğunu düşünüyordu. Eğer böyleyse, bu şansının yaver gitmesindendi. Greenwich'te o şişko tüccarı öldürmüş olabilirdi; bunu yapmamış olması tamamen bir rastlantıydı. Eğer Sarai kendisinden açıkça çalıntı malları satmasını istemiş olsaydı, korkaklığı veya tutkusu nedeniyle muhtemelen bunu kabul ederdi.

Ama, her şeyden önce, kendim dediği bu insan kimdi? Nereden peydahlanmıştı? Tersanenin, tütün çekip ona buna şaplak atmaktan hoşlanan şişman ve neşeli marangozu ile onun sofu karısından mı? Elbette hayır... Sadece onların içinden geçmişti. Diğerleri gibi kendini, hayvanlardan ve ağaçlardan farklı bir insan varlığı olarak görmüyordu; daha ziyade, birincilerin kardeşi ve ikincilerin uzaktan kuzeni olduğunu düşünüyordu. Dışiler dünyasının karşısında tam eril biri olarak da hissetmiyordu kendini; bazı kadınlara tutkuyla sahip olmuştu, ama yatağın dışında, kaygıları, ihti-



yaçları, ücretli köleliği, hastalıkları, yaşamak için gerekli olan gündelik uğraşları onlarınkinden farklı değilmiş gibi geliyordu. Gerçi sadece birkaç kez olsa da, diğer erkeklerin verdiği tensel dostlukları da tatmıştı; kendini daha az erkek hissetmesinin nedeni bu değildi. Güneşi ve suyu arayan, rüzgârın ufalayıp serpiştirdiği topraklardan iyi kötü beslenen bitkilere o denli benzeyen insanoglunun esnekliği ve kaynaklarına ilişkin dargörüşlülüğün büyük bir yanığı olduğunu düşünüyordu. Küçüklükten başlayarak edinilen bilgiler, alışkanlıklar ve kategoriler arasındaki veya Tanrı diye adlandırdığımız şeye ilişkin değişik ibadet tarzları arasındaki farklılıklar, doğadan değil, geleneklerden kaynaklanıyordu. Yaşlar, cinsiyetler ve hatta türler bile ona, birbirine sanıldığından daha yakın görünüyordu; çocuk veya ihtiyar, erkek veya kadın, hayvan veya konuşup elleriyle çalışan iki ayaklı yaratık, varoluşun bahtsızlığını ve hoşluğunu paylaşıyorlardı. Derisinin farklı renkte olmasına rağmen, melez ahçıyla çok iyi anlaşmıştı; icra etmiyor olmakla birlikte, dini farklı olmasına rağmen Sarai da diğerleri gibi herhangi bir kadındı, üstelik vaftizli hırsızlar da vardı. Eski belediye başkanı ile arasında derin bir uçurum bulunuyor olmakla birlikte, bay Van Herzog'a karşı sevgi beslemişti, kuşkusuz onun uşağına çok küçük bir teveccüh köşeciği uygun görmüş olmasına rağmen; okulda hocasından ve daha sonraları Élie'nin evindeki kitaplardan edindiği bilgilere rağmen, kendini Markus'tan veya yemek pişirmekten başka bir şey yapmayan melez ahçıdan daha bilgili görmüyordu. Cübbesine ve Fransa'da doğmuş olmasına rağmen, genç Cizviti bir kardeşi gibi hissetmişti.

Ama fikir üretmek onun işi değildi; o sadece kendisinden söz edebilirdi, belki bu bile değil. Suyun topraktan veya kilden yapılmış bir kulübeyi yavaş yavaş ufalaması gibi, bedensel yıkımı ilerledikçe, içindeki dorukta bir şey giderek

daha güçlü ve şiddetli bir biçimde ışıldar olmuştu, tıpkı yıkıma uğrayan evin en üst odasında yanan bir mum gibi. Ev çöktüğünde bu mumun söneceğini tahmin ediyordu, ama bundan o kadar da emin değildi. Bunu görecekti, veya hiçbir şey görmeyecekti. Gene de mutlak karanlığı tercih ediyordu, bu ona daha arzu edilir bir çözüm gibi görünüyordu; kimsenin ölümsüz bir Nathanaël'e ihtiyacı yoktu. Veya belki de küçük alev ışıldamaya devam edecekti, ya da bir adının olup olmadığından habersiz veya böyle bir kaygı duymadan diğer mum bedenler arasına gizlenip tekrar yanacaktı. Aslında, ruhunun, veya genç Cizvitin can diye adlandırmış olduğu şeyin, kendisinde bulunduğundan daha farklı bir şey olup olmadığından da şüpheliydi. Ama, Léo Belmonte gibi, eksen veya boşluk denen şeyin Tanrı mı, yoksa kendisi mi olduğunu merak edecek kadar da derinlere inmiyordu. Etrafında deniz, sis, güneş, yağmur, karadaki, havadaki ve sudaki hayvanlar vardı; bu hayvanların yaptığı gibi yaşamıştı ve öyle ölecekti. Bu yeterliydi. Kimse onu hatırlamayacaktı, geçen baharın böceklerini kimsenin hatırlamadığı gibi.

Sanki bay Hendrick'in gelmeyeceğini bilmiyormuş gibi, bir tür takıntıyla, evin beylere ait üç odasını temizleyip düzenlemeye devam ediyordu. Bir temizlik tutkusu almıştı onu; sahip olduğu birkaç çatal bıçağı ve çitiledikçe elinde dağılan eski birkaç elbisesini yıkamak için boyuna kuyudan su çekiyordu. Ocak, yorulmaksızın odun ve kömürle beslemesi gereken aç bir hayvan gibiydi. Sadece bir avuç kavrulmuş arpa, beyaz peynir ve ekmeğe yer hale gelmişti. Bağırsakları artık başka bir besini tutmuyordu; çoğu kez masadan hızla kalkıp kapıya seyirtmesi gerekiyordu; eşikte saldırgan sıvı dışkıların görüntüsü ona dehşet veriyordu; gene de sabah olduğunda bunlar kara birer lekeye dönüşmüş oluyordu ve o da üstlerini kumla örtüyordu.

En kötüsü, takır takır öten şu öksürüktü, sanki içinde, kendisini yavaş yavaş çeken bir bataklık varmış gibiydi. Her gece, ateşin yol açtığı teri çarşaftan daha iyi emdiğini düşündüğü baş Van Herzog'un şık battanilerine sarılıp yatıyor ve sabahın hiç gelmeyeceğini düşünüyordu. Çok basitti: o gece, fundalıkta kimbilir kaç hayvan şafak vaktini görmeden ölecekti? Her biri diğerinden ayrı olan ve ölümü ve yaşamı aynı derecede güç bulan bu hayvanlar için büyük bir acıma hissine kapılıyordu. Tan ağardığında, okyanustan esen serin, yumuşak hava, onu bir süreliğine ferahlatıyordu. Tertemiz yıkanmış vücudu bir an için ona el değmemiş, hatta güzel görünüyor, sabahın mutluluğunu bütün damarlarında hissediyordu.

İlginçtir, hastalığının yıkımını en fazla geceleri hissediyor olmasına rağmen, bu durum onun sevişme ihtiyacını yok etmemişti. Zira bu sevişmenin ötesinde bir şeydi, çünkü şimdi artık hayalini kurduğu çehre hep aynı görünüme sahipti. Bayan d'Ailly'nin büyük bir havlu torba içinde göndermiş olduğu hatmiotlarından hazırlanan bitkiözünü büyük bir minnetle, neredeyse saygıyla içmişti. Onu hep, önünde eğilmiş halde düşünüyordu. Ama geceleyin, kahverengi ipek çarşaflarının arasına çıplak uzandığında onunla, Foy'la, Sarai'yla, diğer birkaç kişiyle birlikte yaptığı gibi sevişiyordu; onun vücudunu diğer sevgililerinin vücutlarının aldığı biçimlerde hayal ediyordu, sadece bu vücut kendini tümüyle bıraktığından, ötekilerden daha yumuşak geliyordu ona. Anıları, bu biçimde dönüşüme uğrayarak tekrar canlanıyordu. Bu bir tecavüz değildi, zira tahayyülünde yumuşak bir biçimde sevişiyor ve tatlı bir kabul görüyordu. Ama gene de ona utanç veren bir küstahlıktı bu... Madeline d'Ailly... Daha önceleri bu adı telaffuz etmekten hoşuna gi-

derdi, ama şimdi, var olan tüm kadınları temsil ediyor hale gelmesinden beri herhangi bir ada ihtiyaç yoktu. Ve şurası muhakkak ki, bayan d'Ailly bu biçimde kullanılmasına izin verdiğini gösteren ne bir şey yapmış, ne bir şey söylemiş, ne de bir şey ima etmişti. Daha sonra her insan yaratığının, bilmeden, çevresindeki veya karşılaştığı başka insanların aşk dolu hayallerine girdiğini ve gerek arzu duyanın bulanıklığına, silikliğine, çirkinliğine ve yaşına, gerek tahayyül edilenin utangaçlığına ve sıkılganlığına, gerekse de onun belki de bir başkasına yönelik arzularına rağmen, her birimizin her ihtimale ve herkese açık olduğumuzu düşündü. Ama bayan d'Ailly yaşıyordu ve bu düşünce biraz daha hayatta kalmayı istemesine neden oluyordu.

Bütün bunlar çok uzun sürmedi ve geçip gitti. Gündönümü fırtınaları aşağı yukarı beklenen zamanda başladı; rüzgârlar her şeyi silip süpürdü. Willem daha önceden fırtınalar dinmeden adaya gelmeyi göze alamayacağını bildirmişti; bu bir veya iki haftalık yoksunluk veya ferahlık anlamına geliyordu. Artık ocağı yakamıyordu; oda, alçak bacadan tekrar içeri sızmaya başlayan rutubetle doluydu. Ama soğuk değildi. Pastırma yazı gibi bir hava vardı. Dalgalar köpüklenerek yarıp ayrılıyor, başka dalgalara yol açıyorlardı, ama bunlar aslında rüzgârın durgun su kütesinde oluşturduğu yarıklardan başka bir şey değildi. Her şeyi yıkarak tahakkümünü kuran efendinin saldırısını, sadece deniz ve titreyerek kum tepelerine yapışan seyrek çalılıklar açığa vuruyordu. Sadece görünmez değil, aynı zamanda sessizdi de: bunda da ona gene dalgalar aracılık ediyordu; ağır biçimde dövülen gevşek kıyılardan yükselen uğultular, kopup pusküren beyaz köpüklerin gürültüsü, onlara eşlik ediyordu. Her şey sessizdi, ağaçlar çok uzaktaydı; dallarından, gövdelerinden yükselen

çıtırtı ve uğultuların duyulamayacağı kadar.

Nathanaël birkaç gün evden hiç çıkmadı; birkaç sefer başını kapıdan dışarıya uzattıysa da, kumsaldan gelen azot kokusu nedeniyle hemen geri çekti. Ona sanki şöyle biraz daha güçlü bir dalga gelse, fırtına biraz daha güçlü esse, sadece ev başına yıkılmakla kalmayacak, tüm ada sular altında kalıp, denizde rastlanan şu tehlikeli sığıklardan biri haline dönüşecekmiş gibi geliyordu. Ama belleğin ötesindeki zamanlardan beri, her sonbahar gündönümünde deniz yükselip alçalıyor, devasa hiddeti sonunda diniyor, yerini kış fırtınalarına bırakıyor ve nihayet onu ilkbahar denizleri izliyordu. Denizin içinden doğan o kum kütleleri, bir gün tekrar sular altında kalacaktı, ama bunun hangi yıl ne zaman gerçekleşeceğini henüz hiç kimse bilmiyordu, tıpkı insanın ne zaman öleceğinin bilinmemesi gibi.

Şimdilik kuşlar adaya hâlâ güveniyor, gelip ona sığınıyorlardı. Kumların durmaksızın dövdüğü camlardan Nathanaël, binlercesinin kum tepelerinin arasındaki bir oyukta toplarını seyrediyordu; hepsi fırtınaya nasıl dayanacaklarını, ona nasıl karşı koyacaklarını, güçlerini nasıl koruyacaklarını biliyordu, bu nedenle de yüzlerini rüzgâra doğru çevirip, kuvvetli yelin tüylerini geriye doğru üflemesini engelliyorlar, kuşatılmış bir ordu gibi sessiz ve düzenli bir biçimde biraraya kümeleniyorlardı. Fırtınanın hiddeti en azından dışarı çıkmayı deneyecek kadar yatıştığında Nathanaël, yüzü koyun yatıp kuşların bulunduğu yere doğru sürünüyordu. O zaman çoğu havalanıp yükseklerde gezinmeye başlamış oluyordu; sanki kendilerini rüzgâra bırakıp süzülmekten büyük keyif alıyorlardı. Martılar tekrar çığlık çığlığa avlanmaya başlıyor, dalgaların dipten kazdığı tortularla bulanıklaşmış bu yoğun çorbaya gagalarını daldırıp daldırıp çıkarıyorlardı. Ufak tefek ve sakın huylu bağırtlıklar kolayca dev dalgaların sırtına tırmanıyorlar, ardından da aşağı doğru ka-

yıyorlardı. Daha utangaç bazıları ise, hareketsiz ve sessiz, yerlerinde bekliyorlardı. Nathanaël kumsalda sürünerek ilerliyor, onları korkutmamaya çalışıyordu. Bir seferinde koyun sığınak işlevi gören uç kesiminde, kanatları çırpışmakta olan gri bir martı görmüştü. Tüylerinden anlaşıldığı kadarıyla tam yetişkin değildi, ama ölüydü. Hareketsiz kanatları artık kendi başının veya tüylü göğsünün denetiminde değildi, rüzgârın o şiddetli iradesine boyun eğmiş, direnmeksizin çırpışıyordu. Nathanaël onu bir sopayla ters çevirdi. Bu şey artık bir kuş figüründen başka bir şey değildi; içerdiği yaşam yok olmuştu. Akşamleyin evde, öksürük krizinin birazcık yatıştığı bir anda dirseklerini pencereye dayayıp, kendini biraz daha az yalnız hissetmek için yakmış olduğu mumun ışığında, odadaki hafif ısıya ve ışığa aldanıp nafile yere içeri girmeye çalışan serseri bir sineğin gelip gelip cama çarpışını seyretti.

Ertesi gün rüzgâr kesildi. Her şey muhteşem bir sükunete bürünmüş gibiydi. Tanın ağarmasından epey önce gömleğini, pantolonunu ve ceketini giydi, her eğilişinde hissettiği o aşırı bitkinlikle ayakkabılarını geçirdi. Kapıyı ardından, rüzgârın itip açamayacağı şekilde dikkatle kapadı. Göğün siyahlığı grileşmeye başlamış, sabahın yaklaşmakta olduğuna işaret etmekteydi.

Adanın iç kesimlerine doğru yürümeye başladı. Alacakaranlıkta, çok iyi tanıdığı bazı işaretlerin yardımıyla, en sevdiği köşeye doğru yöneldi; bu bitkin haliyle oraya yarım saatte ulaşabileceğini hesaplıyordu. Zaman zaman çevresine bakınmak için duruyordu. Kıyıları altüst eden fırtına, iç kesimlere neredeyse dokunmamış gibiydi, sadece koruluğun kenar bölümlerinde birkaç ağaç yıkılmış olabilirdi. Birbirlerine sarılmış duran genç kardeşlerin, birbirlerini korumuş olacağını umuyordu. ama o tarafta köklerinden kopmuş ot-

larla, topraktan kurtulup kumlara doğru sürüklenmiş çalı-  
lardan başka bir şey göremedi. Gittiği yere ulaşabilmesi  
için, yağmurların oluşturduğu ve muhtemelen daha ilerde  
denizle birleşen bir dere yatağını geçmesi gerekiyordu. Dere  
pek derin değildi. Açık açık itiraf etmese de, hasta veya ya-  
ralı hayvanlar gibi davranmakta olduğunu hissediyordu;  
bay Van Herzog'un evinde kendini yeterince yalnız hisset-  
mediğinden, sessizce tek başına ölebileceği bir yer arıyor-  
du. Attığı her adımda, hâlâ geri dönebileceğini ve akşam ol-  
duğunda da kaynatılmış lapasını yiyebileceğini düşünüyör-  
du. Ama her adım aynı zamanda onu biraz daha güçsüz ve  
nefessiz kılarak geri dönüşü daha da güç hale getiriyordu.  
Her an, bir daha kalkamayacak şekilde düşebilirdi, nitekim  
birkaç kez düşmüştü.

Nihayet istediği oyuğa ulaştı; ilkbaharda kuşlar buradaki  
seyrek kocayemiş ağaçlarına sığınıp yuva kuruyorlardı.  
Nathanaël yaklaştığında, iki sülün devasa kanatlarını hızla  
çırparak havalandı. İnişli çıkışlı arazide birkaç tane de cılız,  
insan boyunda, birkaç dalında kuş yuvası bulunan köknar  
ağacı vardı. Nathanaël elini, bir süre önce içinde yaşamın  
bulduğu bu boş yuvalardan birine soktu.

Bu arada tüm gökyüzü kızıl kesmişti, ama beklediği gibi  
sadece doğu yönünde değil, her yönde kıpkızıldı ortalık, al-  
çak bulutlar ışığı her doğrultuda yansıtıyordu. Hafif meyilli  
tepenin eteklerinde, her iki yana doğru denizin dövmekte  
olduğu kumsal uzanıyordu. Ama dalgaların sesi bu uzaklık-  
tan duyulmuyordu. Orada bulunmaktan hoşnuttu. Bir kök-  
nar ağacının rüzgârdan korunaklı yanına, bodur otların  
üzerine uzandı. Burada biraz uyuyabilirdi, sonra eğer yüre-  
ği ona dönmesini söyleyecek olursa eve geri dönebilirdi. Bir  
yandan da şansına burada ölecek olursa, bütün formalite-  
lerden kurtulmuş olacağını düşünüyordu: kimse onu ara-  
maya çıkmayacaktı. İhtiyar Willem onun bu denli uzaklara

gitmiş olabileceğini sanmazdı. İlkbahar geldiğinde adaya sı-  
zacak olan yumurta hırsızları ise, onun kalıntılarını gömme  
gereği bile duymayacaklardı.

Birden bir meleme duydu; bunu garipsemedi, zira adanın  
iç kesimlerinde serbest kalmış birkaç koyun yaşıyordu;  
onun gibi burada kendilerine sığınacak bir yer bulmuşlardı.

Havanın kızılığ geçmişti; sırtüstü uzandı, gökyüzünde  
toplanıp ayrışan bulutları seyretmeye koyuldu. Sonra bir-  
den bir öksürük krizi başladı. Öksürmemeye çalışıyordu,  
ne var ki hasta göğsünü açması bir işe yaramıyordu. İçinde  
her yanı acıyordu. Birazcık ferahlayabilmek için hafifçe  
doğruldu; ağzı, çok iyi tanıdığı sıcak sıvıyla dolmuştu; ha-  
fifçe tükürdü ve incecik köpüklü sızıntının kumları örten  
otların arasından akışını izledi. Her zamankinden birazcık  
**daha fazla tıkanmış** gibiydi. Başını otlara yasladı ve uyumak  
için yerleşti.



**Güzel bir sabah**

*Johan Polak için*

**O** halde onları gördün?  
– Görmekle kalmadım, konuştum da. Bir sır ister misin? Ben gidiyorum.

– Gidiyor musun? Nereye?

– Danimarka'ya. Belli ki oyunculara Kuzey'de daha iyi davranıyorlar.

– Anlaştılar mı seninle?

– Biliyorsun, *Kahverengi Ayı*'nın başoyuncusunun kellesinin uçmasından beri birine ihtiyaçları var.

– Loubah bunu biliyor mu?

– Hayır. Yakında öğrenir. Sen canını sıkma, Klem. Danimarka'dan dönüşte burada tekrar görüşürüz. Ha, bu arada, son bahisten sana üç çeyrek borçluyum.

– Boşver, önemli değil...

Kucaklaştılar.

Dönüp durmakta olan bu kocaman kürenin üzerinde bulunduğu on iki yıldan beri, kendisi de küçük bir bilye gibi,

sadece Amsterdam caddelerinde ve sokaklarında olsa bile, dolanıp durmuştu. Akşamları, özel uşak kıyafetini giyip Loubah'ın kapısını son derece saygılı bir reveransla müşterilere açıyordu. Bazen, çingırağın sesini duyduğunda koşup, özenle ağırlanması gereken konukların istediği içkiyi veya tütünü almaya gidiyordu. Mevrouw Loubah sadece bu tip konukları kabul ediyordu.

Kuzenlerinden biriyle veya üçüncü bir kişiyle – zenci bir kadındı bu – birlikte yastıklara yaslanan beyefendiler, kabarıklık saçlı küçük çocuğu görmüyorlardı bile. Bazen ona, iskemlede asılı duran ceketlerinin cebinden birkaç metelik bahşiş almasını söylüyorlardı. Ama kimi zaman Lazare altın bir sikkeyle karşılaşp şaşırıyor, hırsızlıkla suçlanmamak için nasıl yapıp da paranın üstünü bırakacağını bilemiyordu. Sonunda zenci kadın kahkahalar atarak parayı onun için bozuyordu. Kuzenleri çok nazikti, ama sabahları çok geç kalkıyorlardı ve onların yataklarını yapmak, kolluklarını, başlıklarını yıkamak ve ütölemek, ayakkabılarını parlatmak için çok çalışması gerekiyordu. Saçlarını taramak için her gün eve gelen kuaför küçük çocuktan maşasını ısıtmasını, daha sonra da üfleyerek ılıtmasını istiyordu; yanık saç kokusu midesini bulandırıyor.

Onun için en zevkli şey, kendisini hizmet etmesi için kır lokantalarına götürmeleriydi. Kötü bir insan olmayan ve komşularıyla iyi geçinmekte yarar gören Lobuah, onun gitmesini hiçbir zaman engellemiyordu, üstelik bahşişlerinden pay almaya da kalkmıyordu. Okul sorunu ise bir biçimde halledilmişti. Üstelik artık okula gitmek için epeyce büyüktü.

Kırdaki han kendi başına bir dünyaydı. İçinde herkes vardı: zaman zaman kurulan büyük pazarlar için gelmiş olan çiftçiler, dünyanın her tarafından denizciler, ettikleri

tek lafı anlamasa bile Lazare'a bilgili insanlarmış gibi gözükken şamatacı ve züğürt Fransızlar, onların casus olduğunu fısıldayan hancı, Ekselansları'nın bir an bile olsun yanından eksik etmediği elçilik hizmetkarları, yüksek seviyeli memurların hanımları (bir zamanlar annesi de bu hanımlara benziyordu). İngiltere'den gelen gemiden her zaman birkaç müşteri çıkıyordu hana. İşte o zaman Loubah'ın küçük Lazare'ı ortaya çıkıyordu, sadece sofraya hizmet etmek ve holde beyefendilerin ceketini tutmak için değil, aynı zamanda bu insanlarla İngilizce konuşmak için. Loubah'ın evinde İngilizce çok konuşuluyordu; daha küçüklüğünde öğrenmişti İngilizceyi. Jamaikalı zenci kadın bile çat pat konuşuyordu bu dili. Lazarre, Loubah'ın kendisini, en güzel dantel boyunluğu ve cepleri küçük pırlanta bilyeleriyle dolu halde birkaç haftalığına İngiltere'ye götürdüğü o güzelim anı da hatırlıyordu. Ama bu seyahatten en çok aklında kalan, uğradığı deniz tutmasıydı.

O günlerde oralardan çok sayıda İngiliz geçmekteydi. Önceleri bunların zengin mi, yoksul mu olduğunu anlayamamıştı; yanlarında çok miktarda kaba saba paket taşıyorlardı. Bavulları ise çok eskiydi ve çoğu iple tutturulmuştu. Bu İngilizlerin bazıları iyi giyimli olmakla birlikte, beyaz gömlekleri veya çamaşırları ya yırtık ya da yamalıydı; buna karşılık, eski veya pis giysili, çok hırpani olanlarında kimi zaman, ceketlerinin altında boyunlarına doladıkları bir kadının fularına iştirilmiş altın sikkelere veya Mevrouw Loubah'ın hemen sahte diye iddia ettiği kocaman bir elmasa rastlanabiliyordu.

Lazare hemen sonra bunların oyuncu olduğunu anladı. Onları tanıyordu. Londra'da birkaç kez tiyatroya gitmişti; Amsterdam'da da zaman zaman çeşitli tiyatro kumpanyaları, bir köşede kurdukları ahşap sahnenin üzerinde veya bir hanın arabalığında temsiller düzenliyordu. Ne var ki, bura-

dakiler akrobatlık veya palyaçuluk yapmaktan başka bir şey bilmiyorlardı. Buna karşılık son gelenlerin çoğu – on sekiz, yirmi kişi olmalıydılar –, Movrouw Loubah kadar, hatta nezaketiyle onu fethetmiş olan, en iyi dostu olarak kabul ettiği Herbert Mortimer kadar kibar insanlardı.

Herbert Mortimer, Noel paskalyasında İngiltere'ye dönmüştü, ama Lazare hâlâ onu unutamamıştı. Çok yaşlı ve bitkin görünümlü olmasına rağmen yakışıklı bir insandı, bembeyaz ve son derece nazik bir ihtiyar. Kocaman bakımlı elleriyle durmaksızın bastonunun topuzunu okşuyordu. Lazare'in başına küçük şaplaklar indirip, ona, işlemeli topuzunu açarak içinden çıkardığı şekerlemelerden vermeyi de seviyordu. O ve Mevrouw Loubah eski dosttular. İki veya üç yıl önce geldiğinde, yanında kaliteli elbiselerle içi broşür ve kitap dolu kocaman bir sandık getirmişti. Bir de, yumruk büyüklüğünde, küçücük şişman bir maymunu vardı; ama maymun ölmüştü. Loubah, Herbert'i, rahatsız edilmek istemeyen insanları ağırladığı üst kattaki odaya yerleştirmişti. Hemen hiç aşağı inmiyordu. Yemeklerini yukarı taşıyan küçük çocuk, bunun nedeninin belki de merdivenler veya korktuğu herhangi bir şey olduğunu düşünmüştü. İnanılmaz derecede mum tüketiyordu – gaz lambasından hoşlanmıyordu –, bununla birlikte Loubah, âdetinin tersine, buna hiç kızmıyordu. Lazare, eğer birbirlerine bu kadar düşkünlerse, bir zamanlar âşıklar gibi her sabah başları aynı yastıkta uyanmış olmaları gerekir diye düşünüyordu, ama bu herhalde çok eskilere aitti, zira Loubah rujuna, pudrasına ve saçlarının kınasına rağmen artık yaşlı bir insandı, Herbert ise yaşlılığını gizlemeye bile ihtiyaç duymuyordu. En azından altmış yaşında olmalıydı. Ama en azından bir bakıma diğer tüm yaşlılardan farklıydı: çok cömert bir yüreği vardı; küçük çocuğun kendisine taşıdığı çikolataları ve pastaları onunla paylaşıyordu hep.

Akşamları geç vakit tavanarasındaki odasına çıkarken Lazare, Herbert'in kapısının altından sızan ışığı farkeder ve onun kendi kendine konuşmakta olduğunu duyar. Veya daha doğrusu, adam sanki kendisine yanıtlar veren bir başka insanla konuşur gibiydi, ama Lazare, odasında ondan başka hiç kimsenin bulunmadığından emindi. Belki de hayaletlerle konuşuyordu, bu da onu çok korkutuyordu, ama Lazare bir gün kapının deliğinden içeri baktı ve ortalıkta herhangi bir hayalet göremedi. En tuhafı da yaşlı adamın sesinin sürekli değişiyor olmasıydı: bazen öylesine genç ve hoş bir ses haline geliyordu ki, çocuk hayalinde diri dudaklar ve güzel dişler canlandırıyor. Bazen de tatlı tatlı cıvıldağan bir genç kız sesine dönüşüyordu. Tartışan kaba saba sesler duyduğu da oluyordu. Ama Lazare'in en hoşuna gideni, bir piskopos veya kralı andırırçasına yavaş yavaş, ağırbaşlı ve soylu konuşmasıydı.

Bir akşam çocuk, kapıyı vurdu. İhtiyar, kapıyı gülen bir yüzle açtı, elinde bir kitap vardı.

– Sen misin? Epeyden beri nefesini kapının altından duyuyordum, küçük bir enik gibi.

Lazare, enik rolüne bürünmek için hafif hafif havladı, yere oturup patilerini adamın dizlerine dayadı. Diğeri onun başını okşadı ve sesli sesli okumaya devam etti. Küçük çocuğa göre ihtiyar adam, o âna kadar duyduklarından veya tanık olduklarından çok daha güzel okuyordu. O akşamdan itibaren hep birlikte oldular. Lazare onun oğlu, küçük eniği, seyircisi haline gelmişti. Bir süre sonra da öğrencisi oldu. Bir akşam ona yıpranmış birkaç sayfa uzattı:

– Okumasını biliyorsun, dedi. Bana replik ver. Böylesi daha eğlenceli olacak.

Gerçekten de çok eğlenceliydi. Lazare, henüz basılı harflere çok alışkın olmadığından bazen hata yapıyor, bunun üzerine ikisi birden kahkahalarla guluyordu.

Artık hemen her zaman, birlikte yemek yiyorlar ve yemek sırasında bıçak, herhangi bir piyeste düşmanlara yöneltilen bir kılıç, çatal ise bir sevgiliye sunulan çiçek veya gerektiğinde bir kraliyet asası haline gelebiliyordu. Üç dört kez Loubah'ın daveti üzerine Herbert akşam yemeğini aşağıya inip evsahibesiyle birlikte yedi, ne var ki kadının yeğenleri ve diğer davetliler ihtiyar adamı sıkıyordu, öte yandan çocuk, Herbert'in de bütün o nazik davranışları ve aşırı kibar konuşmalarıyla insanların çoğunun canını sıkıyordukunu farkediyordu, zira Loubah'ın konuklarının çoğu, zengin olmakla birlikte kaba saba insanlardı, bazıları da son derece sert ve kimseye güvenmeyen tiplerdi. Mevrouw Lobuah ise, bütün kibarlığına ve hoş danteller içindeki ufak tefek görünümüne rağmen, boğuk kahkahalarla gülmek, hıçkırıp geçirmek veya sobaya tükürmek gibi âdetlere sahipti. Öte yandan bay Herbert, kralların ve kraliçelerin İngilizcesini konuşmakla birlikte, o bölgenin dilini iyi bilmiyordu. Onunla dalga geçiyorlardı, bu da ihtiyarın canını sıkıyordu. Küçük çocuk ise onun yaptığı hatalara gülmekte bir sakınca görmüyordu, ama bunu sadece yalnız oldukları vakit yapıyordu.

Bir gün, Noel yortusundan hemen önce, Loubah'ın odasında bay Herbert'in kadına şunları söylediğini duydu:

– Böyle bir coşku, kadanslara bu kadar duyarlı bir kulak... Kendimi sanki on iki yaşına dönmüş gibi hissediyorum, üstelik benim o zamanlar sahip olmadığım bir şeye sahip, bir tür delişmenlik, bir su prensi, Ariel...

– Ariel mi? diye sorarcasına tekrarladı Mevrouw Loubah.

– Kim olursa olsun, diye devam etti öbürü sabırsızlıkla. Bu denli verimli bir toprağı sürmemek büyük günah. Onu eğitebilseydim...

– Sizin mesleğinizde, sevgili dostum, işe aç başlayıp aç ölünüyor.



– Ama bu arada güzel anlar da yaşıyoruz, dedi Herbert düşlere dalmışcasına. Salondaki izleyicileri heyecanlandırmak, sokakta bir insanın öldürüldüğünü görseler bile duygulanmayan insanları duygulandırabilmek çok hoş bir şey... Ve dahası, saray... Ve, insanın hep kral veya prens rolü oynamaya alışmış olmasına rağmen, Ekselansları'nı müthiş bir saygıyla selamlaması... İnsanın, dünyanın bütün büyük kişiliklerine büründüğü bir meslek bu. İzninizle, biraz sizinkine benziyor.

– Ama benim mesleğimde kimse sonunda hapisaneyi boylayabileceği türden tehlikeli şeyler yapmıyor. Siz paçayı ucuz kurtardınız...

– Sayenizde, değerli dostum. Ve sizi de aynı kaderden alakoyan da bu şahane güzelliğiniz oldu...

– Ah! Hiçbir zaman politik saçmalıklarla ilgilenmedim, diye yanıtladı Loubah. Boş şeyler bunlar, sevgili dostum. Ben daha maddi şeyleri yeğliyorum.

– Maddiyat ve başarı için, dedi kibarca. Ama bu küçük çocuk...

– Hayır, dedi kadın. Onu oraya yollayacak olsam bile, bu ancak daha zengin bir soylunun koruyuculuğunda olabilir. Hâlâ maddiyatı yeğliyorum, anlıyor musunuz? Aklınızdan çıkarın onu.

Yerinden kalktıktan sonra da, çocuğun hayretle karşıladığı bir şey yaptı: ihtiyar dostunu dudaklarından öptü. Adam da kadının öpücüğüne uzun uzun yanıt verdi. Bu yaşta hâlâ böyle öpüşebilmek mümkün müydü? Küçük çocuk, Mevrouw Loubah'ın bay Herbert'e gülerek, on iki yaşındaki bir yumurcağın bir rakip olamayacağını söylediğini duydu.

Birkaç hafta sonra Herbert, epeyden beri beklemekte olduğu, bir sürü mühürlü izin belgesini gösterdi neşeyle. Onun açısından politik havalar iyileşmişti.

– Gene de yerinizden ayrılmamanızı öneririm, dedi Lou-

bah ihtiyatla. Orada tiyatro, Dik Kafalar nedeniyle sallantıda. Gerçek bir dramla karşılaşabilirsiniz.

Ama yapacak bir şey yoktu. Birkaç gün sonra ihtiyar adam Londra'ya doğru yola çıktı, Burbage ona iyi bir rol teklif etmişti. Mevrouw Loubah'la vedalaşması çok duygulu, ama çok kısa oldu, sanki bu insanlar onu hep yolcu etmeye alışmış gibiydiler. Herbert küçük çocuğu şefkatle öptü, veya en azından ona öyle geldi, zira ihtiyar dostunun gözleri sanki yaşarmış gibiydi: "Ne Juliette!" diye mırıldandı titrek bir sesle, "Ne Juliette!" Gümrük görevlilerinin bavullarını karıştırıp onu tedirgin eoeceğini düşünerek kitaplarının ve broşürlerinin önemlice bir bölümünü Loubah'ın evinde bırakmıştı.

Çocuk bütün bunlara elkoydu, ama Mevrouw Loubah mum açısından cömert olmadığından, birkaç mum çalmak zorunda da kalmıştı. Geceleri, çatı arasındaki odasında, ihtiyar dostunun seslendirmelerini ve pozlarını taklit etmeye başlamıştı.

Hana gelen komedyenlerin, kendi ifadesine göre pek çok kez kral Jack'in huzurunda temsil vermiş olan Herbert'in görkemine ulaşabilmeleri mümkün değildi. Ama cepleri doluydu. Bir turneye çıkmışlardı, Hannover'e (Seçicisi İngilizdi) ve Danimarka'ya gidecekler, ordan da Norveç'e geçeceklerdi; ama şimdi, han sahiplerinin yakından tanıdığı bay Bréderode adındaki ehlikeyif ve müsrif bir toprak sahibinin bahçesinde düzenlenecek olan kır eğlencesinde sunacakları piyese hazırlanmaktaydılar. Adama duyulan saygıdan oyuncular da paylarını alıyordu. Ama gene de oyunculara sokak soytarısı gözüyle bakılıyordu, bu nedenle de onlara ahırdan bozma bir salon kiralamışlar, içine de büyükçe bir yuvarlak masa ile tabureler yerleştirmekle yetinmişlerdi. Duvar boyunca dizilmiş birkaç çarşaf da yatak görevi görüyordu.

İnsanların yaşını tahmin etmekten hoşlanan Lazare, kumpanyanın en yaşlı elemanının elli yaşlarında, en gencinin ise on yedi dolaylarında olduğunu düşünüyordu. On yedi yaşındaki, oldukça hoş biriydi. Lazare kısa bir süre sonra adının Humphrey olduğunu öğrendi.

Küçük çocuk, elindeki kalaylı kupalarla, mutfak ile salon arasında gidip geliyordu. Bu bir tür oyun gibiydi. Bardaklara yukardan köpüklü bira doldurmaktaki maharetiyle kasıyor, ince kollarını kaldırarak omuzlarını kabartıyordu.

– Bravo! Jüpiter babanın sakisi!

– *Ve ben de sizin Ganimeses'inizim*, diye yanıtladı çocuk; tanınmış bir Shakespeare dizesinden alıntı yaparak.

Sahne görevlisi kulaklarına inanmamıştı.

– Nereden öğrendin sen bunu?

– Rosalinda rolünü ezbere biliyorum, dedi çocuk gururla.

– Eğer bu doğruysa, bir harikayla karşı karşıyayız, dedi durumu izlemekte olan şişman yönetmen. Bu bir şans bizim için.

– Edmund'un oynayamayacağı daha tam kesin değil, dedi sahne görevlisi. Yönetmene karşı çıkmaktan zevk alan biriydi, üstelik Edmund'dan hoşlanıyordu.

– Ne diyorsun sen? Üç haftadan önce ayağa kalkamaz, piyesi yarın sabah oynayacağız. Üstelik yara bere dolu bir suratla Rosalinda rolü...

– Pekiyi, bitli küçük Yahudi, söyle bakalım İngilizceyi nereden öğrendin sen? diye sordu sert bir biçimde sahne görevlisi, piyeste tiran ve kral Herodes rolü üstlenmişti. Sen Rosalinda'nın repliklerini nereden biliyorsun?

– Herbert Mortimer adında, bu evde yaşayan yaşlı bir beyden.

Yönetmen, şişman yanaklarını iyice şişirerek bir ıslık patlattı.

– Daha ne olsun! Ha, bu arada söyleyeyim, Herbert iznini

almış, Londra'ya dönüyor. Sezar rolü için ihtiyaçları varmış ona.

– Sezar mı? Yok canım! Bu dönemde, karmakarışık bir ortamda! Tehlikeli bir oyun o... Hayır, hayır, *Venedik Taciri*'ni oynayacak... Tabii biraz değiştirilmiş, zira ne de olsa netameli bir piyes o da. Ama kabul etmek lazım, Herbert bu role çok uygun, düşünün bir, yüzü siyaha boyanmış ve kafasına sarık sarılmış halde...

– Her neyse! Yaşının Desdemona'yı öpmeye pek uygun olmadığını herkes biliyor.

– Pöh! Ne farkeder ki? Tiyatroda yaşın önemi yok, ne de hayatta.

Diğerlerinin unutmuşa benziyor olmalarına karşılık sarışın şişman yönetmen gözünü çocuktan ayırmamıştı.

– Orlando'yu oyna, dedi Humphrey. Anlarız bakalım Rosalinda rolünü bilip bilmediğini. Gene de çok hoş bir çocuk.

İlerden, ekmeğinin arasına yerleştirdiği ringa balığını yemekte olan suratsız bir çocuk:

– Hey, bu haksızlık, diye bağırdı. Rosalinda rolünü ben oynayacağım, ben, Aliéna.

– Sen Aliéna olmakla yetin yavrucuğum, dedi yönetmen. Eteklik sana yakışmıyor, erkek kılığına girmiş kız rolü oynamak havada üç takla atmaya benzer. İş doğru dürüst yapmak lazım.

– Üstelik, dedi Humphrey, belin çok kalın, seninle doğru dürüst dans edemiyorum.

Lazare, dizlerinin üzerine çöktü, âşığın gözyaşlarını silmesi rolünü oynamaya başladı, ardından da bir gülüp bir yalvardı. İyi bir oyuncuydu; Orlando rolünde, olduğundan daha neşeli bir Humphrey oldu. Küçük çocuk, gözleri neşeyle dolu, replikleri yanılmaksızın yanıtlıyordu. Sevgilisini yitirmiş arkadaşını teselli eden ve onunla inceden dalgasını

geçen, erkek kılığına girmiş genç kız rolünü oynarken de, her iki tipi birden ayrı ayrı canlandırmayı başardı. Üstelik roller son derece karmaşıktı: alay ettiği delikanlı, aslında erkek kılığındaki genç kıza âşık ve bu kıyafetleri içinde, onun o olduğunu biliyordu; bütün bu rolleri mükemmel biçimde oynadı. Herbert'in onu son derece iyi eğitmiş olduğu bir gerçektir.

– Karıştırdın, dedi Humphrey. En önemli yeri atlama: *Erkekler ve kadınlar aynı soyun sopudur*. Baştan al.

– Nasıl istersen, dedi çocuk, ama Rosalinda da bu repliği atlıyor... Kız oldukça keyifsiz, zira Humphrey senden hoşlanıyor.

Hemen, Humphrey-Orlando'nun Rosalinda tarafından seilmeye layık olduğu sonucuna ulaşıldı.

– Pekiyi, ben ne olacağım? dedi, burnu kırmızıya boyalı, omuzlarındaki köylü şalını sağa sola oynatıp duran küçük bir çocuk. Verin elbiseleri ben de oynayayım, herkes kadar iyi oynayabilirim Rosalinda'yı.

– Sen en iyi Touchstone'u oynarsın, dedi yönetmen; bu sözler, kendisine oynadığı, palyaço rolünün hatırlatılmasından hoşlanmayan, alçı suratlı, tıraşsız yüzlü bir oyuncunun sinirlenmesine neden olmuştu.

– Ama gene de insanları sadece ben güldürebiliyorum, dedi hiddetle. Ardından da, sanki becerilerini göstermek istiyormuşçasına, ağzını havaya doğru açıp yüzüne çirkin bir hayvan ifadesi verdi.

– Yeter, dedi yönetmen, sırtını Touchstone diye çağırılan oyuncuya dönerek. Üstelik sana çok yakışıyor. Şansımız var, diye devam etti keyifle, sanırım oyunu biraz değiştirmem gerekecek... Ama kadın kıyafetinde nasıl olacağını da bir görmek gerekir. Ne de olsa Rosalinda benim öz yeğenim.

Humphrey kalkıp bir valizin yanına gitti. Kolları bir sürü elbiseyle dolu halde dondu.

– Şunu giy. Elbiseni çıkarmana gerek yok, yeterince zayıfsın, üzerine olur bunlar.

Sahne görevlisi olan düke dönerek ekledi:

– Gelinliği getirdim, en güzeli bu. Bununla daha iyi anlarız...

Gümüş sırmalı gelinliği giyip düğmelerini ilikleyebilmek için epeyce uğraştı küçük çocuk.

– Dikkat et, elbise epeyce eski. Biraz dar, ama üzerindeki o kalın gömleği çıkardığında epey rahat edersin...

– Ön tarafı biraz bol, dedi kıkırdarak Aliéna.

– Önemli değil, bezle doldururuz içini. Dön bakayım şöyle...

Çocuk, uzun etekliğin altındaki postallarının burnunda yükselerek zarif bir biçimde döndü.

– Aman tanrım, diye haykırdı yönetmen. Az kaldı unuttuktum. Ailenle birlikte mi yaşıyorsun?

– Anneannemle birlikte.

– Ne iş yapıyor anneannen?

– Beyleri ağırlıyor, üç yeğeni de dans ediyor...

– Zor olacağını sanmıyorum, dedi yönetmen sahne görevlisine. Pekiyi, annen?

– Onu meydanda astılar, diye cevap verdi çocuk çalımlla. Muhteşem bir olay gibi algılıyordu bunu; sanki annesi (diğerleri onun o dönemde henüz çok genç olduğundan habersizdiler) kocaman bir sahnede ölmüş gibiydi onun için.

– Baban?

– Bilmem, dedi çocuk. Sanırım babam yok benim.

– Herkesin bir babası vardır, dedi Humphrey, sanki sopa darbelerini hatırlıyormuş gibi kalçalarını ovuşturuyordu.

– Dinle yavrum, dedi yöneten çocuğu kucağına alarak. Seni Tanrı yolladı. Sanırım sen Yahudisin, ama her ne olursa olsun Tanrı'ya inanıyorsun, değil mi? İyi, dinle bak, önceki gün Londra'dan buraya geldiğimizde Edmund – Ed-

munda derler ona – şehri şöyle bir dolaşmak için dışarı çıktı, birileriyle kavgaya tutuşmuş. Hollandalıların şakası yoktur ve o da fazlaca içmiş olmalı. Kim haklı kim haksız veya neden kavga etmişler bilmiyorum, ama onu sokakta başı yarılmış halde buldular. Yarın bay Bréderode'nin evinde oynamamız gerekiyor ve bir Rosalinda'ya ihtiyacımız var.

– Ve daha sonrası daha da güzel, diye devam etti Humphrey. Hannover'e geçeceğiz, zira Seçici bizdeki gibi ve gençliğinde Londra'da sergilenen piyesleri görmek istiyor. Daha sonra da Danimarka'ya gideceğiz. Sözleşmemiz var, bize çatı katında doğru dürüst odalar verecekler, ayrıca günde iki kaz veya iki ördek, garnitürüyle beraber. Ardından, eğer canımız isterse Norveç'e geçeceğiz, oradan da tekrar Amsterdam üzerinden bizi çok özlemiş olan İngiltere'ye geri döneceğiz. Gelmek ister misin?

– Sizin *Rosalinda'nızım*, dedi oynamaya devam eden çocuk.

– Bana kalırsa, en iyisi ihtiyara bir şey söylememek, dedi yönetmen düşünceli. Anneannen, seni seviyor mu?

– Masalara servis ve kapıda teşrifatçılık yapıyorum.

– Pekiyi, o halde kendine yeni bir uşak ve teşrifatçı bulsun. Yarın sabah erkenden evden sessizce çık, buraya gel.

– Herkes seni nasıl karşılayacak göreceksin, diye ekledi Humphrey. Kadınlar seni öpüp iltifatlar yağdıracaklar. Meyveli şekerlemeler verecekler. Bazen de beyefendiler ceplerinden bir altın sikke çıkarıp uzatacaklar. Ben bir ara kız rolündeydim, işlerin nasıl olduğunu iyi bilirim, on sekiz yaşında tekrar erkeklige geçtim.

– Bu kadınların seni öpmesini, beylerin bahşış vermesini engellemiyor, dedi Aliéna kinayeli bir tarzda.

– Hepsi tamam, çocuklar, ama bunların hiçbiri çocuğun Danimarka'da kalıp bir Altes'in hizmetine girmemesi için yeterli neden değil, dedi yönetmen. Eger başarılı olursan seni Londra'ya götürürüz.

– Londra'ya gitmişim bir kez.

– Daha iyi. Kendini yabancı hissetmezsin. Gözünü ondan ayırma Humphrey. Bakarsın bu harika çocuk kuşbeyinlinin biri çıkar.

Humphrey avluya kadar çocuğa eşlik etti. Lazare avluda durup bir atı boynundan öptü.

– Atlardan başka kimseyle vedalaşma. Ayrıca vedalaşma-  
na da gerek yok, dönüşte buradan geçeceğiz. Burada kalıp  
geceyi bizimle birlikte büyük salonda geçirmeni isterdim,  
ama bu ihtiyarı huylandırabilir. Şafak vakti evden çok ses-  
siz çık, üzerine en iyi kıyafetlerini giy. Var mı böyle giysile-  
rin? Bizde sahnede giyebileceğin güzel bir Ganimedes kıya-  
feti var, ama sokakta giymek için aşırı kaçır. Para alma ya-  
nına, ya da çok az al. İstediginde anneannen gönderir sana.

– Bunu düşünmüştüm, dedi çocuk başını sallayarak.

Koşarak eve döndü. İki bina arasında, sadece on-on beş metre vardı, ama en iyi kıyafetlerini giyip kapiya açma saati gelmişti. Sadece bir an için durup olan biteni Klem'e anlattı; gerçi Humphrey bunu yapmamasını söylemişti, ama Klem'e güvenebileceğinden emindi. Loubah'ın salonu doluydu. O akşam ona bitmez gibi geldi. Herkes gidip, bütün geceyi orada geçirecek olan iki üç müşteri kaldığında, Mevrouw Loubah mutfaktaki sobayı eşeledi, hâlâ sıcak külleri çekip odunların uzağına boşalttı. Lazare onun bir cadı olduğunu düşünüyordu (Herbert'in kitaplarındaki İblisler hâlâ aklıdaydı), ama gene de hareketleri çok zarifti. Tiyatroda kraliçe rolünü çok iyi canlandırabilirdi.

Bitmez tükenmez merdiveni basamak basamak çıkarken, birden aklına ona o güne kadar tek bir tokat bile atmadıkları geldi. Anneanesi onu, bedeniyle ilgili olayların, mesela burnunu silerken çok ses çıkarması veya saçını taramadan dışarı çıkması gibi durumların dışında, azarlamamıştı da.



Yeğenlerine karşı da iyiydi, veya en azından ona öyle geliyordu; müşterilerine de iyi davranıyor, aşırı derecede içip kusanlara bile kötü bir laf etmiyordu. Kendisine tek kuruş para ödemeyen Herbert'e karşı da son derece iyi davranmıştı. Bir seferinde, sandalyesinin üzerinde sallanmakta olan bir beyefendinin düşürdüğü para kesesini iade ettiğini bile görmüştü. Fazlaca öğüt vermeyi seven biri olmamasına rağmen bir gün onu şaşırtmıştı:

– Her zaman küçük şeylerde dürüst olmak lazım, demişti.

Hayır, kötü bir anneanne değildi, sadece çekip gideceğini söyleyecek kadar sevmiyordu onu, hepsi bu.

Çatıarasındaki odasına vardığında, kirişlerin arasına gizlediği mumları çıkardı ve Rosalinda rolünü baştan aşağı tekrar okudu, ertesi gün tek hata bile yapmamak istiyordu. “Ayrıca,” diye düşündü, “unutacak olsam bile bir şeyler uydururum. Humphrey bana yardım eder.” Herbert'in broşürlerini paketledi (kitaplar, yanında götürmeyeceği kadar ağırdı) ve yastığının altına yerleştirdi. Başını sert paketin üzerine yasladı ve tek gözü açık uyumaya başladı, daha doğrusu uyumak yerine düş kurmaya başladı.

Çok uzun bir düştü. Amsterdam'da bazı insanlar tanımış olan küçük Lazare ile ilgili bir düştü bu: hırsızlar, ki doğrusu bunlar kendisinden hiçbir şey çalmamışlardı; içtiklerinde çoğu kez daha kibarlaşan sarhoşlar; zengin ve yoksul insanlar (bunlar kıyafetlerinden ayırt edilebiliyordu); birbirleriyle dalaşmaktan korkan serseriler; bir hanıma mektup götürmeniz için size bahşiş veren, üstelik kendilerine mektup getirdiğinizde, daha mektubu okumadan cömert davranan, okuduklarında ise bazen gözyaşlarına boğulan genç ve yaşlı beyefendiler; sizi karanlık bir köşede, sanki belinizi kıracakmışçasına sarıp kucaklayan (neden bilinmez) ve bazen yere bir gümüş metelik atanlar; atına göz-kulak olmanız için size birkaç metelik verenler, bazen hasta veya çifte atan, ama ağzına bir elma uzattığınızda elinize bulaşan salyalarından keyif aldığınız atlar... Ve kimseye güvenmeyen (çoğunlukla esnaftı bunlar), vitrinini biraz uzunca seyrettiğinizde elinde bir sopayla sizi kovalayanlar, özellikle de pastacılar.

Düşünde küçük Lazare'ı Klem'le oynarken gördü, Mevro-

uw Loubah'ın çok iyi davrandığı, bununla birlikte asla kendini öpmesine izin vermediği Klem; ama aslında o kendini kimseye öptürmemiştir, sadece Herbert'in dışında, o da çok yaşlı bir insandı. Ama bütün bu küçük Lazare'lar ne ölmüş, ne de unutulmuş gibiydi; daha çok geride bırakılmışlar gibiydi, sanki sokakta birlikte koşmuş olduğu çocuklar gibi.

Düşünde Herbert'i de gördü, ona bir başka insan olmasını öğretiyordu. Herbert'in odası sonsuz sayıda farklı insanla doluydu: Savaşlar, geçitler, düğünler, evi yıkacakmışcasına - ama kısık sesle, öyle ki, kimse duyamıyordu- atılan sevinç ve keder çığlıkları. Aralarında krallara ve kraliçelere de rastlanan bütün bu kalabalık, sandık ile küçük sobanın arasında rahatça geziniyordu. Ve Herbert ortadan yok olmuştu, sanki düşlerdeki, veya komedyenlerin, neden bilinmez, bir anda kulise çekilmeleri gibi; Lazare da ertesi gün öteki oyuncularla böyle yapacaktı.

Herbert, son derece soluk ve tırışık yüzüyle, yaşı yokmuş gibiydi. İsteddiği zaman, Edward'ın, onu Torre'de öldüren çocukları kadar küçük ve narin, kimi zaman yıldızlar gibi dans edebilen on beş yaşındaki Beatrice kadar hafif ve şen, kimi zaman da, kaybettiği krallığın ve ölen karısının ardından ağlarken, olduğundan bin yaş daha ihtiyar olabiliyordu. Vücudu da yoktu; Lazare'ı onca güldüren Falstaff rolünü oynarken şişman ve yağlı, fıçı bacaklı biri oluyor, istediği zaman Melankolik Jack kadar zayıf biri olup çıkıyor (yarnın bay Bréderode'nin evinde kimse Melankolik Jack'ı onun kadar iyi oynayamayacaktı), bazen da Kleopatra kadar güzel biri haline gelebiliyordu.

Lazare'ın kendisi de çevresindeki bütün o genç kızlar, bütün o kadınlar, bütün o delikanlılar ve bütün o yaşlı insan-

lar oluyordu. Şimdi bir Rosalinda idi. Yarın Mevrouw Lobah'ın, yeğenlerini ve beyefendilerin kendilerini önlerinde çıplak seyrettikleri Venedik aynalarıyla dolu evinden çıkıp gidecekti. Her zamanki kıyafetiyle; bir erkek çocuğu gibi gidecekti, ama aslında Rosalinda olacaktı, tıpkı onun, babasının güzel sarayından kovulduğunda kılık değiştirip ayrıldığındaki gibi. Rosalinda, Ganimeses'i yardımına çağırmış ve çok uzaklara gitmişti, öylesine büyük bir ormana girmişti ki, bütün bu ağaçları sahneye koymaya kalksalar, Amsterdam'ın çevresindeki bütün ormanlar ve koruluklar bile yetmezdi buna.

Aliéna'yla, iyi kalpli kuzeniyle (Aliéna'ya iyi davranmayı unutmamalıydı) ve kendisini bir miktar korkutan, ama bunu ona göstermemeye çalıştığı, beyaz yüzlü bir palyaçoyla birlikte gitmişti. Ve Orlando'yla evlendiği gün, gümüş bezemeli çok güzel bir elbiseyle dans edecekti (dans etmeyi bilmiyordu, ama ölçülü adımlar atmak yeterdi), bu arada kendisine emanet edilmiş gümüş bezemelerin hırpalanmamasına dikkat etmek zorunda kalacaktı.

Ayrıca birçok başka güzel kız haline de gelecekti, ama her şeyden önce bunların repliklerini ezberlemesi gerekiyordu, bu konuda bay Herbert'ten duyup aklında kalmış olanlarla yetinemezdi. Juliette olacaktı, ve şimdi bay Herbert'in ayrılırken kendisine neden böyle hitap etmiş olduğunu anlıyordu. Judenstraat'ın tüm güzel kızları gibi giyinmiş Yahudi güzeli Jessica olacaktı; Kleopatra olacak ve elini öpmesi için Antonio adındaki bir generale uzatacaktı; büyük salondaki oyuncuların hangisinin Antonio'yu canlandıracağı kadar muhteşem olabileceğini düşünüyordu. Ve daha sonra Kleopatra gibi yılan sokması sonucunda ölecekti, yılanın sokmasının canını fazla acıtmayacağını umuyordu.

Aradan epey zaman geçince, on sekiz yaşına geldiğinde veya on dokuz (kim bilir?) ya da yirmi yaşına, Humphrey

gibi yapacak, tekrar erkek olacaktı; arenada kendisine saldıracak olan vahşilere karşı dişe diş mücadele edecekti, ama daha önce pazularını geliştirip yumruklarını sertleştirmesi gerekiyordu. Ve sonra, Romeo olup Juliette için gözyaşları dökerek, onun bir zamanlar kendisi olduğunu hatırlayacaktı; mutlulukla balkona çıkacak, oradan da kolayca koydaki ağaçlarına tırmanacaktı.

Bir tumarhanede çocukları için ağlayan Malfi düşesi, artık kadın elbiselerinin üzerine olmamaya başladığı gün de, kadınları boğazlayan şu iblis ruhlu adamlardan biri olacaktı. Ve Hotspur olacaktı, şu parlak mahmuzlu, genç ve cesur şövalye, ama aynı zamanda onun karısı da olacaktı, kocasını uğurlarken ağlamamaya çalışarak gülümseyen Kate, ve cesur, neşeli Hal olacaktı, bütün şen dostlarıyla birlikte.

Çok daha sonra, yaşı epeyce ilerlediğinde, mesela kırk yaşlarında, başında tacıyla bir kral veya Sezar olacaktı. Herbert ona, çıplak ayakların görünmemesi için pelerininin kıvrımlarının nasıl tutularak düşülmesi gerektiğini öğretmişti. Ve hayatları boyunca kötülük yapıp duran şu şişko kadınlardan biri de olacaktı; eli kanlı şişman bir Danimarka kraliçesi veya elinde bıçağıyla Lady Macbeth veya bir kazan içinde iğrenç şeyler kaynatan sakallı bir cadı.

Veya palyaço olacaktı, dün akşamki yüzü beyaza boyalı oyuncu gibi; insanları güldürmek, onları eğlendirmenin ve keyiflendirmenin bir başka tarzıydı, tıpkı bir kadının sevgilisini onların önünde öpmesinden (bazen kulislerde de öpüşüyorlardı) veya genç ve güzel bir kızın onların gözlerinin önünde (bunu söylemek biraz garip ama) ölmesinden duygulanmaları ve hoşlanmaları gibi. Ve daha da sonra, elli yaşına geldiğinde (elli yıl, ne de uzundu), ona eskiden yaşamış gerçek kişiliklerin rollerini vereceklerdi; bir Orlando (artık o Humphrey olmayacaktı, zira şimdi on sekiz yaşında olduğunda düşünülürse, o zaman belki de ölmüş olacaktı)

onu şefkatli kollarında taşıyacaktı, yüzünde yaşlı uşak Adam'ın ifadesiyle, saçları tamamen beyazlanmış, derisi kırış kırış, dişsiz, çelimsiz, ama sadık. İnsanın ellisinde sadık olması güzeldi.

Ve belki de, altın liralarla birlikte kaçan Yahudi güzeli güleç Jessica olduktan sonra, cimri Shylock baba olacaktı, ve ona âdet olduğu üzere bitli ihtiyar Yahudi diyeceklerdi, dün akşam yönetmenin kendisine bitli küçük Yahudi demesi gibi. Ama ihtiyar biri için hem kızını hem de paralarını yitirmek güç olmalıydı, ve belki de insanları, Shylock'a gülmek yerine ağlatacaktı.

Veya tam tersine, mavi bir denizin ve pembe bir gökyüzünün altında geçecek, ve Prospero olacaktı, tıpkı Herbert gibi onun da yaşı yoktu, çünkü o bir yarı tanrıydı, ve birkaç yıl önce onun öz kızı olduğunu hatırlayacaktı: yakışıklı bulduğu için bir erkeğe âşık olan saf Miranda. Ve yeryüzü ve dalgalar yatıştıktan sonra, yaşamlarımızın üzerini örten bir rüya gibi gelip geçen şeylere ilişkin nefis tiradlar okuyacaktı (bu bölümü ezbere çok iyi bilmiyordu) ve sihirli değneğini kırdığında her şey bitmiş olacaktı.

Ve ahşap sahnenin üzerinde kendisine küçücük de olsa bir yer kalmadığında, şamdancı olacak, mumları yakıp tek tek söndürecekti. Ama bütün rolleri biliyordu, bu yüzden ona suflörlük görevi de verebilirlerdi: sesini her kılığa sokabiliyordu. Pek çok insanla tanışacağını ve pek çok serüven yaşayacağını düşündüğünde vücudunu müthiş bir sevinç sarmalıyordu. Küçük Lazare sınır tanıımıyordu, ve duvardaki aynadan yansıyan görüntüsüne dostça gülümsüyordu: tek değil, bin türlü biçimi vardı onun.

**O** sabah, şafak vaktinin alacakaranlığında, kolunun altında eşyalarıyla merdivenlerden çıplak ayak sessizce inerken ve önceki gece tokmağına domuzyağı bulaşmış mutfak kapısını açıp arka bahçeye çıkarken görünmez olmuştu. Gökyüzü yarı gri, yarı pembeydi. Güzel bir sabahı.

Sokağa çıktığında ayakkabılarını giydi; eli kolu doluydu, bir kolunda dikkatle katladığı yeni giysileri, öbür elinde Herbert'in broşürleriyle birlikte ayakkabılarını tutturduğu deri kemer. Mutfak masasında sütçüye ödenmek üzere bırakılmış beş metelik duruyordu. Parayı almıştı. Bu hırsızlık sayılmazdı; bir fırsattı bu.

Sokakta, muhtemelen daha tan ağarmadan uyanıp kalkmış, dolu küfeleriyle pazar yerine gitmekte olan birkaç köylünün dışında henüz kimsecikler yoktu. Bir börekçi, tezgâhının başına oturmuş, açlığını bastırmak için yanına gelecek müşterilerini bekliyordu. Lazare, meteliklerden biriyle sıcak bir börek alıp ağzına tıktırdı. Gece boyunca fareleri ağırlayan yığınla çöpün etrafında şimdi köpekler dolanıyordu; bu köpeklerin hepsini tek tek okşamak geçti

içinden. Her an düşecek gibi yalpalayarak evine dönmekte olan şu sarhoşa da yardım etmek isterdi, ama eli kolu doluydu. Bir an önce hana ulaşmalıydı.

Humphrey, sırtında eski bir at şalıyla onu kapıda bekliyordu.

– Haydi, hemen giyin. Kıyafetin arabalığın yanındaki çatı aralığında. Aman dikkat et üşütme, bu sabah hava epeyce serin.

Avluya doğru dönüp, atların koşulmakta olduğu bir arabayı gösterdi.

– Bay Bréderode yolladı arabayı. Bahçeye sahne kıyafetlerimizle girmemizi istiyor, böylesi daha eğlenceli olurmuş.

Üstündeki eski şalı açıp kendini gösterdi:

– Bak, ne kadar yakışıklıyım, değil mi?

Gerçekten de bakır sarısı çorapları, püsküllü ayakkabıları ve altın işlemeli kırmızı giysileriyle çok hoştu.

– Bütün eskilerini at. Sana ipek kadın çorabı ve don getirdim.

– Pekiyi, gümüş işlemeli o güzel eteklik nerede? diye sordu küçük çocuk, Humphrey'in mavi kadife elbisesi onu biraz hayal kırıklığına uğratmıştı.

– Aptal! O final için, düğün sahnesi için. Ara sahnelerde erkek kıyafeti giyeceksin, çok güzel siyah kırmızı bir elbise. Getirdiğin elbiseleri yolculuk sırasında kullanırsın.

Rutubetli havada hafiften titreyen çocuk, dikkatle ipek çorapları geçirdi ayağına. Humphrey, işlemeli bir çift ayakkabı uzattı ona.

– Bir kız gibi yürümeye çalış, küçük adımlarla. Ayakkabı sıkarsa hapı yuttun demektir. Elbisenin beli çok bol, ama bende iğne var, iğneleriz. Korsenin içini de doldurdum.

Cam taşlı bir kolye uzattı ona, sonra biraz kapıyı aralayıp içeri ışık girmesini sağladı.



– Çok güzelsin. Saçını taradığımızda daha da güzel olacaksın. Yanıma allık almayı unuttum, ama oraya vardığımızda süreriz. Ayrıca yanakların oldukça kırmızı. Haydi gel, salonda hazırlanıyolar.

Çocuğa elbiselerini bir çantaya yerleştirmesine yardım etti.

– Bu eski püskü terlikleri at gitsin. Ama yok, yok, atma. Ayakkabılarının üzerine kılıf gibi geçirirsin.

Geniş salonda oyuncular birbirlerine laf atarak ve bir kurdelayı veya bir kemer tokasını bulamadıklarında bunu almış olabileceğini sandıkları arkadaşlarına küfürler yağdırarak giyiniyorlardı. Audrey çoktan sarhoş olmuştu bile, başındaki köylü şapkası daha şimdiden kaykılmıştı. Touchstone, yüzündeki beyaz boyanın üzerine kırmızı daireler çizmişti. Dük, başhademe rolünde de kullandığı altın kolyeleriyle birlikte, tam bir dük edasıyla dolanıp herkesi tek tek kontrol ediyordu. Rosalinda içeri girerken alkışlarla karşılandı, sadece Aliéna suratını buruşturmuş duruyordu.

– Çocuğa çelme atmaya falan kalkışma lütfen. Gözüm üzerinde, bilesin, diye fısıldadı Humphrey.

Aliéna, gene de suratı asık halde, yeğenini koluna aldı. Bavulları arabanın üzerine, çantaları ise yastık olsun diye içeri yerleştirdiler. Bay Bréderode en döküntü arabalarından birini göndermiş olmalıydı, içinde oturmak için sadece tek bir sıra vardı, buraya da dükle birlikte zayıf ve soluk yüzlü, otuz yaşlarında bir delikanlı oturdu, Lazare onun melankolik Jack olduğunu düşündü, yüzündeki kederli ifadeden çıkarmıştı bunu. Ama oturacak başka sıranın olmaması pek bir sorun yaratmadı; Türkler gibi bağdaş kurup oturmak da epeyce rahattı ve arabanın içine yaş saman doldurulmuştu, çok güzel kokuyordu.

Ama, dukün ayağa fırlamasına yol açan bir olay oldu. Avluda bir tartışma patlak vermişti. Akşam geç vakit hana ge-

len arabacı, kova dolusu bira içmişti; başını tulumbanın altına tutmuş olmalarına rağmen bir türlü ayılamıyordu. Yüzü gözü içkiden şiş halde avludaki taşların üzerine ölü gibi yığılmıştı. Horladığından, gebermemiş olduğu belliydi. Hava hafiften çiselemeye başlamıştı.

– Bırakalım herifi, diye karar verdi dük. Allah kahretsin! Pis herif!

Uzun boylu, sarsak biri peydahlandı ve kayıtsız bir tavırla geçip arabacı yerine oturdu. Eski bir battaniyeye sarınmıştı, elinde de bir tırpan vardı, gemleri almak için tırpanı yanına koydu.

– Araba kiraladığımızda bu adam sürüyor, diye açıkladı Humphrey. Öyle fazlaca çarpmıyor sağa sola. Ayrıca üzerindeki kıyafetlerle, yağmurdu, rüzgârdı, bana mısın demiyor.

– Beni biraz ürküttü, diye mırıldandı çocuk.

– Gereği yok. Sahneye çıkarken ürkütücü olsun diye yüzünü beyaza boyuyorlar. Bazen piyeslerden önce sahnelediğimiz farslarda, zengin bir adama gelen Ölüm rolünü oynuyor. Touchstone da, uzun bir kuyruk takıp şeytanı oynuyor. Öbürü, uzun ve soluk suratlı olanı, bazen öldürülen Danimarka kralının ruhunu da canlandırıyor. Ama, Kopenhag'da sahnelenebilecek bir oyun değil bu.

Yağmur şiddetlenmişti. Arabanın içinde herkes üst üste yığılmış haldeydi. Yeğenin yanına oturmuş olan Aliéna, sarımsak yiyordu, yeğeni ise bundan epeyce rahatsız haldeydi. Rosalinda başını Orlando'nun dizlerine dayamış, Orlando da onun üzerini eski şalıyla örtmüştü. Çocuk acıkmıştı, keşke börekten birkaç tane daha yeseydim diye düşünüyordu. Ama bir yandan da Humphrey'le bölüşebileceği dört meteliğinin olmasına seviniyordu. Dükün maiyetinden dört avcı, mavi giysileri ve üzerlerine takılı yaprakların içinde, bir köşede tarot oynuyorlardı. Touchstone, başı göğ-

sünde, hüzünlü bir türkü okuyordu. Kirli camların ötesinden tarlalar ve sığır sürüleri görölüyordu; bu görüntüler, şehirden hemen hiç çıkmamış olan Lazare'ın çok hoşuna gitmişti. İlkbahar tomurcukları açmış ağaçlar etrafa taze bir yeşillik saçıyordu. Yağmur bütün şiddetiyle sürüyordu, ama bulutlar gökyüzünde oyun oynuyorcasına koşuşturup duruyordu, aralarından geniş mavilikler görölüyordu. Bahçeye vardıklarında hava herhalde açmış olacaktı.

Ama yol epeyce uzundu. Çocuk, arabanın beşik gibi sallanmasına alışmaya başlamıştı. Her şey ortalığa sanki bir uyuklama hali veriyordu: arabanın tavanına çarpan yağmur (şalın üzerine su damlıyordu), Humphrey'in bütün ihtimaline rağmen bacak değiştirirken Lazare'ın saçını çekmesi üzerine çocuğun attığı küçük çığlıklar, palyaçonun tiradı, Aubrey'in nefesi, tarotun anlaşılma derecede karmaşık figürleri ve hemen şuracıkta, virajı dönünce varılacakmış kadar yakın görünen Kopenhag, arabanın camlarının ötesinde, yağmurun dövdüğü o kırlarda, gökyüzünün güzelim mavilikleri, bay Bréderode'nin başhademesinin mutlaka onlar için ayırmış olduğu nefis şekerlemeler, ve gümüş işlemeli o muhteşem eteklik...

# SONSÖZLER

Anna, kızkardeşim... bir gençlik eseri, ama yazar için tüm önemini ve güzelliğini hâlâ koruyor. Bu birkaç yüz kadar sayfa, başlangıçta bir romanın, birçok başka vesileyle sözünü ettiğim Remous'un oldukça hacimli taslağının bir bölümünü oluşturuyordu; daha sonraki ürünlerimin önemlice bir bölümüne kaynaklık eden bu notları, on sekiz ile yirmi üç yaşlarım arasında karalamıştım.

Bir "nehir roman" olmaktan çıkıp "okyanus roman" haline gelen bu "cüretkar tasarı"dan vazgeçtikten sonra, hayatın rastlantıları beni çok farklı bir çalışmaya yöneltti, en önemli özelliği belki de son derece kısa olması olan Alexis'e. Ama birkaç yıl sonra, deyim yerindeyse "edebiyat mesleği"ne atılmamla birlikte, bir kenara bırakmış olduğum çalışmanın en azından belirli bölümlerinden yararlanmayı düşündüm. Şimdi Anna, kızkardeşim... başlığını taşıyan öykü işte böyle doğdu ve 1935'te üç kısa romandan oluşan bir kitap halinde yayımlandı: La Mort Conduit l'attelage (sakladığım taslaklardan birindeki bir olay bana bu adı esinlendirmişti). Öykülere en azından bir bütünlük havası kazandırmak için bunları sırası-

la şöyle adlandırmıştım: D'après Dürer, D'après Greco ve D'après Rembrandt. Bazılarına müzeyi anıstıran bu adların, okuyucu ile çoğu acemice, ama vaktiyle kendiliğinden bir biçimde ve neredeyse bir tür takıntıyla yazılmış bu öykülerin arasına girebileceğine aldırmamıştım.

Şimdiki derlemenin adı, Akan Su Gibi, Remous'a biraz daha yakın, ama okyanus dalgaları ve taşkınları imgeleminin yerine ırmak imgelemi, veya bazen de sel imgelemi oluşturuyor, kimi zaman çamurlu, kimi zaman da berrak, yaşamın kendisi gibi. Kara Kitap içinde tümüyle erimiş halde olan D'après Dürer, hiç şüphesiz kural dışı; bu denli büyük bir hamiyet yakışmayacak kadar kötü olan D'après Rembrandt, iki öyküye bölünmüş durumda, buna ilerde değineceğiz; Anna, kızkardeşim... 'e gelince, Greco'ya yapılan başvuru, bu büyük ressamın ihtilaçlı ve sarsıntılı doğasına yönelik bir göndermeydi, ama olayın geçtiği sahne, Napoli, ve bir tür duygusal fırtına bana bugün, eğer mutlaka bu şiddet dolu öyküyü bir yazarın himayesi altına sokacaksak, daha çok Caravaggio'yu düşündürüyor. Şimdiki başlık, Anna'nın, Miguel'in mezar taşına kazıttığı hitabetin ilk iki kelimesinden alınmış durumda ve öykünün özünü anlatıyor.

Onu izleyen iki öykünün tersine, Anna kızkardeşim... 1935 baskısındakinin hemen hemen tamamı ve 1925'te yirmi iki yaşındaki bir genç kızın yazmış olduklarının hemen hemen aynı. Gene de şimdiki baskı için, epeyce bir biçimsel rötuş ve bir düzine kadar da daha köklü değişiklik yapılmış durumda. Bunların bazularından ilerde söz edeceğim. Bu sayfaların esas olarak özgün biçimini koruyor olduğunda ısrar etmemim nedeni, bana kendilerini yavaş yavaş kabul ettiren diğer belirtilerin yanı sıra bu yazmalarda, zamanın göreliliğinin kanıtını bulmamdır. Kendimi bu öyküyle o denli aynı düzlemde hissediyorum ki, onu yazma fikri sanki bu sabah doğmuş gibi.

Öykü, iki kardeş arasındaki aşkla ilgili, yani gönüllü bir ensest olgusunu işleyen şairlerin çoğuna ilham veren bir aşk bu.<sup>1</sup> Hıristiyan kültürünün bu konuyu işleyen batılı yazarlarının bir dökümünü yapmaya kalktığımda karşıma ilk önce, Elizabeth döneminin büyük dramaturglarından John Ford ve onun 'Tis Pity She's a Whore'u<sup>2</sup> çıktı. Bayalığın, acımasızlığın ve budalalığın, ensestik iki saf yürekle karşılaştırıldığı bu muhteşem piyes, aşklarına boyun eğmeye hazır birbirlerinin önünde diz çöken Giovanni ve Annabella'sıyla, tiyatro tarihinin en güzel aşk sahnelerini içeriyor. "You are my brother, Giovanni. -And you my sister, Annabella."

Buradan geçiyoruz Byron'ın kurumlu Manfred'ine. Kahramanı Ortaçağ Almanyası'nın afaroz edilmiş prenslerinden birinin adını taşıyan bu oldukça karmaşık dram, belirsiz bir Alp taşrasında geçiyor: Byron aslında bu eseri, üvey kızkardeşi Augusta ile olan ilişkisini yarı gizli yarı açık halde yaşadığı İsviçre'de yazmıştı; skandal yaratan bu macera ona İngiltere'nin kapılarını nihai olarak kapattıracaktı. Bu romantik Lanetli, ölümüne yol açmış olduğu kızkardeşinin hayaletine vur-gundur; ama yazar bizi, bu felaketin nedenlerinden mahrum bırakır. Işın garibi, Ortaçağ İsviçresi dekoru içinde tuhaf kaçan Astarte adı, Montesquieu'nun İran Mektupları, Apheridon ile Astarte'nin Öyküsü başlıklı öyküsünden alınmışa

---

1 Baba ile kız, anne ile oğul arasındaki ensestte çok ender olarak gönüllülükten söz edilebilmekte, en azından her iki taraf açısından. Kral Oidipus'ta taraflar durumdan tamamen habersiz, Ovidius'un anlattığı Myrrha öyküsünde ise taraflardan sadece biri durumun farkındadır, kız çocuğu kılık değiştirmiş halde-dir. Yetki suistimali, fiziksel veya ahlaki cebir anlayışları, konunun uyandırdığı rahatsızlıkla yakından ilişkili gibi gözükmektedir.

2 Kelime kelime çevirecek olursak: *Ne Yazık, O Bir Fahişe!* Ama dikkat: 16. yüzyılda "fahişe" sözcüğü sadece fuhuş yapanlar için değil, herhangi bir tensel ilişki yasağını çiğnemekle suçlanan bütün kadınlar için kullanılıyordu. *Ne Yazık, O Bir Günahkar!* diye çevirmek helki daha doğru olurdu, ama bu takdirde de popüler vurgusunu yitirirdi. Maeterlinck, bu eseri çevirirken, ona kendi kişiliklerinden binnin adını vermekle yetinmişti: *Annabella*.

benzemektedir; bu, başlangıçta, lokum ve kana bulanmış acılı erotik Türk hicivleri dokusuna ters düşer gibi görünen bir öyküdür. Dinleri bu tip birliktelikleri caiz sayan, İranlı genç bir çift olan Apheridon ve Astarte, ensesti sapkınlık olarak değerlendirilen Müslüman bir çevrede zulme uğrayıp ölürler. Montesquieu bu dokunaklı farsla –diğer eserlerinde ironik bir tarzda yaptığı gibi–, bazı yerlerde caiz sayılıp bazı başka yerlerde yasaklanan anlayışlara ve törelere ilişkin olarak bir antidogmatizm sergiler gibidir; bu, Montaigne, Pascal ve Voltaire'in de işlemiş ve işleyecek oldukları bir antidogmatizmdir. Kendi yasaları çerçevesinde yaşayan ve ölen iki genç İranlı'nın bu başlarına gelenle ilgili olarak herhangi bir başkaldırı söz konusu değildir: yazar bize, günahsızlığın ve cürümün göreceli kavramlar olduğunu hissettirir. Buna karşılık Ford'da, enseste karşı küstahça yasaklar getiren bizzat Giovanni, Byron da ise, suç işleyen– bu üstelik ne olduğu belirsiz bir suçtur –ve aykırı olmaktan Lucifervari bir övünç payı çıkararak Manfred'in bizzat kendisidir.

Nihayet, Fransız okuyucular René'yi asla unutamayacaklardır. Bu öyküsünde Chateaubriand, muhakkak ki kızkardeşi Lucila'yı düşünmüş ve ana fikir olarak Amélie'nin ensestik aşkı ile onun manastıra kaçışını almıştır. Aynı şekilde Goethe, Wilhelm Meister'da, ensest konusunu romantik tarzda işlemekten alakoyamamıştır kendisini.

Daha yakın dönemde, Thomas Mann, o güzelim kısa romanı Yedek Kan'da, kardeşler arasındaki enseste ilişkin-bütün eserlerde sıkça işlenen iki konuyu ele alır: bunlardan birincisi, bir tür kan hukukuyla birleşmiş iki varlığın kusursuz uygunluğu; diğeri ise, töre çiğnemenin dayanılmaz çekiciliğidir.<sup>3</sup> 1935 ön-

---

3 Eğer bir yazar için bir konunun önemini, onun o konuyu işleme sıklığıyla ölçecek olsaydık, Byron ve Mann açısından bir ensest takıntısından söz etmemiz mümkün olabilirdi. Birincinin Abydoslu Gelin'i, akrabalık derecesinin anlaşılmasıyla çözüme bağlanan bir yanlışlığa dayalı renksiz bir eser; Adem'in



cesinde Berlin'de, varlıklı bir ailenin çocukları olarak dünyaya gelen son derece güzel ve kültürlü, her ikisi de genç iki İsraili kardeş, Wagner'in Siegmund ile Sieglinde'nin arasındaki ensest aşkı canlandıran operasının başdöndürücü etkisiyle, birlikte olurlar. Yahudi Sieglinde, Prusyalı Protestan bir subayla nişanlıdır, ve sevişme sonrasında aşğının ilk sözleri şunlar olur: "Şu goy'la iyi dalga geçtik." Ailenin sosyal ilerleme olarak kabul ettiği bir evliliği, daha peşinen alaya alma keyfi: aykırının entelektüel çalımını. Bu alaycı ifade tarzına Ford'un, vasisi yüksek rütbeli papaza küstah bir biçimde ensest ilişkiye girme ve daha sonra da kızkardeşini ölüm yoluyla tiksiniilen ve aldatılan bir kocadan kurtarma kararını açıklayan Giovan-ni'sinde de rastlarız.<sup>4</sup>

*Bu başarıyaptırlardan sonra, Martin du Gard'ın, gene bir başya-*

---

ogulları ile kızları arasındaki birleşmeleri işleyen Cain ise, konuya ilişkin çok güçlü göndermelerle yüklü. Mann'a gelince, onun yaşlı döneminde yazdığı bir romanda, Seçilmiş'te, kardeşlerarası enseste ilişkin en gözüpük sahnelerden birine rastlıyoruz (gene de Alman okur için örtülü bir erotik söz konusudur, zira sevdiğiler eski bir Fransızca konuşmaktadırlar) ve anneye girilen bir Oidipusvari ilişki sonucunda durum daha da karmaşık bir hal kazanıyor. Mann'da konuya ilişkin birçok başka göndermeye de rastlaabilmektedir. Nihayet, 1957'de İngiltere'de yayınlanmış bir anonim esere değinmekte yarar var: *Madame Solario*; çok okunmuş, ama yeterince incelenmemiş bir kitap bu. Bununla birlikte kitaptaki iç içe geçmiş psikolojik konuların karmaşıklığı, ensest temasını ayırıştırılabilmesini çok güç kılıyor.

- 4 Eger Ford eserini, sahneye konuluş tarihinde çıkardığımız gibi, 1627 dolaylarında yazmışsa, Fransa'da gerçekleşen ünlü bir olaydan yararlanıp yararlanmadığı sorulabilir: ensest ilişkiye giren iki kardeş, Julien ve Marguerite de Ravalet, 1603'te idam edilmişler, bu trajik olay, dönemin moda yazarlarının çeşitli romanlarda işlenmişti. Ford'un oyunu, âdet olduğu üzere, teatral bir İtalya'da geçiyor, ama yaşlı, dalga geçilen ve tiksiniilen bir kocayla evlenmeye zorlanma, erkeğin kiskançlık kriziyle kansını dövmesi ve aşğını adını itiraf ettirebilmek için atının arkasında sürüklenmesi, genç adamın sofu bir vasiye, Fransa bağlamında, bir amcaya sahip olması, her yerde rastlanabilen konular. Elizabeth dönemi piyes yazarları, konularını pek fazlaca kendi romanlarından çekip çıkar-mışlar, buna karşılık ya İtalyan öykülerinden, ya da dönemlerinin olaylarından yararlanmışlardır. Gerek *'Tis Pity, She's a Whore*'un, gerekse de Chapman'ın *Bussy d'Amboise*'inin, Fransa'da yaşanmış olan olaylara dayandırılmış olma ihtimali oldukça kuvvetli

pıt olan Afrika İtirafı'ndan başka bir çalışmaya rastlamadım, ama bu eser de bizi şiir alanından sosyolojinin alanına taşımakta. Geceleri aynı başucu lambasının ışığı altında okuma zorunluluğunun getirdiği yakınlık Kuzey Afrikalı bu iki çocuğu birbirlerinin kollarına iter ve bu duygu kargaşası, kızkardeşin önceden kararlaştırılmış olduğu üzere komşu kitapçıyla evlenmesi ve askere giden erkek kardeşin de gönül eğlendirebileceği diğer güzeller bulmasıyla sona erer. Daha sonra kız karşımıza, yaşlanmış, şişman ve huysuz bir kadın olarak çıkar, o zevk anının ürünü olan sefil bir tüberkülozlu çocuğa bakmaktadır. Gide, Martin du Gard'ın bu sonucunu, haklı olarak, kestirme bir uzlaşmacılık olarak eleştirir: ne denli zararlı olursa olsun, bunca horlanan ve bunca sık rastlanan eşkan birliklikleri, uzun vadede, hiçbir yetiştiricinin inkar edemediği gibi, soyun özelliklerini üzerinde toplayan bir döllenmeye yol açabilir; illa hasta veya sakat doğumlara neden olmaz. Öyküsünü ahlakçı bir sonla destekleyen Martin du Gard, ensest ilişki ürünü olan çocuklara, Yedek Kan'daki âşıklara örnek olan Siegmund ile Sieglinde'nin çocukları Siegfried'in sahip olduğu türden olağanüstü özellikler atfeden efsanedeki görüşü belki de biraz aşırı heyecanla kabul etmiş olan Gide kadar gerçekten uzaktadır.<sup>5</sup>

Zimnen, aykırı ve şiddetle yasaklanmış durumların ne denli bayağı olduğunu göstermeyi amaçlar gibi görünen Afrika İtirafı'nın dışında, ensesti ele alan bu eserlerde iki tema öne çıkmaktadır: aralarında kan bağı bulunan, aynı tarzda yalıtılmış iki aykırı insanın birlikteliği ve bir yasayı çiğnemenin getirdiği

---

5 Bu tartışma için bkz. André Gide ve Roger Martin du Gard Yazışmaları, cilt 1 (1913-1934), 31 Ocak ile 14 Temmuz 1931 tarihleri arasında yazılmış 316-318, 322, 327-331, 341 numaralı mektuplar, ve 329 numaralı mektuba Ek. (Gallimard, 1968).

ruhsal ve duygusal şaşkınlık. Birincisine Anna, kızkardeşim...’de rastlıyoruz, zira iki çocuk görelî bir yalıtılmışlık içinde yaşamaktadırlar, ki bu yalıtılmışlık annelerinin ölümüyle mutlak bir özellik kazanır; ikinci temaya bu öyküde rastlamayız. İliklerine kadar kaskatı Karşıreform sofuluğuyla dolu olan iki kardeşin hiçbirinin aklından ruhsal bir isyan fikri geçmez. Aşkları, hüznü ayınler, kalpleri yedi kez yıkanmış Bakireler ve görkemli kiliselerin karanlık köşelerinde “yaralarının ağzıyla” dualar okuyan rahipler arasında doğup büyümüştür; bu ortam onların hem çocukluk dekorunu hem de son sığınaklarını oluşturur. Sevgileri, gerçekleşemeyecek kertede kuvvetlidir, ama, bir anda dile getirilemez bir mutluluk gibi hissettikleri cürümlerinden önceki uzun iç mücadelelerine rağmen, aralarına herhangi bir pişmanlık duygusu sızmaz. Sadece Miguel’de, bu denli bir mutluluğun ancak belirli bir bedel karşılığında elde edilebileceği duygusu uyanır. Büyük ölçüde kendi iradesiyle davet ettiği, bir kraliyet gemisindeki ölümü, bizzat kendisinin önceden belirlediği ve pazartesi yortusunda, pişmanlıktan arı sonsuz bir mutluluk yaşayabilmek için ödeyeceği bedel olacaktır. Yaşamı boyunca Anna’ya hakim olan da vicdan azabı değildir, bu daha ziyade teselli edilemez bir acıdır. Yaşlı kadın, Miguel’e duyduğu sarsılmaz aşkı ile Tanrı’ya duyduğu güveni birarada sürdürmeye devam etmektedir.

Valentina’nın portresi ise bir başka tarzdadır. Belki de Hıristiyan olmaktan çok Platoncu bir mistisizmle yıkanmış olan bu kadın, farkında olmaksızın ateşli çocukları üzerinde etkili olmaktadır; onların fırtınalarının arasından kendi sükunetini onlara sızdırmayı başarmaktadır. Dingin Valentina, şatafatlı bir lafla ifade etme cesaretini gösterecek olursam, eserimde, ilk planda, zaman zaman düşünüyordum kurmuş olduğum kusursuz kadını temsil etmektedir: hem âşık hem lüksüz, zayıflığı değil iffeti nedeniyle edilgen kadın; bu tipi daha sonraları, Alexis’in Monique’inde, Hadrianus Anıları’nın Plotine’inde ve, en genel

hatlarıyla incelenecek olursa, Zenon'un Kara Kitap'ında sekiz gün tam bir yalnızlık içinde günah çıkartan şu Frösö'lü kadında da oluşturmaya çalışmışım. Bunlara burada değinmemin nedeni, zaman zaman kadını unutmakla eleştirilmiş olduğum kitaplarımda bu tiplere ideal insan tahayyülümü yüklemiş olmamdır.

Valentina daha başından itibaren iki çocuğun arasındaki aşkı anlamışa benzemektedir (bu kuşkulu ifadeyi kullanmamın nedeni, kişiliklerin motivasyonlarının bazen yazar için de belirsiz olması gerektiğidir: onların özgürlüğü için ödenen bir fidyedir bu), bunu engellemek için bir şey yapmamakta, bunun bastırılmaz olduğunu bilmektedir. "Her ne olursa olsun, asla birbirinizden nefret etmeyin." Onun en büyük uyarısı, çocuklarının dikkatini, sınırlarına ulaşmış, kolayca nefrete, kine veya daha da kötüsü öfke dolu bir ilgisizliğe dönüşebilecek bir aşkın ölümcül günahına çekmeye yöneliktir. Ulaşacakları mutluluk ve kabul edecekleri acı, onları bundan koruyacaktır: Miguel, bundan, erken gelen ölümüyle kurtulacaktır; Anna ise, yıllar boyu süren uzun metanetiyle... Toplumsal yasak anlayışı ve Hıristiyanlığın günah anlayışı, tüm yaşamı boyunca süren bu alevin içinde eriyecektir.

Anna, kızkardeşim...'i 1925 yılının ilkbaharında, Napoli'de bulunduğum ve ordan döndükten hemen sonraki birkaç hafta içinde yazdım. İki kardeşin aralarındaki aşkın Noel haftası sırasında gerçekleşip gelişmesinin nedeni de bu. Napoli benim için çok çekici bir kent, müzelerinden ve Pompei'deki Esraren-giz Ev'in fresklerinden çok – ki bunlar, her şeye karşın, hayatım boyunca hafızamdaki enfes yerlerini korumuşlardır –, ke-nar mahallelerinin uğuldayan yoksulluğu ve yaşamıyla, bazı-ları 1944 bombardmanı sırasında ağır biçimde veya tümüyle tahrip olmuş olsalar bile, kiliselerinin soğuk güzelliği ve sol-gun muhteşemliğiyle; mesela Anna'ya Miguel'in tabutunu aç-tırdığım San Juan de Mar bunlardan biri. Kişiliklerimin yaşa-

diği San Telmo Kalesi ile bunun hemen yanındaki, Don Alvaro'nun ömrünün geri kalan bölümünü geçirdiği manastırı daha önceden gezmiştim. Basilicata'yı, buradaki hüznü köyleri de dolmuşum; Valentina ile çocuklarının bağbozumu için gittikleri, malikane ile köy evi karışımı konutu işte bu köylerden birine yerleştirdim, Miguel'in bir düş gibi rastladığı harabelerde, buradaki Paestum kalıntıları olmalı. Hiçbir roman kurgusu, geçtiği yerlerin yol açtığı bu denli dolaysız bir ilhamın ürünü olmamıştır.

Anna, kızkardeşim...ile ilk kez, bir romancının yaşayabileceği en büyük keyfi tattım: kişiliklerin arasına yitip gitme veya onlara bağımlı hale gelme. Bu birkaç hafta içinde, aynı şeyleri yapmaya ve aynı alışılmış ilişkileri sürdürmeye devam etmekle birlikte, devamlı olarak bu iki beden, bu iki ruh arasında yaşadım, Anna'dan Miguel'e, Miguel'den Anna'ya geçip durdum, her yaratıcının yarattıkları karşısında hissettiği gibi,<sup>6</sup> herhangi bir cinsiyet farkı yaşamaksızın ve bir erkeğin bir kadının duygularını kusursuz bir biçimde tasvir edebilmesi karşısında hayrete düşenleri utandırırçasına: Shakespeare'ın Juliett'i, Racine'in Roxane'ı veya Phèdre'i, Tolstoy'un Natasha'yı veya Anna Karenina'yı (üstelik bu olgu o denli çok tekrarlanmıştır ki, kamuoyu bunu artık yadırgamamaktadır) tasvir ettiği gibi; ya da daha ender rastlanan bir paradoks olarak, ister Genghi Murasaki, ister Jane Eyre'in Rochester'i, isterse Selma Lagerlöff örneğindeki Gösta Berling olsun, bir kadının bir erkeği tüm canlı gerçekliği içinde tasvir edemeyeceğini düşünenleri sustururcasına. Bu tip bir katılım, diğer farklılıkları da

---

6 Burada Flaubert'in *Madame Bovary*'yi yazarken Louis Colet'e gönderdiği bir mektubunda yaptığı bir itirazını hatırlayabiliriz: "Mesela bugün kendimi, hem bir erkek hem bir kadın, hem bir sevgili hem bir dost gibi hissediyorum, bir sonbahar akşamüstünde atla sarı yapraklar altında bir gezinti yaptım ve ben atım, yapraklardım, ruzgardım, fısıldanan aşk sözcükleriydim, aşka boğulmuş gözleri kusan kızıl güneştim" (Gustave Flaubert Yazışmaları, Louise Colet'e 23 Aralık 1853 tarihli mektup, cilt II, s. 483, Gallimard 1980)

yok etmekte. O sırada yirmi iki yaşındaydım, tam Anna'nın aşkını büyük bir tutkuyla yaşamış olduğu yaşta, ama en ufak bir güçlük çekmeksizin yaşlı bir Anna'nın veya çöküş halindeki bir Don Alvaro'nun içine de sızabilmişim. O dönemde duygusal deneyimim oldukça sınırlıydı; aşk benim için hâlâ köşenin öbür yanındaydı, ama gene de Anna ile Miguel'in arasındaki aşk içimde tutuşmuş durumdaydı. Aslında bunu açıklamak çok basit: bu tip aşklar, yok olup gitmiş, ama bizim duyarlılığımızda taşıdığımız milyonlarca insan tarafından, milyonlarca kez tekrar ve tekrar yaşanmıştı, tıpkı onların duyarlılıklarında ilerde var olacak milyonlarca insanı taşımış oldukları gibi. Aklımızı durmaksızın meşgul eden tek soru ise, içimizde gezinen bu sayısız bireyden neden diğerlerinin değil de bazılarının yüzeye vurduğudur. O dönemde kişisel duygulardan ve kaygılardan daha uzak halde, kendimi yarattığım veya yaratmak istediğim kişiliklerin içinde eritmeye belki de bugünkünden daha müsait bir durumdaydım.

Öte yandan, daha henüz çok gençken bütün dinsel inançlardan sıyrılmış ve Katolikliğin bütün o efsanelerinin, törenlerinin ve tasavvurlarının izlerini – kabul etmek gerekir, bu izler çok derindi – silmiş olmama rağmen, Reform karşıtı dönemin bu iki çocuğunda egemen olan dinsel coşkuyu yaşayabilmekte güçlük çekmedim. Küçük bir kızken, kaç kez köy kiliselerinde çizilmiş olan İsa tasvirinin ayağını öpmüştüm; bu yüzden Anna'nın, Monte-Olivetto kilisesinde önünde saygıyla eğildiği kilden kadavranın karşısında zorlanmadım. İki kardeşin, birlikte olmadan hemen önce, San Telmo kalesi'nin balkonundan Kutusal Cuma akşamının "acıları ışıtan" göğünü seyrettikleri sahne, bazıları günah olarak kabul etmelerine karşılık, Hıristiyan duyarlılığının bende ne oranda sürmekte olduğunu göstermektedir; o dönemde zayıflıkları ve yetersizlikleri açık bir biçimde görülmüş olan bir çevreye duyduğum tepkiyle her türlü Hıristiyan dogmasını ve yasağını reddetmiş olmama rağmen.

Neden enest konusunu seçtim? Önce, her eserin bireysel bir anekdotun ürünü olduğunu savunan aptalların bu varsayımını çürütmekle başlayalım. Kaderim bana sadece tek bir erkek kardeş bahsetti, benden on dokuz yaş daha büyük ve kimi zaman hırçın kimi zaman huysuz, ama neyse ki arasına gördüğüm, çocukluğumun olumsuz yönünü oluşturan bir üvey ağabey. Anna, kızkardeşim...’i yazmakta olduğum dönemde, bu pek de sevmediğim kardeşi görmeyeli on yıl kadar oluyordu. Bununla birlikte, romancının tasavvurunda, gerçek durumların bir tür tersini oluşturan bazı hayali durumların varlığını sürdürabiliyor olması olasılığını reddetmiyorum –ama sadece bu varsayımı ileri sürenlere karşı nezaket gereği–, ne var ki benim özelimde bu ters tahayyül, enestik bir kardeşten ziyade müsfik bir ağabey olabilirdi.

Öte yandan, Anna’nın kardeşinin adının Miguel olması ve kuşaklar boyunca ailemde ilk erkek çocuklara hep Miguel adının verilmiş olması, öykümün kahramanına ailemdeki bütün kızkardeşlerin sahip olduğu erkek kardeşin adından başkasını vermeyi düşünemeyeceğimi kanıtlar gibidir. Ama bu adı seçmemde, bu iki hecenin İspanyolca’daki ses uyumunun bana kolaylık sağlamış olduğu da düşünülebilir, böyle bir kolaylığı düşünmemiş olsam Guzman, Alonso veya Fadrique gibi sayısız *addan* birini seçerdim, kaldı ki bunların hiçbiri, benim için çok kışkırtıcı bir öge olan Juan adıyla birlikte kullanılmıyordu.

Bazılarına çekici gelen, bazılarının ise çok itici bulduğu enest, insan duyarlığında her an açığa çıkabilecek bir ihtimal halinde bulunuyor olmasının kanıtları, efsaneler, masallar, rüyaların karanlık sokakları, sosyologların istatistikleri ve gazetelerin toplum haberleri sayfalarıdır. Hatta bunun pek çok şair için her türlü cinsel tutkunun sembolü haline geldiği bile söylenebilir; bastırıldığı, cezalandırıldığı ve gizlendiği oranda daha büyük şiddet kazanan bir tutku. Sevgililerin, Romeo ve Juliette’de olduğu gibi iki düşman aileden geliyor olması bizim

uygarlığımızda artık aşulamayacak bir sorun olmaktan çıkmış; zina, boşanmanın kolaylaşmasıyla birlikte çekiciliğini epeyce yitirmiş; aynı cinsiyetten insanlar arasındaki aşk ise, gizlendiği yerden kısmen ortalığa çıkmış durumda. Hâlâ itiraf edilemez ve varlığından şüphelenilse bile, kanıtlanması hemen imkansız olan, sadece ensest. En dik yarları, en şiddetli dalgalar dövüyor.

Metin üzerinde yaptığım düzeltmelerden söz etmek istiyorum biraz, zamanın akışıyla birlikte eserlerim üzerinde manyakça bir tutkuyla boyuna değişiklikler yaptığımı iddia edenleri veya kestirme bir biçimde Anna, kızkardeşim...’in olduğu gibi yayımlanan bir “gençlik eseri” olduğu yargısına varanları yanıtlamak için olsa bile. 1925 metni üzerinde yapılan 1935 düzeltmeleri, gramer, sözdizimi veya üslup tashihleriydi. İlk Anna, hâlâ henüz tamamlanmamış bir yaşam freskiyle karşı karşıya bulunduğum bir dönemin ürünüydü, kompozisyon ve üslup kaygıları gütmeyen, içimden geldiği biçimde çabuk çabuk yazıyordum. Ancak epeyce sonraları, Alexis’den itibaren, Fransız edebiyatındaki yazı stillerini incelemeye koyuldum; ve daha da sonra, 1932 dolaylarında, nesre yedirilmiş şiirsel üslupları araştırmaya giriştim, kimi zaman buna ilişkin bir şeyler karalayarak. 1935 metni bu değişik yöntemlerin izlerini taşımakta: bazı cümleleri kısalttım, sanki bir vida sıkarak gibi, patlama tehlikesini göze alarak; beceriksizce bir üslup zorlaması, bazı bölümlerde kişiliklerin davranışlarına belirli bir katılık getirmişti. 1980 düzeltmelerimin hemen hepsi, bazı paragraflara belirli bir esneklik kazandırmaya yönelik oldu. Önceki metinde, birkaç sayfalık bir giriş bölümünde, İspanyol Felenkeni’nde yaşamakta olan, yukardan gelen bir emirle İspanya hizmetindeki bir Fransız subayıyla evlenmiş, yirmi beş yaşında yaşlı bir Anna tasviri vardı. Böylesi bir ağır giriş bölümü, eğer mutlaka bir yer seçilecek olursa, İspanyol Hollanda-



sı'nda geçen Remous için anlaşılır olabilirdi. Bu bölüm, çok kısaltılıp kronolojik yerine, Anna'nın olgunlaşp yaşlanma öncesine yerleştirildi. Miguel'in tek başına Acropoli'de rastladığı yılanlı kızla ilgili birkaç sahne, diğerlerine nazaran en fazla oynanan ve budanan bölüm oldu; epeyce bir aradan sonra okuduğumda, bu düşsel bölüm bana eski tragedyalardaki "Düşler"e bir özentiymiş gibi geldi. Yılanlı kızın ortaya çıkması sahneleri arasından sadece Miguel'in ateşli halini vurgulamak için gerekliymiş gibi gördüklerimi bıraktım. Öte yandan bu konusal gerçekliğe ulaşma çabasını gösteren bazı kısa eklemelerin, bana gerçekten inandırıcı gelen yegane öge olan zamana ve mekâna sıkı sıkıya bağlanmış olduğunu söyleyebilirim. Güney İtalya'daki bazı manastırlarda kimi keşişlerin dahil olduğu irza geçme ve fuhuş olaylarının varlığından ancak Kara Kitap'ı yazmak için belge toplamaya ve 16. yüzyılın sonlarında çeşitli manastırlarda gizli veya açık biçimde yaşanan isyanları incelemeye giriştiğimde haberdar oldum; buna değinmemin nedeni, Valentina'nın öldüğü ve iki çocuğun dehşetle aralarındaki aşkın farkına varmaya başladıkları yerin vahşiliğini bu fırsatla bir kez daha vurgulamak.

Nihayet, çok kısa iki eklemeye değinmek istiyorum, zira bunlar yazarın hayat anlayışındaki bir değişimi yansıtıyor. Yazıldığından on yıl sonra basılan ilk 1925 metninde, don Miguel ensest sonrası yaşadığı coşku nöbetinin ardından hemen, geriye dönme umudu veya niyeti olmaksızın gemiye binip ayrılıyordu; burada ise, rüzgârın durup kadırganın demir almasını imkansız kılması, Miguel'in San Telmo Kalesi'ne dönmesine neden oluyor ve aşıklara iki gün iki gece daha birlikte olabilme imkanı tanıyor. Bu eklentinin nedeni, yaşadıkları trajik mutluluğun süresini uzatmaktan çok, öyküyü aşırı derecede kurgulanmış gibi gözüken her şeyden kurtarmaya, onu sonuna kadar yaşamın çalkantılarına bırakmaya yönelik. Miguel ile Anna'nın nihai ayrılık gibi yaşadıkları, aslında öyle değildir;

iki günlük bir gecikme onları aniden tekrar biraraya getirir. Miguel'in ruzgârın tekrar esmeye başlayıp başlamadığını anlatsın diye Anna'nın pancuruna aştığı kumaş parçası, bu çalkantının bir sembolüdür. İlk törensel vedalaşma bir yanılgı olduğundan, ikincisi de öyle olabilirdi.

Aynı biçimde, Anna'nın kendi seçimi olmayan bir eşin yanında geçirdiği uzun yıllara ve gerçek acısını örten dul yasına ilişkin bölümler de bir miktar elden geçirildi. Birbirlerini sevmeyen ama birbirlerinden nefret etmek için de fazlaca bir nedenleri olmayan, her şeye karşın hayatın gündelik kaygıları ve hatta belirli bir ölçüde tensel bir ilişkiyle birbirlerine bağlanmış bir karı koca tasvir etmeye çalıştım; ister kadının sadık ve soylu bir sevgili olarak utançla kıvrınmasına neden olan, isterse bir an seviliyor olmanın o kısa ve aldatıcı mutluluğunu yaşayabileceğini gösteren bir tensel ilişki (bu iki duygu elbette birbirini dışlamaz). Dul Anna'nın bir yolculuk sırasında bir gece kendisini, hemen hiç tanımadığı ve derhal unutacağı bir erkeğe teslim etmesi bölümü de bir eklemedir; bu kısa ve neredeyse edilgen tensel olgu, bana göre, onun ruhsal sadakatinin sarsılmazlığını gösteriyor. Olay bize, varoluşun garipliğini gösteriyor: her şey su gibi akıp gidiyor, ama sadece en önemli olgular dibe çökmeyip yüzeye vuruyor ve bizimle birlikte denize ulaşıyor.

Taroudant, Fas, 5-11 Mart 1981

Kitaptaki ikinci öykü, veya kısa roman, *Karanlık Bir Adam* ile birkaç sayfalık bir fantezi olan *Güzel Bir Sabah*, yıllar önceki yayımlanmamış haliyle Nathanaël adını taşıyan ve 1935'te D'après Rembrandt başlığıyla yayımlanan solmuş romanı ikiye bölüyor. İlk eserlerimden biri olan – o zaman daha henüz yirmi yaşındaydım – ve daha sonra hemen hiç dokunmadığım bu belirsiz öykü, 1979'da tekrar ve tekrar okuduğumda, bana tümüyle işe yaramaz gibi göründü. Ondan geriye tek bir satır kalmamıştı, ama gene de aradan geçen mevsimler boyunca filizlenen bazı tohumlar içeriyordu.

Nathanaël ve Zenon aşağı yukarı aynı dönemde doğmuş kişilikler; çok erken bir dönemde ve beni bile şaşırtan bir çabuklukla, antik Hollanda'nın içinden süzülüp çıkan bu iki insan tahayyülünü geliştirmiştim: bunlardan, doymak bilmeksizin bilginin peşine koşan, hayatın ona bahşetmeyip öğreteceği her şeye aç olan birincisi, döneminin bütün kültürlerine ve felsefelerine sızar ve bunları reddederek büyük bir çabayla kendi özgün kültürünü ve felsefesini geliştirir; diğeri ise kendini "hayatın akışına" bırakmış gibidir, bundan hem acı çekmektedir

hem de edilgenliğe varacak kerte de bir boşvermişlik içindedir, yarı cahildir, ama kendini içgüdüsel olarak yanlıştan ve gereksiz olandan ayıran bir ruh temizliğine ve doğruluk anlayışına sahiptir ve tıpkı yaşamış olduğu gibi, yakınmadan ve fazlaca şaşırımadan genç yaşta ölür.

Yirmi yaşında, romana ilk başladığımda Nathanaël'i bir marangozun oğlu yapmıştım, biraz İsa'yı anırtırmak için. Şimdiki Karanlık Bir Adam'da buna rastlamıyoruz, veya çok belirsiz halde karşımıza çıkıyor, bir anlamda her insan bir İsa'dır biçimindeki genelgeçer anlayış şeklinde. Daha başından itibaren Nathanaël'i, çeşitli bölgelerini çok genç yaşlarımdan beri tanımış olduğum Hollanda'ya, dönemin ressamlarını hepimizin yakından bildiği 17. yüzyıl Hollandası'na yerleştirmiştim. Ama öyküde son derece basit nedenlerden kaynaklanan belirsizlikler ve hatalar vardı; ne kendi dönemimin, ne de geçmiş dönemlerin işçilerinin yaşamlarını tanıyamama rağmen, Nathanaël'i bir işçi yapmıştım. Kentlerdeki sefaletten hemen hemen habersizdim; varoluşun büyük vaadleri ile gündelik küçük yenilgileri karşısında tümüyle tecrübesizdim. Şimdi okuduğumuz metinde olduğu gibi, ciğerlerinden hasta olan Nathanaël'i Amsterdam'daki bir matbaada oturarak yapabileceği bir işe yerleştirmiştim, ama musahhah olarak çalışabilmek için gerekli olan bilgi ve beceriyi nerede ve ne zaman edinmiş olduğuna dikkat bile etmemiştim. Aynı şekilde, onu şarkıcı bir Yahudi kızla evlendirmiştim, ama daha henüz kadınları yeterince tanımayan bir genç kız tarafından çizilen bu fahişe portresi, silik bir profil olmanın ötesine geçememişti: her yaratığı ayırt eden öğeden ve aşık gözlerin derhal açığa vurduğu aşktan yoksundu. Nihayet, Amsterdam sokaklarında uzun ve hüzünlü bir gezintiden sonra bitkin Nathanaël'i ve bir hastanede, pek bir acı çekmeden zatülcenpten kolayca öldürmüştüm. Bütün bunlar, hayata içerden değil, dışardan bakmanın getirdiği üstüste yığılmış griliklerdi.

Gene de bu kişilik, içimde karanlık bir köşede yaşamaya devam etmişti. 1957'de Çıplak Dağlar Adası'nda (haritadaki Champlain adı yerine bunu kullanmayı yeğlemiştim; son dönemde adanın adı Çıplak Dağ Adası biçiminde değiştirildi) bulunduğum bir sırada bir dizi konferans teklifi almıştım. Konferanslar nedeniyle Kanada'nın üç kentini, Québec, Montréal ve Ottawa'ya gidecek ve Fransız derneklerinde ve üniversitelerinde konuşacaktım. O dönemde benim için en kolay yol, Maine'in epeyce uzağındaki bir gardan, New York ile Montréal arasında çalışan ve hâlâ yolcu kabul eden yegane trene binmektir. O dönemde trenler, işe yaramaz şeyler müzesindeki yerlerini almaya ve burada, bir gün otomobillerin de gelip kendilerine katılmasını beklemeye hazırlanıyorlardı. Maine civarında sadece kâğıt fabrikalarına ağaç taşıyan trenler çalışıyordu. Tek Pullman vagonlu bu tren istasyondan gece saat ikide geçiyordu; hâlâ da öyle. Gece saat ona doğru son otobüsle, Grace Frick ile birlikte istasyona geldik; kapıları kapalıydı ve içerisi bomboştu Salon ancak ikiye çeyrek kala açılacaktı. Oradaki yegane kulübeye sığınmak zorunda kaldık. Halk danslarının yapıldığı, gürültülü ve duman dolu bir bardır. Grace bir masaya yerleşip, ortalığı hayal meyal aydınlatan bir lambanın altında kitap okumaya koyuldu, ben ise bir iki saatliğine bir oda ve yatak istedim. Birinci katta bir oda gösterdiler. Daracık, bomboş, duvarları solgun renkli kâğıtlarla kaplı odada, yatağın dışında, tek bir iskemleden başka bir şey yoktu; belli ki odada, bu uzak yerlerde şu veya bu nedenle yolunu yitirmiş gezgin satıcılardan başka kimse kalmıyordu.

Soğuk ve başağrılarım uyumamı engelliyordu, ama bu iki saat içinde olağanüstü bir şey oldu: yirmi yıldan beri aklımdan çıkarmış olduğum Nathanaël'in yaşamı gözlerimin önünden geçmeye başladı; boşluktan doğan görüntüler bir film şeridinin kareleri biçimini almış gibiydi.

Abartıyorum, bir şeye değinmem gerekir: iki üç yıl kadar

önce Samuel Pepys'in bir biyografisini okumuştum, oda müziğine, düzenli ev hayatına ve hovardaca heveslere düşkün, sadece 16. yüzyıl Londra'sının zeki bir vakanüvisi olmakla kalmayıp, erotik açıksoçukluk alanında başı çekenlerden biri – bu durum, gazetesinin yeraltında çıkardığı bölümlerinde anlaşılabilirdi – ve çalıştığı yıllarda Amirallığın önde gelen lordlarından biri olan şu İngiliz'in yaşamöyküsünü. Böylece, o dönemde İngiliz tersanelerinde bazı Hollandalı marangozların çalışmış olduğunu öğrenmiştim. Bu bana Amsterdamlı genç işçimi hatırlatmış ve işe, ona burada hayat vermekle başlayabileceğimi düşündürmüştü. Bu düşünceler bende sessizce bir tahayyül humusu halinde mi birikmişti, yoksa yaşadıklarımın ürünleri olarak önüme doğru mu itilmişti? Her ne olursa olsun, bu iki saat içinde odadaki lambanın ışığının duvardaki yansımalarının önünden, on sekiz yaşında, henüz tanımadığım bir Nathanaël geçip duruyordu. Topallıyordu, bir ilkokul öğretmeninin evinde yardımcılık yapıyordu, zira iskelelerde ve kuru doklarda çalışmak sağlığına dokunuyordu. Bir kavga sonucunda kaçmak zorunda kalıyor, adalara demir alan bir geminin mahzeninde saklanıyordu; onun Jamaika'dan Barbados'a, oradan da, bir süreden beri batılı ülkelerin iştahını kabartan Maine kıyılarını denetleyen bir İngiliz gemisiyle Kuzey'e geçişini izliyordum, öykümün "tarih"le ilgili yegane bölümü burasıydı: bir İngiliz korsan gemisinin, o dönemde adı gibi çırilıçplak olan Çıplak Dağlar Adası'na yerleşmiş bir Fransız Cizvitler grubuna saldırması. Bu kapışma 1621'de gerçekleşmişti; tarih açısından bilinçli olarak belirsiz bıraktığım öyküm (Nathanaël açısından kronolojinin bir önemi yoktu), bunun birkaç yıl öncesinden başlıyordu. Bir süre sonra ve biraz daha uzak bir yere, Kayıp Ada'ya geçişini görüyordum, bu adayı, fazlaca bir hassasiyete gerek duymadan, Maine'in kuzey ucuna veya bugünkü Kanada'nın sınır kesimine, Great Wass Adası ile Campobello'nun arasına yerleştireyordum; du-

ha sonra Nathanaël Avrupa'ya geri dönüyor – nasıl döndüğünü henüz daha bilemiyordum – ve önceden öğretmenin evinde edindiği bilgi kırıntıları sayesinde, Amsterdam'da kitapçılık yapan cimri amcasının yanında prova musahhihi olarak çalışmaya başlıyordu.

Ardından, Sarai adında bir Yahudi kızıyla evleniyordu, ama kız fahişe olmanın yanı sıra, şimdi bir de hırsızdı. Karlar altındaki o hüzünlü yürüyüş gene gerçekleşiyordu, ama bu kez Nathanaël hemen ölmüyordu. Hastaneden çıktıktan sonra uşaklığa başlıyor ve zenginlerin, kibarların ve sanatseverlerin dünyasıyla tanışıyor, onları şeylerin arka yüzünü bilen bir insan olarak yargılıyordu. Soğuk bir adada ölüyor gibiydi, ama bu ölümün nasıl, hangi koşullarda gerçekleştiğini henüz bilemiyordum. Tam o anda gelip, trenin istasyona gelmekte olduğunu bildirmişlerdi.

İyi, kötü, normal bir sürü konferans, dahası beni üç haftalığına Montréal'e çakılı bırakan ağır bir grip, diğer çalışmalar ve nihayet bir dizi zor yıl, beni Maine'in bir köyünde bir gece vakti oluşan tasavvurlarımı kağıda aktarmaktan alakoydu. Pek çok kez benzer durumda düşündüğüm gibi, bu sefer de eğer bunlar gerçekten önemli şeylerse, tekrardan ortaya çıkarlar diye düşünüyordum. Kara Kitap'ı, Sevgili Anılar'ı, Kuzey Arşivleri'ni yazdım, çeşitli makaleler kaleme aldım, birkaç tercüme yaptım, ama Nathanaël hep gölgede kaldı. Oradan yirmi iki yıl sonra, 1980'de gün ışığına çıktı.

Şimdiki Karanlık Bir Adam bütünüyle 1979-81 ürünüdür, benim için olaylarla, değişikliklerle ve yolculuklarla dolu bir dönemin ürünü. Yirmi iki yıl önce gözümün önünden geçen görüntülere, gene onlardan doğan yenileri eklenmişti. Kitap açısından öyle bir noktaya gelmişim ki, geriye oturup yazmaktan, hücreler gibi bölünüp bölünüp çoğalan bu tomurcuklanmayı kağıda dökmekten başka bir şey kalmamıştı. Yeni bir

olayın çevresinde yeni kişilikler ortaya çıkıyor, yeni yeni sahneler ve dekorlar peydahlanıyordu: küçük Foy, onun yaşlı anne babası ile anormal kardeşi, Mevrouw Loubah ve onun biraz loş, biraz kuşkulu evi; sefih ve meteliksiz Helenist; dolaylı olarak Nathanaël'i, yaşamının son bulduğu udaya kadar taşıyan, eski belediye başkanı Van Herzog'un Ölüm suratlı hizmetçisi; mutfağın ve lüks salonların sakinleri; 18. yüzyıl ilanlarını incelerken rastladığım, kaplanın pençesinden kurtulan köpek hikayesi; kumsallara çarpıp çarpıp çekilen dalgaların yoğun gürültüsü, son sıralarda bir Freyze adasında bizzat şahit olduğum binlerce kuşun kanat çırpışı; Nathanaël'in en rahat nerede ölebileceğini araştırırken çalılıkların üzerine uzandığım rüzgârdan korunaklı köşe. Her edebi eser, yaşam boyunca söz ve kitap dolayımıyla edinilmiş ve varlığımızın bize kazımış olduğu tasavvurlardan, anılardan, olaylardan, kavramlardan ve bilgilerden kaynaklanır.

Karanlık Bir Adam'ın en büyük güçlüğü, kendini çevreleyen dünya hakkındaki fikirlerini sessizce geliştiren ve çok ender de olsa kimi zaman, kekemelere özgü bir dil dolanıklığı ve tereddütle, çevresiyle temasa geçmeye çabalayan, yarı cahil bir insan portresi çizebilmektir. Nathanaël, sözcükelerin yardımına hemen hiç başvurmadan düşünen biri. Yani, elden ele dolastıkça yıpranan eski paralar gibi hem sıradan hem eski o sözcük dağarcığından yoksun, fikir diye kabul ettiğimiz, inandığımızı düşündüğümüz ve düşündüğümüze inandığımız şeyleri alışveriş etmeye yarayan o dağarcıktan. Üstelik öyküyü yazabilmek için, bu iç düşüncelerin hemen hiç kontursuz kağıda dökülebilmesi gerekiyordu. Nathanaël'e öğretmeninin evinde çok kısmi de olsa belirli bir kültür birikimi kazandırmamın nedeninin, ona sadece Amsterdam'da amcası Elie Adriansen'in matbaasında bir iş bulabilmek değil, ama aynı zamanda çeşitli düşünceler ile çeşitli kavramlar arasında ilişki kurabilme becerisi kazandırmaya yönelik bir hile olduğunu inkar edecek deği-



lim; birkaç Latince sözcük, coğrafya ve antik tarihle ilgili bilgi kırıntıları, ona kabarıp kabarıp geri çekilen kendi iç dünyasında birer şamandıra işlevi görmekte; ne tam istediğim kadar cahil, ne de tam yoksun biri. Ama gene de, düşüncesi dışardan yüklenen her türlü görüşten bağımsız olarak çalışan, kendi kendini eğiten, basit olmamakla birlikte her türlü aşırılıktan kurtulmuş, sayfalarını çevirdiği kitapların, dinlediği müziğin ve göz gezdirdiği tabloların şeylerin çıplaklığına yaptığı katkılar karşısında güvensiz, gazetelerin dile getirdiği büyük olaylara karşı ilgisiz, duygular dünyasında önyargısız, ama aynı zamanda gaspedilmiş bir erotizmin veya bir zorlamanın ürünü olan yapmacık tutkularından ve uyarılardan kurtulmuş, bilimi ve felsefeyi var oldukları için, daha da önemlisi bilginler ve filozoflar var olduğu için kabul eden ve kibirden ne kadar yoksunsa dünyaya o kadar berrak gözlerle bakabilen biri. Nathanael hakkında söylenecek başka bir şey yok.

## Güzel bir sabah

Güzel Bir Sabah'ın hareket noktası, eski Nathanaël'in son bölümü. Kişiliğimi, Sarai'ın ona verdiği, meşru veya piç, bir çocukla ödüllendirmiştim; Yahudi mahallesinin sokaklarında anesi tarafından yetiştirilen çocuk, on üç yaşlarında, dönemin çoğu tiyatro kumpanyalarının yaptığı gibi, Whitehall sarayında sık sık boy göstermiş veya Londra'daki olup bitenlere meraklı prenseslerle evlenmiş Alman veya Iskandinav prenslerinin malikanelerini ziyaret edecek olan bir İngiliz oyuncular grubuyla birlikte evinden ayrılır. Kumpanyanın baş aktörü oynamayacak haldedir, bu kadın kılığına girmiş bir yetişkinin veya bir çocuğun oynayabileceği bir roldür.

Yirmi yaşında kaleme almış olduğum bu öyküyü yazarken, Amsterdam sokaklarında yetişmiş bir çocuğun, nasıl olup da Ford'un veya Shakespeare'in bir eserinde oynayabilecek düzeyde İngilizce bilebileceği sorusu aklıma bile gelmemişti; sanırım birinin bana bu yolda yaptığı bir eleştiri, öte yandan öykünün çerçevesini geliştirme tasarımı, Karanlık Bir Adam'ın son redaksiyonu sırasında, hem Nathanaël'in Greenwich'teki gençlik yıllarına ilişkin, hem de Sarai'ın Londra genelevlerin-

deki başarılarına atıfta bulunan bölümleri yeniden yazmama yol açtı; böylece Hollanda'daki sahnelerin arında bir İngiliz dekoru ortaya çıktı. Mevrouw Loubah'ın evinde kalan yaşlı Londralı oyuncunun çocuğa replik dersleri vermesi de, eski metinde bulunmayan bir yenilik.

Çıkarılan veya değiştirilen veya eklenen diğer ayrıntılarla birlikte eski metinden geriye tek bir satır kalmadı, ne de 1935'te gözden geçirilmiş, çocuğa ilişkin sayfalardan. Şimdiki öykünün özü, yaşlı oyuncunun sararmış kitapları ve broşürleri arasında rastladığı artık modası geçmiş Elisabeth veya Jack dönemi piyeslerinden son derece hoşlanan küçük Lazare'm, sadece kendi hayatını değil, birçok hayatı birden yaşayabilmesidir: hem genç kız hem çapkın delikanlı, hem yaşlı hem genç, hem katledilmiş bir çocuk hem çocuk katili, hem kral hem dilenci, hem karalar giyinmiş prens hem de prensin alaca renkli kıyafetli soytarısı olabilmektedir. Yaşamaya değer olan her şey, çocuğun yağmurlu bir sabah evden kaçıp, kendisi gibi sahne kıyafetlerini giyinmiş diğer oyuncularla birlikte bir atlı arabayla, Nasıl İsterseniz'i oynamak üzere bay Bréderode'nin malikanesine doğru yol aldığı o anda yoğunlaşmış gibidir. Öykünün ilk halinde olduğu gibi, arabanın dizginleri, bir ortaçağ farsında Ölüm rolünü oynayan aktörün ellerindedir, vücudunu saran beyaz örtünün sağanak yağmur kadar korkulacak bir yanı yoktur. Cervantes'deki benzer bir olaydan aldığım bu ayrıntı, 1935'te yazılmış öykünün başlığını açıklamakta: Ölümün Sürdüğü Araba. Göze batacak denli sembolizm yüklü olan bu başlığın, şimdiki metne uygun düşmediği kanaatindeyim. Arabayı ölüm sürüyor, ama aynı zamanda yaşam da.

Sintra, 2-5 Mart 1981

New York, Paris, 15-28 Ekim 1981

*Gündoğumu ve batımı, yegâne önemli olaylardı.*

*Bu ikisinin arasında birşeyler akıyordu,  
ama bu zaman değildi, yaşamın kendisiydi...*

**A**kan Su Gibi, üç öykünün derlenmesinden oluşan bir kitap. İlk öykü olan **Anna**, kızkardeşim, iki kardeş arasındaki enseste uzanan bir aşkı anlatıyor. Bu öyküyü Yourcenar, hemen hemen hiç değiştirmeden, ilk yazıldığı biçimiyle yayımlamış. Olaylar, onaltıncı yüzyılın sonunda Avrupa'nın güneyinde yaşayan Hıristiyan kültürüyle yetişmiş aristokrat bir aile ortamında geçiyor. **Karanlık Bir Adam** ve **Güzel Bir Sabah**, bir bütünü oluşturan iki ayrı öykü ve yazıldıklarından yıllar sonra, yazar tarafından büyük ölçüde gözden geçirilmiş. **Karanlık Bir Adam**'ın kahramanı Nathanaël, müsahhahlikten uşaklığa, oradan da ıssız bir adaya giden güzergâhta, belirsiz bir dönemde yaşamını sürdürüyor; **Güzel Bir Sabah**'taki Lazare'in, bir tiyatro topluluğu ile oyunlar, oyuncular ve hayatlar arasında sürüklenmesi gibi.



İLETAÇ  
ÇAĞDAŞ DÜNYA  
EDEBİYATI 85

12000 TL

ISBN 975-470-626-3



9 789754 706260